

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

LİDERLİK KARAKTER ANALİZİ BAĞLAMINDA ALİYA
İZZETBEGOVIÇ'İN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN BOSNA
HERSEK BAĞIMSIZLIK SÜRECİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Miraç Onur ŞAHİN

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Programı

ARALIK, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

LİDERLİK KARAKTER ANALİZİ BAĞLAMINDA ALİYA İZZETBEGOVİÇ'İN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN BOSNA HERSEK BAĞIMSIZLIK SÜRECİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Miraç Onur ŞAHİN
(Y2012.300015)

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Tuğçe KAFDAĞLI KORU

ARALIK, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Liderlik Karakter Analizi Bağlamında Aliya İzzetbegoviç’in Kişilik Özelliklerinin Bosna Hersek Bağımsızlık Sürecine Etkisi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (27/12/2023)

Miraç Onur ŞAHİN

ÖNSÖZ

Liderlik Karakter Analizi Bağlamında Aliya İzzetbegoviç'in Kişilik Özelliklerinin Bosna Hersek Bağımsızlık Sürecine Etkisi" adlı çalışmayı yapmamdaki amaç, literatürde yapılan çalışmalarda Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği ile çok az sayıda çalışma bulunmasıdır. Çalışmada siyasi bir lider olarak İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin oluşma sürecinden başlamak üzere Bosna Hersek bağımsızlık sürecinde bu kişiliğin ne tür olumlu ve olumsuz sonuçlar sergilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmada; öncelikle liderlik analiz süreci incelenecek, sonrasında Bosna Hersek tarihi ve bağımsızlık sürecine kadar olan süre ve Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin oluşma süreci ele alınacak, son olarak da Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin bu sürece ne yönde etkilerinin olduğu değerlendirilecektir.

Çalışmalarım sırasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım bana her konuda desteğini esirgemeyen başta danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe KAFDAĞLI KORU'ya, yüksek lisans dersleriyle bilgi dağarcığımızın zenginleşmesine ve ufukumuzun genişlemesine büyük katkılarda bulunan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyelerine ve tezimin hazırlanması esnasında her türlü destekte bulunan aileme teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Aralık, 2023

Miraç Onur ŞAHİN

LİDERLİK KARAKTER ANALİZİ BAĞLAMINDA ALİYA İZZETBEGOVIÇ'İN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN BOSNA HERSEK BAĞIMSIZLIK SÜRECİNE ETKİSİ

ÖZET

Bosna-Hersek, tarih sahnesine 10. yüzyılın sonlarında çıkmış ve bir dizi savaşa şahitlik etmiştir. Sonraki dönemde Osmanlı hâkimiyeti altında İslamiyet'i kabul etmiş, ancak Osmanlı'nın gerilemesi ve meydana gelen diğer tarihsel olaylar Bosna-Hersek üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. I. ve II. Dünya Savaşları sırasında çeşitli işgallere maruz kalan Bosna-Hersek, Yugoslavya Krallığı ve Tito döneminde farklı etnik unsurları bir arada tutma çabasıyla yönetilmiştir. Ancak Tito'nun ölümü sonrasında yönetime geçen Slobodan Miloseviç'in yönetimi ile Müslüman halka baskıların arttığı dönemde Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek halkının bağımsızlığını savunmuş ve bu minvalde önderlik yaparak bağımsız Bosna Hersek'in kurulmasında öncü olmuştur. İzzetbegoviç, siyasi kişiliği ve aldığı kararlarla dünya siyasetinde önemli bir yer bulmuş ve Bosna-Hersek'in bağımsızlığı sonrasında ülkesi adına birçok kritik kararın alınmasında rol oynamıştır. Bosna-Hersek'in milli çıkarlarını korumak ve ülkesi adına diğer ülkelerle olan ilişkileri geliştirmek için çaba göstermiş, iktidarda olduğu süreçte ülke toprakları üzerinde yaşayan farklı etnik grupları bir arada tutmayı başarmıştır. Aliya İzzetbegoviç'in liderlik tarzı ve stratejik kararları, Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde belirleyici bir rol oynamıştır. Politik liderlik yetenekleri, etnik gruplar arasında uyum sağlama çabaları ve uluslararası arenada ülkesini temsil etme gayretleri, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesine yön vermiştir. Ancak etnik gerilimler ve uluslararası faktörler nedeniyle birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Bu çalışma, İzzetbegoviç'in hangi liderlik özelliklerine sahip olduğunu ve bunun Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecini nasıl etkilediğini araştırmayı amaçlamaktadır. İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesine olan etkisini anlamak için siyasi bildirileri, röportajları ve ilgili metinleri doküman/metin analizi ve içerik

analizi yöntemleri kullanılarak analiz edilecektir. Bu analiz, İzzetbegoviç'in Bosna-Hersek'in bağımsızlık hareketindeki liderlik tarzını aydınlatarak onun belirleyici rolünü açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Çalışmada söylem analizi ile incelenecek olan metinler Nvivo programı kullanılarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Aliya İzzetbegoviç, Karar Alma, Liderlik Karakter Analizi, Siyasi Liderlik

THE IMPACT OF ALIYA IZETBEGOVIC'S PERSONALITY TRAITS ON THE INDEPENDENCE PROCESS OF BOSNIA-HERZEGOVINA IN THE CONTEXT OF LEADERSHIP TRAIT ANALYSIS

ABSTRACT

Bosnia and Herzegovina emerged onto the historical stage in the late 10th century and witnessed a series of wars. In the subsequent period, it embraced Islam under Ottoman rule, but the decline of the Ottoman Empire and other historical events had adverse effects on Bosnia and Herzegovina. Bosnia and Herzegovina, which experienced various occupations during the First and Second World Wars, was governed with an effort to unite different ethnic elements under the Yugoslav Kingdom and Tito's era. However, during the period when the pressure on the Muslim people increased with the rule of Slobodan Milosevic, who came to power after Tito's death, Aliya Izetbegovic advocated the independence of the Bosnia and Herzegovina people by leading and in this manner, became a pioneer in the establishment of independent Bosnia and Herzegovina. Izetbegovic had a significant place in world politics with his political personality and the decisions he made and played a role in making many critical decisions on behalf of his country after the independence of Bosnia and Herzegovina. He endeavored to protect national interests and enhance relations with other countries on behalf of his nation, succeeding in maintaining the coexistence of different ethnic groups living within the country during his ruling time. Alija Izetbegovic's leadership style and strategic decisions played a crucial role in shaping Bosnia and Herzegovina's independence process. His political leadership abilities, efforts to foster harmony among ethnic groups, and endeavor to represent his country in the international arena shaped Bosnia and Herzegovina's struggle for independence. However, he faced challenges due to ethnic tensions and international factors. This study aims to research what leadership traits Izetbegovic possessed and how these influenced the process of Bosnia and Herzegovina's independence. In order to understand the impact of

Izetbegovic's political personality on the independence struggle of Bosnia-Herzegovina, his political declarations, interviews, and related texts will be analyzed using document/text analysis and content analysis methods. This analysis aims to reveal Izetbegovic's decisive role by shedding light on his leadership style in Bosnia-Herzegovina's independence movement. The texts to be examined through discourse analysis in the study will be assessed using the Nvivo program.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Alija Izetbegovic, Decision Making, Leadership Trait Analysis, Political Leadership

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
I. GİRİŞ	1
II. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
A. Dış Politika Kavramı Ve Dış Politika Analizi	9
B. Dış Politikada Karar Alma.....	11
1. Karar Alma Nedir?.....	11
2. Karar Alma Birimi	14
3. Karar Alma Yapısı	17
4. Karar Alma Süreci	19
5. Karar Almayı Etkileyen Unsurlar	21
C. Dış Politikada Lider	23
1. Karar Almada Liderin Önemi	24
2. Liderlik Karakter Analizi	26
a. Liderin Olayları Etkileyebileceği veya Durumu Kontrol Edebileceğine Olan İnançlı	28

b. Liderin Güce ve Kişilere/Olaylara Nüfuz Edebilme İsteği.....	30
c. Özgüven.....	31
d. Kavramsal Karmaşıklık (Liderin Çevresindeki İnsanları ve Olan Olayları Muhakeme Etme Becerisi)	32
e. Problemin Çözümüne Odaklanma Eğilimi ve Belirli Bir Grubun Israrlarına Rağmen Bir Şeyleri Başarma ve Diğerlerinin Fikir ve Hassasiyetleriyle Örtüştürme.....	33
f. Liderin Grup İçindeki Önyargısının Yoğunluğu	35
g. Liderin Diğer İnsanlara Karşı Şüpheliği ve Genel Güvensizliği	35
III. TARİHSEL SÜREÇTE BOSNA HERSEK.....	37
A. Osmanlı Dönemi Öncesi Bosna Hersek'in Tarihçesi	38
B. Osmanlı Dönemi Bosna Hersek.....	39
C. Osmanlı Dönemi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	43
D. Yugoslavya Dönemi Bosna Hersek	46
E. Bosna Hersek Bağımsızlık Süreci.....	48
1. Bağımsızlığa Giden Yol.....	49
2. Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci	51
3. Sırp İşgali ve Srebrenitsa Katliamı	52
4. Dayton Antlaşmasının İmzalanması ve Devletin Kuruluş Süreci.....	55
5. Kuruluş Süreci Sonrası Devletin Yapısı	56
IV. ALİYA İZZETBEGOVIÇ'İN SİYASİ KİŞİLİĞİNİN ANALİZİ.....	57
A. Aliya İzzetbegoviç'in Ailesi Ve Çocukluk Yılları	57
B. İzzetbegoviç'in Okul Yılları Ve Siyasi Kişiliğinin Şekillenme Süreci	58
C. Aliya İzzetbegoviç'in Siyaset Anlayışı.....	59
D. Sda Partisinin Kurulması Ve İzzetbegoviç 'İN Partideki Faaliyetleri.....	61
E. İzzetbegoviç'in Siyasi Kişiliğinin Analizi	65

1. Liderin Olayları Etkileyebileceğine veya Durumu Kontrol Edebileceğine Olan İnancı	67
2. Liderin Güce ve Kişilere/Olaylara Nüfuz Edebilme İsteği.....	74
3. Özgüven	80
4. Kavramsal Karmaşıklık (Liderin Çevresindeki İnsanları ve Olan Olayları Muhakeme Etme Becerisi)	97
5. Problemin Çözümüne Odaklanma Eğilimi ve Belirli Bir Grubun Israrlarına Rağmen Bir Şeyleri Başarma ve Diğerlerinin Fikir ve Hassasiyetleriyle Örtüştürme.....	108
6. Liderin Grup İçindeki Önyargısının Yoğunluğu.....	120
7. Diğer İnsanlara Karşı Şüpheciliği ve Genel Güvensizliği	126
F. İzzetbegoviç'in Siyasi Kişiliğinin Bosna Hersek Bağımsızlık Sürecine Etkisi....	129
V. SONUÇ.....	137
VI. KAYNAKÇA	143
EKLER.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	181

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
- AGİK** : Avrupa Güvenlik ve İş birliği Konferansı
- AT** : Avrupa Topluluğu
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMGK** : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- NATO** : North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması
Örgütü
- SDA** : Stranka Demokratske Akcije (Demokrat Eylem Partisi)
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- UNHCR** : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş
Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliđi)
- UNPROFOR** : United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma
Gücü)
- YKP** : Yugoslavya Komünist Partisi
- Vb.** : Ve benzeri

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Dış Politikada Kararı Etkileyen Unsurlar.....	22
Çizelge 2. Liderlerin Analizi Sonucu Elde Edilen Veriler	28
Çizelge 3. Liderlerin Güçlüklere Karşı Tepkileri	29
Çizelge 4. Bilgiye olan Açıklık için Karar Verme Çizelgesi	33
Çizelge 5. Motivasyonun Sınırlamalar ve Bilgiye Olan Açıklık açısından Değerlendirilmesi	34
Çizelge 6. Göreve Odaklanma Açısından Liderlik Çizelgesi.....	35
Çizelge 7. Liderlik Karakter Analizinde İncelenecek Olan İfadeler ve Kelimeler ..	65
Çizelge 8. Aliya İzzetbegoviç'in Liderlik Karakter Analizi Sonuçları	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Bir Yönlendirme Olarak Karar Alma	13
Şekil 2. Karar Birimi Çerçevesi	15
Şekil 3. Karar alma durumunda tetiklenen problemin tanımlanması	16
Şekil 4. Karar Alma Birimi Belirleme Çizelgesi	17
Şekil 5. Rasyonel Aktör Modeli Eylem Sıralaması	18
Şekil 6. 1991 Verilerine Göre Bosna-Hersek'te Bulunan Etnik Yapılar ve Nüfus Miktarları	50

I. GİRİŞ

Bağımsızlık, bir milletin tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu süreç, bir ulusun kendi kaderini tayin etme hakkını kullanarak siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan bağımsızlığını kazanmasını ifade etmektedir. Bosna-Hersek, Balkanlar'ın karmaşık ve çalkantılı tarihinde kendine özgü bir yere sahiptir ve bağımsızlık süreci de bu ülkenin modern kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bosna Hersek, Balkanlarda bulunan köklü bir ülke olmakla beraber tarih boyunca birçok çatışmaya sahne olmuş, üzerinde bulunduğu topraklar birçok kez işgal edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında bulunan Bosna-Hersek, gelişen olaylar sonucunda bölgedeki siyasi harita değişimiyle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında, yine bu dönemde kurulan Yugoslavya'nın hakimiyetine giren Bosna-Hersek Yugoslavya bünyesinde Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilmiştir. Bu işgale karşı çeşitli direniş grupları ortaya çıkmıştır. Josip Broz Tito liderliğindeki komünist partizanlar da yine bu direnişin önde gelen gruplarından olmuştur. Ancak bu direnişler sırasında bölgede bazı ayrılıkçı politikalar uygulanmış ve bölge de bulunan etnik ve dini gruplar zarar görmüştür. II. Dünya Savaşı'nın bitimini müteakip, Josip Broz Tito liderliğinde Yugoslavya yeniden birleştirilmiş ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. Tito ülkede merkezî olmayan bir federal sistem oluşturmuş ve ülke bünyesinde bulunan farklı etnik gruplar arasında denge sağlamak amacıyla özerk bölgeler ve cumhuriyetler oluşturmuştur.

1980'lerde Tito'nun ölümünden sonra, ülke içinde siyasi ve ekonomik istikrarsızlık artmaya başlamış ve bununla beraber de etnik gerilimler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'ların başında ekonomik sorunlar ve etnik milliyetçilik nedeniyle Yugoslavya içerisindeki gerilim artmıştır. Slovenya ve Hırvatistan gibi bölgeler bağımsızlık taleplerini dile getirmeye başlamış ve sonrasında da dağılma süreci başlamıştır.

Bosna-Hersek'in bağımsızlık süreci, 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlamıştır. Yugoslavya, uzun yıllar boyunca farklı etnik grupları bir arada tutan federal bir devlet olmuştur. Ancak 1980'lerin sonunda başlayan siyasi ve ekonomik krizler, etnik gerilimleri artırmış ve federal yapının parçalanmasına yol açmıştır. Bu parçalanma sonrasında, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya¹, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova olmak üzere 7 bağımsız devlet meydana getirmiştir. Bosna-Hersek, 1992 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, ancak bu bağımsızlık ilanı, ülkenin içinde bulunduğu karmaşık etnik yapısı nedeniyle büyük sorunlara neden olmuştur. Bosna-Hersek'te Boşnak, Sırp ve Hırvat nüfus arasında çekişmeler ve şiddet olayları yaşamış ve bu durum, Bosna-Hersek'i çatışma ve savaşın içine sürüklemiştir. Bağımsızlık sürecinde en dikkat çeken olaylardan biri de Bosna-Hersek'te 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaş olmuştur. Bu savaş, etnik gruplar arasındaki çatışmaların şiddetlenmesiyle patlak vermiş ve birçok insanın hayatını kaybetmesine, yerinden edilmesine ve işkenceye maruz kalmasına neden olmuştur. Uluslararası toplumun müdahalesi ve 1995 yılında Dayton Anlaşması'nın imzalanmasıyla savaş sona ermiş ve Bosna-Hersek resmi olarak bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Günümüzde, Bosna-Hersek hala bağımsızlığını korumak için çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Etnik gruplar arasında hala yaşanan gerilimler ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarı üzerinde etkili olmaktadır. Ancak Bosna-Hersek, uluslararası toplumun desteğiyle demokratik bir yapıya sahip olma ve Avrupa Birliği'ne üye olma yolunda girişim ve çalışmalarını sürdürmektedir.

Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde, birçok liderin rolü önemli olmuş, ancak Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği ve liderliği, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. İzzetbegoviç; kararlılığı, vizyonu ve liderlik becerileriyle ülkenin bağımsızlık yolunda öncü bir figür haline gelmiştir. Aliya İzzetbegoviç, Boşnaklar arasında büyük bir saygınlığa sahip olan bir lider olarak var olmuştur. İzzetbegoviç'in siyasi kariyeri, 1970'lerdeki etnik gerilimler ve baskılar döneminde şekillenmiş, 1980'lerin başında, Boşnakların siyasi haklarını savunan bildiriler yayınlamıştır. Bu bildiriler, o dönemde komünist rejim tarafından hoş karşılanmamış ve bunun

¹ Makedonya parlamentosu 11 Ocak 2019'da anayasa değişikliğini oylayarak ülkenin isminin Kuzey Makedonya olarak değişmesini onaylamıştır.

sonucunda İzzetbegoviç düşüncelerinden dolayı hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Ancak İzzetbegoviç'in hapis hane deneyimi, onu daha da kararlı ve mücadeleci bir lider haline getirmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasının başladığı 1990'lı yıllardan itibaren, Bosna-Hersek bağımsızlık sürecine doğru ilerlerken, İzzetbegoviç liderliği üstlenmiş ve ülkenin bağımsızlığı için savaşmaya kararlı bir duruş sergilemiştir.

1992 yılında Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesiyle, ülke içinde çatışmalar ve şiddet olayları hızla artmaya başlamıştır. İzzetbegoviç, ülkesini savunmak için uluslararası toplumdaki yardım talep etmiş ve ülkesinin bağımsızlığı için uluslararası arenada aktif bir rol oynamıştır. İzzetbegoviç'in liderliği ve diplomatik çabaları, Bosna-Hersek'e yardım ve koruma sağlanması için uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynadığı belirtilebilir. Vizyonu ve liderlik becerileri bu sürecin yönetilmesinde önemli unsurlardan olmuştur.

Çalışmanın konusu İzzetbegoviç'in ne tür bir karar alıcı olduğunu ve hem karar alıcı olarak hem de siyasi bir kişilik olarak Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecine olumlu mu yoksa olumsuz bir etkide mi bulunduğu konusunu araştırmayı hedeflemektedir. Alija İzzetbegoviç'in liderlik tarzı ve aldığı önemli kararları, Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecine yön veren ve devletin kuruluş politikalarını etkileyen önemli etkenler olmuştur. Etnik gruplar arasında çatışmasızlığın sağlanması ve sürdürülmesi, yine bu etnik grupların birbirleri arasında uyum içinde yaşamaları ve uluslararası platformlarda Bosna-Hersek'in ulusal ve uluslararası haklarını açıklama ve koruma çabaları, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynamış ve devletin kuruluş dönemindeki politikalarına yön vermiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Dış Politika Analizi, Dış Politikada Karar Alma ve Dış Politikada Lider konu başlıkları ele alınacaktır. Yine bu bölümde Margaret G. Hermann'ın ortaya koyduğu Liderlik Karakter Analizi ile Liderlik Tarzının Değerlendirilmesi² yöntemi kullanılacak ve bu

² Margaret G. Hermann- Assessing Leadership Style: A Trait Analysis

çalışmanın temel kaynağı niteliğinde olmak üzere İzzetbegoviç'in liderlik özellikleri analizi bu çalışma ışığında değerlendirilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Bosna Hersek'in tarihsel süreçteki yeri, Osmanlı dönemindeki faaliyetleri, sonrasında, topraklarının Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgali, işgal boyunca Bosna halkına karşı sergilenen tutum, anlatılmıştır. İlhakın hemen sonrasında Bosna-Hersek topraklarında olan ve Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olan suikast, savaş sonrasında Bosna-Hersek'in Yugoslavya'nın himayesine girmesi sonrasında da Tito'nun ölümüyle Yugoslavya'da bünyesinde meydana gelen olaylar incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Aliya İzzetbegoviç'in çocukluğu, ailesi, siyasi hayata geçiş süreci, siyasi hayatı ve siyasi kişiliği incelenmiştir. Çalışmada Nitel Analiz Yöntemlerinden metin analizi yöntemi kullanılmıştır. Literatürde bulunan kaynaklar ve Saraybosna Tarih Arşivinden elde edilen gazete sayfalarındaki röportajlar ve basın açıklamaları İzzetbegoviç'in analizinin yapılmasında önemli bilgiler sağlamıştır. Elde edilen metinler Nvivo isimli nitel araştırma programından faydalanılmıştır.

Çalışmanın amacı, Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecine olan etkisini ne yönde olduğunu incelemektir. Bu kapsamda, İzzetbegoviç'in geçmişini, siyasi kişiliğini ve liderlik tarzını analiz etmek ve onun Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecindeki rolünü anlamaktır. Çalışmada İzzetbegoviç'in politik liderlik tarzının ve ideolojisinin Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde olumlu mu yoksa olumsuz bir etkiye mi sahip olduğu Hermann'ın "*Liderlik Karakter Analizi*" yöntemi kullanılarak analiz edilecektir.

Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde önemli bir figürdür ve Bosna-Hersek'in bağımsızlık hareketinin lideri olarak ortaya çıkmış ve ulusal birliğin ve bağımsızlığın savunucusu olmuştur. Onun liderliği ve kararlılığı, Bosna-Hersek'in uluslararası alanda tanınmasına ve bağımsızlık sürecinin başarılı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği, Bosna-Hersek'in etnik ve dini çeşitliliğiyle başa çıkma konusundaki yeteneğiyle de öne çıkmaktadır. Bosna-Hersek, savaş öncesi dönemde farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir ülke olmuş ve

bu çeşitlilik, bağımsızlık sürecinde önemli bir zorluk oluşturmuştur. İzzetbegoviç, bu çeşitliliği bağrına basmış ve Bosna-Hersek'in bünyesinde farklı din ve kültürleri barındıran bir demokrasi olarak var olmasını savunmuştur. Onun vizyonu, ülkenin her kesiminden insanların haklarını ve çıkarlarını temsil etmek ve birlikte yaşama kültürünü teşvik etmek üzerine odaklanmıştır.

Literatüre bakıldığında yapılan çalışmalar genellikle Aliya İzzetbegoviç'in din, ahlak yaklaşımları ve siyaset felsefesini incelemiştir. Örneğin; Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan çalışmalardan "*Aliya İzzetbegoviç'in Din ve Siyaset Anlayışı*"³, "*Aliya İzzetbegoviç Düşüncesinde Din, Ahlâk ve Sanat*"⁴, "*Aliya İzzetbegoviç'in Ahlak Felsefesi Çerçevesinde Tanrısız Ahlak Kavramı*"⁵ bu çalışmalardan bazılarıdır. Ancak bir lider olarak kişilik analizinin yapıldığı ve bu analizin Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecine ne gibi katkılarda bulunduğuyla ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bakımdan çalışma literatüre katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Çalışma, dış politika analizi ve liderlik karakter analizi çalışmalarıyla başlamak üzere, Bosna Hersek'in tarihinin incelenmesi, Aliya İzzetbegoviç'in yaşamı, siyasi kişiliğinin oluşması süreci, siyasette bulunduğu süre içerisindeki faaliyetleri, Bosna Hersek'in bağımsızlık süreci ve İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin bu sürece olumlu veya olumsuz anlamda ne tür bir etkide bulunduğu incelenmesi olarak kapsamlı bir çalışma ortaya konulması planlanmaktadır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, çoğunlukla Aliya İzzetbegoviç'in dini kişiliğinin ele alınmış olması ve siyasi kişiliğinin arka planda kaldığı değerlendirilmekte olup, bu kapsamda çalışmanın literatüre katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmanın icrasında, nitel araştırma yöntemlerinden doküman/metin analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılacaktır. Bu çalışmada; İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin, politik düşüncelerinin ve eylemlerinin Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesindeki olumlu veya olumsuz etkisini anlamak için İzzetbegoviç'in

³ Şüheda Yıldırım, **Aliya İzzetbegoviç'in Din ve Siyaset Anlayışı**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

⁴ Mehmet Akif Günerigök, **Aliya İzzetbegoviç Düşüncesinde Din, Ahlâk ve Sanat**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021

⁵ Melike Seyitoğlu Özkan, **Aliya İzzetbegoviç'in Ahlak Felsefesi Çerçevesinde Tanrısız Ahlak Kavramı**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022

siyasi bildirilerinin, röportajlarının ve diğer ilgili metinlerinin sistemli bir şekilde incelenmesi ve bu doğrultuda siyasi kişiliğiyle ilgili görüşler ortaya konması amaçlanmaktadır. Metin analizi, İzzetbegoviç'in bağımsızlık sürecindeki liderlik tarzını, vizyonunu, stratejilerini ve politikalarını aydınlatarak, onun Bosna-Hersek'in bağımsızlık hareketindeki belirleyici rolünü açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Elde edilen metinler nitel araştırma yöntemlerinin uygulanmasına yönelik hazırlanmış Nvivo programı aracılığıyla değerlendirilecek ve incelenecektir.

Çalışma, lider davranışlarının açıklanması ve analiz edilmesi konusunda, liderlik karakter analizi yaklaşımının temel soruları ve argümanlarına dayanmaktadır. Lider davranışlarının sistemli bir şekilde analiz edilmesi için sayısal verilerle işleyen operasyonel kod analizi ve “*Liderlik Karakter Analizi (Leadership Trait Analysis-LTA)*” yöntemlerinin lider profili oluştururken kullanılan yöntemlerdir. Bu çalışmada liderlik karakter analizi yöntemi kullanılarak Aliya İzzetbegoviç'in liderlik özellikleri incelenecektir.

Liderlik karakter analizi, bir kişinin liderlik yeteneklerini, karakteristik özelliklerini ve liderlik tarzını anlamaya odaklanır. İzzetbegoviç'in kişisel özellikleri, onun liderlik tarzını etkileyen temel faktörlerdir. Bu özellikler, onun liderlikteki güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini belirlememize yardımcı olmaktadır. İzzetbegoviç'in liderlik tarzı ise onun kişisel özelliklerine ve liderlik niteliklerine dayanarak daha iyi anlaşılabilir. Öte yandan operasyonel kod analizi, bir liderin söylemlerindeki sembolizm kullanımını incelemeyi içerir ve daha karmaşık bir analiz gerektirebilir. Bu da çalışmanın icrası esnasında daha fazla kaynak ve zaman gerektirebilir. Yine Liderlik Karakter Analizinde incelenecek materyaller, genellikle liderin yaptığı hazırlıksız konuşmalar ve röportajlardır. Ancak operasyonel kod analizinde liderin hazırlıklı konuşmalarının ne gibi semboller içerdiğine ve kitlesine ne gibi mesajlar vermek istediğine odaklanır. Ancak İzzetbegoviç'in konuşmaları genellikle röportajlardan ve basın mensuplarına verdiği demeçlerden meydana gelmektedir. Bu açıdan liderlik özellikleri analizi operasyonel kod analiziyle karşılaştırıldığında daha avantajlı bir konumdadır.

Ayrıca çalışmanın amacı Aliya İzzetbegoviç'in Siyasi Kişiliğinin Bosna-Hersek Bağımsızlık sürecine olan etkisini incelemektir. Bu açıdan gerek İzzetbegoviç'in siyasi hayatının oluşum süreci, gerekse Bosna-Hersek'in

bağımsızlık süreci tarihsel bir bağlamda incelendiğinde daha iyi anlaşılacağı belirtilebilir. Bu açıdan bakıldığında liderlik karakter analizi, tarihsel bağlamı da dikkate alarak liderliği değerlendirmeye yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma, odak noktasını Aliya İzzetbegoviç'e yönlendirerek, onun politik kişiliğini seçilen parametreler üzerinden incelemeye çalışacak ve LTA yönteminin ana argümanlarını ve sorularını kullanarak içerik analizi yaparak sonuçlara ulaşmaya çalışacaktır. Analiz için, Aliya İzzetbegoviç'in dış politika ve özellikle dış politikadaki krizlerle ilgili yazılı, sözlü veya görsel materyalleri kullanılmıştır. Ayrıca, İzzetbegoviç'in kendisiyle ilgili beyanları, yakın çalışma arkadaşlarının ve danışmanlarının anıları ve biyoŞEKİL eserlerinde yer alan bilgiler, bu araştırmanın yöntemiyle incelenmiştir.

II. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir liderin dış politika tercihleri, ulusal ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, dış politika kavramlarını ve yaklaşımlarını anlamak, liderin nasıl uluslararası ilişkileri şekillendirdiğinin ve ülkenin dış politikasını yönlendirdiğinin anlaşılmasına yardımcı olur. Öte yandan dış politika kararları genellikle karmaşık ve stratejik kararlar olmaktadır. Bir liderin dış politika ve karar alma süreçlerinin analizi, hangi faktörlerin kararlarını etkilediğini ve nasıl bir yaklaşım benimsediğini gösterir. Bu kapsamda çalışmaya başlamadan önce bazı kavramları ve yöntemleri bu bölümde açıklamanın uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu bölümde dış politika, dış politika analizi, dış politikada karar alma, liderlik karakter analizi gibi kavramların teorik ve kavramsal çerçevesi incelenecektir.

A. Dış Politika Kavramı Ve Dış Politika Analizi

Dış politika kavramının tanımını yapmak gerekirse; dış politika bir devletin dış dünyaya ilişkin ekonomik, hukuki, askeri politikalarını içeren siyasi ilişkiler ve bunların öne çıkarılması için icra edilen diplomasi olarak tanımlanabilir.⁶ Bu tanımdan hareketle devlet sadece siyasi iktidarın temsilcisi olmanın ötesinde, aynı zamanda belirli bir toplumu ve toprak parçasını ifade eden bir yapıdır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde devletin davranışlarını ve etkileşimlerini daha kapsamlı bir bağlamda ele almayı amaçlar.⁷ Dış politika kavramı I. Dünya Savaşı'ndan sonra ilgi görmeye başlamıştır. İngiltere gibi parlamento geleneğiyle

⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2005, s.241

⁷ Faruk Yalvaç, **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, der. Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Kitabevi, 2005, s.18

yönetilen ülkelerde bile dış politika üzerinde en az odaklanılan konulardan olmuştur.⁸

Dış politika analizi, uluslararası ilişkilerin bir alt alanı olarak, uluslararası ilişkilerin temel odağı olan devletler ve uluslararası sistemle ilgilenirken, bu ilişkileri bireyler veya gruplar olarak karar veren aktörlerin davranışlarına dayandırır. Genellikle uluslararası ilişkiler disiplini, dünya siyasetini bir sistem olarak ele alır ve bu çerçevede insanları bu sistemin nesnesi olarak görür. Ancak, dış politika analizi, uluslararası ilişkilerde insan faktörünün önemini vurgular. Bu bağlamda, dış politika analizi çalışmaları, bireylerin veya grupların uluslararası ilişkilerdeki rolünü ve karar alma süreçlerini inceler.⁹

Dış politika analizi, teorik temeli karar vericiler, bireyler veya gruplar halinde hareket eden insanlar olan akademik çalışmalar, uluslararası ilişkilerdeki devletlerin uluslararası ilişkiler konusundaki seçimlerini neden yaptığını anlamaya çalışan tarihçiler ve diğer kişiler olduğu sürece var olmuştur.¹⁰

Liderler dış politikada; savaşa girmek, barış yapmak, ittifak kurmak, diplomatik ilişkiler kurmak, ekonomik ambargolar uygulamak veya çevresel anlaşmaları onaylamak gibi birçok karar alabilir. Bu kapsamda dış politikada karar alma, bireylerin, grupların veya toplulukların seçimlerinin bir ulusu uluslararası arenada nasıl etkilediğine işaret etmektedir.¹¹ Bu kapsamda dış politikada karar alma devlet başkanları ve siyasi liderler için yaptıkları diğer faaliyetlerden çok daha önemli bir faaliyet olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü alacakları kararlar, ülkenin ve milletin kaderini belirleyecek ekonomik veya çevresel kararlar olabileceği gibi birçok insanın hayatına mal olabilecek savaş kararı veya birçok hayatı kurtarabilecek barış kararı gibi kritik kararlar olabilir. Bu açıdan bakıldığında dış politikada karar alma, siyaset dünyasının en önemli faaliyetlerinden bir tanesi olarak değerlendirilebilir.

⁸ Ömer Kürkçüoğlu, **Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 35 (01), 1980, s.309

⁹ Gencer Özcan, **Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.324

¹⁰ Valerie M. Hudson, **The History and Evolution of Foreign Policy Analysis**, Foreign Policy: Theories, Actors, Cases, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne, New York, Oxford University Press, 2008, s.13

¹¹ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **Understanding Decision-Making Processes in International Relations**, USA, Cambridge University Press, 1985, s.3

B. Dış Politikada Karar Alma

Dış politikada karar alma, bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki politika ve stratejilerini belirleme sürecini ifade eder. Bu süreç, karmaşık ve çok yönlü bir dizi faktörü içerir ve genellikle bir dizi aşamadan geçer. Karar alma süreci, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki eylemlerini şekillendiren önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir ve iç politika, ulusal çıkarlar, diplomatik ilişkiler ve küresel koşullar gibi birçok faktörü içerir. Karar alıcılar, genellikle ulusal güvenlik, ekonomik çıkarlar, ideolojik hedefler ve uluslararası normlara uyumu dengelemeye çalışırlar. Dış politika kararlarının sonuçları genellikle uzun vadeli etkilere sahip olabilir ve bir ülkenin uluslararası itibarı ve ilişkileri üzerinde derin bir etki bırakabilir. Bu nedenle, dış politika kararları, dikkatli analiz, uzmanlık ve diplomatik çabalar gerektiren karmaşık bir süreçtir.

1. Karar Alma Nedir?

Karar almayı tanımlamadan önce kararın ne olduğu tanımının yapılmasının, karar alma sürecinin ve bu sürece giden yolun anlaşılmasında yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. TDK Sözlüğüne göre karar geniş anlamıyla “*bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı*”¹² şeklinde tanımlanmıştır ve yönetsel süreçlerin temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir düşüncenin karara dönüşebilmesi için düşünme sürecinin sonucunda kesin bir yargı ifade etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yani ihtimallerin bulunduğu bir düşünce henüz karar olgusuna evrilemediği belirtilebilir.

Mintz ve DeRouen’e¹³ göre 5 farklı karar tipi bulunmaktadır. Bunlar;

- Tek Başına (Yalnız) Karar
- Etkileşimli Karar
- Ardışık Karar
- Etkileşimli Ardışık Karar
- Grup Kararı’dır.

¹² Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

¹³ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e**, s.16

Tek başına veya yalnız karar verme, uluslararası ilişkilerde nadiren rastlanan bir türdür. Çünkü birçok karar bir önceki kararın devamı niteliğinde veya uluslararası aktörlerle etkileşim içinde alınmaktadır. Öte yandan Etkileşimli Karar Verme ise iki veya daha fazla kişinin karar almasıyla oluşur ve diğer bireyleri etkiler. Ardışık kararlar ise birbiriyle ilişkili kararları içeren bir karar türüdür. Öte yandan iki veya daha fazla ülkenin birbirlerinin kararlarıyla olan etkileşimleri ise Etkileşimli Ardışık Karar vermedir. Buna örnek olarak silahlanma yarışı veya NATO'nun kurulması örnek verilebilir. Son karar biçimi olan Grup Kararları ise, bürokratik kuruluşların veya koalisyonların aldıkları kararlardır.

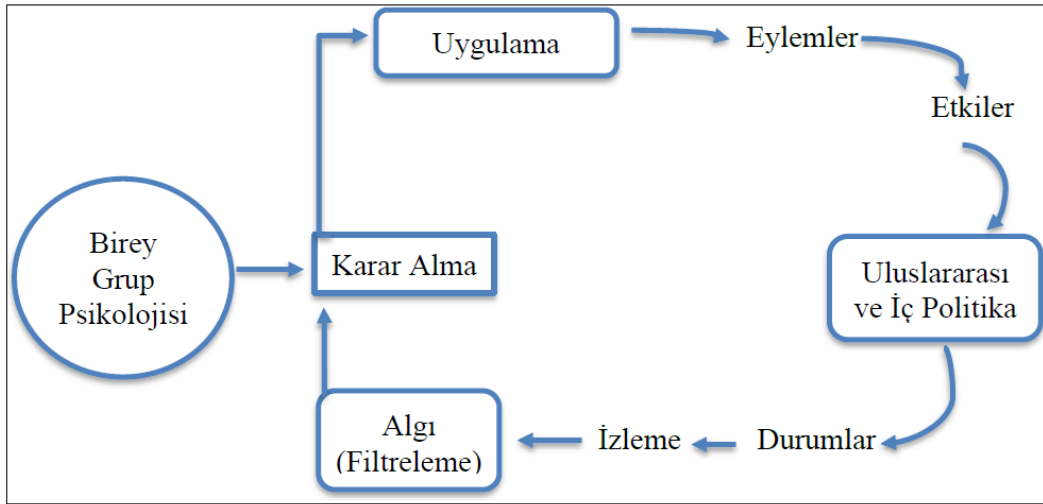
Öte yandan karar almanın tanımını incelemek gerekirse karar alma; belirli bir amaca veya amaçlara ulaşmak maksadıyla farklı sayıdaki seçenekler arasından bilinçli bir şekilde uygun olanın tercih edilmesi sürecidir.¹⁴ Buradaki dikkat edilmesi gereken konu ise seçimin bilinçli bir şekilde yapılmış olmasıdır. Nitekim bilinçsiz bir şekilde yapılan seçim, süreç itibarıyla bazı sonuçlar doğursa da karar alma sürecine göre doğru bir uygulama değildir. Ayrıca uluslararası ilişkilerde bilinçsiz yapılan seçimler ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü alınan herhangi bir karar bazen bir veya birden fazla insanın itibarını, yaşam koşullarını hatta hayatını etkileyebilir, bazen ise bir ulusun veya ülkenin kaderini belirleyebilir. Bu kapsamda verilecek olan karar bireysel seviyeden ulusal veya uluslararası seviyeye çıktığında daha karmaşık bir yapıya dönüşmektedir.

Buna ek olarak herhangi bir durum karşısında verilecek olan karar, farklı dönemlerde farklı kişiler tarafından değişik şekillerde yorumlanabileceğinden, kişisel özellikler, edinilen tecrübeler, sosyo-kültürel eğilimlerin de karar almada önemli olduğu belirtilmelidir.¹⁵ Bu açıdan bakıldığında liderin karar alma sürecine; içinde bulunulan zamanın oluşturduğu şartlar, içinde yetiştiği sosyal ve kültürel çevre, karşılaştığı olumlu-olumsuz durumlar gibi birçok hususun da etki ettiği değerlendirilebilir.

¹⁴ Senem ALTAN, **Karar Alma Sürecinde Duyguların Rolü ve Etkileri**, Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 6(2), 2020, s.53

¹⁵ Valerie M. Hudson and Christopher S. Vore, **a.g.e.**, s.211

Dış politikada karar verici, bir ülkenin veya bir organizasyonun dış politika alanında stratejik yönergeleri belirleyen ve bu doğrultuda kararlar alan kişi veya grupları ifade eder. Bu karar vericiler genellikle devlet liderleri, bakanlar, diplomatlar veya stratejik danışmanlar gibi yetkililer olabilir. Dış politikanın aslında “karar vericiler” olarak da isimlendirilebilecek bir grup insan tarafından alınan kararların oluşturduğu bir topluluk şeklinde belirtilebilir. Bu varsayımdan yola çıkarak dış politika konusunun dışarıdan gelen bir uyarıcıya karşılık olarak kendi kendine ortaya çıkmadığı aslında devlet içinde bilinen ve tanınan bir mekanizma tarafından ortaya konulduğu belirtilebilir.¹⁶ Bu kapsamda liderler dış politikada karar alacakları zaman bu işi tek başlarına yapmamakta, resmî kurumlar, danışmanlar ve diğer karar vericiler ile iletişime geçerek kararlarını olgunlaştırmaktadırlar. Bunun sonucunda dış politikada karar alma süreci liderin kararı ile koordineli olarak, karar vericilerin sorunu analiz edip algulamalarını ve üzerinde karar verilecek konu hakkında alternatifleri değerlendirerek bir karar teklifi sunmaları süreci haline gelmektedir.¹⁷ Dış politikada karar alma sürecinin Goldstein ve Pevehouse ŞEKİL -1’deki gibi şemalandırılmışlardır.

Şekil 1. Bir Yönlendirme Olarak Karar Alma¹⁸

¹⁶ Mustafa Aydın, **Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 51 (01), 1996, s.96

¹⁷ Cansu Güleç, **Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri**, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 3(1), 2018, s.83

¹⁸ Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler** (Çev. Haluk Özdemir), BB101 Yayınları, 2014, s.185

Dış Politika Çalışmalarının odak noktasında karar alma yaklaşımı bulunur. Karar alma yaklaşımının savunduğu fikir liderin veya karar alma merciinde bulunan bireyin dış politikada alınan kararları yalnız başına almadığı fikridir. Karar alıcılar karar alma sürecini ve bu sürece etki edebilecek unsurları inceleyerek dış politika çıktılarına yoğunlaşırlar. Liderin etrafındaki karar alıcılar ve liderin dış politika belirlemede odaklandığı konular, bürokratik konumlardaki bireyler gibi çeşitli unsurlar karar alma yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.¹⁹

Özetle dış politika analizinde; bu konuyu çalışan akademisyenler ve araştırmacıların, birçok unsurun hesaplaması sonucunda elde ettikleri verilerle dış politikanın ne gibi koşulların etkisi altında geliştirildiğini incelenmektedir. Bu durumda da daha kapsamlı bir çalışma ortaya konulması maksadıyla, disiplinler arası bir çalışmanın ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Çünkü yalnızca diplomatik ilişkiler ve jeopolitik, güç kavramları bünyesinde dış politika incelemesi, ortaya konulması gereken kapsamlı çalışma ihtiyacını karşılayamamaktadır. Psikolojik, sosyolojik, ulusal ve uluslararası gibi unsurların incelenmesi dış politika analizinin daha kapsamlı bir şekilde yapılmasına yardımcı olacağı belirtilebilir. Ancak bu durumda da psikologların ekonomistlerin, stratejistlerin, siyaset bilimcilerin, uluslararası ilişkiler uzmanlarının, istatistikçilerin ve sosyologların birlikte çalışarak dış politika analizi sürecini birlikte yürütmelerini gerektirmektedir. Sonuç olarak dış politika analizinin sonucunda ortaya konulacak ürün disiplinler arası kapsamlı bir çalışma sonucu ortaya çıkacağı belirtilebilir.²⁰

2. Karar Alma Birimi

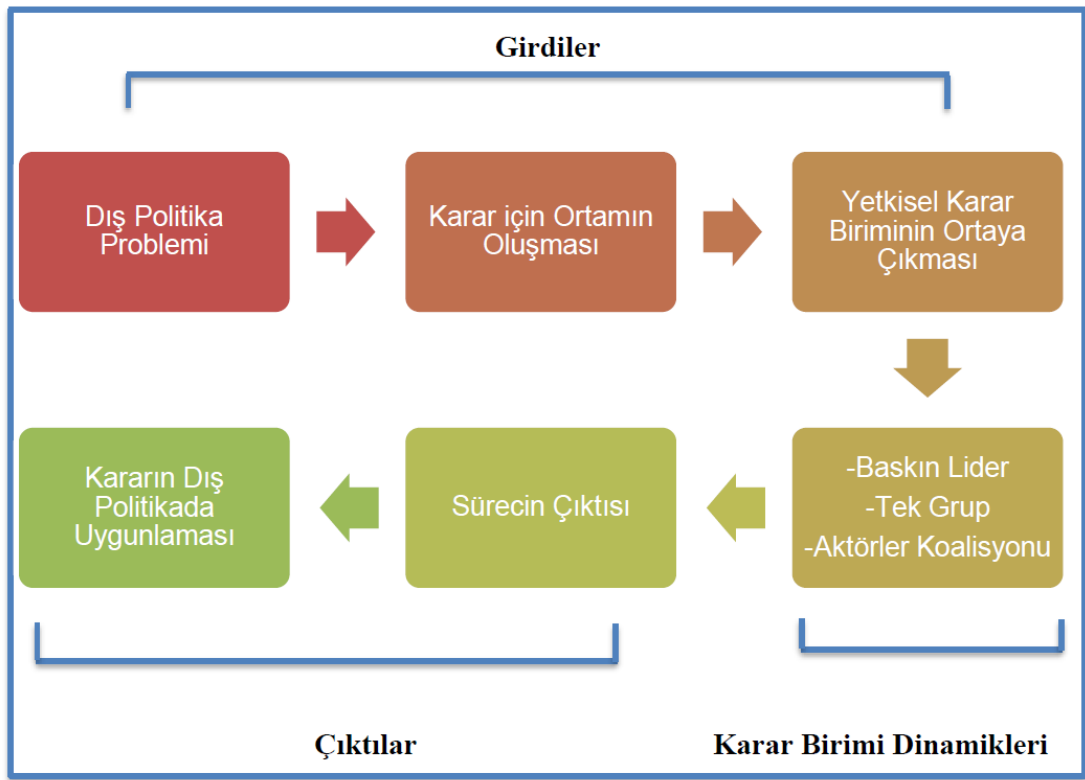
Mintz ve DeRouen'e²¹ göre karar alma birimi, bir yapının veya bir yöneticinin, bir problemi çözmek, bir fırsatı değerlendirmek veya belirli bir amaca ulaşmak için kararların alındığı yapıdır. Bu birim, kararları verirken birçok faktör ışığında çalışır ve liderin aldığı kararları alınan riskler ve ortaya koyduğu sonuçlar açısından değerlendirir.

¹⁹ Nurhak Gürel, **Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme**, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 3, 2018, s.10

²⁰ Ertan Efegil, **Dış Politika Analizi (Ders Notları)**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2018, s.31

²¹ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e.**, s.17-30

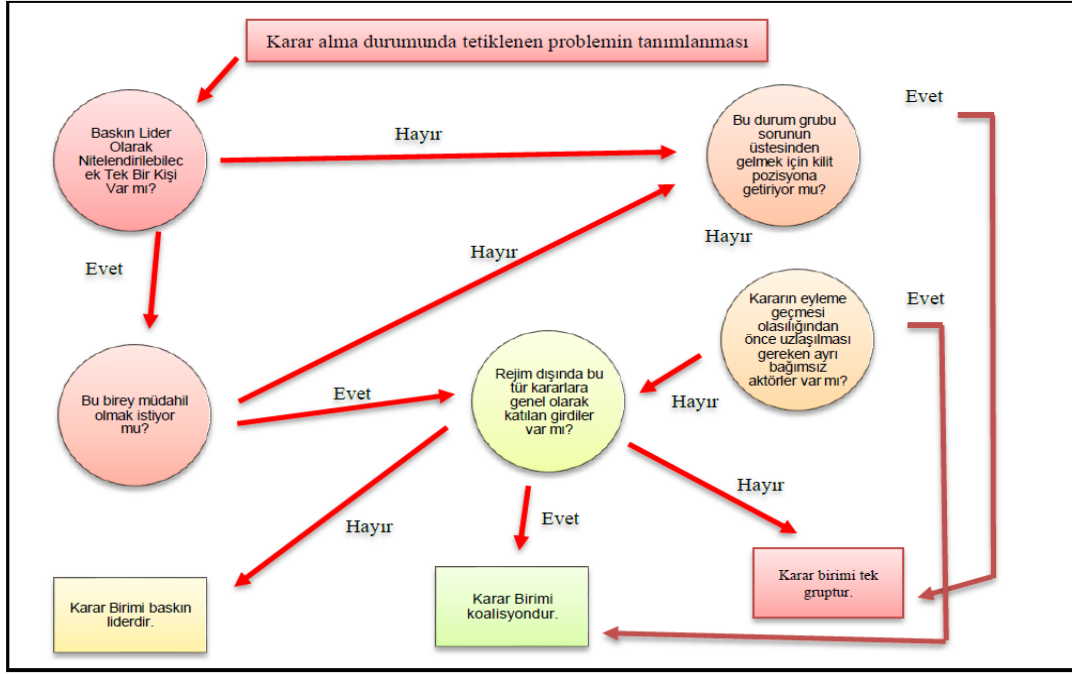
Karar biriminin oluşması sürecinde girdilerin belirlenmesi sonrasında karar birimi dinamikleri devreye girer ve sonrasında sürecin çıktıları ortaya konulur. Karar birimi dinamikleri üç ana kategoride incelenir. Bunlar; baskın lider, tek grup ve aktörler koalisyonudur. Baskın lider; karar alma sürecinde yalnız başına karar alabilen figür olarak belirtilebilir. Tek grup ise tek bir karar alma birimine bağlı belirli sayıdaki karar alıcıların oluşturduğu gruptur. Aktörler koalisyonu ise devlet adına karar veren grubun oluşturduğu koalisyon olarak ifade edilebilir. Karar biriminin çerçevesi ŞEKİL-2’de gösterilmektedir. Karar alma sürecine ilişkin aslında

Şekil 2. Karar Birimi Çerçevesi²²

Karar biriminin belirlenmesi sürecine karar alma ihtiyacının oluşmasını tetikleyen problemin tanımlanması ile başlanır. Sonrasında ise durumun Karar Biriminin üç kategorisinden hangisine daha uygun olduğunun analiziyle devam edilir ve ortaya bir sonuç konulur. Bir karar alma durumu için yetkili karar biriminin yapısının belirlenmesinde rol oynayan faktörler ve izlenecek adımlar ŞEKİL – 3’de gösterilmektedir.

²² Margaret Hermann, **How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework**, *International Studies Review*, Vol. 3-2, 2001, s.52

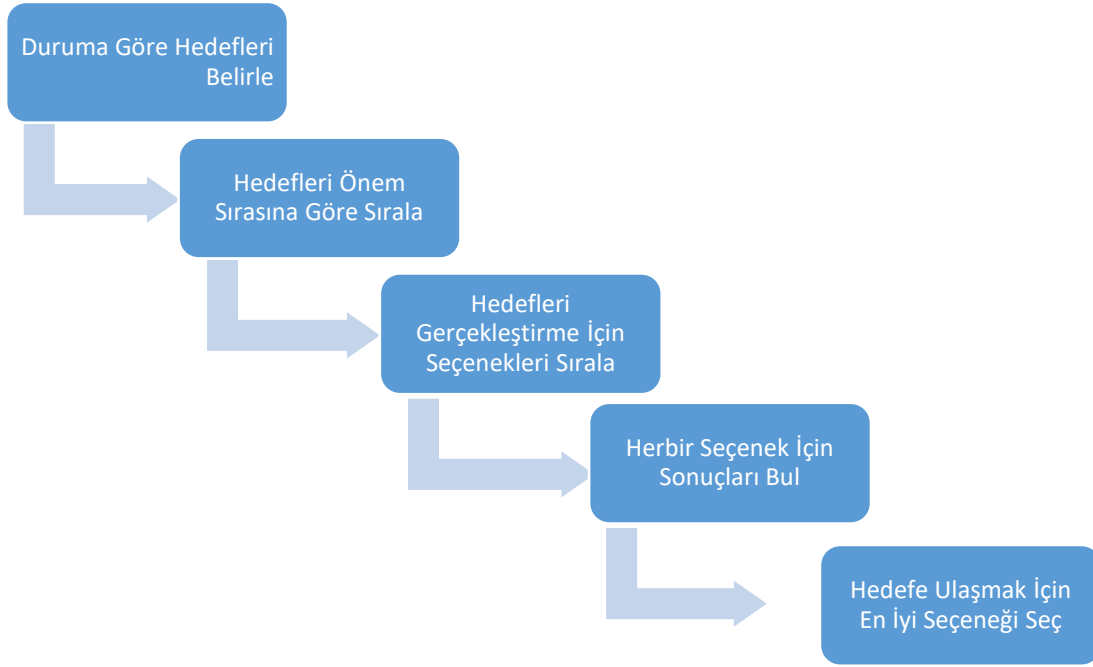
Şekil 3. Karar alma durumunda tetiklenen problemin tanımlanması²³

Liderin karar verme süreçlerini ve karar verme birimlerini açıklamak amacıyla Hermann'ın "*Karar Alma Birimi Belirleme Çizelgesi*"²⁴ kullanılmaktadır. ŞEKİL-4'te verilen bu çizelge temel olarak, liderin karar alma yapısını ve işleyişini görsel olarak ifade eder. Bu çizelge aynı zamanda liderin karar alma sürecini netleştirmeye ve karar alma birimleri arasındaki ilişkileri anlamaya yardımcı olur. Bu da liderin aldığı kararlar arasındaki karışıklığı azaltır.

²³ Margaret Hermann, *How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework*, a.g.e., s.58

²⁴ Margaret Hermann ve Charles F. Hermann, *Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry*, International Studies Quarterly, 1989, s.370

ait eylem sıralaması ŞEKİL-4’de gösterilmektedir. Yine bu modelde devletin liderinin aldığı kararlar devletin aldığı kararlar olarak kabul edilmektedir. Çünkü devlet liderleri, devletlerin uzun dönem politikaları ve milli çıkarlarıyla paralel bir biçimde kararlar almaktadırlar.³⁰ Dolayısıyla devletlerin uzun dönem politikalarında olağandışı durumlar olmadığı sürece büyük bir değişiklik olmayacağından, liderlerin değişmesi de bu politikalar üzerinde büyük bir değişiklik yaratmayacaktır. Ancak bu modele göre devletlerin çıkarları aktörden aktöre farklılık göstermemektedir. Çünkü diğer türlü farklı rollerdeki farklı bireyler birbirlerinin yerini alabilirdi. Ayrıca devletlerin tamamı birbirleriyle ilişkilerinde benzer davranışlar sergilerlerdi.³¹

Şekil 5. Rasyonel Aktör Modeli Eylem Sıralaması³²

- Örgütsel Model: Örgütsel modelde ise dış politikada karar alıcılar çoğunlukla hedefleri ve bu hedefler doğrultusunda farklı seçenekleri ortaya koymak için harcanan zaman ve kaynakları, standartlaştırılmış tepkiler ya da standart işletim usullerine yönelik olarak birçok karara

³⁰ Cansu Güleç, **a.g.e.**, s.90

³¹ Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, **a.g.e.**, s.187

³² Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, **a.g.e.**, s.185

dayandırmak suretiyle atlatmaktadır. Bu ifadeye göre, her kurum veya örgüt kendi kurumsal özelliklerinden meydana gelen “*standart davranış ilkelerini*” ortaya koymakta ve kurumun veya örgütün kararları da bu ilkeler sonucu elde edilen yöntemler sonucu meydana gelmektedir.³³ Bu modelde hükümet; her bir üyesi kendi uzmanları ve uzmanlığına sahip, bunlara ek olarak kendi öncelikleri ve algılarına sahip merkezi olarak hiyerarşik olarak sıralı bir şekilde koordineli yapıların oluşturduğu bir topluluktur.³⁴

- Bürokratik siyaset modeli: Bu model hükümetin organları bünyesinde bulunan bireylerin, rollerine göre algı ve önceliklerinin bünyesinde buldukları kurum, şahsi talep ve çıkarları doğrultusunda şekillendiğini belirtmektedir. Bunun sonucunda ise hükümete bağlı organların kararlarının, belli seviyelerde yapılan pazarlıkların sonucu olarak ortaya çıktığını ifade eder.³⁵ Yani bu modelde, kararlar bürokratik bir süreç sonucunda alınmaktadır. Farklı bürokratik gruplar veya devlet kurumlar, kendi çıkarları için en uygun kararları almak için bir anlamda birbirleriyle mücadele ederler. Bunun sonucunda, dış politika kararları siyasi veya bürokratik güç mücadelesinin sonucu olarak ortaya çıkabilir. Özetle, bu modele göre, dış politikada alınan kararlar farklı bürokratik grupların veya devlet kurumlarının çıkarlarını yansıtmaktadır.³⁶

4. Karar Alma Süreci

Ülkelerin dış politikaları, bünyesindeki karar alma organlarının vermiş olduğu kararlar ve bu kararların uygulanmasında oluşan bir kavramdır. Dış politikanın alınan kararlar paralelinde oluşması ve olgunlaşması dış politikada karar alma ve kara alma sürecinin önemini ortaya koymaktadır.³⁷ Karar alma

³³ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e.**, s.71

³⁴ Marijke Breuning, **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction**, New York, Palgrave Macmillan, 2007, s.96

³⁵ Nurhak Gürel, **a.g.e.**, s.13

³⁶ Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, **a.g.e.**, s.128

³⁷ Serkan Gündoğdu, **Dış Politikada Karar Verme Süreci ve Modelleri Bağlamında Bürokratik Politika Modeli Örneği Olarak Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu**, Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 59, 2023, s.230

eylemi dış politika kararları gibi stratejik kararların alındığı seviyelerde anlık, hızlı bir biçimde değil, belirli bir süreç sonucunda elde edilen çıktılar göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu kapsamda liderler için stratejik seviyede karar alma sürecinde aşağıdaki hususlar öne çıkmaktadır:

1. Karar süreci daha büyük ve kapsamlı hususlara yöneliktir.
2. Karar alma süreci gerek danışmanlar gerekse kabine liderleri gibi figürlerin katılımıyla daha fazla ortak çaba ve iş birliğine ihtiyaç duyar.
3. Sadece liderin sahip olduğu kişisel özelliklerin yeterli olmadığı seviyedeki problemlerin aşılabilmesi için daha iyi tasarlanmış ve organize edilmiş iletişim ağı ve bilgi alışverişine ihtiyaç vardır.³⁸

Karar alma süreci sonucunun belirlenmesi, eyleme dönüştürülmesi gibi açılardan çok boyutlu bir süreç olduğu belirtilebilir. Bu da liderin olaylara çok boyutlu bakması ihtiyacını doğurmaktadır.

Karar alma sürecinin aşamaları Mintzberg ve Westley'e³⁹ göre

- Problemi Tanımlama
- Problemi Teşhis Etme
- Tasarlama
- Karar alma şeklinde belirtilmektedir.

Herbert Simon'a göre⁴⁰ karar alma sürecinin aşamaları ise;

- İstihbarat (Bilgi Toplama ve Problemi Tanımlama)
- Tasarı (Seçeneklerin Tanımlanması ve Kriterlerin Belirlenmesi)
- Seçim (Kriterlerin Seçimlerin Değerlendirilmesinde Kullanılması ve Karar Alma)
- Uygulama (Kararın Uygulamaya Konulması ve Gerekli Kaynakları Ayrılması) şeklindedir.

³⁸ Ahmet Tozlu, **Karar Verme Yaklaşımları Üzerinde Herbert Simon Hegemonyası**, Sayıştay Dergisi Sayı:102, 2016 s.30

³⁹ Henry Mintzberg and Frances Westley, **Decision Making: It's Not What You Think**, MIT Sloan Management Review Spring 42(3), 2001, s.89

⁴⁰ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e.** s.17

Karar alma; liderin beraber çalıştığı hükümet yetkilisinden danışmanına kadar tüm ekibin yeterliliğini, bilgi akışını, iletişimini ve bu aktörlerin motivasyonlarını en iyi şekilde gösteren örgütsel davranış olmuştur.⁴¹ Devletin yönetildiği mekanizma bir çeşit makine olarak düşünülürse, çarkların zamanında ve doğru dönmesini sağlayan en önemli parçanın karar alma olduğu belirtilebilir. Dolayısıyla karar almanın hayata geçirilecek politik faaliyetlerin yapıtaşını oluşturduğu değerlendirilebilir.

5. Karar Almayı Etkileyen Unsurlar

Karar alma süreci, sürecin kendisini şekillendiren çeşitli faktörleri içerir. Bu faktörler yalnızca süreçten kaynaklananları değil, aynı zamanda karar vericilerden kaynaklananları da içermektedir.⁴² Bu kapsamda dış politika kararları da belirli süreçlerin ve de kararın alınmasında rol oynayan karar alma birimlerinin etkisi altında şekillenir. Dış Politika Kararlarının 4 bileşeni bulunmaktadır. Bunlar;

- Karar Çevresi
- Psikolojik Faktörler
- Uluslararası Faktörler
- İç Faktörlerdir.⁴³

Bu bileşenlerin alt unsurları ise ÇİZELGE-1’de listelenmektedir. Bu unsular incelendiğinde dış politikada karar alma hızlıca alınmış basit bir karardan öteye kapsamlı bir sürecin ürünü olarak değerlendirilebilir.

⁴¹ Valerie M. Hudson and Christopher S. Vore, **Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow**, Mershon International Studies Review, Vol. 39, No. 2, 1995, s.213

⁴² Serkan Gündoğdu, **a.g.e.**, s.233

⁴³ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e.**, s.4

Çizelge 1. Dış Politikada Kararı Etkileyen Unsurlar⁴⁴

Psikolojik Faktörler	İç Faktörler	Uluslararası Faktörler	Karar Çevresi (Sosyolojik ve Kültürel Faktörler)
Liderin Kişiliği	Kamu Kurumları	Uluslararası	Tarih
Liderin Olayları	Medya Unsurları	Sistemin Yapısı	Din
Algılama Şekli	Kamuoyu	Evrensel Değerler	Milliyetçilik
Liderin Algılama Yöntemi			Siyasal Kültür
Liderin Bilişsel Kapasitesi			
Liderin Dış Politika Amaçları			
Liderin Değer Yargıları			

Dış Politikada Karar Alma satranç oyununa benzetilebilir. Tıpkı oyunda olduğu gibi hamleler, karşı hamleler ve müteakip hamleler bulunur. Liderlerin de satranç oyununda olduğu gibi hamleler yapması gerekmektedir. Ayrıca liderler yine satrançta olduğu gibi zaman kısıtının baskısı altındadır. Yani hızlı karar vermesi gerekmektedir. Bu kapsamda Dış Politikada Karar Alma Süreci 4 bileşenden oluşmaktadır. Bunlar;

- Karar Probleminin Tanımlanması
- Alternatiflerin Belirlenmesi
- Alternatifler Arasından Bir Tanesinin Seçilmesi
- Seçilen Alternatifin Uygulanması⁴⁵

Öte yandan karar alma süreci, karmaşık ve çok yönlü bir süreç olarak belirtilebilir. Bu süreç çeşitli faktörlerin ışığında olgunlaşır. Bu faktörler; çevresel faktörler, örgütsel faktörler, görevin gerekleri, kişisel ihtiyaçlar ve güç-otorite gibi faktörlerdir. Bu faktörler birbirleriyle etkileşim içinde olup karar sürecini etkilemektedir.⁴⁶

⁴⁴ Ertan Efeğil, **a.g.e.**, s.15

⁴⁵ Alex Mintz and Karl DeRouen Jr, **a.g.e.**, s.4

⁴⁶ Serkan Gündoğdu, **a.g.e.**, s.233

Çevresel faktörler, karar alma sürecindeki önemli faktörlerden birisidir. Çünkü karar alma süreci, çevresel faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu faktörler; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmeler gibi birtakım unsurları kapsamaktadır. Örgütsel faktörler ise karar alma sürecinin bir diğer öne çıkan faktördür. Örgütün kültürel yapısı, liderlik tarzı ve liderlik işleyiş biçimi örgütsel faktörlere örnek olarak verilebilir. Öte yandan görevin gereklilikleri, karar alma esnasındaki etken faktörlerdendir. Bu gereklilikler liderin hedeflerini ve amaçlarını belirlemektedir. Bunlara ek olarak kişisel ihtiyaçlar liderin kendi önceliklerini ve değerlerini yansıtmaktadır. Son olarak güç ve otorite faktörü ise liderin diğer karar vericilere kıyasla daha fazla etkiye sahip olmasını sağlamaktadır.

C. Dış Politikada Lider

Liderlik karakter analizine geçmeden önce lider, liderlik ve dış politikada lider tanımlarının yapılmasının bu özelliklerin daha net anlaşılmasında yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. Lider kavramı TDK Sözlüğü' ne göre⁴⁷ “*önder veya bir partinin veya bir kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse; reis*” şeklinde tanımlanmaktadır. Liderlik ise, belirli zaman ve şartlar altında, ortak bir amaca ulaşmak için birlikte çalıştığı grup üyelerinin hedeflerine ulaşması maksadıyla onları motive eden, hedefe ulaşılmasındaki süreçte onlara yardımcı olan ve edindiği tecrübeleri grup üyelerine aktararak uyguladığı liderlik stilinden grup üyelerinin memnun olmasını sağlayan etkileme sürecidir.⁴⁸

Dış politikada lider terimi, bir ülkenin veya organizasyonun dış ilişkilerini yönlendiren ve dış politika kararlarını alan kişiyi veya grupları ifade etmektedir. Bu liderler genellikle devlet başkanları, başbakanlar, dışişleri bakanları veya uluslararası ilişkilerde etkili olan diğer önemli aktörler olabilir. Dış politikada liderler, ulusal çıkarları belirler, uluslararası ilişkileri şekillendirir ve diğer ülkelerle iş birliği veya çatışma konularında kararlar alır. Liderlerin kişisel görüşleri, politik çizgileri ve ulusal değerleri, dış politika yönlendirmesinde etkili olan faktörler arasındadır.

⁴⁷ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

⁴⁸ Isabel Werner, **Liderlik ve Yönetim**, İstanbul, Rota Yayınları, 1993, s.17

Bu bölümde karar almada liderin önemi ve Margaret G. Hermann'ın "*Liderlik Karakter Analizi*"nden bahsedilecektir.

1. Karar Almada Liderin Önemi

Dış politika kararları, bir ülkenin uluslararası ilişkilerinde belirleyici bir role sahiptir. Bu kararlar, bir liderin vizyonu, ülkenin stratejik hedefleri ve ulusal çıkarları gibi unsurların etkisi altında alındığı belirtilebilir. Dış politikada karar alma sürecinde liderin önemi, liderin kişisel deneyimleri, liderlik tarzı ve liderlik niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Lider, uluslararası arenada ülkesini temsil etme yetkisine sahip olduğundan, dış politika kararlarının baş aktörüdür. Liderin liderlik tarzı, karar alma sürecindeki hız, etkinlik ve tutarlılık gibi faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Ayrıca liderin vizyonu ve stratejik yaklaşımı, dış politika hedeflerini belirlemekte ve karar alma sürecinde yön gösterici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, liderin dış politika kararlarında oynadığı rol, bir ülkenin uluslararası ilişkilerinin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Bu kapsamda liderlerin kişisel özellikleri, deneyimleri ve vizyonlarının bir araya gelmesiyle oluşan profil dış politikanın oluşturulması ve şekillendirilmesinde de büyük bir rol oynamaktadır. Bunlara ek olarak liderin liderlik tarzı, değerleri ve kişisel inançları ülkenin dış politikasının belirlenmesinde diğer önemli etkenlerdendir.⁴⁹

Liderler tarih boyunca, karar alma ve dış politika icra süreçlerine etkide bulunan kurum ve kuruluşları sırasıyla belirleyen ve de denetleyen kritik aktörler olarak ortaya çıkmışlardır. Bireylerin fikirlerini açıkça belirtmediği otoriter rejimlerin hüküm sürdüğü ülkelerde liderler, kamuoyundan bağımsız bir şekilde çeşitli kararlar alabilirler. Ancak siyasi katılımın fazla olduğu demokrasi gibi rejimlerde liderlerin ülke kararlarına doğrudan etkileri azalabilir. Bu sebeple bireylerin dış politika yapma ve karar alma süreçlerine katılım oranlarının değişmesi, liderlerin bütün kararlara doğrudan etkide bulunma oranını değiştirebilir.

⁴⁹ Baharak Partowazar, Jayum A. Jawan and Fakhreddin Soltani, **Decision-Making in Foreign Policy**, Pensee Journal, Vol: 76, No:4, April 2014, s.351

Siyasi dokunulmazlık veya diğerk bir ifadeyle hesap verme mekanizmasının liderlere uygulanmaması, demokratik olmayan toplumların liderlerinin halktan bağımsız kararlar almasını veya halkın kararlarını manipüle etmesini kolaylaştırabilir. Aynı şekilde, demokratik ülkelerin liderleri de her zaman tamamen halkın görüşlerine tabi olmazlar. Halkın dış politikaya olan ilgisi ve konunun merkezîyetine bağılı olarak, kamuoyunu daha az veya daha fazla şekillendirebilirler. Kamuoyu, iç politik sistemden bağımsız olarak lider için bir kısıtlama oluşturur, ancak bu kısıtlamanın ağırlığı değışen durumlara ve konu alanlarına göre değışebilir. Liderlerin karşılaştığı diğerk kısıtlamalar da benzer şekilde değışkenlik gösterir.⁵⁰

Liderler, devletlerin dış politika kararlarını her koşulda eşit olarak etkilemezler. Tercih yapması ve kısıtlı seçimlerin arasından en doğru olanı seçmesi gerektiğı durumlarda, seçeneklerin imkân verdiği ölçüde karar vermek durumunda kalırlar. Bu gibi durumlarda alacağı kararları önünde bulunan seçenekler doğrultusunda etkileyebilirler. Ancak diğerk zamanlarda dış politikalarını şekillendirmede büyük bir hareket serbestisine sahiptirler.⁵¹ Bu da liderlerin karar almada büyük bir öneme sahip olduğunun bir diğerk göstergesidir.

Liderin liderlik tarzı, karar alma sürecindeki hız, etkinlik ve tutarlılık gibi faktörleri belirlerken liderin vizyonu ve stratejik yaklaşımı dış politika hedeflerinin belirlenmesinde yol göstericidir. Bu nedenle, liderin dış politika kararlarında oynadığı rol, bir ülkenin uluslararası ilişkilerinin şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir ve liderin etkisi, dış politika kararlarının başarı ve etkinliğini doğrudan etkileyebilir.

Lider kişiliğini değerlendirmek için birkaç farklı yöntem mevcuttur. Bu yöntemlerden bazıları operasyonel kod analizi, başkanlık karakteri ve liderlik özellik analizidir.⁵² Daha önce de ifade edildiğı gibi çalışmanın amacına ve eldeki mevcut materyallerin liderlik karakter analizine daha uygun olması nedeniyle çalışmada liderlik karakter analizi yöntemi incelenecek ve kullanılacaktır.

⁵⁰ Marijke Breuning, **a.g.e.**, s.31

⁵¹ Marijke Breuning, **a.g.e.**, s.27–52.

⁵² Marijke Breuning, **a.g.e.**, s.27–52.

2. Liderlik Karakter Analizi

Liderlerin karar alma süreçlerinin değerlendirilmesinde birçok yöntem bulunmaktadır. Bunlardan en çok kullanılan yöntemler liderlik karakter analizi ve operasyonel kod analizi yöntemleridir.

Liderlik karakter analizi Margaret G. Hermann tarafından geliştirilmiş, siyasi liderlerin kişilik özelliklerini ve karakteristiklerini analiz etmek için kullanılan bir metodolojidir. Bu yöntem, liderlerin davranışlarını ve kararlarını anlamak için liderlerin kişisel niteliklerini ve özelliklerini inceler. Hermann'ın çalışması, liderlerin dış politika kararlarını ve yönlendirmelerini daha iyi anlamak için kişisel özelliklerin, inanç sistemlerinin ve değerlerin nasıl etkili olduğunu anlamak amacıyla kullanılır.⁵³

Öte yandan operasyonel kod analizinin temelleri ise 1950'lerde atılmıştır. Lider kişiliğinin sistemli bir şekilde incelenmesinin temeli, Leites'in 1950 yılında öne sürdüğü "operasyonel kod" kavramına dayanır. Daha sonra bu kavram siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler uzmanı Alexander George tarafından geliştirilmiştir. Operasyonel kod analizi, George'un 1969'da yayımladığı "The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making" başlıklı makalesinde tanıtılmıştır.⁵⁴

Hermann'a göre 20. yüzyılın ikinci yarısında bulunan liderler için hızlıca ulaşılabilecek 2 temel kaynak bulunmaktadır.⁵⁵ Bunlar; liderlerin hitabetleri ve basın-yayın organlarına verdiği röportajlar veya demeçler. Hitabetler; genellikle liderin kurmayları veya medya danışmanları tarafından hazırlandığı için bu tip dokümanların daha dikkatli incelenmesi gerekmektedir. Ancak liderlerin yapmış olduğu röportajlar veya basın-yayın kuruluşlarına verdiği demeçler daha doğaçlama olarak yapıldığından ve liderin vereceği cevaplarda yardım alması mümkün olmadığından bu dokümanların liderlerin fikirlerini ve özelliklerini daha net yansıttığı belirtilebilir.⁵⁶ Bu kapsamda Hermann'a göre röportaj materyalleri

⁵³ Fatma Anıl Öztöp, "Karar Birimlerinin Dış Politika Yapım Sürecinin İşleyişine Etkileri: Türk Dış Politikası Örneği", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.45-46

⁵⁴ Aydın Şihmantepe, "Türkiye'de Dış Politika Krizlerinde Karar Alıcının Operasyonel Kodları: Süleyman Demirel Örneği", Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.13

⁵⁵ Margaret G. Hermann, *Assessing Leadership Style: A Traits Analysis*, Social Science Automation, Inc., 1999, s.2

⁵⁶ Margaret G. Hermann, *a.g.e.*, s.2

oldukça önemlidir; ancak gazete ve dergiler röportajları düzenleyip yayınlaması, liderin tam olarak ne söylediğinin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.⁵⁷

Liderlerin; yönetim esnasında sergiledikleri liderlik özellikleri ve buna paralel olarak sergilenen liderlik tarzları, yönettiği bireylerin motivasyonunun daha yüksek olmasını ve dolayısıyla da örgütsel hedeflere daha hızlı ulaşılmasını sağlamada önemli bir etkidir.⁵⁸ Dolayısıyla liderlik özelliklerinin ve tarzlarının doğru bir şekilde analiz edilmesi liderin yönetimde olduğu süredeki sevk ve idare başarısının analizinde önemli bilgiler sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Siyasi liderlerin kişisel özelliklerini ve karar alma sürecinde ne tür fikirlerden yararlandıklarının analizi için liderlerin aktif katılımına ihtiyaç olmaksızın psikolojik analiz yöntemlerinin uygulanması pek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple Hermann'a göre onları değerlendirmenin yöntemi liderlerin söylemlerinin incelenmesidir. Bu yöntemle liderlerin toplum içindeki imajları hakkında bilgi sahibi olunabilir.⁵⁹ Hermann'ın yürüttüğü çalışması sonucunda elde ettiği verilere göre, liderlik karakter analizini yapan analistin sağlıklı bir değerlendirme yapabilmesi için en az 100 kelime uzunluğunda 50 röportajı incelemesi gereklidir.⁶⁰ Bu inceleme ise başlıkları ÇİZELGE-2'de belirtilmiş olan 7 başlık çerçevesinde icra edilmiştir. Bu 7 özellik, liderin çevresindeki sınırlamalara ne gibi tepkiler verdiği, elde ettiği bilgileri nasıl kullandığı ve harekete geçmek için ne gibi dürtülerle hareket ettiği hakkında bilgi sağlamaktadır. Hermann, 46 ülkeden 87 devlet/eyalet başkanı ve 48 ülkeden; aralarında kabine üyeleri, devrimci liderler, muhalefet parti liderleri ve siyasi örgütü liderlerinin de bulunduğu 122 politik lider üzerinde yaptığı analizde ÇİZELGE-2'deki verileri elde etmiştir.⁶¹ Bu liderler arasında Aliya İzzetbegović bulunmamaktadır.

⁵⁷ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.3

⁵⁸ Emre Can Demircioğlu, **Karizmatik Liderliğin Yönetimsel Açıdan Değerlendirilmesi**, Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 1 (1), 2015, s.53

⁵⁹ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.1

⁶⁰ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.3

⁶¹ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.10

Çizelge 2. Liderlerin Analizi Sonucu Elde Edilen Veriler ⁶²

Kişilik Özelliği	87 Devlet/Eyalet Başkanı	122 Politik Lider
<i>Olayları Kontrol Edebilme İnancı</i>	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.30 Yüksek > %0.58	Ortalama = %0.45 Düşük < %0.33 Yüksek > %0.57
<i>Güce ve nüfuza duyulan istek</i>	Ortalama = %0.50 Düşük < %0.37 Yüksek > %0.62	Ortalama = %0.50 Düşük < %0.38 Yüksek > %0.62
<i>Özgüven</i>	Ortalama = %0.62 Düşük < %0.44 Yüksek > %0.81	Ortalama = %0.57 Düşük < %0.34 Yüksek > %0.80
<i>Kavramsal Karmaşıklık</i>	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.56	Ortalama = %0.45 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.58
<i>Problemin Çözümüne Odaklanma</i>	Ortalama = %0.59 Düşük < %0.46 Yüksek > %0.71	Ortalama = %0.62 Düşük < %0.48 Yüksek > %0.76
<i>Grup İçi Önyargı</i>	Ortalama = %0.42 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.53	Ortalama = %0.43 Düşük < %0.34 Yüksek > %0.53
<i>Başkalarına Karşı Güvensizlik</i>	Ortalama = %0.41 Düşük < %0.25 Yüksek > %0.56	Ortalama = %0.38 Düşük < %0.20 Yüksek > %0.56

a. Liderin Olayları Etkileyebileceği veya Durumu Kontrol Edebileceğine Olan İnancı

Bu maddede lider siyasi engelleri kabulleniyor mu yoksa onlarla mücadele için meydan mı okuyor bunun ortaya konulması önem arz etmektedir. Kararlı siyasi liderler etraflarında olan olayları kontrol edebilir ve etraflarındaki engellemelere karşı mümkün olan en iyi şekilde meydan okuyabilir. Bu tarz liderler kontrolü ellerinde tutarlar ve ne yaptıklarını bilirler. Buna karşılık düşün karakteristik özelliklere sahip liderler ise, sınırlamalara meydan okuma veya onlarla mücadele etmek yerine onları kabullenmeyi ve onlara boyun eğmeyi tercih ederler. Bunu yaparken çevrelerindeki kişileri de bu yönde davranmaları için telkinlerde bulunurlar. ⁶³ Yapılan araştırmalar, siyasi güçlükler karşısında

⁶² Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.33

⁶³ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.12

dirayet ve yüksek seviyede irade gösteren liderlerin daha hızlı ve pratik çözümler bulduğu ve karşılaştıkları engelleri daha rahat aştıklarını göstermiştir.⁶⁴

ÇİZELGE-3'te güç beklentisi/güce olan ihtiyaç ve liderin olayları kontrol edebileceğine yönelik inancı başlıkları iki değişken olarak sunulmuş ve çizelge incelendiğinde her iki değişkenin de yüksek olduğu lider profilinin daha mücadeleci ve daha sorumluluk sahibi olduğu görülmüştür. Buna karşın bu iki değişkenin düşük olduğu liderlerin ise karşılaştıkları güçlükler karşısında dirayet gösteremedikleri, bu gibi durumlarda taviz vermeye meyilli oldukları ve belirlenen sınırlar dışına çıkma eğiliminde olmadıkları gözlemlenmektedir.

Çizelge 3. Liderlerin Güçlüklere Karşı Tepkileri⁶⁵

Güç Beklentisi	Olayları Kontrol Edebilme İnancı	
	<i>Düşük</i>	<i>Yüksek</i>
<i>Düşük</i>	Karşılaştığı güçlüklerle boyun eğer; amaçlarına ulaşmak için belirlenen limitlerin dışına çıkmaz; ödün/taviz verir ve iş birliğini tercih eder	Güçlüklere meydan okur; ancak güç kullanımında fazlasıyla aleni ve doğrudan hareket ettiği için başarı oranı düşüktür; insanları yönlendirmekte ve perde arkasında arzuladığı etkiyi yaratma kabiliyeti daha azdır
<i>Yüksek</i>	Engellere meydan okur; ancak bunu dolaylı olarak yapmada daha rahat hisseder, perdenin arkasındaki görünmez güç olmakta iyidir; arzu ettiği şeyi yaptırır ancak sonuç aşamasında daha az sorumludur.	Engellere meydan okur doğrudan ve dolaylı etki kurma konusunda yeteneklidir; ne istediğini bilir ve sonucu görmek için sorumluluk alır

Liderlerin içinde buldukları durumlar üzerinde bir noktaya kadar kontrollerinin bulunduğu inancını oluşturan bu bakış açısına göre, şahıslar ve hükümetlerin olaylar üzerinde kontrollerinin bulunduğu algısından bahsedilmektedir. Olayların kontrol edilebilmesine ilişkin odaklanılması gereken değişkenler liderlerin fiilleri ve harekete geçirici söylemleridir. Yani liderin bir olayın planlanması veya başlangıç aşamasında sorumluluğunu alması, olacak olanlar üzerinde kontrol güçlerinin olduğu algısını yarattığı varsayılmaktadır. Bu özellik için puanlama ise, liderin röportaj veya demeçlerinde bir eylemin

⁶⁴ Ömer Ak, **a.g.m.**, s.13

⁶⁵ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.13

sorumluluğunu aldığına dair söylemlerin yüzdesinin hesaplanmasıyla yapılmaktadır.⁶⁶

Dünyada olanları kontrol edebileceğine veya olaylar üzerinde etki yaratabileceğine dair inançları yüksek olan liderlerin siyaset yapma ve politika üretme süreçlerinde daha aktif olduğu gözlemlenmiştir.⁶⁷ Yani bu liderlerin daha fazla sorumluluk almak suretiyle olaylar üzerinde daha fazla kontrol sahası elde edebileceği ve olaylara müdahale edilmesinde aktif rol üstlenecekleri değerlendirilmektedir. Bu sebeple de bu tip liderler astlarından kendilerinin değerlendirilmesini isterler, sorumlu buldukları yerlere sürpriz ziyaretlerde bulunmak suretiyle politikalarının nasıl uygulandığını görürler ve diğer liderlerle yüz yüze görüşmek suretiyle ne kadar ileriye gitmeye istekli olduklarını gözlemlerler.⁶⁸

Buna karşılık olayları kontrol edebileceğine olan inançları düşük olan liderler ise olaylara daha tepkisel yaklaşırlar ve harekete geçmeden önce durumun hangi yönde ilerleyeceğini izlemek için beklerler. Bu tarz liderler başarı yüzdesi en az 50% olan projelere katılım sağlamak isterler. Bu tip liderler yetkilerini devretmek suretiyle olayları etkileme konusunda diğerlerinin daha yüksek bir şansa sahip olduğu inancını güderler. Yani kısacası bu tip liderler olaylar istenildiği gibi gitmediğinde suçun başkasının olduğu algısını yaratmayı tercih ederler.⁶⁹

b. Liderin Güce ve Kişilere/Olaylara Nüfuz Edebilme İsteği

Bu değişkenin temelinde liderin diğer kişi ve gruplar üzerinde oluşturmak, devam ettirmek veya geri kazanmak istediği güç unsuru bulunmaktadır. Güce duyduğu isteği fazla olan liderler kazandıklarını göstermek için çevreyi yönlendirme ve kontrol altına alma eğilimindedirler. Durumu değerlendirme ve amaçlarını elde etmede ne tür bir yöntem uygulanması gerektiği konusunda yetenekleri ve hisleri kuvvetlidir. Bu tarz liderler limitleri zorlamayı sever ve limitlerin ötesine gidildiğinde ne tür sonuçları olacağını görmek isterler. Bu tarz

⁶⁶ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.14

⁶⁷ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.14

⁶⁸ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.14

⁶⁹ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.14

liderler müzakere konusunda güçlüdürler ve yüz yüze görüşme yapmadan karşı tarafın varsayımlarını yanlış algılayabilirler.⁷⁰

Öte yandan güce olan isteği düşük liderler ise, sorumlu kişi olmaktan kaçınırlar ve etkisi olan diğer kişilerin arasında var olmayı seçerler. Bu tip liderler grubundaki diğer kişileri güçlendirmeyi tercih eder ve bu grubun iyi olmasının kendisinin de iyi olmasını sağlayacağını düşünürler. Güce olan isteği düşük olan liderlerin adalet duyguları yüksektir ve kişileri içinde bulunduğu grubun kurallarıyla değerlendirirler. Bu tip liderlerin maksatları kendisiyle birlikte olanlarla güvene dayalı bir ilişki kurmaktır ve meydana gelen olayların sorumluluğunu da ortak bir şekilde paylaşılmasını isterler.⁷¹

c. Özgüven

Özgüven liderin önemini gösteren bir işaretçidir. İnsanlar özgüvenlerini birikimleri ve tecrübeleri açısından başkalarıyla karşılaştırmak suretiyle belirlemeye meyilli olduklarından bu özellik genellikle kişinin kendisini belirli bir çerçeveye konumlandırması şeklinde ortaya çıkar. Bu kapsamda özgüveni yüksek olan liderler çevrelerinden gelen bilgilerden daha az etkilenirler. Oldukları kişi olarak kalmaktan memnundurlar ve kendilerini ve davranışlarını değerlendirmesi için arayış içinde değildirler. Olayların kurbanı da olmazlar ancak kendilerini duruma adapte etmeye de çalışmazlar.⁷²

Buna karşılık özgüveni düşük liderler ise durumdan çok kolay etkilenirler. Kim oldukları konusundan tatminkâr değildirler ve çevrelerinden sürekli kim oldukları ve içinde buldukları durumu daha kolaylaştırabilmek için ne yapılması gerektiği ile ilgili bilgi talep ederler. Yetersizlik duygularını telafi edebilmek ve özgüvenlerini artırabilmek için de çevrelerinde temsilciler bulunmasını isterler.⁷³

⁷⁰ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.16

⁷¹ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.17

⁷² Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.21

⁷³ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.22

d. Kavramsal Karmaşıklık (Liderin Çevresindeki İnsanları ve Olan Olayları Muhakeme Etme Becerisi)

Bilgi çağının gereksinimleri tüm insanlar üzerinde bir etki yaratmıştır. Bundan dolayı bilgi çağının özellikleri daha ayrıntılı incelenmeye başlanmıştır. Bu kapsamda bilgi çağının önemli özelliklerinden birisi de bilginin sayısal ve fonksiyonel anlamda artmasıdır. Buna paralel olarak da liderlere olan ihtiyacı azalacağı ve bilgiye daha açık ve daha donanımlı liderlere ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir.⁷⁴

Siyasi liderler bilgiye açıklıkları ve kavramsal karmaşıklık seviyelerine göre değişim gösterme eğilimindedirler. Bu kapsamda liderin bilgiye ne kadar açık olduğunu göstermek amacıyla ÇİZELGE – 4 ‘de liderin özgüven ve kavramsal karmaşıklığı baz alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

Kavramsal karmaşıklık değerleri özgüven değerlerinden yüksek olan liderler genellikle faydacı ve diğerlerinin istek ve ihtiyaçlarına daha fazla cevap veren bir kişiliğe sahiptir. Bu tip liderler diğerlerine karşı daha açık ve dinlemeye daha meyillidirler. Ayrıca bu tip liderler bir konuyla ilgili bir karar alacakları zaman, o kararın cari durumda kabul edilebilirliğini dikkate alarak karar verirler.⁷⁵

Öte yandan özgüveni yüksek fakat kavramsal karmaşıklığı düşük olan liderler ise daha kapalı ve fikirlerinde daha bağımlıdırlar ve sebepler onların kararlarına yön verir. Bu tip liderler neyin doğru olduğunu bilirler ve diğerlerini de uygulayacakları hareket tarzının uygunluğu konusunda ikna etmek isterler. Ayrıca başarılı olacağına inandıkları tercihi istekli bir şekilde kovalarlar ve hiyerarşik olarak karar verme süreci üzerinde daha baskın ve kontrol sahibidirler.⁷⁶

⁷⁴ Mesud Ünal, **Bilgi Çağında Değişim ve Liderlik**, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt 42 Sayı: 1, 2012, s.299

⁷⁵ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.18

⁷⁶ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.18

Çizelge 4. Bilgiye olan Açıklık için Karar Verme Çizelgesi⁷⁷

Kavramsal Karmaşıklık ve Özgüven	Bilgiye olan Açıklık
Kavramsal Karmaşıklık Özgüven'den yüksek	Açık
Kavramsal Karmaşıklık Özgüven'den düşük	Kapalı
Kavramsal Karmaşıklık ve Özgüven'in İkisi de Yüksek	Açık
Kavramsal Karmaşıklık ve Özgüven'in İkisi de Düşük	Kapalı

Kavramsal karmaşıklık, bireyin kişileri, olayları, yerleri tanımlarken gösterdiği farklılaşma derecesidir. Kavramsal karmaşıklık incelenirken bazı kelimeler öne çıkmaktadır. Bu kapsamda kavramsal karmaşıklığın yüksek olduğunu kelimeler, “yaklaşık olarak”, “muhtemelen” ve “eğilimde” gibi sözcüklerdir. Buna karşın kavramsal karmaşıklığın düşük olduğunu belirten cümleler de “kesinlikle”, “şüphesiz” “mutlaka” gibi sözcüklere rastlamak mümkündür.⁷⁸

Kavramsal karmaşıklığı yüksek olan politik liderler çevrelerinden daha fazla uyarıcı tepkiler alırlar. Bu tip liderler her zaman kavramsal bilgiye ihtiyaç duyarlar ve herhangi bir olaya gösterdikleri ilk tepkiden tatmin olmazlar. Bu tip liderler bir durumda yapılması gerekenler planlanırken diğerlerinin kararlarından oluşan bir dizi bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bu yüzden de karar alma sürecini uzun tutarlar ve onlar için anahtar kelime esnekliktir.⁷⁹

Kavramsal karmaşıklığı düşük olan liderler ise iç güdülerine güvenirlere ve sunulan ilk seçenikle devam etmeyi tercih ederler. Bireyin kapalı kavramsal sistemi kendi içinde değerlendirme yaptığından bu davranış biçiminde karar vermek nispeten daha kolaydır. Yorum ve tutarlılık bu davranış için kilit kelimelerdir.⁸⁰

e. Problemin Çözümüne Odaklanma Eğilimi ve Belirli Bir Grubun Israrlarına Rağmen Bir Şeyleri Başarma ve Diğerlerinin Fikir ve Hassasiyetleriyle Örtüştürme

Motivasyon ya da başka bir tabirle “güdüleme” Latince “motive” kelimesinde türetilmiştir. Türkçedeki karşılığı ise “güdü” veya “harekete geçme”

⁷⁷ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.20

⁷⁸ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.22

⁷⁹ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.23

⁸⁰ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.23

dir.⁸¹ Liderler ya bir probleme, bir ideolojiye veya bir ilgi alanına karşı kendi iç güdüleriyle odaklanarak ya da çevrelerinden aldıkları kesin geri dönüşlerle motive olurlar. Motivasyonun ölçülebilmesi için üç özellik göz önüne alınmaktadır. Bunlar; “Göreve Odaklanma”, “Grup İçi Önyargı” ve “Başkalarına Karşı Güvensizlik”⁸²

Motivasyonun yukarıda belirtilen ölçütler bakımından değerlendirilmesi ve liderler üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu ÇİZELGE-5’te açıklanmaktadır.

Çizelge 5. Motivasyonun Sınırlamalar ve Bilgiye Olan Açıklık açısından Değerlendirilmesi⁸³

Siyasi Engellerle Başa Çıkma	Bilgiye Olan Açıklık	Problemin Çözümüne Odaklanma	
<i>Engellere Meydan Okuyan</i>	<i>Bilgiye Kapalı</i>	<i>Sorun Odaklı</i> Genişlemeci Lider: Kendisinin, hükümetinin ve devletin gücünü ve etkisini artırmaya odaklanır.	<i>İlişki Odaklı</i> Öğretici Lider: Kendi düşüncelerini diğer kişilere kabul ettirmeye ve onları kendi davasına dâhil etmeye odaklanır.
<i>Engellere Meydan Okuyan</i>	<i>Bilgiye Açık</i>	Aktif Egemen Lider: Kendisinin ve hükümetinin manevra yeteneğini ve esnekliğini sürekli olarak sınırlamaya çalışan engellerden kaçınarak, kendi manevra yeteneğini ve esnekliğini sürdürmeye odaklanır.	Yönlendirici Lider: Küresel alanda devletin itibar ve şöhretini arttıracak eylemlere girişerek kendisinin ve devletin konumunu sürdürmeye ve pekiştirmeye odaklanır.
<i>Engellere Boyun Eğen</i>	<i>Bilgiye Kapalı</i>	Kontrollü Egemen Lider: Bir taraftan önüne çıkabilecek engellerden kaçınmak için mevcut pozisyonunun gerektirdiği norm ve kurallara uygun davranırken, diğer taraftan devletin ekonomi ve/veya güvenliğini kademeli olarak geliştirmeye odaklanır.	Nüfuzlu Lider: Diğer hükümet ve devletlerle iş birliği kurarak bu ülkelere liderlik etmeye odaklanır. Diğerleriyle birlikte çalışarak, kendi başına yapabileceklerinden daha fazlasını yapmayı ve diğerlerinin kapasitelerinden yararlanmayı amaçlar.
<i>Engellere Boyun Eğen</i>	<i>Bilgiye Açık</i>	Fırsatçı Lider: Mevcut sorunun doğasını ve önemli seçmen kitlelerinin beklentilerini göz önünde bulundurarak alınabilecek en iyi kararın ne olduğunu değerlendirmeye ve başarı elde etmeye odaklanır.	Uzlaştırıcı Lider: Farklılıkları uzlaştırmaya ve görüş birliği oluşturmaya, yetki ve sorumlulukları diğerleriyle paylaşarak prestij ve statü kazanmaya odaklanır.

⁸¹ Abdullah Yeşil, **Liderlik ve Motivasyon Teorilerine Yönelik Kavramsal Bir İnceleme**, Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi 2 (3), 2016, s.166

⁸² Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.24

⁸³ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.9 ; Ömer Ak, **a.g.m.**, s. 16-17.

Liderlerin, gruplar içerisinde buldukları zamanlarda iki ayrı işlevleri bulunur. Bunlardan ilki grubu görevin tamamlanmasına yönelik hareket ettirmektir. Bu daha çok problem çözümüne yönelik bir işlemdir. İkincisi ise takım ruhunu ve hissiyatını devam ettirmektir. Bu ise daha çok ilişki kurmaya yöneliktir. Probleme vurgu yapan liderler için grubu (ulusu, devleti, etnik grubu, dini grubu vs.) hedefe yönelik hareket ettirmek lider olarak varsayılmaları için temel prensiplerdendir. Grubun devamı ve ilişki kurmayı vurgulayan liderler için ise liderliğin merkezinde, grubun çekirdeğini oluşturanların sadakatini ve ahlaki değerleri yüksek tutma gayesi bulunmaktadır.⁸⁴ Bu özellik açısından liderin değerlendirme çizelgesi ÇİZELGE – 6’te sunulmuştur.

Çizelge 6. Göreve Odaklanma Açısından Liderlik Çizelgesi⁸⁵

Problemin Çözümüne Odaklanma Açısından Değerlendirme	Liderin Hedef Odağı
Yüksek	Problemin çözümüne yönelik
Ortalama	Duruma göre hem problem çözümü ilişkisine yönelik
Düşük	İlişki Odaklı

f. Liderin Grup İçindeki Önyargısının Yoğunluğu

Grup içi önyargı bir bireyin içinde bulunduğu grubu (sosyal, etnik dini) olayların merkezinde tuttuğu bir bakış açısıdır. Bu grupla güçlü bir duygusal bağ bulunmakla birlikte, kişi bu grubun en iyisi olduğu algısına kapılır. Alınan tüm kararlar grubun iyiliği içindir. Grup içi önyargısı yüksek siyasi liderler her alanda gruplarının diğerlerinden farklı bir kimlik taşıdığını belirtmek için çalışırlar. Ayrıca bu tip siyasi liderler grupları “biz” ve “onlar” olarak görürken diğerleriyle kolayca rekabet içerisine girmekten çekinmezler. İçinde buldukları grubun sadece iyi özelliklerini görürken, eksikliklerini inkâr etme eğilimindedirler.⁸⁶

g. Liderin Diğer İnsanlara Karşı Şüpheliği ve Genel Güvensizliği

Bu özellik ise genel olarak şüpheli bir davranışı ifade etmektedir. Bu tip liderler diğer muhatap oldukları kişiler ve birlikte çalıştıkları kurumlara karşı sürekli sorgulayıcı yaklaşırlar. Çünkü onları potansiyel bir rakip olarak görürler ve fikirlerine karşı muhalifçe davranacaklarını değerlendirirler. Başkalarına karşı

⁸⁴ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.25

⁸⁵ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.25

⁸⁶ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.29-30

güvensizlik oranı yüksek liderler, kuşkucu, kaygılı ve huzursuz bir yapıya sahiptir. Bu kuşkucu yapılarından dolayı da herhangi bir sabotaj ihtimaline karşı işlerini kendileri yapmayı tercih ederler. Ayrıca bu tip liderler eleştirilmeye karşı oldukça hassastırlar. Güvensizliğin sebebi de genel olarak geçmişte yaşadıkları olumsuz tecrübelerden kaynaklanır.⁸⁷

⁸⁷ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.31

III. TARİHSEL SÜREÇTE BOSNA HERSEK

Bosna-Hersek, tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlerin, dinlerin ve etnik grupların bulunduğu bir coğrafyada önemli bir rol oynamıştır. Orta Çağ'da Slav, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi büyük güçlerin etkisi altında kalan Bosna-Hersek, uzun yıllar boyunca bu güçler arasında rekabetin merkezinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyılda bölgeyi fethetmesiyle birlikte İslam'ın etkisi artarken, ülkenin büyümesi ve gelişmesi de hız kazanmıştır.⁸⁸ Katolik ve Ortodoks Hristiyanlık da yaygın olarak yaşanmıştır.

20. yüzyılın başlarındaysa Bosna-Hersek, savaşlar ve çatışmalarla sarsılarak Yugoslavya'nın parçalanmasının bir parçası haline gelmiş, 1992-1995 yılları arasındaki Bosna Savaşı ise bölgenin tarihine derin izler bırakmış, ABD, Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkelerin girişimleriyle, 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması imzalanmış ve savaş sona ermiştir. Bu antlaşma aynı zamanda Bosna Hersek'in kurucu metni olarak da kabul edilmiştir.⁸⁹ Günümüzde ise Bosna-Hersek, etnik ve dini çeşitliliğin yanı sıra Avrupa'ya olan entegrasyon çabalarıyla dikkat çekmektedir.

Bir ülkenin lideri incelenirken, o ülkenin tarihsel arka planının incelenmesi, liderin siyasi kişiliğinin analizinde önemli bilgiler sunar. Bu inceleme, liderin siyasi kararlarının ve eylemlerinin daha iyi bir bağlam içinde anlaşılmasına yardımcı olur. Çünkü geçmiş olaylar ve tarihsel gelişmeler liderin politika tercihlerini ve stratejilerini etkileyebilir. Aynı zamanda liderin kişisel ve siyasi kökenleri, tarihsel ve kültürel değerleri, inançları o liderin siyasi kişiliğinin oluşmasını etkileyen önemli unsurlardır. Liderin kişiliğinin tarihsel olaylar ışığında değerlendirilmesi, liderin politika kararlarını ve motivasyonunu

⁸⁸ Bilal Bilgili ve Gülsün Tanyeli, **Saraybosna'da Değişimin İzini Sürmek: Saraybosna'nın Tarihsel Gelişimi ve 1992-95 Savaşı Sonrası İyileşme Sürecinin Değerlendirilmesi**, İdeal kent Dergisi Sayı 34, Cilt 12, 2021, s.1727

⁸⁹ Mustafa Lamba ve Tuğçe Hisoğlu Koç, **"Bosna Hersek Devleti'nin Yönetel Yapısı"**, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Yıl: 2022, Cilt: 5, Sayı: 1, 2022, s.75

açıklayabilir ve liderin geçmiş başarılarının ve başarısızlıklarının, kamuoyu algısını ve toplumsal dinamikleri nasıl etkilediğini açıklar. Ülkenin tarihsel arka planın analizi, liderin siyasi kişiliğinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlar ve liderin siyasi etkisi hakkında daha kapsamlı bir perspektif sunar.

Bu bölümde Bosna-Hersek'in bilinen ilk zamanlarından bağımsızlığına kadar olan dönemle ilgili bilgi verilecektir. Bu bilgilerin İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin, kararlarının ve politikalarının, Bosna-Hersek'in geçtiği tarihi ve kültürel süreçlerin ışığında nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. Beş başlıktan oluşacak bölümde, ilk olarak Bosna Hersek'in Osmanlı öncesi tarihçesi ile kısa bir bilgi verilecek sonrasında ise sırasıyla Osmanlı dönemi Bosna-Hersek, Osmanlı'dan kopuş süreci ve Yugoslavya dönemine kadar olan süreç, Yugoslavya dönemi Bosna-Hersek ve son olarak da Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecinde yaşanan gelişmelerden bahsedilecektir.

A. Osmanlı Dönemi Öncesi Bosna Hersek'in Tarihçesi

Bosna topraklarında beşerî hayata dair izler çok eskilere uzanmaktadır. Hersek bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde elde edilen veriler, yaklaşık on bin yıl öncesine kadar bir süreci işaret etmektedir.⁹⁰ Boşnak halkının kökeninin İlirlere kadar uzandığı bilinmektedir. İlirler M.Ö. 2000 civarında bugünkü Saraybosna'nın civarında bulunan Butmir adlı bir bölgeye göç etmiş ve bu bölgeye yerleşmiştir.⁹¹

Sonrasında gerçekleşen Roma İmparatorluğu işgaline kadar İlirliler bu topraklar üzerinde hüküm sürmüştür. İşgal sonrasında ise Roma İmparatorluğu'nun müdahalesiyle, imparatorluk topraklarının çeşitli bölgelerinden gelen göçmenler İlirlerin arasına yerleştirilmiş ve İlirli nüfusu seyreltilmiştir.⁹² 476 yılına kadar Roma İmparatorluğu idaresinde kalan Bosna Hersek topraklarında tam anlamıyla sulh tesis edilememiş ve sınır boyları, Doğu Gotların da içerisinde bulunduğu barbar kabileler tarafından sürekli saldırıya

⁹⁰ Kenan İbrisimovic, **Osmanlı Devleti Öncesi Hersek'in Kısa Tarihi**, Balıkesir İlahiyat Dergisi 4/2, 2018, s.149

⁹¹ Cemile Haliloviç Tekin, **Bosna-Hersek Devleti**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2012, s.2.

⁹² Cemile Haliloviç Tekin, **a.g.e.**, s.2

uğramıştır. Ostrogotlar olarak da bilinen Doğu Gotlar bu toprakları 535 yılına kadar elinde bulundurmuş, sonrasında Roma İmparatorluğu bu toprakların Adriyatik Denizi'ne kadar olan kısmını geri almıştır.⁹³

Slavlar, M.S. VII. yüzyılın Bosna topraklarına gelmiş, Slavları müteakip Hırvatlar ve Sırlar bu topraklara ayak basmışlardır. Hırvatlar, bugünkü Hırvatistan'ın kuzeyinde bulunan topraklarda bir krallık kurmuşlar, Sırlar ise Bosna'nın güneyinden başlamak üzere bugünkü Sırbistan topraklarının güneyine doğru göç etmiş buradan da civar bölgelere yayılmışlardır.⁹⁴

Sonrasındaki dönemde Bogomil isimli bir köy papazının önderliğinde Bogomilizm isimli mezhep kurulmuş ve Bosna topraklarında uzun bir süre bu mezhebin fikirleri hüküm sürmüştür. Ancak XIII. yüzyılın ortalarında Bogomilizm eski önemini yitirmiş ve 1463'te Osmanlı Devleti'nin Bosna'yı fethetmesinden sonra Bogomiller, mezhebin esaslarının benzediği İslam'a geçmeyi tercih etmişlerdir. Bu da Bosna-Hersek halkını diğer Balkan toplumlarından farklı bir düzeye taşımıştır.⁹⁵

B. Osmanlı Dönemi Bosna Hersek

Osmanlı Devleti bünyesindeki Bosna-Hersek süreci; Fatih Sultan Mehmet'in 1463 yılında bu toprakları fethiyle başlamaktadır. Fatih Sultan Mehmet, önceki Türk devletlerinin de uyguladığı Türk geleneği olan cihan hakimiyeti fikrini savunarak Hıristiyan ve İslam dünyasını Osmanlı Devleti hakimiyeti altında toplamayı ve cihan devleti kurmayı hedeflemiştir. İstanbul'u fethi sonrasında bu şehri başkent yapmış ve bu topraklar üzerinde hak iddia edebilecek tüm unsurları ortadan kaldırmayı ve İstanbul'u zengin bir başkente dönüştürüp bu şekilde de kalmasını amaçlamıştır. Bu planına ek olarak Rumeli'de ve Anadolu'da kendisine bağlı ancak dağılmış bir şekilde bulunan beylikleri fethetmek suretiyle âdem-i merkezîyetçi bir yapı kurmayı planlamıştır. Böylece Balkan yarımadası Osmanlı Devleti'ne Avrupa'dan yönelebilecek olan tehditleri önlemek için kontrol altında bulundurulması gereken bir bölge ve aynı zamanda

⁹³ Kenan İbrisić, **a.g.m.**, s.153

⁹⁴ Cemile Halilović Tekin, **a.g.e.**, s.2

⁹⁵ Cemile Halilović Tekin, **a.g.e.**, s.2

hem Türk kültürünü hem de İslam kültürünü Avrupa'ya ulaştırabilecek bir üs olmuştur. Bosna'nın fethinin temel sebeplerinden birisi de bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik yapıtaşlarından birisi olmasıdır.⁹⁶

1463 yılının kış mevsimi boyunca hazırlık yapan Osmanlı, bu süreçte harekâtı planlamış ve baharın gelmesiyle birlikte Fatih Sultan Mehmet emir komutasındaki 150.000 asker Bosna'ya doğru harekete geçmiştir.⁹⁷ Ancak Osmanlı Ordusu'nun Bosna Seferi'nden dönmesini müteakip Venedikliler ve Macarlar Osmanlı'ya karşı bir ittifak kurmuşlardır. 1463'ün kış mevsiminde Macar Kralı Matthias Corvinus Bosna'yı işgal etmesi ve Bosna'nın Osmanlı Devleti açısından kritik bir öneme haiz olmasından dolayı Fatih Sultan Mehmet buraya ikinci bir sefer düzenlemiştir. Yapılan bu sefer sonucunda Bosna, 1464'ün bahar mevsiminde yeniden Osmanlı hakimiyetine geçmiştir.⁹⁸

Fatih Sultan Mehmet'in 1463-64 yıllarında Bosna'yı fethetmesi sonrası Osmanlı egemenliğine giren Bosnalı halk yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı himayesinde yaşamıştır.⁹⁹ Başlarda Osmanlı idaresi altında tek bir birim olarak kabul edilen Balkan yarımadası, ilerleyen süreçlerde eyalet, vilayet gibi alt yapılara bölünmüş, bu yapıların ise sancak, liva gibi alt kolları teşkil edilmiştir.¹⁰⁰ Bosna toprakları, fetih sonrasında 1463-1580 yılları arasında Sancak, 1580-1866 yılları arasında eyalet ve Habsburg İmparatorluğu tarafından işgal edildiği 1878 yılına kadar da vilayet statüsünde bulunmuştur.¹⁰¹ Osmanlı Devletinin gayrimüslimleri de kendi tebaasının bir unsuru olarak görmesi, Katolik ve Protestanların aşırı davranışlarının yanında Müslümanların hoşgörülü davranışları¹⁰² ve özellikle de Müslüman olanların "cizye" adı verilen ağır vergi

⁹⁶ Ayşe Seyhan, **Conquest of Bosnia in the Light of Ottoman Chronicles**, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi Cilt 4 Sayı 7, 2018, s.152

⁹⁷ Babinger, *Ibid.*, p. 196; İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Vol. I, İstanbul, 1971, p. 300; Tursun Bey, *Ibid.*, p. 122; Anonim *Tevârih-i Âl-i Osmân*, p. 127; Hoca Saadettin, *Ibid.*, p. 71.'den aktaran Ayşe Seyhan, **Conquest of Bosnia in the Light of Ottoman Chronicles**, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi Cilt 4 Sayı 7, 2018, s.155

⁹⁸ Tursun Bey, *Ibid.*, 131; Neşri, *Ibid.*, p. 769; Kritovulos, *Ibid.*, p. 229; Hoca Saadettin, *Ibid.*, p. 87. aktaran Ayşe Seyhan, **Conquest of Bosnia in the Light of Ottoman Chronicles**, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi Cilt 4 Sayı 7, 2018, s.158

⁹⁹ Fatma Sel Turhan, *Bosna-Hersek'teki Osmanlı Tarihi Çalışmaları*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, 2010, s. 231

¹⁰⁰ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar** (Çev. İhsan Durdu – Haşim Koç- Gülçin Tunalı), Küre Yayınları, 1999, s. 63

¹⁰¹ Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, Sistem Ofset Baskı, 2017, s.129

¹⁰² Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar**, a.g.e., s.50

yüklerinden kurtulmaları Osmanlı hakimiyetinin Bosna’da daha yayılması hız kazanmıştır.¹⁰³ Çünkü Osmanlılık kavramı, Müslüman olsun veya olmasın, kanunlar önünde mutlak eşitlik verildiği takdirde etnik kimliklerine bakılmaksızın Osmanlı halkı adı altında bileşmesi ve hanedana sadık kalması düşüncesi olmuştur.¹⁰⁴

Osmanlı idaresi altına girdikten sonraki süreçte, eski düzendeki asiller ve köylüler olarak adlandırılan topluluğun büyük bir kısmı İslam’a geçiş yapmıştır.¹⁰⁵ Buna paralel olarak da Osmanlı dönemi boyunca Müslüman Boşnaklar, Bosna toplumunun üst sınıfını oluşturmuş ve devleti temsil etmiştir.¹⁰⁶ Ancak bu dönüşüm ne kadar da hızlı ve sorunsuz gözükse de Bosnalılar açısından birçok olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Bazı aileler bu dönüşüm sonucunda bölünmeler yaşamış, tek çatı altında yaşayan yabancılar haline dönüşmüşlerdir. Nüfusun önemli bir kısmı İslam dinine geçmiş olmasına rağmen, bu kişiler sosyal hayatlarında “damgalanmış” durumuna düşmüşlerdir.¹⁰⁷

1699 Karlofça Antlaşması Osmanlı tarihi için yeni bir dönüm noktası olmuştur. Batı devletlerinin son dönemdeki askeri başarıları Osmanlı’nın Batı’ya karşı bakış açısının da değişmesine sebep olmuştur.¹⁰⁸ Bu antlaşmayla, Osmanlı Devleti’nin Avrupa’daki siyasi konumunun zayıflamaya başladığı, toprak ve buna paralel olarak Avrupa’daki egemenliğini kaybetme sürecine girdiği görülmektedir. Ayrıca bu antlaşmayla Osmanlı – Avusturya ilişkileri yeni bir sürece girmiştir.¹⁰⁹

Osmanlı’nın 1700’lü yılların ilk yarısında Avusturya, Venedik ve Rusya ile yaptığı savaşlar, Bosna’nın gelişimini ciddi anlamda etkilemiştir. Ayrıca yine bu dönemde Bosna veziri Hekimoğlu Ali Bey’in Mısır’a gönderilmesi, siyasi

¹⁰³ Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.184

¹⁰⁴ Eric Jan Zürcher, **Jön Türkler, Müslüman Osmanlılar ve Türk Milliyetçileri: Kimlik Politikaları, 1908-1938**, Viyana, Leiden Üniversitesi, 1996, s.264

¹⁰⁵ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar**, a.g.e., s.97

¹⁰⁶ Aydın Babuna, a.g.e., s.198

¹⁰⁷ Dennis P. Hupchick, a.g.e., s.151

¹⁰⁸ Halil İnalçık, **“Osmanlı Hakimiyetinde Ortadoğu ve Balkanlar”**, İstanbul, Kronik Kitap, 2020, s.389

¹⁰⁹ Uğur Kurtaran, **“Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi”**, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 35 Sayı 60, 2016, s.117

bütünlüğün bozulmasına neden olmuş ve Bosna bünyesinde bulunan askerler ve sivil unsurlar arasında çatışmalara sebep olmuştur.¹¹⁰

1788 yılında Osmanlı Avusturya Savaşı'nın başlamasıyla¹¹¹, Avusturya Orduları aralarında Sırp gönüllü askerlerinin de bulunduğu 50.000 kişilik orduyla Bosna'yı işgal etmiştir.¹¹² Bu esnada Osmanlı Ordusu'nun iki farklı cephede savaşıması ve bu bölgeye fazla kuvvet bırakamamasından dolayı, Zıstovi Antlaşması'nda Bosna'nın bir kısmı Avusturya'ya verilmiş¹¹³ ve Avusturya'nın Bosna'yı işgali resmen başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'teki nüfuzu artarken buna paralel olarak Balkanlar'daki gücü de artmaya başlamıştır. Çünkü Boşnaklar; yine bu bölgede yaşayan Sırlara ve Hırvatlara karşı ekonomik ve askeri üstünlük sağlamaya başlamıştır. Ancak Osmanlı'nın Bosna Hersek'teki hakimiyeti 17. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamıştır. Bunun en temel nedeni ise güçlenen Bosnalı zenginlerin daha fazla özerklik ve yönetimde da fazla yetki talep etmesi olmuştur.¹¹⁴

1866 yılında Girit'te başlayan isyan, 1875 yılında öncelikle Hersek'e sonrasında ise Bosna bölgesine yayılmıştır.¹¹⁵ Bu açıdan, Osmanlı'dan kopuş sürecinin Hersek isyanıyla başladığı söylenilebilir. Hersek isyanı, Hristiyanların vergi vermemek için başlattıkları bir isyan gibi gözükse de aslında Sırp tarafından maksatlı olarak başlatılmış bir isyandır. Sırpların öncülük ettiği 1875'te Hersek'in doğusunda ortaya çıkan isyan, Osmanlı için ciddi sıkıntılara sebep olmuş; Osmanlı'ya karşı başlatılan bu bağımsızlık savaşının ve Berlin Kongresi'nde alınan kararların bir sonucu olarak Sırbistan, bazı sınırlamalar gölgesinde de olsa, özerklikten bağımsızlığa geçiş yapmıştır.¹¹⁶ Avusturya-

¹¹⁰ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar**, a.g.e., s.99

¹¹¹ Fatma Sel Turhan, 1788-1791 Osmanlı-Avusturya Savaşı Sırasında Alınan Savaş Esirleri Meselesi, İstanbul, Studies Of The Ottoman Domain / Cilt (Volume) 8, Sayı (Issue) 14, 2018, s.13

¹¹² Barbara Jelavich, **a.g.e.**, s.100

¹¹³ Zülfiye Koçak, **Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zıstovi Antlaşması**, Gazi Akademik Bakış, Cilt 11 Sayı 22, 2018, s.280

¹¹⁴ Caner Sancaktar, **Osmanlı Hakimiyeti Altında Boşnak Ulusunun Doğuşu**, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt: 10 Sayı: 2, 2015, s.29

¹¹⁵ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar**, a.g.e., s.314

¹¹⁶ Miroslac Svircevic, "The Establishment of Serbian Local Government in the Counties of Nis, Vranje, Toplica and Pirot after the Congress of Berlin", **War and Diplomacy the Russo-Turkish War of 1877-1878 and The Treaty of Berlin**, Ed. M. Hakan Yavuz, Michigan, Sheridan Books, 2011, s.144

Macaristan İmparatorluğu ise bu kongrede, Bulgaristan'ın özerkliğini elde etmesi ve Rusya'nın bu özerk bölgede etkin olacağı iddiasını dengelemek varsayımıyla Bosna'yı işgal hakkını elde etmiştir.¹¹⁷ Her ne kadar Boşnaklar bu işgale karşı direnmiş olsalar da işgal 20 Ekim 1878'de tamamlanmıştır.¹¹⁸ Bosna görünürde Osmanlı'nın egemenliğinde olsa da yönetsel olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun himayesine girmiştir.¹¹⁹

C. Osmanlı Dönemi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

1878'de Bosna eyaletinin Osmanlı'nın egemenliğinden koparak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetimine girmesi, Balkanlardaki statükonun değişmesinin ilk adımını teşkil etmiştir.¹²⁰ Bu değişim Balkan topraklarında büyük bir yankı uyandırmıştır. Ayrıca bu adım, yıllar sonra Bosna Hersek'in karmaşık uluslararası yapısının politik gelişmelerine etkisinin de temelini oluşturacaktır.¹²¹

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki birçok etnik grubun tek bir yönetim altında toplanması durumuna benzer bir durum Habsburg İmparatorluğu için de geçerliydi.¹²² Bünyesinde farklı dinlere mensup birçok halk bulunan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, diğer inançlara gösterdiği tutumu İslam dinine de uygulamış ve bu sebeple Avusturya-Macaristan yönetimi, Bosna'nın işgalini takip eden süreçte İslam'ı da diğer dinlerle eşit bir statüye koyarak ülkedeki resmi dinlerden birisi kabul etmiştir.¹²³ Bu kapsamda İlhakın sonrasında Bosna-Hersek'in isyan veya direniş gibi hareketlerine karşı Avusturya-Macaristan yönetimi ılımlı bir politika izlemiştir.

¹¹⁷ Barbara Jelavich, **a.g.e.**, s.3905

¹¹⁸ Safvet Beg Bashagic, **Bosna Hersek Tarihi 1463 – 1850**, (Çev. Saffet Atalay), İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1990, s.12

¹¹⁹ Cemile Halilović Tekin, **a.g.e.**, s.4

¹²⁰ Mehmet Yılmazata, **Savaşa Giden Yol 1908 Bosna-Hersek'in İlhakı**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2012, s.299

¹²¹ Aydın Babuna, "The Berlin Treaty, Bosnian Muslims and Nationalism", **War and Diplomacy The Russo-Turkish War of 1877-1878 and The Treaty of Berlin**, Ed. M. Hakan Yavuz, Michigan, Sheridan Books, 2011, s.198

¹²² Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 20. Yüzyıl**, (Çev. Zehra Savan – Hatice Uğur), Küre Yayınları, 2006, s. 80

¹²³ Esra Yoğurtçu, **Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'ne Göre Bosna Hersek'te İşgal Sürecinin Bir Analizi**, Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi Yıl: 1 Sayı: 2, 2019, s.454

Ancak zaten işgalden önce direniş için hazırlıklar yapan Bosna'daki yerel halk bu işgale karşı kararlı bir direniş göstermiştir. Saraybosna şiddet konusunda patlama göstermiş ve Bosna'nın bazı kesimlerinde aralarında Sırpların da olduğu direniş gücü Avusturya-Macaristan işgaline karşı çıkmıştır.¹²⁴ Çatışmalar 1878 Ekim'ine kadar sürmüş ancak Bosna'daki yerel silahlı gücün iki aydan uzun süren direnişi¹²⁵ sayısal olarak yetersiz kalması neticesinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun gönderdiği 150.000 kişilik askeri güce yenik düşmüş ve işgali kabul etmek zorunda kalmıştır.¹²⁶ Osmanlı halkı ise o dönemde bu ilhaka karşı tepkilerini göstermek için Avusturya aleyhine gösteriler düzenlemiştir. Yine bu dönemde hem halk tarafından hem de kamu kurumlarında görevli memurlar tarafından Avusturya mallarına ciddi bir boykot düzenlemiştir.¹²⁷

İşgalden sonra imzalanan Berlin Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, Bosna topraklarının da içerisinde bulunduğu ciddi anlamda toprak kaybına uğramış ve Bosna Hersek'in Avusturya İmparatorluğunca işgali meşrulaşmıştır.¹²⁸ Çünkü bu antlaşma gereğince, Avusturya İmparatorluğu'na Bosna topraklarını ele geçirme ve onları yönetme hakkını elde etmiştir.¹²⁹ Nitekim 7 Ekim 1908'de Bosna'nın Avusturya toprağı olduğu ilan edilmiştir.¹³⁰

17 Şubat 1910 yılında yapılan yeni bir anayasayı Avusturya İmparatoru Franz Joseph onaylamış ve 3 gün sonrasında parlamentoda ilan edilmiştir.¹³¹ Ancak bu anayasa yalnızca bölgesel konulardaki karar alma hakkını meclise bırakmış, diğer konulardaki karar verme yetkisinin Avusturya yönetiminin kontrolünde kalmasını sağlamıştır.

¹²⁴ Andre Gerolymatos, **The Balkan Wars – Conquest, Revolution and Retribution from The Ottoman Empire to The Twentieth Century and Beyond**, Staplehurst, Spellmount Limited, 2004, s.207

¹²⁵ Yakup Ahabab, **Sonu Gelmeyen Misafirlik: Muhaceret Bosna Muhacirlerinin Kosova'da İskânı**, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi Cilt 1 Sayı 1, 2015, s.2

¹²⁶ Aydın Babuna, **a.g.e.**, s.201

¹²⁷ Sinem Gönenç, “**Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna ve Hersek'i İlhakı (5 Ekim 1908) Ve Müteakip Gelişmeler**”, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt 10 Sayı 2, 2021, s.526

¹²⁸ Richard Pipes, **Europe Since 1815**, New York, Harper & Row Publishers, 1968, s.264

¹²⁹ Zafer Çakmak, **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma**, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları 4, 2003, s.17

¹³⁰ Safvet Beg Bashagic, **a.g.e.**, s.13

¹³¹ Mustafa Imamovic, **Boşnakların Tarihi**, İstanbul, Tarihi Vakfı Yurt Yayınları, 2018 s.546

1878 Berlin Kongresi'nde Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na Bosna'yı işgal etme izninin verilmesi, I.Dünya Savaşı'nı tetikleyen olay olan Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da suikaste uğramasına zemin hazırlamıştır.¹³² 28 Haziran 1914 yılında Saraybosna'yı ziyarete gelen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu varisi Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Hohenberg Düşesi Sophie'nin bulunduğu konvoyu öncelikle bombalı saldırı ve sonrasında ise Bosnalı bir Sırp olan Gavrilo Princip tarafından düzenlenen silahlı saldırı sonucunda Arşidük ve Düşes hayatını kaybetmiş bu olay da dünyada büyük yankı uyandırmıştır¹³³. Olay "*The New York Times*" gazetesinin 29 Haziran 1914 tarihli sayısında kapak haberi olmuştur. (EK-1)¹³⁴. Bosna Hersek medyası ise bu olayı 29 Haziran 1914 tarihli "*Sarajevski*" gazetesinde "*Crni Dani*" yani "*Kara Günler*" başlığıyla ele almıştır. (EK-2)¹³⁵ Bu olaydan sonra zaten savaş için siyasi zeminin hazır olduğu ve bu vesileyle uluslararası ilişkilerin gergin zamanlarını yaşadığı dönemin ürünü olan I. Dünya Savaşı başlamıştır.

Hersek isyanı sonrasında Habsburg Yönetimi Boşnaklara ciddi problemler yaşatmışlardır. Bu sıkıntılar sonucundan Boşnakların bir kısmı Anadolu'nun çeşitli yerlerine ve Rumeli'deki Osmanlı egemenliğinde bulunan yerlere göç etmişlerdir. Bu göçler sonucundan Bosna-Hersek topraklarında yaşayan Müslüman halk miktarı ciddi miktarda düşüş yaşamıştır. Avusturya yönetimi ise Bosna'yı farklı bir idari birim olarak kabul etmiş ve böylece Bosna'nın siyasi kimliği korunmuştur. I. Dünya Savaşı başladığında Boşnaklar merkez güçlerinin yanında İtilaf Devletleri'ne karşı savaşmıştır. Ancak bu dönemde gerek Avusturya yönetiminin politikaları gerekse savaşın değiştirdiği durumlar bölgede yaşayan üç önemli halk olan Boşnaklar, Sırp ve Hırvatlar arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Ancak İtilaf Devletleri savaşı kaybedince Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağılmış ve ortaya çıkan Slav halklarından Sırp, Hırvat ve Slovenler, Boşnakların da katılımıyla Yugoslavya'yı kurmuşlardır. Başlangıçta krallıkla yönetilen bu devlette yönetsel birimler tarihi,

¹³² Dennis P. Hupchick, **The Balkans From Constantinople to Communism**, New York, Palgrave, 2002, s. 148

¹³³ Meryem Günaydın, "Saraybosna Suikastçıları: Gavrilo Princip ve Diğerleri", *Elâzığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 30, Sayı: 1, 2020, s. 445-469

¹³⁴ <https://www.nytimes.com/1914/06/29/archives/heir-to-austrias-throne-is-slain-with-his-wife-by-a-bosnian-youth.html>

¹³⁵ Belirtilen tarihe ait gazete baskısı Saraybosna Tarih Arşivi'nden temin edilmiştir.

etnik ve dini olguların tersine bir politikayla oluşturulmuş dolayısıyla Bosna dışında diğer toplumların da siyasi kimlikleri göz önünde bulundurulmamıştır.¹³⁶

D. Yugoslavya Dönemi Bosna Hersek

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sonunda yenilen tarafta olması ve nitekim sonrasında yıkılması Sırbistan Krallığı'nın bu topraklarda Sırp, Hırvat ve Slovenlerden müteşekkil bir krallık kurmasının önünü açmıştır. 1918 yılında kurulan bu yeni devletin adı Yugoslavya olmuştur.¹³⁷ 1929 yılında Yugoslavya yönetimi, devletin adının Yugoslavya Krallığı olarak değiştirilmesi kararını almıştır.¹³⁸

1930'lardan itibaren Yugoslavya'da Komünist Parti yükselişe geçmiştir. 1940'lara gelindiğinde ise Balkan Devletlerinin tamamı Mihver Devletlerinin kontrolüne girmiş, Yugoslavya ise Almanya, İtalya, Macaristan ve Bulgaristan arasında paylaşılmıştı.¹³⁹ Ancak II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonrası dönemde Yugoslavya'daki yabancı yatırımcı miktarının artmasıyla birlikte iş yükü artmış, bu da işçi miktarının artmasına ve halkın fakirleşmesine sebep olmuştur. Bu durum komünist partiye desteği artırmış ve Yugoslavya'ya yaklaşık 30 yıl başkanlık edecek olan Josep Broz Tito iktidara gelişini hızlandırmıştır.¹⁴⁰

Yugoslavya'nın komünist lideri Josep Biroz Tito, devleti bütünleşik tutmak için büyük çabalar harcamış ve ayrılıkçı çatışmaların önüne geçmiştir. İnsanlar Tito'nun döneminde barış içinde yaşamışlar ve hatta Yugoslavya bünyesinde bulunan farklı etnik gruplar birbirleri arasında evlilikler dahi yapmışlardır. Ancak 1980'de Tito'nun ölmesi sonucu üstü örtülen bazı problemleri gün yüzüne çıkarmıştır ki bunlar; ekonomik problemler, farklı etnik gruplar arasında yaşanan

¹³⁶ Cemile Haliloviç Tekin, **a.g.e.**, s.5

¹³⁷Harun Semercioğlu, **Bosna Hersek'te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 16 Sayı 63, 2017, s.1341

¹³⁸ Harun Semercioğlu, **a.g.e.**, s.1341

¹³⁹ Tom Gallagher, **Outcast Europe: The Balkans, 1789-1989 From the Ottomans to Milosevic**, New York, Routledge, 2001, s.127

¹⁴⁰ Mevlit Özçelik, **“Yugoslavya Krallığı'nın Yıkılmasında İç ve Dış Siyasetin Etkisi (1929-1941)”**, Ağrı, İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4 Sayı 1, 2018, s.45

ayırıcı yaklaşımlar ve bazı siyasi problemlerdir.¹⁴¹ Bu problemler birçok devlette olduğu gibi Yugoslavya'nın da yıkılışını hızlandırdığı söylenebilir.

Yugoslavya'da da öteki sosyalist cumhuriyetlerde olduğu gibi demokratik hareketler 1989 yılında başlamıştır. Fakat diğer ülkelerde meydana gelen olaylar paralelinde 1990'dan itibaren Yugoslavya bünyesindeki cumhuriyetlerin bağımsızlık talepleri ortaya çıkmaya başlamış, bu durum da bu cumhuriyetlerin Sırbistan'la olan ilişkilerinde gerginliğe ve kopmaya sebep olmuştur. Nitekim bu olayları takiben de Bosna-Hersek'te yaklaşık 3,5 yıl sürecek olan iç savaş başlamıştır

Yugoslavya'nın yıkılmasından önceki dönemde, Ocak 1991'de, federasyonu teşkil eden altı devletin liderleri ortaya çıkan sorunlara ne gibi bir çözüm bulunabileceği konusunu görüşmek için toplanmış ancak somut bir çözüm bulunamamıştır. Slovenya ve Hırvatistan'ın maksadı, Yugoslavya'dan kopmak ve egemen devletler olarak, aralarında tarihi, kültürel ve dini bağlar bulunan Avusturya ve Almanya ile yakınlaşarak Avrupa'ya dahil olmaktı. Bu maksatlarını da toplantıda, Yugoslav birliği devam ettirilmesinin çok gevşek bir federasyon olmasından geçtiği yönünde fikir beyanında bulunarak ifade etmişlerdir. Sırbistan ve Karadağ ise, diğer cumhuriyetlerin bünyesinde yaşamlarını sürdüren Sırp azınlıkların, kendi kontrolleri altında bulunan merkeziyetçi bir yönetim ile koruyabilecekleri fikriyle, Yugoslav birliğinin daha sıkı bağlarla güçlendirilmesinden yana fikir beyan etmişlerdir. Bosna-Hersek ve Makedonya ise, bir yandan federasyondan ayrıldıktan sonra tek başına kalmaları sonucunda güçsüz duruma düşerek ülkelerinin parçalanmasından endişe duymuşlar öte yandan da Sırpların egemen olduğu Yugoslav birliğinin altında kalarak Sırpların kontrolü altında yaşamaktan dolayı da tedirginliklerini sürdürmüşlerdir.¹⁴²

Yugoslavya dönemi siyasi yapısına bakıldığında ise Sovyetler Birliği'nde bulunan merkeziyetçi siyasi yapının tersine Yugoslavya Komünist Partisi (YKP) merkeziyetçi olmama ilkesini savunmuştur. YKP, federasyonu oluşturan 8 federe unsurda (altı federe cumhuriyet ve iki özerk eyalet) kurulan komünist partilerinin

¹⁴¹ David Anderson, **The Collapse of Yugoslavia: Background and Summary**, Department of Parliamentary Library, 1995, s.5

¹⁴² Oktay Uygun, **Bosna Hersek: İç Savaştan Konsensüs Demokrasisine**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 56(1-4), 2011, s.142

temsilcilerinin oluşturduğu bir koalisyondan meydana gelmiştir. Bu koalisyon, bütün yetkilerin elde tutulduğu bir merkez değil, onu oluşturan unsurlara bağlı bir yapıydı.¹⁴³ Bu açıdan Bosna-Hersek'in Yugoslavya'dan kopuşunun başlangıcı olarak sayılabilecek olaylardan birisi de Bosna-Hersek Parlamentosu'nda çok partili sisteme geçiş kararının alınması gösterilebilir.¹⁴⁴

Öte yandan Bosna Hersek'in bağımsızlığını kazanmasındaki önemli hususlardan birisi Yugoslavya'nın yıkılışıdır. Eski cumhuriyetlerin kendilerini “bağımsız” olarak nitelendirmesinin ardından çizilen yeni sınırlar, Hırvatistan ve Bosna Hersek toprakları içerisinde önemli miktarda Sırp azınlık kalmasına sebep olmuştur.¹⁴⁵

E. Bosna Hersek Bağımsızlık Süreci

Osmanlı'dan kopmasından itibaren Avusturyalıların himayesine giren Bosna, bağımsızlık fikrinin temellerini bu dönemlerde atmaya başlamıştır. Nitekim Osmanlı dönemindeki millet anlayışından farklı olarak Avusturya egemenliği, beraberinde ulusalcılık fikrini de bu topraklara getirmiştir.¹⁴⁶ Ancak Boşnakların ulusalcılık akımı henüz bağımsızlık fikrini hayata geçirebilecek güce ve olgunluğa ulaşamamıştır. I. Dünya Savaşı'nın bitimini müteakip kurulan Yugoslavya, II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Almanya tarafından işgale uğramış ancak II. Dünya Savaşı sonrasında da Tito'nun önderliğinde ülke yeniden kurulmuş ve bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁴⁷ Ülke kuruluşu sonrasında “*Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti*” adını almıştır.¹⁴⁸ Bu yönetim süresince demokratik olmaktan uzak, tek partili sistem bünyesinde, zorunlu tek bir ideolojinin altında olsa bile, yaşanan tüm zorluklara rağmen; Boşnaklar, Sırp ve Hırvatların oluşturduğu karmaşık yapı, siyasi arenada dengeli bir

¹⁴³ Oktay Uygun, **a.g.m.**, s.143

¹⁴⁴ İsmail Soysal ve Şule Kut, **Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996**, İstanbul, İSİS Ltd., 1997, s.3

¹⁴⁵ John R. Lampe, **Balkans Into Southeastern Europe**, New York, Palgrave Macmillan, 2006, s.112

¹⁴⁶ Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.185

¹⁴⁷ Gül Tuba Dağcı ve Adnan Dal, **Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci ve Aliya İzzetbegoviç**, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 6 Sayı: 11, 2016, s.109

¹⁴⁸ İlker Alp, **Balkanlar ve Yugoslavya Olayları**, Ankara, Silahlı Kuvvetler Dergisi Sayı: 332, 1992, s.16

biçimde temsil edilmekten ve rol almaktan memnun bir şekilde yaşamıştır.¹⁴⁹ Nitekim Yugoslavya bünyesinde bulunan cumhuriyetlerde bağımsızlık eğilimleri incelendiğinde görülmüştür ki bu cumhuriyetler birliğin dağılmasından yana olmayıp daha ziyade serbest bir federasyon şeklini benimseme taraftarı olmuşlardır.¹⁵⁰

1. Bağımsızlığa Giden Yol

Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinin başlamasındaki dönüm noktalarından en önemlisi de bünyesinde 45 sene federal bir cumhuriyet olarak bulunduğu Yugoslavya'nın dağılmasıdır.¹⁵¹ Tito'nun ölümü, Yugoslavya sınırları içerisinde kurulan dengenin bozulmasına ve sonrasında çeşitli gruplar arasında çatışmaların başlamasını neden olmuştur. Bosna Hersek sınırları içerisinde bulunan karmaşık etnik yapı sebebiyle çatışmalar daha da alevlenmiştir.¹⁵² 90'ların başlarında, eski Yugoslavya topraklarındaki bu çatışmalar, Balkanlarda I. Dünya Savaşı zamanındaki kötü anıları geri getirmiştir. Ancak bu çatışmalar, politik veya askeri bir liderin menfaatleri için başlattığı bir çatışma değil, etnik karmaşıklığın getirdiği gerginliğin sonucudur. İngiltere eski başbakanı John Major'un 1993'teki konuşmasında konuya ilişkin şu sözleri bu iddiayı daha da pekiştirmektedir: "Bosna'daki çatışma ortamı kişisel ve kimsenin kontrolünde olmayan güçlerin çarpışmasının ürünüdür."¹⁵³

27 Mart 1990 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde İzzetbegoviç'in önderliğini yapan SDA partisinin en çok oyu almasıyla birlikte parti içindeki bir grup üye, Bosna Hersek bütünlüğünün korunmasının yanı sıra bir kısmı Karadağ bir kısmı ise Sırbistan sınırlarının içinde kalan Sancak bölgesinin, nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmasından dolayı Bosna sınırlarına dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak Osmanlı'dan kalan millet anlayışının yerini zaman içerisinde daha seküler bir anlayış almış ve nitekim sonrasında Bosnalı

¹⁴⁹ Esref Kenan Rasidagic, a.g.e., s.110

¹⁵⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.928

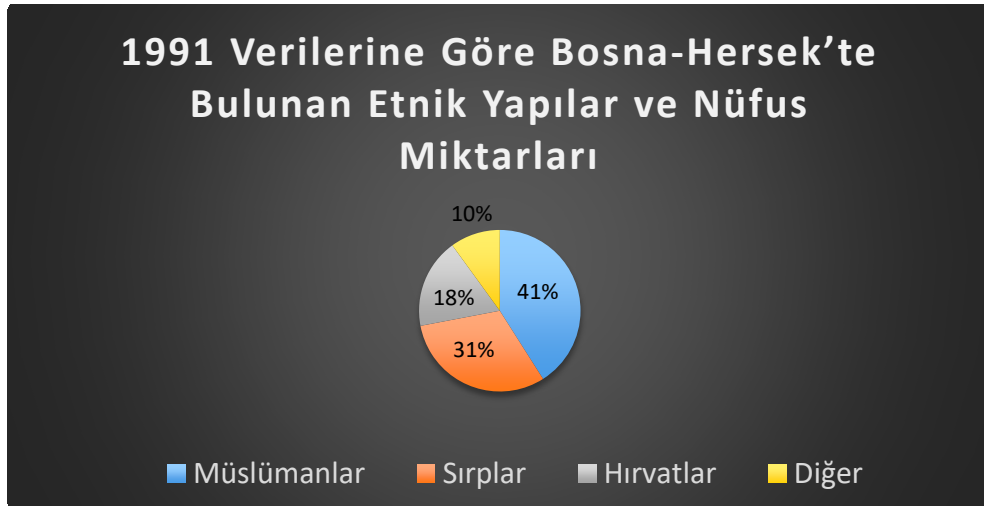
¹⁵¹ Esref Kenan Rasidagic, **Conflict Resolution Theories in Practice: Cases of Bosnia and Lebanon Examined**, Sarajevo, Rabic Sarajevo, 2002, s.110

¹⁵² Bisera Turkovic, **Bosnia and Herzegovina in the Changing World Order**, Sarajevo, Saraj Invest, 1996, s.9

¹⁵³ Mark Mazower, **The Balkans from End of Byzantium to The Present Day**, Londra, Orion Books, 2000, s.3

Müslümanların “Müslüman” sıfatıyla değil “Boşnak” sıfatıyla anılması kararlaştırılmıştır.¹⁵⁴ Sonraki süreçte 31 Temmuz 1990’da Bosna-Hersek Parlamentosu, bir anayasa değişikliğiyle Bosna-Hersek’i “*Müslüman, Sırp, Hırvat ve diğer halkların eşit haklara sahip olduğu demokratik bir devlet*” olarak tanımlanması kararını almıştır.¹⁵⁵

Yine SDA Partisi’nin 26 Mayıs 1990 tarihli kurucular bildirisinde İzzetbegoviç; 3 milletli bir çözümü önermiştir. Bu bildiriye İzzetbegoviç fikrini; “*Bosna’nın Sırp olduğunu söyleyenler var. Ancak -neden söylenmesin ki- aynı saldırganlıkla, Bosna’nın Müslüman olduğunu söyleyenler de var. Biz bu üç iddiayı da aynı kararlılıkla reddediyoruz. Bosna’nın reel durumu dikkate alındığımızda onun Müslümanlar tarafından sahiplenilmesi, tıpkı Sırp veya Hırvatların sahiplenilmesi gibi parçalanmaya ve kargaşaya neden olur. Geriye bize ‘Bosna’nın hem Müslüman hem Sırp hem de Hırvat’ olduğunu ifade eden tez kalmaktadır. Neden olmasın?’*”¹⁵⁶ sözleriyle ifade etmiştir. ŞEKİL-6’da 1991 verilerine göre Bosna-Hersek’te bulunan etnik yapılar ve nüfus miktarları belirtilmiştir.

Şekil 6. 1991 Verilerine Göre Bosna-Hersek’te Bulunan Etnik Yapılar ve Nüfus Miktarları¹⁵⁷

¹⁵⁴ Behlül Özkan, **Bosna’da Kalıcı Barış Mümkün mü?** Bilgi Strateji Dergisi Cilt 6 Sayı 10, 2014, s.74

¹⁵⁵ İsmail Soysal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.5

¹⁵⁶ Aliya İzzetbegoviç, **Köle Olmayacağız (Çev. Sanela Crnovrsanin ve Mirela Crnovsanin Kurtali)**, İstanbul, Yarın Yayınları, 2018, s.19

¹⁵⁷ David Anderson, **a.g.e.**, s.12

3 Haziran 1991’de Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov ile bir araya gelen Aliya İzzetbegoviç “*Gelecekteki Yugoslav Topluluğu için Platform*” başlığıyla yayınladıkları bildiriye Yugoslavya için “*Egemen Cumhuriyetler Topluluğu*” fikrini ortaya atmışlardır.¹⁵⁸ Bu bildiri İzzetbegoviç’in Bosna-Hersek topraklarında Bosna-Hersek halkının egemen olduğu bir yönetim şeklini planlamakta olduğunu göstermektedir.

14 Ekim 1991’da Bosna-Hersek parlamentosu Bosna-Hersek’in geleceğiyle alakalı verilecek kararlar konusunda referandum yapılmasına ilişkin karar almış ancak bu oturuma Sırp milletvekilleri katılmamıştır. Bu kararın alınmasından bir gün sonra ise Bosna-Hersek Parlamentosu Boşnak ve Hırvat milletvekillerinin katılımıyla Bosna-Hersek’in bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu kararın alınmasından hemen sonra ise, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç BM’den Bosna-Hersek’te meydana gelebilecek olası çatışmaların önlenmesi için bir barış gücü göndermesini talep etmiştir.¹⁵⁹

2. Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci

Bu kararın alınmasında yaklaşık 5 ay sonra Sırbistan ve Karadağ, ‘Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’ni tekrar kuracaklarını bildirmişlerdir. Ancak Bosna-Hersek sınırları içerisinde bağımsızlık için referandum yapılmıştır. Ülke nüfusunun %64’ünün katıldığı referandum sonucunda katılanların %63,68’i Bosna-Hersek bağımsızlığı lehine oy kullanmış ve bu karar sonucunda ise ilk Bosna-Sırp çatışması başlamıştır.¹⁶⁰ Böylece Bosna-Hersek’in bağımsızlık süreci fiilen başlamıştır.

17 Mart 1992’de Bosna-Hersek sorununun çözümü için Demokratik Eylem Partisi (SDA) lider, Aliya İzzetbegoviç, Sırp Demokratik Partisi lideri Radovan Karadžić ve Hırvat Demokratik Birliği lideri Mate Boban Saraybosna’da görüşerek Bosna-Hersek’in yeni anayasal düzeni hakkında bir bildiri imzalamıştır. “*Coutilhero Planı*” olarak bildirilen bu belge ile Bosna-Hersek’in o

¹⁵⁸ İsmail Soysal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.7

¹⁵⁹ İsmail Soysal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.10

¹⁶⁰ İsmail Soysal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.15-16

günkü sınırları içerisinde 3 farklı etnik bölgeden oluşan üniter bir devlet yapısı fikri ortaya atılmıştır.¹⁶¹

27 Mart 1992’de Bosna-Hersek Sırp Parlamentosu, Radovan Karadžić liderliğinde toplanarak bağımsız ‘Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Anayasası’ni kabul etmiştir. Bu olaydan bir hafta sonra ise sırasıyla önce AB Bakanlar Konseyi sonrasında ise ABD yönetimi Bosna-Hersek’i tanıma kararı almıştır. Bu kararlar sonrasında ise Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegović AB, AGİK ve BM’den bir kez daha yardım talebinde bulunmuştur.¹⁶²

3. Sırp İşgali ve Srebrenitsa Katliamı

Yugoslavya’nın dönemin sözü sayılır devletlerinden biri olmasında önemli bir rolü olan lider Tito 5 farklı etnik topluluğun oluşturduğu Yugoslavya’da etnisiteler arasındaki dengeyi ve istikrarı iyi bir biçimde sağlamış olması ve bu istikrarın hiçbir şekilde bozulmasına da izin vermemesidir. Ancak 1980’de Tito’nun ölümü Yugoslavya’daki komünist partinin güç kaybetmesine ve sonrasındaki süreçte de dengelerin bozulmasına zemin hazırlamıştır. Buna paralel olarak uzun süredir baskı altında bulunan milliyetçi akımlar uyanmış ve etnik gruplar kendi planlarını uygulamaya koymaya başlamıştır. Sırp milliyetçiler, Yugoslavya bölgesinde yeniden Sırp hakimiyetini kurmanın zamanının geldiğini düşünmeye başlamışlardır.¹⁶³ Nitekim buna yönelik ilk çalışmalardan bir tanesi komünist partinin adını “Sırbistan Sosyalist Partisi” olarak değiştirmesidir. Sonrasında yapılan parti başkanlığı seçimlerinde ise 1989’dan beri Sırbistan cumhurbaşkanı olarak görev yapan Slobodan Milosević 1300 civarında bulunan parti delegelerinin tamamına yakınının oylarıyla parti başkanı seçilmiştir.¹⁶⁴

15 Ekim 1991’de Bosna-Hersek Parlamentosunda Sırpların katılmadığı oturum sonucunda bağımsızlığın ilan edilmesine Sırp tarafından tepki gelmiştir. Nitekim bağımsızlığın ilanından 10 gün sonra 25 Ekim 1991’de bu karara tepki olarak Sırp asıllı milletvekilleri tarafından Bosna-Sırp Parlamentosu ilan

¹⁶¹ İsmail Sosyal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.16

¹⁶² İsmail Sosyal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.17-18

¹⁶³ Esref Kenan Rasidagic, **a.g.e.**, s.106

¹⁶⁴ İsmail Sosyal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.4

edilmiştir.¹⁶⁵ Bosna-Hersek'te savaş 2 Nisan 1992'de başlamıştır. Yer yer çatışmalar devam ederken 5 Nisan'da bir Sırp tetikçinin Holiday Inn otelinin çatısından savaş yerine çok uluslu bir çözüm için gösteri yapan binlerce Boşnak'ın üzerine ateş açmasıyla tüm Saraybosna'ya yayılmıştır.¹⁶⁶ Bu olaydan sonra başkent Saraybosna'nın 17 ay kuşatma altında kalmış ve bu süreçte Bosnalılar, 350.000 kişiyle bu kuşatmaya direnmişlerdir. Sonrasındaki süreçte çatışmalar, Şubat 1994'te ateşkes ilan edilene kadar devam etmiştir.¹⁶⁷

1993'ün sonlarına kadar Bosnalı Sırp'ların Saraybosna için planı, Sırp ve Müslümanların beraber yaşadığı ikiz şehir olması şeklindedir.¹⁶⁸ 1 Ekim 1994 tarihli "Oslobodenje" gazetesi haberine göre UNPROFOR'un 1994 Kasım ayı ortasında veya aralık ayı başında çekilmesi gündeme gelmiş ve İzzetbegoviç'e göre ise böyle bir durumda neden çekildiklerinin hesabının sorulmasının gerektiği belirtilmiştir. Çünkü İzzetbegoviç böyle bir çekilmenin on binlerce insanın hayatıyla kumar oynamak olacağını ve böyle bir riski kendisinin almayacağını belirtmiştir. (EK-3)¹⁶⁹

"Oslobodenje" gazetesinin 12 Temmuz 1995 tarihli haberine göre Karadzic'in'in Sırp Birlikleri'nin Srebrenica'ya girdiği, Srebrenica'da yaşayan nüfusun Potocari'ye çekildiği belirtilmiştir. UNHCR Sözcüsü Kris Janovski'nin olmamasını umduğumuz felaket şeklinde nitelendirdiği olay gerçekleşmiş ve haberde belirtildiğine göre NATO Sırp hedefleri vurmakta gecikmiştir. (EK-4)¹⁷⁰

Katliamın kanıtı niteliğindeki belgelerden birisi de 14 Temmuz 1995 yılında Srebrenitsa Bölgesinde görev yapan İstihkam Tabur Komutanı vekili Mile Simic'in üst komutanlığa verdiği durum raporudur. Raporunda düşman durumu kısmında bir grup düşmanın Pubude ve Konjevic bölgesinde bulunduğu, 5'inci İstihkam Taburu birliklerinin ve İç İşleri Bakanlığı görevlilerinin düşmana

¹⁶⁵ İsmail Sosyal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.10

¹⁶⁶ Tom Gallagher, **The Balkans After the Cold War from Tyranny to Tragedy**, Eastbourne, Antony Rowe Ltd., 2003, sf.88

¹⁶⁷ Susan L. Woodward, **Balkan Tragedy Chaos and Dissolution After the Cold War**, Washington, The Bookings Institution, 1995, s.235

¹⁶⁸ Susan L. Woodward, **a.g.e.**, s.235

¹⁶⁹ 1 Ekim1994 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

¹⁷⁰ Temmuz1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

başarıyla mukabele ettiği ve 1000 ila 1500 civarında asker ve sivilin öldürüldüğü veya tutuklandığı bildirilmiştir. Raporun orijinal formu EK-5'te sunulmuştur.¹⁷¹

Srebrenitsa'da bulunan Hollandalı barışı koruma görevlisi askerler son 5 ayı herhangi bir şey olmaması için dua ederek geçirmişlerdir.¹⁷² Nitekim Srebrenitsa katliamı da BM adına görev yapan bu askerlerin görevlerini yerine getirmemesi ve de bu olaydaki tavrı katliamın gerçekleşmemesi için önlem alınmasında yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu durum 7-8 bin insanın canına mal olarak toplu mezarlara gömülmesine sebebiyet vermiştir.¹⁷³ Hollandalıların ayrılmasından sonra Srebrenitsa ormanlarında katliam devam etmiştir. Yüzlerce Boşnak'ın hala canlı olmasından dolayı, yerel Sırp'lar onları bulmak için günlük devriyeler icra etmişlerdir.¹⁷⁴ Katliam sonrasında icra edilen NATO Kuvvetleri'nin hava harekâtı savaşın seyrini değiştiren bir dönüm noktası olmuştur. NATO Kuvvetleri 750 adet hava harekâtı icra etmek suretiyle sayıları 50 ila 60 arasında değişen kara hedefini tekrar tekrar bombalamıştır.¹⁷⁵ 30 Ağustos 1995'te icra edilen bu bombardımanda Banja Luka yakınlarındaki Bosnalı Sırp Ordusu'nun komuta kontrol merkezi bombalanmıştır. Bombardıman neticesinde Bosna'nın batısındaki Sırp savunması başarısızlığa uğramış ve geri çekilen birliklerden oluşan boşluğu Boşnak ve Hırvat güçleri doldurmuştur.¹⁷⁶

Sonuç olarak David Rohde'nin belirttiği gibi; *“Srebrenica uluslararası toplumun kendilerinden uzakta gerçekleşen bir katliama sessiz kalmasından dolayı gerçekleşmesiyle sınırlı değildi. Uluslararası toplumun eylemleri aslında katliamcuları cesaretlendirmiş ve onlara yardımcı olmuştur. Srebrenica'nın düşüşü olmak zorunda değildi. Binlerce iskeletin Bosna'nın doğusuna saçılmasına lüzum yoktu. Binlerce Müslüman çocuğun babalarının, amcalarının, dedelerinin ve kardeşlerinin katlediliş hikayeleriyle büyümelerine gerek*

¹⁷¹ Mesud Hero, **Genocide in UN Safe Area Srebrenica, July 1995**, Sarajevo Institute for Research of Crimes

Against Humanity and International Law, 2007, s.48

¹⁷² David Rohde, **Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe's Worst Massacre since World War II**, Westview Press, 1997, s.5

¹⁷³ Aliya İzzetbegović, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.261-262

¹⁷⁴ David Rohde, **a.g.e**, s.327

¹⁷⁵ Colum Murphy, **Aza Beast Attacking the Roots of War – A Bosnian War Journal-**, Lausanne, Smisao Books, 2002, s.238

¹⁷⁶ Misha Glenny, **The Balkans Nationalism, War and the Great Powers**, New York, Penguin Books, 1999, s.651

yoktu.”¹⁷⁷ Srebrenitsa insan haklarının ihlal edildiği birçok olaydan birisi olarak tarihteki yerini koruyacaktır.

4. Dayton Antlaşmasının İmzalanması ve Devletin Kuruluş Süreci

Aralık 1995’te, yaklaşık 4 yıldır süren savaş, Bosna – Hersek ve komşu ülkeler Hırvatistan ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ)’ın katılımıyla imzalanan antlaşmayla son bulmuştur.¹⁷⁸ Bosna topraklarında yaşayan Hırvatları temsilen Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tudjman, Sırları temsilen Sırbistan Başkanı Slobodan Miloseviç ve Boşnakları temsilen Aliya İzzetbegoviç Dayton’da bugünkü Bosna Hersek Devleti’nin kuruluşunun temelini teşkil eden Dayton Antlaşmasını parafe etmişlerdir. Antlaşmanın asıl metni sonraki süreçte Paris’te imzalanmıştır.¹⁷⁹ Antlaşmanın imzalanması “*Oslobodenje*” gazetesinin 15 Aralık 1995 tarihli sayısında “*Hoş Geldin Barış*” başlığıyla yer bulmuştur. Haberin detayında ise antlaşmanın yerel saat ile 11:45’te imzalandığı ve törene çok sayıda devlet adamının katıldığı belirtilmiştir. (EK-6)¹⁸⁰ Her ne kadar bu antlaşma Bosna’daki çatışmaları durdurmuş ise de İzzetbegoviç’e göre, Boşnak tarafından bakıldığında adil bir barış olmadığı belirtilmiştir.¹⁸¹

Bosna İç Savaşı, BM, AT ve NATO gibi büyük kuruluşların müdahale ve arabuluculuk çalışmalarına rağmen Sırp Ordusu’nun Boşnaklara karşı hukuk dışı müdahaleler üç yıldan fazla sürmüştür.¹⁸² Dayton Antlaşması devletin yönetim yetkisinin paylaşılmasını benimseyen federal bir sistem kurulmasını sağlamıştır. Bu sistemde her üç milletin de temsil edildiği Başkanlık Konseyi bulunmakta ve bu konseyin başkanlık görevi 8’şar aylık sürelerle seçilen temsilciler tarafından devralınmaktadır.¹⁸³ Dayton’da çözümlenemeyen ve Sırp ve Hırvatlar açısından

¹⁷⁷ David Rohde, **a.g.e.**, s.351-353

¹⁷⁸ Nermin Mulacic ve Saba Risaluddin, **From Daytonland to Bosnia Rediviva**, Londra, Bosnian Institute, 2000, s.1

¹⁷⁹ Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.189

¹⁸⁰ 15 Aralık 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

¹⁸¹ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2014, s.355

¹⁸² Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.929

¹⁸³ Mehmet Dalar, “**Dayton Barış Antlaşması ve Bosna Hersek’in Geleceği**”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Yıl:9, Sayı:16, 2008, s.99

stratejik öneme haiz olan Brcko bölgesi ise tarafsız bir yönetim tarafından idare edilmektedir.¹⁸⁴

5. Kuruluş Süreci Sonrası Devletin Yapısı

Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek devletinin halkın egemenliğinde bir cumhuriyet olmasını istemiştir. Bu fikrini “*İdealimiz sivil ve halka ait bir cumhuriyet. Bosna-Hersek bir sivil cumhuriyet olarak idealimizdir. Yani İslam Cumhuriyeti değil, ancak sosyalist cumhuriyet de idealimiz değildir. İstedığımız sivil ve özgür cumhuriyettir.*”¹⁸⁵ sözleriyle ifade etmiştir. Bosna-Hersek Anayasası’nda¹⁸⁶ belirtildiği şekliyle Bosna-Hersek “*demokratik ve çok ırklı bir devlet*” olarak kurulmuştur.¹⁸⁷

Bosna Hersek’te birincil yasa Bosna-Hersek Anayasası’dır. Ülkenin resmi dili Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçadır. Bosna-Hersek Anayasası’na göre ülkenin başkenti Saraybosna’dır. Ülkedeki anayasal düzen, etnik grupların keskin bir biçimde ayrılmış hükümlerinin bulunduğu “*karmaşık federalist*” bir sistemdir. Bosna-Hersek merkezi yönetimi yetkisini kapsayıcı olarak kullanabilmekte olup diğer 3 federal yönetim (Bosna-Hersek Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti ve Brcko Özerk Yönetimi) yetkilerini ülkenin belirlenmiş bölgelerinde kullanabilmektedir.¹⁸⁸ Yaklaşık 3 yıl süren savaş sonucunda, Washington Antlaşması Bosna Hersek’in kuruluşunun temelini atmış ve 30 Mart 1994’te kabul edilen anayasaya göre federasyon 10 kantona bölünmüştür.¹⁸⁹ Ancak bu kantonların Boşnak ve Sırp çatısı altında toplandığı belirtilebilir. Nitekim Bosna-Hersek’in anayasası niteliğindeki Dayton Antlaşması’nın EK-4’ün 1.fıkrasının 3. Maddesinde “*Bosna-Hersek kantonu ve Sırp kantonundan oluşan bir devlet*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Mustafa Lamba ve Tuğçe Hisoğlu Koç, **a.g.e.**, s.77

¹⁸⁵ Aliya İzzetbegoviç, **Köle Olmayacağız, a.g.e.**, s.25

¹⁸⁶ https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

¹⁸⁷ Mustafa Lamba ve Tuğçe Hisoğlu Koç, **a.g.e.**, 75

¹⁸⁸ Mustafa Lamba ve Tuğçe Hisoğlu Koç, **a.g.e.**, 78

¹⁸⁹ Omer Ibrahimagic, **Dejton=Bosna U Evropi**, Sarajevo, Gik Oko, 2001, s.180

¹⁹⁰ “Dejtonski Sporazum” (2005), USAID Sarajevo, sf.65

IV. ALİYA İZZETBEGOVIÇ'İN SİYASİ KİŞİLİĞİNİN ANALİZİ

Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek'in modern siyasi sahnesinin önde gelen figürlerinden biridir. Savaş dönemi öncesinden başlamak üzere, bir lider olarak, ülkesinin bağımsızlığını kazanma sürecinde merkezi bir rol oynamıştır.¹⁹¹ Aynı zamanda 1992-1996 yılları arasında Bosna-Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı olarak görev yaparak, ülkenin savaş sonrası yeniden yapılanma sürecine liderlik eden İzzetbegoviç'in siyasi mirası hem ulusal hem de uluslararası düzeyde Bosna-Hersek'in kimliği ve geleceği üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı belirtilebilir. Bu bölümde Aliya İzzetbegoviç'in şahsi hayatı ve siyasi hayatından bahsedilerek siyasi kişiliğinin analizi yapılacaktır.

A. Aliya İzzetbegoviç'in Ailesi Ve Çocukluk Yılları

Aliya İzzetbegoviç'in ailesi, 1860'ların sonlarına kadar Belgrat'ta yaşamıştır. Sonrasında Sırp tarafından gerçekleştirilen zorlama nedeniyle Aliya İzzetbegoviç'in ailesi Bosna-Hersek'te sınırları içerisinde bulunan ve küçük bir yerleşim yeri olan Bosanski Samac kasabasına yerleşmiştir. Bu küçük kasabada, 8 Ağustos 1925'te Aliya İzzetbegoviç dünyaya gelmiştir.¹⁹² İzzetbegoviç'in doğumundan yaklaşık 2 sene sonra tüccar ve aynı zamanda bankacı olan babası Mustafa İzzetbegoviç, Saraybosna'ya taşınma kararı almıştır. Bunun üzerine İzzetbegoviç ailesi; 5 çocuğuyla beraber Saraybosna'ya taşınmıştır.¹⁹³ Aliya'nın 3 kız 1 erkek olmak üzere 4 kardeşi daha bulunmaktaydı ve Aliya aralarındaki ortanca çocuk idi. Aliya'nın ayrıca babasının eski eşinden olmak üzere 2 erkek kardeşi daha bulunmaktaydı. Baba Mustafa İzzetbegoviç, I. Dünya Savaşı sırasında İtalya Cephesi'nde ağır yaralanmış, bu yaralar daha sonra onun felç geçirmesine ve hayatının son 10 yılını felçli olarak yatağa bağlı olarak

¹⁹¹ Serdar Saygılı ve Oya Çetintaş, **Trajediler Çağında Ortak Bir Yaşam Arayışı Olarak Aliya İzzetbegoviç'in Siyaset Felsefesi**, Temaşa Felsefe Dergisi 12, 2020, s. 5

¹⁹² Zehrudin Isaković, **Muzej Alija Izetbegovic 1925 – 2003**, Sarajevo, Bemust, 2005, s.5

¹⁹³ Zehrudin Isaković, **a.g.e.**, s.5

yaşamısına sebep olmuştur.¹⁹⁴ İzzetbegoviç'in büyük dedesi İzet Bey ise Osmanlı döneminde subay olarak görev yapmış, Boşnaklar arasında da saygı duyulan bir kişilik olmasından dolayı 1863 yılında Sultan Abdulaziz tarafından "Bey" unvanı verilmiştir.¹⁹⁵ Bu suretle aileden gelen bir Osmanlı kültürüyle yetiştirilen İzzetbegoviç, aynı zamanda İslam kültürüyle de bu doğrultuda tanışmıştır.

B. İzzetbegoviç'in Okul Yılları Ve Siyasi Kişiliğinin Şekillenme Süreci

Muhafazakâr bir aileden gelen İzzetbegoviç, 6 yaşında iken yaklaşık bir yıl kadar kuran okuma dersleri almış ve sonrasında ise ilkokula başlamıştır. İlkokulu başarıyla bitirmesi sonrasında Saraybosna'da önde gelen eğitim kurumlarından birisi olan Alman Lisesi'ne başlamıştır. Lise zamanlarında arkadaşları ile birlikte felsefi tartışmalar yapan İzzetbegoviç'in felsefi kişiliği de bu yaşlarda olgunlaşmaya başlamıştır.¹⁹⁶

Lise döneminde derslerinin yanı sıra kitap okumaya da ciddi zaman harcayan İzzetbegoviç, lise yıllarının sonuna geldiğinde Batı felsefesinin ortaya koyduğu birçok temel eseri okumuştur. Üzerinde önemle durduğu kitaplar ise, Bergson'un "Yaratıcı Evrim", Spengler'in "Batı'nın Çöküşü" ve Immanuel Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi" kitapları olmuştur.¹⁹⁷

Aliya İzzetbegoviç, toplumun önünde görünmeye başladığı ilk zamanlardan bu yana toplumu olumlu anlamda etkilemiştir. Öyle ki, seçkin aydınlar, toplumsal aktivistler İzzetbegoviç'in, kararlarını desteklemişler ve ona destek olmuşlardır.¹⁹⁸ Bu da siyasi kişiliğinin oluşmasını hızlandırmış ve fikirlerini ifade etmesindeki özgüveni elde etmesini sağlamıştır.

Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin şekillenmesinde birkaç unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çocukluğundan beri almak istediği hukuk eğitimidir. Üniversite çağına geldiğinde hayalini kurduğu gibi hukuk fakültesine girmek istemiş ancak ailesi İzzetbegoviç'in muhalif görüşleri dolayısıyla mezun

¹⁹⁴ Zehrudin Isaković, **a.g.e.**, s.5

¹⁹⁵ Serdar Saygılı ve Oya Çetintaş, **a.g.e.**, s. 5

¹⁹⁶ Mehmet Ataş, **Entelektüel Lider Bağlamında Aliya İzzetbegoviç Üzerine Nitel Bir İnceleme**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.67

¹⁹⁷ Mehmet Ataş, **a.g.e.**, s.67

¹⁹⁸ Senad Busadlic ve Semsudin Plojovic, **Alija Izetbegovic: Natural Leadership Qualities and Approaches**, Sarajevo, 1st International A Luminary A Country Symposium, 2018, s.679

olduğunda kimsenin onunla çalışmak istemeyeceğini düşünerek hukuk okumasını istememiştir. Bunun üzerine İzzetbegoviç, 1951 yılında ziraat fakültesine kaydolmuş ve 3 yıl kadar burada eğitim almıştır. Fakat hukuk okuma isteğinin önüne geçemeyince üç yıllık ziraat eğitimini yarıda bırakarak 1954 yılında Hukuk Fakültesine kaydolmuştur. 1956 yılında Hukuk Fakültesinden mezun olan İzzetbegoviç, yaklaşık 10 yıl kadar Karadağ'da bir inşaat firmasında yönetici pozisyonunda çalışmıştır. Bu firmadaki işini sonlandırdıktan sonra tekrar hukuk alanına dönmüş ve birçok büyük firmaya hukuk danışmanlığı yapmıştır.¹⁹⁹

Aliya İzzetbegoviç, etnik ve dini çevresinin ve bu çevrenin bağlı olduğu kültürün desteklediği politik bir lider olmuştur.²⁰⁰ Bu destek ise ona, aldığı ve alacağı kararları daha sağlam ifade etme fırsatı ve güçlü bir biçimde savunma fırsatı vermiştir. Buna paralel olarak, İzzetbegoviç'in liderlik özelliklerini kazanmasında etnik kimliğinin ve çevresinin desteğinin önemli bir etkisi olduğu belirtilebilir.

C. Aliya İzzetbegoviç'in Siyaset Anlayışı

Aliya İzzetbegoviç, 20. yüzyılın son döneminde Bosna-Hersek'in içinde bulunduğu durumdan dolayı dünya siyasetinde öne çıkan aktörlerinden birisi olmuştur. Hem Bosna-Hersek'in hem de Bosna-Hersek sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların savaş dönemi ve müteakip dönemdeki kaderlerini belirleyecek kritik kararlar almış ve bu kararlarıyla tarihe izler bırakmıştır. Bu sebeple siyasi kişiliğinin derinlemesine incelenmesi ve erken dönemlerinden beri tesis ettiği siyaset anlayışının ve bu anlayış bünyesinde verdiği kararların iyi anlaşılması gereklidir.

İzzetbegoviç bir siyasetçi olmaktan öteye öncelikle bir aydın olmuştur. Düşünmeyi ve muhakeme etmeyi hayatının merkezine koyan İzzetbegoviç, siyaset anlayışını da düşünme ve ahlak kavramları temelinde geliştirmiştir. Çünkü ona göre siyaset, ahlakı temel alarak icra edilmesi gereken bir faaliyettir.²⁰¹

¹⁹⁹ Mehmet Ataş, **a.g.e.**, s.69

²⁰⁰ Ivo Zanic, **Flag on the Mountain – A Political Anthropology of War in Croatia and Bosnia**, Zagreb, Saqi Books, 1998, s.297

²⁰¹ Serdar Saygılı ve Oya Çetintaş, **a.g.e.**, s.8

Her fırsatta Bosna idealini öne süren İzzetbegoviç için kişisel çıkarlarını bir kenara bırakarak bağımsız Bosna için mücadelesini sürdürmüştür. Bu fikirlerini de *“Ben inanıyorum ki Bosna ideali kazanacak, Bosna hep var olacaktır. Buna inanmam için en az üç sebep var önümde. Birincisi, bizim insanımızın artık kanıtlanmış dirayetidir; ikincisi Sırbistan’ın 1992’deki gibi bir maceraya atılamayacak kadar zayıflamış olmasıdır; üçüncüsü de Hırvatistan’daki demokratik gelişmelerin artmasıdır.”*²⁰² sözleriyle ifade etmiştir.

Parti merkezli siyaset yapmak yerine insan ve halk merkezli siyaseti benimseyen İzzetbegoviç, bunu: *“Birçok kez vurguladığım gibi, amacımız parti değil halk. Parti sadece araç. Partinin iktidarda olması güzel; bu şekilde kalmak için mücadele edeceğiz ama Boşnak halkının temel güvenliği gelecekte partinin seçim sonuçlarına bağlı değil.”*²⁰³ sözleriyle ifade etmiştir. İzzetbegoviç, ideal toplum denilen şeyin, *“kişiliğinden sıyrılmış kuşakların monoton ve sonsuz bir şekilde birbirini takip etmesi”*²⁰⁴ olduğunu söyler.

İzzetbegoviç 78 yıllık ömründe 2 dünya savaşı, Soğuk Savaş, BM ve AB gibi büyük örgütlerin kuruluşu gibi birçok olaya şahit olmuş; otoriter veya demokratik ideolojilerin hüküm sürdüğü devlet yapıları bünyesinde yaşamak suretiyle bu yönetim şekilleri hakkında tecrübe sahibi olmuştur.²⁰⁵ Tanıklık ettiği bu büyük olaylar ve farklı siyasal yapılanmalar, siyasi görüşünün ne yönde gelişmesi gerektiğini belirlemede önemli derecede katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Edindiği bu izlenimler göz önüne alındığında, hayatı boyunca totaliter rejimler altında maruz kaldığı kısıtlamalara, bu otoriter siyasal yapıların benimsenmesi durumunda gelecekte de aynı şekilde halkının maruz kalacağını anlamasında etkili olduğu belirtilebilir.

İzzetbegoviç kesinlikle baskıcı bir rejimi savunmamış, aksine her fırsatta özgürlüğü ve düşünmeyi ön plana çıkarmıştır. Ona göre insanların özgürlüğüne dair her türlü müdahale totaliter rejimlerin yaptığı bir eylemdir. Bu sistemlerin de

²⁰² Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2014, s.491

²⁰³ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2014, s.430

²⁰⁴ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2014, s.430

²⁰⁵ Gül Tuba Dağcı ve Adnan Dal, **Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci ve Aliya İzzetbegoviç**, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 6 Sayı: 11, 2016, s110

sorunlu ve uygulanması sakıncalı sistemler olduğunu belirtmiştir.²⁰⁶ Ben merkezli bir yönetim yerine halk merkezli bir yönetimi benimseyen İzzetbegoviç; “*Diktatörlük günahı yasaklasa bile ahlaksızdır, demokrasi ona izin verse bile ahlaklıdır. Ancak hür fiil ahlaki fiildir.*”²⁰⁷ sözleriyle fikir özgürlüğünün ve bunun yönetim şekline yansımaları olarak ifade edilebilecek olan demokrasinin önemini belirtmiştir.

İzzetbegoviç’e göre savaş hiçbir zaman son çare olmamıştır. Ona göre savaş diplomasi, müzakere, arabuluculuk ve çabalarının hiçbir şekilde işe yaramadığı zaman başvurulması gereken bir araçtır.²⁰⁸

D. Sda Partisinin Kurulması Ve İzzetbegoviç ’In Partideki Faaliyetleri

Partinin kuruluş çalışmaları Aliya İzzetbegoviç’in hapisten çıkmasından yaklaşık bir yıl sonrasına tekabül eden Kasım 1989’da başlamıştır.²⁰⁹ Demokratik Eylem Partisi²¹⁰, kurucu kırk üyenin ortak bildirisini olan “Kırklar Açıklaması” ile 27 Mart 1990 tarihinde kurulmuştur. Kırklar Açıklaması ve eşzamanlı olarak partinin kuruluş haberi Aliya İzzetbegoviç tarafından Saraybosna’daki Holiday Inn otelinde yapılan bir basın toplantısında duyurulmuştur.²¹¹ Parti farklı etnik gruplara gösterdiği hoşgörülü politikası sayesinde kuruluş yılı içerisinde icra edilen seçimlerde parlamentoda 86 sandalyeyi kazanmıştır.²¹²

Aliya İzzetbegoviç, SDA partisinde bir politikacıdan daha çok bir devlet adamı olma gayreti içerisinde olmuş, partiliğin yerine halka hizmeti ön planda tutmuştur. Bir röportajda “*Devlet adamı ve politikacı arasındaki fark nedir?*” sorusuna Churchill: “*Devlet adamı devleti düşünür, politikacı ise sonraki seçimleri*” şeklinde yanıtlamıştır.²¹³ İşte bu sözden hareketle İzzetbegoviç’in

²⁰⁶ Fatih Yanmaz, **Aliya İzzetbegoviç’in Siyaset ve Ahlak Anlayışı**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2021, s.10

²⁰⁷ Aliya İzzetbegoviç, **Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2005, s.78

²⁰⁸ Drazen Pechar, **Alija Izetbegovic and The War in Bosnia Herzegovina**, Mostar, Cakumpakum, 2011, s.140

²⁰⁹ Zehrudin Isaković, **a.g.e.**, s.37

²¹⁰ Stranka Demokratske Akcije, SDA

²¹¹ Zehrudin Isaković, **a.g.e.**, s.38

²¹² Serdar Saygılı ve Oya Çetintaş, **a.g.e.**, s.12

²¹³ Aliya İzzetbegoviç, **Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2005, s.145

eylemleri incelendiğinde, seçimleri kazanmaktan ziyade Boşnak halkı için daha fazla ne yapılabilir sorusunun cevabını aramıştır. “Biz SDA’nın Boşnak halkı anlamına geldiğini iddia etmiyoruz, çünkü bir halk bir partiden çok daha fazlasıdır.”²¹⁴ Sözleriyle partisinin Boşnak halkının efendisi olarak değil sadece onlara hizmet için kurulmuş bir organizasyon olduğunu ifade etmektedir.

Partinin kuruluşundan itibaren Aliya İzzetbegoviç’in ve kurucu diğer üyelerinin temel maksadı, Bosna Hersek sınırları içerisinde hukukun temel alındığı demokratik ve özgür bir idare sistemi kurmak olmuştur.²¹⁵ Ayrıca İzzetbegoviç, bu sınırlar içerisinde her zaman barışın sağlanması ve korunması için çaba harcamıştır. Ancak İzzetbegoviç’in siyaset felsefesini de yansıtan SDA İlkeleri, 1992’de Bosna’nın bağımsızlığını ilan etmesi ve müteakibinde ülke içinde çatışmaların başlamasıyla istenildiği gibi uygulanamamıştır. Bosna Hersek yönetiminin, kendilerine ve vatandaşlarına yönelik başlatılan Sırp ve Hırvat saldırılarına karşılık 20 Haziran 1992’de resmen savaş ilan etmiştir. İzzetbegoviç son ana kadar barışçıl çözümler için müzakere talebini ve buna yönelik diplomatik uğraşlarını devam ettirmiştir.²¹⁶

SDA günümüzde, ülkenin ulusal bütünlüğünü ve çeşitli etnik grupların haklarını savunmaya devam etmektedir. SDA’nın politikaları, ülkenin çok etnikli yapısını dikkate alarak, etnik gruplar arasında eşitlik, adalet ve iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, demokratik değerleri koruma, insan haklarına saygı ve savaş sonrası dönüşümünü sürdürme gibi konular da SDA’nın güncel politikaları arasında yer almaktadır. Ayrıca Bosna-Hersek’in AB ve NATO üyeliği fikrini olumlu bulmakta ve entegrasyon süreçlerini de desteklemektedir.²¹⁷

Yugoslavya’nın çöküşünden Bosna’nın kuruluşuna kadar ki dönemde Aliya İzzetbegoviç hem SDA partisinin yönetiminde bulunan bir siyasi lider olarak hem de Bosna’nın bağımsızlığının ilan edilmesi sonrasında bir devlet adamı olarak birçok siyasi hamlelerde bulunmuş ve hem içeriden hem de dışarıdan gelen

²¹⁴ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2014, s.137

²¹⁵ Serdar Saygılı ve Oya Çetintaş, **a.g.e.**, s.12

²¹⁶ Halil Ünal, **Adaletsiz Savaş ile Adaletsiz Barış Arasında Aliya İzzetbegoviç**, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, 2016, s.119

²¹⁷ Akın Sağıroğlu, **Bosna-Hersek ve Sırbistan’da Euroseptisizm: Batı Balkanlarda Avrupa Birliği’ne Bakış**, Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi Cilt 2 Sayı 1, 2017, s.28

yıldırma çabalarına kararlı bir duruş sergileyerek, akıllıca manevralarla karşılık vermiştir.

Sırp tarafı Bosna'nın Yugoslavya'da kalacağına dair umut beslese de 27 Şubat 1991'de başkan Aliya İzzetbegoviç, bağımsızlık için barış ortamını feda edebileceğini ancak barış için bağımsızlıktan vazgeçmeyeceğini ilan etmiştir.²¹⁸ Buna ek olarak Sırbistan Başkanı Slobodan Milosevic'in, yapılan resmi propagandalarda eski Yugoslavya sınırları içerisindeki bölgede, barış için kilit faktör olduğu belirtiliyordu. "Barıştan başka seçenek yok." cümlesi Dayton Antlaşması'na kadarki süreçte Miloseviç'in en çok kullandığı slogan olmuştur.²¹⁹

15 Temmuz 1991'de Türkiye'yi ziyaret eden İzzetbegoviç, Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün korunması ve bağımsızlığının desteklenmesi konusunda Türkiye'nin yardımını beklediğini belirtmiştir.²²⁰

İzzetbegoviç yönetiminde olduğu süre boyunca barışçıl bir politika izlemeye gayret göstermiştir. Nitekim "Oslobodenje" dergisinin 20 Temmuz 1992 tarihli sayısında çıkan haberde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Başbakanı Milan Panic'in karışıklıkların olduğu bölgelerde barışın tesis için Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı'nda gelen resmi davet üzerine Aliya İzzetbegoviç ile görüşmüştür. İzzetbegoviç ise bu fikrin iki yerde test edilmesi sonrası hayata geçirilmesini önermiştir. Bu yerler Saraybosna ve Goruzde'dir. (EK-7)²²¹

Ancak Bosna-Hersek söz konusu olduğunda, ülkenin haklarını savunmaktan da geri durmamıştır. 24 Ocak 1993 tarihli gazete haberinde ise 23 Ocak 1993 tarihinde yapılan görüşmelerde Maslenica Köprüsü'ndeki çatışmayla ilgili tartışmalar yaşanmış ve Saraybosna'nın statüsüyle ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. İzzetbegoviç bu görüşmelerde Hırvat Demokratik Birliği lideri Mate Boban'ın kartoŞEKİL olarak 5'e bölünme fikrine itirazda bulunmuştur. Karadzic ise bu görüşmelerde gerginliği artırmaya yönelik söylemlerde

²¹⁸ Slavoljub Djukic, **Milosevic and Markovic a Lust for Power**, Quebec, McGill-Queen's University Press, 2001, s.41

²¹⁹ [Pål Kolstø](#), **Media Discourse and The Yugoslav Conflicts**, Farnham, Ashgate, 2009, s.163

²²⁰ İsmail Soysal ve Şule Kut, **a.g.e.**, s.6

²²¹ 20 Temmuz 1992 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

bulunmuştur. Bu olaylar gazetede ki haberde “*Barış İçin Son Şans*” başlığıyla yer bulmuştur. (EK-8)²²²

12 Şubat 1993 tarihli “*Oslobodenje*” gazetesi haberine göre ise İzzetbegoviç çok kültürlü ve mezhepli bir toplum olan Bosna-Hersek’e daha fazla ilgi gösterilmesini beklediklerini açıklamıştır. İzzetbegoviç; Amerikalıların insan haklarını daha iyi anladığını ancak Avrupalıların sadece ulusal haklarını savunduklarını belirtmiştir. (EK-9)²²³

8 Ekim 1993 tarihli “*Oslobodenje*” gazetesi haberine göre ise İzzetbegoviç’in BM Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada adaletsiz bir barışın sürdürülemeyeceğini belirtmiştir. İzzetbegoviç, barış için 4 koşulun bulunduğunu belirtmiş ve BMGK’ya taleplerini iletmiştir. Bu konuşması ise Bosna-Hersek halkına desteği ve sempatisi olan ülkeler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. (EK-10)²²⁴

2 Eylül 1993 tarihli “*Oslobodenje*” gazetesinde Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç’in Cenevre Müzakerelerinin kesilmesinin ardından düzenlediği basın toplantısında; savaşı sürdürmek istemediğini ve müzakerelerin devamı için hazır olduklarını arabuluculara ve müzakerenin taraflarına bildireceğini belirtmiştir. (EK-11)²²⁵

Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğünün sağlanması için desteğini sürdürmüştür. Nitekim 4 Eylül 1993 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç’in gerçekleştirdiği görüşmede kararlı eylem çağrısında bulunulmuştur. Yapılan görüşmede temel ilkenin herhangi bir barış antlaşmasının bünyesinde uluslararası açıdan kabul görmüş sınırlar içinde Bosna-Hersek’in egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün tam olarak sağlanması gerektiğini vurgulanmıştır. (EK-12)²²⁶

Yine bu desteğin bir göstergesi olarak bir araya gelen liderler Bosna-Hersek’e yönelik uygulanan ambargoların kaldırılmasının stratejik bir çıkar

²²² 24 Ocak 1993 tarihli *Oslobodenje* Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

²²³ 12 Şubat 1993 tarihli *Oslobodenje* Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

²²⁴ 3 Ekim 1993 tarihli *Oslobodenje* Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

²²⁵ 2 Eylül 1993 tarihli *Oslobodenje* Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

²²⁶ 4 Eylül 1993 tarihli *Oslobodenje* Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

olduğunu belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel; Türk halkının ve Türk hükümetinin Bosna-Hersek halkıyla dayanışma içerisinde olduğunu belirterek Türkiye'nin Bosna-Hersek'e her türlü yardımı sağlamaya hazır olduğunu belirtmiştir. (EK-13)²²⁷

E. İzzetbegoviç'in Siyasi Kişiliğinin Analizi

Hermann'ın siyasi liderlerin kişilik özelliklerini inceleyen çalışması "*Liderlik Karakter Analizi*"²²⁸ çalışmasına göre liderlerin kişilik özellikleri, politikalarını şekillendirmede ve kararlarını aldıkları süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda Hermann'ın çalışmasına göre liderlerin kişilik özellikleri genel olarak yedi ana kategoriye ayrılmakta ve bu kategoriler ise liderlerin karar verme tarzları, liderlik stilleri ve diğer kişisel özellikleri ile bağlantılı hale gelmektedir.

Hermann'ın liderlik karakter analizinde incelenecek olan ifadeler ve örnek kelimeler ÇİZELGE – 7'de gösterilmektedir. İzzetbegoviç'in konuşmalarından elde edilen kelimeler ve ifadeler bu açıklamalar ışığında incelenmiş ve örnek verilen kelimeler ve bu kelimelere benzeyen ifadeler değerlendirilerek karakter analizi yapılmıştır.

Çizelge 7. Liderlik Karakter Analizinde İncelenecek Olan İfadeler ve Kelimeler²²⁹

Kişilik Değişkeni	Açıklama	Örnek Kelimeler
<i>Olayları Kontrol Edebilme</i>	Lider ve bağlı olduğu grubun eylemleri	Başardık, başlattım, icra ettik vb.
<i>İnancı</i>	öne çıktığı ifadeler	
<i>Güce ve nüfuz duyulan istek</i>	İnsanları etkileyici ve fikirlerine nüfuz edici ifadeler	Eğilmeyiz, Pes etmeyeceğiz, İkaz ediyorum vb.)
<i>Özgüven</i>	Özgüveni gösteren veya özgüveni öne çıkarıcı kelimeler	Ben ve biz kelimeleri. Ayrıca diğer özgüveni öne çıkarıcı kelimeler
<i>Kavramsal Karmaşıklık</i>	Olaylara bakış açısının değerlendirildiği kelimeler	Şüphesiz, Kesinlikle, Bunun yanında, Çeşitli
<i>Problemin Çözümüne Odaklanma</i>	Grup bütünlüğünü koruma ve problemin çözümüne odaklanmayı ifade eden kelimeler	Başarı, Mücadele, Hedef vb.
<i>Grup İçi Önyargı</i>	Bünyesinde bulunduğu grubun üstünlüğünü belirten kelimeler	Büyük, Başarılı, Aziz vb.
<i>Başkalarına Karşı Güvensizlik</i>	Şüpheli söylemler, kışkırtıcı ifadeler	Şüphe, Komplö, Acaba, Hain vb.

²²⁷ 22 Temmuz 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)

²²⁸ Margaret G. Hermann, **a.g.e.**, s.10

²²⁹ Kişilik değişkenine bağlı değerlerin açıklaması ve bu değişkenlerin hesaplanması için kullanılabilir örnek kelimelerdir. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

İzzetbegoviç'in siyasi hayatının başladığı dönemler sayılabilecek olan ilk bildirilerini yayınlamaya başladığı dönemler başlangıç noktası alınarak yaptığı konuşmalardan en az 100 kelime uzunluğundaki 50 konuşması ve basın açıklaması incelenmiştir. Konuşmalar İzzetbegoviç'in konuşmalarının toplandığı "Konuşmalar"²³⁰ kitabından alınmış, diğer beyanlar ise Saraybosna Tarih Arşivi'nde bulunan gazete arşivlerinden elde edilmiştir. Konuşmaların incelenmesi esnasında "NVivo" isimli içerik analiz programı kullanılmıştır. Konuşmalardan alınan parçalar "Kişilik Değişkeni" ne göre gruplandırılmış ardından konuşmalarda geçen sözcükler incelenmiştir. Analiz için belirlenen ve bunların paralelinde olan sözcüklerin ağırlıklı yüzdeleri alınarak sonuçlar elde edilmiştir. İzzetbegoviç'in farklı zamanlarda yaptığı konuşmaların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler ÇİZELGE-8'de, Liderlik Profili sonuçları, Margaret G. Hermann'ın "*Liderlik Karakter Analizi*" değerlerine göre değerlendirilmiştir.

Çizelge 8. Aliya İzzetbegoviç'in Liderlik Karakter Analizi Sonuçları²³¹

Kişilik Değişkeni	87 Devlet/Eyalet Başkanı	Aliya İzzetbegoviç'in Değerlendirmesi
<i>Olayları Kontrol Edebilme İnancı</i>	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.30 Yüksek > %0.58	0,59
<i>Güce ve nüfuza duyulan istek</i>	Ortalama = %0.50 Düşük < %0.37 Yüksek > %0.62	0,63
<i>Özgüven</i>	Ortalama = %0.62 Düşük < %0.44 Yüksek > %0.81	0,94
<i>Kavramsal Karmaşıklık</i>	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.56	0,74
<i>Problemin Çözümüne Odaklanma</i>	Ortalama = %0.59 Düşük < %0.46 Yüksek > %0.71	0,66
<i>Grup İçi Önyargı</i>	Ortalama = %0.42 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.53	0,39
<i>Başkalarına Karşı Güvensizlik</i>	Ortalama = %0.41 Düşük < %0.25 Yüksek > %0.56	0,11

²³⁰ Aliya İzzetbegoviç, **Konuşmalar**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2003

²³¹ Kişilik değişkenine bağlı değerler Nvivo programı vasıtasıyla konuşmalarında geçen kelimelerin ağırlıklı yüzdeleri hesaplanarak elde edilmiştir. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

1. Liderin Olayları Etkileyebileceğine veya Durumu Kontrol Edebileceğine Olan İnanç

Bu özelliğin analiz edilmesinde özellikle liderin politik kimliğiyle yaptığı konuşmalardaki kullandığı kelimeler incelenmelidir. Bu incelemede liderin kendisinin veya içinde bulunduğu grubun-siyasi partinin icra ettiği eylemlere odaklanılmalıdır. Bu göstergeleri belirlerken, lider veya liderin bağlı olduğu grup (siyasi parti, hükümet, ülke vb.) tarafından gerçekleştirilen eylemleri göz önünde bulundurmak önemlidir. *Başardık, başlattım, icra ettik* gibi söylemler bu kelimelere örnek olabilir.²³²

Analiz edilen 50 konuşmasında bu başlıkla ilgili veriler incelenecek olursa; İzzetbegoviç'in gerek kendi adına gerekse siyasi partisi veya birlikte karar aldığı kurmayları adına ifade ettiği, *"...şahsen, bunu kendi unvanım olarak kabul ederim. Belki de ordumuzun önemini..."*, *"...devletimizin eşit yurttaşları olarak aramıza kabul ediyoruz. «Sırp ve Hırvatların da..."*, *"...diğer tarafta da geliştirebileceği inancıyla kabul ettik. Öyle davrandık çünkü savaşın..."*, *"...de o derece "verimsiz" olabilir. Kabul etmek zorundasınız ki, amacımız halkı..."*, *"...Partimize katılmak isteyen insanları, Partiye kabul ederken yeterince dikkatli değildik. Bu..."*, *"...olduğumuz için üzgünüz. Bugün özürler kabul edilmiyor. Yirmi aylık korkunç bir..."*, *"...bize karşı çok dostane olduğunu kabul ediyorum, kapılar bizim için her..."*, *"...kazanılmamalı. Bazı harcamaların kaçınılmaz olduğunu kabul etmeliyim. Mesela, Paris'te çalışan ve..."*, *"...de çabalarının bir sonucu olduğunu kabul etmek zorunda olsam da mücadeleye..."*, *"...ve cömert bir teklifi neden kabul etmediği hakkında ne düşünüyorsun?" Tudman..."*, *"...gerçek bir hediye ise muhtemelen kabul edebiliriz. Ancak yakından inceledikten sonra..."*, *"...edebiliriz. Ancak yakından inceledikten sonra, kabul edeceğiz. Şu günlerde görüşmelerin çok..."*, *"...yıl yapılmış olsaydı hiç tereddütsüz kabul ederdim. Çünkü, bu türden pek..."*, *"...tehlikeyi görmüyor musunuz?" Küstahça olduğunu kabul ediyorum, bana kızmayın ama şöyle..."*, *"...bunlardan sonra, Yahudi lobisine nasıl kabul edildiğini bana anlattı. Daha sonra..."*, *"...yanından bize yapılan yardım tekliflerini kabul etmek, insanlarımızı evlerine geri*

²³² Ömer Ak, **Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan**, Ankara, Nobel Yayınevi, Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi, 2012, s.10

döndürmek...", "...kişilerin daha fazla işgal yapmasını kabul etmeyeceğiz. Onları ödüllendirmeyeceğiz. Bunu, kesinlikle...", "...arasında. Başka bir bölünmeyi daha kabul etmeyin. Bu bir siyasi partinin...", "...ise kötüdür. Eğer bu kıstası kabul ederseniz yanlış yapmazsınız ve adaletsiz...", "...ettiklerinde, kendimizi savunma hakkımız olduğunu kabul edebilirsiniz.", "...hiçbir seçeneğimiz kalmadı ve görüşmeyi kabul etmek zorunda kaldık.", "...çokça adil olmayan bir teklifi kabul ettik. Bunu kabul ettik, çünkü...", "...bir teklifi kabul ettik. Bunu kabul ettik, çünkü barış planının adaletsizliklerinin...", "...teklif, planı reddeden tarafın cezalandırılacağı, kabul eden tarafın ise korunacağı mesajını...", "...kaldırılması ile ödüllendirildiler. Bizler planı kabul ettik ve Saraybosna'nın tümüyle abluka...", "...sivil yardım kuruluşudur. Bu görevi kabul ettim; zira dünyadaki tanıdıklarına güvenerek...", "...sınırına BM gözlemcisi yerleştirilmesi isteği kabul edildi. Buna rağmen, siz, Karadzic'in...", "...zaman memnun değildik, fakat onu kabul ettik ve o cevabımız hâlâ...", "...zamana dek bilemiyorum. Fakat bu kabul, elbette kesinlikle, sonsuza dek sürmeyecek.", "...Batı Temas Grubu Barış Planının kabul edilmesi için sunduğumuz tasarının şu...", "...Plan adaletsizdir. Her şeye rağmen, kabul edilmesini teklif ediyoruz; zira barışı...", "...Batı Temas Grubu'nun barış planını kabule zorlayacağını düşünüyoruz. Bildiğiniz gibi, o..", "...zaman memnun değildik, fakat onu kabul ettik ve o cevabımız hâlâ...", "...Plan adaletsizdir. Her şeye rağmen, kabul edilmesini teklif ediyoruz; zira barışı...", "...Bildiğiniz gibi biz bu planı kabul ettik, onlar reddettiler. Savaş onların...", "...için de birçok sebep bulunduğunu kabul etmek zorundayım. Esas itirazımız görevini...", "...Temas Grubu'nun temsilcilerini görüşmek üzere kabul edeceğiz. Temas Grubu'nun, Sırlara, Sırbistan...", "...yüzden böyle bir çözümü biz kabul edemeyiz. Temas Grubu'nun önceki barış...", "...Temas Grubu'nun önceki barış planını kabul ettiğimizi, iki gün önce tüm...", "...şimdiki ateşkes için UNPROFOR'un planını kabul ettiğimizi hatırlatmak isterim.", "...ve yalnızca zorlandığımızda mücadele etmeyi kabul ettik. Tarih, deneyleri affetmez. Bir...", "...biliyor. Biz tüm barış tekliflerini kabul ettik. Sırlarsa hepsini reddettiler. Bizim...", "...ateşkesi içerse bile, Federasyon anlaşmasını kabul etmeliyiz. Ancak bu, şimdiden kullanılmış...", "...değildi. Bu müzakereleri çok basitçe kabul etmek zorunda kaldık, zira her...", "...gelmemesine rağmen Owen-Stoltenberg Planını kabul ettim. Zira ben silahlı çatışmayı...", "...muhafaza eder bir tarzda kalmasını kabul ediyoruz. Ne Sırbistan içinde Bosna...", "...de Hırvatistan içinde Hırvat

Cumhuriyeti'ni kabul ediyoruz. Bosna-Hersek'in bütünlüğü şansını...", "...bütünlüğü şansını koruyan bir birliği kabul ediyoruz. Bosna Cumhuriyeti'ne gelince, elbette...", "...Elbette bu, her tür korunmayı kabul edeceğimiz anlamına gelmez. "Öldürücü kucaklar...", "...ve onurumuzu korumak için savaşı kabul etmek zorunda kaldık! Balkanlar'daki soykırım...", "...kuruyoruz, dolayısıyla da saldırganlar barışı kabul etmek zorunda kalacaklar.", "...oluşturduğu Temas Grubu'nun barış planını kabul etmiştik. Sırp lar o planı reddettiler.", "...daimileştirmek arzusundalar. Biz bunu elbette kabul etmiyoruz ve süresi belli bir...", "...vardı. Fakat yine de görüşmeyi kabul ettik. Biz, barış için en...", "...dünya kamuoyunu aldatıyor. Onun barışı kabul edemeyeceği tabiidir, zira barış, soykırım...", "...barış da hiçbir fiyat karşılığında kabul edilmeyecektir ve edilemez de.", "...içinde, makul bir politik çözümü kabul etmeye yanaşmazsa, ateşkes uzatılmayacak ve...", "...Müslümanları bu değişimi çok zor kabul etti. Tarihimizde üç ayrı hazin...", "...teşekkürü borç bilerek bu ödülü kabul ediyorum." gibi ifadelerinde geçen "kabul ettim, kabul ettik, kabul etmiyoruz" ifadelerinin 101 kez kullandığı be bu ifadenin ağırlıklı ortalamasının %0,20 olduğu görülmektedir. Yine konuşmalardan elde edilen "...eğer mümkünse kendi cevaplarımı vermek istiyorum. Bu toplantıyı tertip edenler, bana...", "...Cesaretle ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Hiç korkmadıklarını söyleyen insanlar yalan...", "...önem verdiğim bir şeyi söylemek istiyorum. Askerlerin hayatına değer verin. Bu...", "...bu. Sizden, buna dikkat etmenizi istiyorum. Biz küçük bir halkız. Öyle...", "...gördüğüm bir vaktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Sırbistan-Karadağ işgalinin felaketine uğramış...", "...ve belediye yöneticilerini de kutlamak istiyorum. Yaptığımız değişikliklerden sonra durumun hayli...", "...hakkındaki şahsi görüşlerimi izninizle sunmak istiyorum. Görüleceği üzere, durum son derece...", "...imzaladıklarında, ciddi düşünüp düşünmediklerini sormak istiyorum. Sanıyorum olumlu cevap alacağım, ondan...", "...başarısız kişileri Partiden men etmenizi istiyorum. Partimiz için büyük bir iyilik...", "...doğruları teslim etmelerini istiyorum. Monografi iki ya da üç...", "...ve orada sunulan bildirimizi hatırlatmak istiyorum. Toplantı savaşın alevlenmesinden on ay...", "...ile sonuçlanan efsanevi direnişini anımsatmak istiyorum. Hepsi de SDA üyesiydi. Foça'da...", "...olan bir şey daha söylemek istiyorum. İki ya da üç ay...", "...dünyanın bu parçasında İslam'ın kurtulmasını istiyorum. Tekrar, İslam'ı Bosna'ya tercih etmekle...", "...Bosna'mızla ilgili birkaç şey söylemek istiyorum.

Bize, “Bosna’nın bütünlüğü için savaşın...”, “...üzere bazı şeylere işaret etmek istiyorum. Saraybosna’da sürekli yaşanan bazı kötü...”, “...asli taahhütlerimizden ikisini ortaya koymak istiyorum: 1. Bizim nihai hedefimiz, sınırları...”, “...savaştan kaynaklanıyor. Ne muhacirlerimizi kandırmak istiyorum: -ne de onlara toz pembe...”, “...takdiminizden ötürü sizlere teşekkür etmek istiyorum. Ödül her şeyden önce sizlerin...”, “...sağlık çalışanlarını da tebrik etmek istiyorum. Elbette daha iyi şartlarda, gelecekte...”, “...halkına, konukseverliklerinden ötürü teşekkür etmek istiyorum. Ülkemdeki, son gelişmeler bende bir...”, “...birlikte bulunan— baylara şunu sormak istiyorum: Yarın, onların cumhuriyeti tanındığında, onun...”, “...Fakat burada bir istiare yapmak istiyorum: Ben çok güzel bir kadın...”, “...sahneye konulduğu gerçeğinin altını çizmek istiyorum. Bu inanılır gibi değil fakat...”, “...incitmek arzusundayım— şu soruyu sormak istiyorum: Sizden sonra ne olacak? Etrafınızda...”, “...hepinize başarılı çalışma dileklerimi sunmak istiyorum. Bugün benden ülkemizin halen içinde...”, “...olan bir çocuğun hikayesiyle başlamak istiyorum. Büyüdüğünde bir Türk kıızıyla evlenecek.”, “...benim onayım olmaksızın asıldığını zikretmek istiyorum ve verilecek ilk arada, duvarlardan...”, “...yarısından fazlasını ardımızda bıraktığımızı inanmak istiyorum. Tünelin sonunda, uzakta bir ışık...”, “...Saraybosna’daki bazı faaliyetlerden hoşlanmadığımı söylemek istiyorum. Soukbunar’ı kastediyorum. Polis ve ordu...”, “...zorundalar. Birkaç şey daha zikretmek istiyorum. Bunlar, bazı gözlemler ve birbirleriyle...”, “...de bunu sizin oyunuzda sunmak istiyorum. Söylediğim gibi, önümüzde çok zorlu...”, “...ile ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Bunu bilinçli olarak konuşmamın sonuna...”, “...sahibi Yüce Allah’a hamd etmenizi istiyorum. Bu gerçek bir nimet ve...”, “...planının adil olmadığı gözlemimle başlamak istiyorum. Bunu hem sizlerin hem de...” ifadelerinde geçen “istiyorum” kelimesinin 40 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,09 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde “...300-400 çeşit silah imal ettik.” “Bunu nasıl yaptınız?” diye sorduğumda...”, “...doğrusu bu geleceği kesinlikle hak ettik. Bunun daha önce soru işareti...”, “...şeyden önce genel af ilan ettik. Sadece, sivil halka karşı cinayet...”, “...kurullara yanlış insanları seçtik, hata ettik ve onları yeterince tanımamış olduğumuz...”, “...ve halkı gruplar halinde organize ettik. Nisan 1992’de Mostar, Bijeljina ve...”, “...içinde siyasi müzakereleri yürütmeye devam ettik. İşte bunun için ben “Savaş...”, “...ve Sırbistan’dan politik temsilcileri davet ettik. Bosna-Hersek Cumhuriyeti’ne

uluslararası arenada...", "...çekildi. Böylece felaketin yaklaştığını fark ettik. Burada açıkça şu hususu da...", "...65 askeri fabrikada silah imal ettik. Silah ambargosuna rağmen, büyük kısım...", "...olmak üzere dışardan silah temin ettik. Kısaca, birisi savaş sırasında beni...", "...kurtuluşun mümkün olmadığına kendimizi ikna ettik. Tüm hayat bir mücadeledir ve..." örneklerinde bulunan "ilan ettik, imal ettik, organize ettik, devam ettik, davet ettik, temin ettik, ikna ettik" gibi ifadelerin geçtiği "ettik" kelimesinin 22 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,05 olduğu, "...direnişi kendisine mal edemeyeceğini ifade ettim ve bu görüşümü de hâlâ...", "...Ben daha önce de ifade ettim. Bu iş böyle yürümüyor! Salı...", "...sunan bir monografi hazırlamalarını rica ettim. Tarih genelde kurgudan ibarettir. Tarihi...", "...görüşmelerin çok zorlu olduğundan söz ettim. Bu görüşmeler genelde açık değildir.", "...kıyıya ulaşmasına izin verilmesini teklif ettim. Elbette sınırlar olacak, ancak yoklarmış.", "...şeye şahit olmuştu. Konuşmalarına dikkat ettim, yıkılan şehrin onu fevkalade etkilediği...", "...zorlu bir mücadelesi olduğundan söz ettim. Bosna bana inanılmaz bir zıtlıklar...", "...Milli Kütüphane'yi görmesini de tavsiye ettim. Tepelerdeki barbarlar dışında herkesin hayranlığını...", "...bir ahlâk sınavı olduğundan söz ettim. Sınavlardan söz açılmışken, başarısız olan..." örneklerinde bulunan "teklif ettim, rica ettim, ifade ettim" ifadelerinde geçen "ettim" kelimesinin 22 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,05 olduğu görülmektedir. İzzetbegoviç'in konuşmalarından alınan ifadelerde bulunan "Bizler demokratik bir ülke olmak istiyoruz. Dolayısıyla öncesine ait iyi olan...", "...için gerçekte ne yaptıklarını görmek istiyoruz. Böylece her şey açıklığa kavuşacak.", "...ve çocuklarını öldürmek, kiliselerini yıkmak istiyoruz. Bunu yapmak istemiyoruz. Çünkü, bazı...", "...olma savaşımızda bize engel olmamanızı istiyoruz. Oysa sık sık bize engel...", "...Bizler Federasyon Anayasası'nı kesinlikle anlamak istiyoruz. Hırvat tarafındaki bazı etkili kişiler...", "...büyük felakette yaşadıklarını ümit etmek istiyoruz. Bizim şansımız varmış ki, Saraybosna'ya...", "...yasa"dır. Biz Avrupa'dan harekete geçmesini istiyoruz, fakat Miloseviç hiçbir şey...", "...onayladığından emin olup olmadığını sormak istiyoruz. Fransa'nın Bosna-Hersek karşısındaki tavır...", "...ne yapacağımızı soruyoruz. Şimdi ne istiyoruz? Bu konuda pek çok şey...", "...ve makul bir biçimde anlaşmak istiyoruz. Birleşik bayraklar hiçbir amacı olmayan...", "...istemiyoruz. Biz insanlarla bir arada yürümek istiyoruz. Bu nedenle, bir yerel toplumdaki...", "...etmeye devam edeceğiz. Kendi devletimizi istiyoruz çünkü devletsiz bir ulus,

evsiz..." örneklerinde "istiyoruz" kelimesinin 14 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, "...silahı gördün mü? Onu biz yaptık ve 300-400 çeşit silah...", "...insanca olması için her şeyi yaptık. İlk, Yugoslavya'yi yeniden yapılandırmayı, düzeltmeyi...", "...her şeyi, kırılma yaşanmasın diye yaptık ve başımıza gelince de onu...", "...söylemek gerekiyor. "Biz şunları yaptık, şunları ise yapamadık." Ne yapacağımızı...", "...için elimizden gelen her şeyi yaptık ve bunun için de hâlâ...", "...yok. Ancak, bazı temel hatalar yaptık. Bunları kabullenmek ve düzeltmeye çalışmak...", "...ve yolumuza devam etmeliyiz. Hatalar yaptık ve iyi ya da kötü...", "...savaştan kaçınmak için elimizden geleni yaptık. Düşüncelerimizi, uygar bir bölünmenin olasılıkları...", "...izin vermeyelim. Şunu söyleyebiliriz: Bunu yaptık, daha fazlasını yapamadık. Şu yaptığımız...", "...olmaksızın gerçekleşmesi için elimizden geleni yaptık. Bizlerin girişimleri çok iyi biliniyor.", "...ile Bolşeviklik arasında bir mukayese yaptık ve bunların her ikisinin de...", "...bekledi. Ancak biz tam tersini yaptık. Bizler dinsel ve ulusal hoşgörüyü...", "...dünya karmaşasında "Büyük bir hata yaptık mı ya da şu andakinden..." ifadelerinde geçen "yaptık" ifadesinin 14 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde "...yukarı giydirilip kuşatılmasını organize etmeyi başardık. Elbette, bunu biz yalnız başımıza...", "...yine de halkımızın birliğini korumayı başardık. Fakat, bu madalyonun bir yönü...", "...İlki, kendi devletimizi kurmak; onu başardık. İkincisi, Müslümanlarla Hırvatların arasını bozmak...", "...Hırvatların arasını bozmak; onu da başardık. Üçüncüsü Müslümanlarla Müslümanları dövüştürmek. Ve...", "...Müslümanları dövüştürmek. Ve onu da başardık. İşte, yukarılarda Krajina'da birbirlerini vuruyorlar.", "...yönünden kesin galibiyiz! Tarihi sınavı başardık ve güneşin altında kendi yerimizi...", "...şükürler olsun ki, bunu yapmayı başardık. Görüyorsunuz, Allah bizi zor bir...", "...üstünlüklerine rağmen, topraklarımızın %30'unu korumayı başardık ve büyük şehirlerimizin çoğundan düşmanı...", "...ve Kazablanka zirvelerinde gündeme getirmeyi başardık. Düşmanlarımız bizleri, planladıkları kadar çabuk...", "...iktidarın demokratik karakterini kurup korumayı başardık. Aynı şekilde dünyanın ilgi odağını...", "...donanımlı 4. büyük ordusunu durdurmayı başardık. Özgür toprakların büyük kısmını, büyük...", "...kısmını, büyük şehirlerin çoğunu savunmayı başardık. 65 askeri fabrikada silah imal..." ifadelerinde geçen "başardık" kelimesinin 13 kez geçtiği ve ağırlık ortalamasının %0,03 olduğu, "...bunu istemeyerek de olsa, yapmak zorundayım. Doğal

sohbetleri seviyorum. Sorularınıza cevap...", "...barış ihtimalinin yüksek olmadığını söylemek zorundayım. Suç, hem biçimsel olarak, hem...", "...bildiği bazı gerçekleri tekrarlayarak başlamak zorundayım. Üç yıl önce, Yugoslavya'nın yıkılışı...", "...olduğumu söyleyecekler ama düşündüğümü söylemek zorundayım: Problem Hırvatlardan kaynaklanıyor. Onların Federasyona...", "...ben sizi bir parça düzeltmek zorundayım: Benim hoşgörüm, Avrupa değil Müslüman...", "...birçok sebep bulunduğunu kabul etmek zorundayım. Esas itirazımız görevini yerine getirmedeki...", "...başka seçeneğimiz olmadığına dair bilgilendirmek zorundayım. Saygılarımla.", "...tamamen aksi bir konuda konuşmak zorundayım: Kesin bir güvensizlik ve iş birliğinin...", "...umudunu paylaşıyor muydunuz? İtiraf etmek zorundayım ki, Saraybosna sakinleriyle aynı umudu...", "...sonra kendimi şöyle bir toparlamak zorundayım. Her şeyden önce, abarttığınızı düşünüyorum." Örneklerinde geçen "zorundayım" kelimesinin 12 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde "...hegemonyanın kaldırılması için çareler bulmaya çalıştık. Çözüm olarak, halkların eşitliğini önerdik.", "...onu olabildiği kadar hazırlıklı karşılamaya çalıştık. Fakat o, bizi, SDA'yı veya...", "...katılması gerektiğine dair ikna etmeye çalıştık. Doğrudan veya dolaylı olsun, cevap...", "...lehimize olduğu için onu korumaya çalıştık. Fakat elimizden gelen bir şey...", "...insan olmaya ve insan kalmaya çalıştık ve başarılı olduk. Ancak, bunu...", "...çizmeliyim. Kendimizden dolayı insan kalmaya çalıştık, onlardan dolayı değil. Onlara hiçbir...", örneklerinde geçen "çalıştık" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...ve görüşmeyi kabul etmek zorunda kaldık. Ancak bu da saldırganların müzakereleri...", "...bazı şeylerin kavramsallaştırılmasında yetersiz mi kaldık? Bu soruya yalnızca tarihsel bakış...", "...çok basitçe kabul etmek zorunda kaldık, zira her defasında "Müzakerelerin olmamasının...", "...için savaşı kabul etmek zorunda kaldık! Balkanlar'daki soykırım geleneğine karşı ilk...", "...sıklıkla söylüyoruz. Bu ilkeye bağlı kaldık ve onu izledik. Mücadelemizin askeri...", "...muharebelerden sonra terk etmek zorunda kaldık, çünkü kent her yönden özellikle...", "...fark edecektir. Biz savaşmak zorunda kaldık; bu savaş bizim için meşrudur." ifadelerinde geçen "zorunda kaldık, bağlı kaldık" örneklerindeki "kaldık" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, yine "...kültür mirasımızın devamında başarılı olduk. Bugün burada duyduğumuz bazı gerçekler...", "...olan ne varsa başarılı olduk. Amacımızın, hiç kimsenin ulusal,

dini...", "...az iki önemli konuda başarılı olduk: 200 bin askerden oluşan bir...", "...insan kalmaya çalıştık ve başarılı olduk. Ancak, bunu onlardan dolayı yapmadığımızın...", "...yasamız. İmtihanda bu nedenle başarılı olduk. Yasal otoritenin ve Bosna-Hersek..." örneklerinde geçen “başarılı olduk” ifadesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu görülmektedir. Tüm bu kelimelerin ağırlıklı ortalamaları toplandığında %0,59 sonucu elde edilmekte ve ÇİZELGE-2’de belirtilen değerler ışığında 87 farklı eyalet veya devlet başkanının olayları kontrol edebilme inancı değerleri incelendiğinde ortalama değer %0,44 olduğu, yüksek değer sınırının %0,58 olduğu, düşük değer sınırının ise %0,30 olduğu görülür. Bu değerler baz alındığında İzzetbegoviç’in olayları kontrol edebilme inancı değeri *yüksek* bir değer ortaya çıkmaktadır.

İzzetbegoviç’in aldığı kararların sonuçları, Bosna-Hersek'te yaşanan olaylar ve siyasi süreçlerle ilgilidir. Bu kararların sonuçları, ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu etkilemiştir. İzzetbegoviç’in olayları kontrol edebilme inancının yüksekliği, bağımsızlık düşüncesinin ortaya çıkmasında, bunun ülke içinde ve dışında benimsetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı şekilde bu değer yüksekliği hedefini en baştan belirleyerek o hedefe doğru kararlı bir şekilde ilerlemesi, bağımsızlık hedefi yolunda karşılaştığı gerek engellere meydan okuması, aldığı kararların sonuçlarına karşı bizzat kendisinin sorumlu olduğunu birçok kez belirtmesinden kaynakladığı söylenilebilir. Bu sorumluluktan bazen rahatsız olsa da sorumluluğun kendisinde olduğunu kabul etmektedir. İzzetbegoviç'in aldığı kararların sonuçlarına karşı bizzat sorumlu olduğunu belirtmesi, bir lider olarak kendisine ve aldığı kararlara duyduğu güvenin bir yansıması olabilir. Bu sorumluluk bilinci ve olayları kontrol edebilme inancı, karar alma sürecini etkileyebilir ve aldığı riskleri ve sonuçları daha fazla dikkate almasına neden olabileceği değerlendirilmektedir.

2. Liderin Güce ve Kişilere/Olaylara Nüfuz Edebilme İsteği

Bu özellik ise liderin gücünü sürdürme arzusu, iktidarını koruma ve konumunu sağlamlaştırma isteği, bazen muhatabına yönelik sözlü saldırılarda bulunma eylemi ile örneklenebilir. Yine yardım talep edilmediğinde bile yardım sunma, muhataplarının tavır ve davranışlarını etkileme önerileri sunma, insanları etkileme çabası, ününü artırma veya mevkiini koruma amaçlarına yönelik çıkışlar

da bu özelliklerin bir parçası olarak kabul edilebilir. İncelenecek olan kelimelere örnek olarak şunlar olabilir: *Eğilmeyiz, pes etmeyeceğiz, ikaz ediyorum* gibi. Ayrıca yardımsever bir tavırla maiyetine yardımcı olarak popülaritesini artırması da bu özelliğe yönelik bir davranış örneği olarak belirtilebilir.²³³

Bu özellikteki belirtici kelimeler baz alınarak yapılan incelemede; İzzetbegoviç'in "...bizi hiçbir yere götürmez. Tekrar ediyorum, insanların kendilerinden bildikleri bir ordu...", "...bu görüşümü de hâlâ muhafaza ediyorum. Fakat, eğer liyakatler karşılaştırılırsa, o.", "...yapabildik, çünkü halk bizimleydi. Devam ediyorum, neyi başarıp, neyi başaramadığımız sıkça...", "...alanda inisiyatif sahibi olmalarını tavsiye ediyorum. Bir yerlerde, II. Dünya Savaşı...", "...Sorumluluğun, Boşnak tarafında olmadığını iddia ediyorum. Bosna-Hersek Ordusunun kontrolü altında...", "...karşı çok dostane olduğunu kabul ediyorum, kapılar bizim için her yerde...", "...bulundurması gereken muhtemel tahribatlardan söz ediyorum. Sizler politik bir güçsünüz ve...", "...tarafsız bir gözle yazmalarını rica ediyorum. Onlardan doğruları teslim etmelerini istiyorum.", "...Karadzic'e bağırdığını muhtemelen duymuşsunuzdur. Tekrar ediyorum. Bu görüşmeler hiç de kibarca...", "...görmüyor musunuz?" Küstahça olduğunu kabul ediyorum, bana kızmayın ama şöyle cevap...", "...oturuma yapacağı başkanlıktan dolayı tebrik ediyorum. Görevinde ona başarı diliyorum.", "...konuşma fırsatı verdiği için teşekkür ediyorum. Dikkatiniz için de her birinize...", "...Ortak hareketin devam edeceğini ümit ediyorum. Baştan itibaren böyle olmalıydı. Bunun...", "...unsuruna yer vermemenizi sizden rica ediyorum; zira gün kutlama günü değildir.", "...izniyle zafer bizim olacaktır. Tekrar ediyorum, biliniz ki yalnız değilsiniz! Ordu...", "...gerçeği göz önünde bulundurmalarını tavsiye ediyorum. Bosna dostlarının, bu kelimeleri saldırganca...", "...cevap bulamayacaklar. Kendi payıma iddia ediyorum ki, insan tabiatının özü potansiyel...", "...Fas halkına konukseverliklerinden dolayı teşekkür ediyorum.", "...ilk arada, duvarlardan kaldırılmalarını rica ediyorum. Bu, bir sahte tevazu sorunu...", "...emeğimizi boşa harcamamak için ifade ediyorum. Zira bu günlerde bazı insanlar...", "...bu yön üzerinde durmalarını rica ediyorum. Bize sadece bu şekilde yardım..." örneklerinde bulunan "ediyorum"

²³³ Ömer Ak, a.g.m., s.10

kelimesini 24 kez kullandığı ve ağırlıklı ortalamasının ise %0,07 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde "Öncelikle, olağanüstü bir cesaret ve direniş gösteren, ikinci olarak da sıkıntılarımızın...", "...kuvvet ve adaletsizliğe karşı bir direniş yeri de olmuştur. Çatışma ve...", "...kendi tarzlarında yaparlar. Mesai arkadaşlarımdan, direniş tarihimizi, mücadeleye katkımızı ve Bosna...", "...grubu dışarıda bırakırsak, en güçlü direniş Yurtseverler Birliği tarafından organize edildi.", "...ve saflarımızda karışıklık uyandırmak ve direniş isteğimizi kırmayı hedefleyen asılsız söylentilerin...", "...aldı. Aksi takdirde, Bosna'da bir direniş olmayacaktı. Ancak, direnişimiz dört bir...", "...belagata indirgenebilir; oysa mücadele ve direniş hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Sonuç olarak...", "...organize etti. Saraybosna sokaklarında ilk direniş bu şekilde gerçekleştirildi. Sokaklarda süren...", "...tamamını içine alan askeri bir direniş örgütledik. Bu, halkımızın karşı karşıya...", "...ise halkımızın gösterdiği direniştir. Bu direniş Bosna-Hersek direnişi mucizesi olarak...", "...sorsa, ben, verilen direnişi gösteririm. Direnişe bütün dünya hayran kaldı. Biz...", "...şeyden önce, düşmana gösterdiğimiz inatçı direniş oldu. Evet, gördüğünüz gibi, bugün...", "...Teslim olmadılar, pes etmediler ve direnişe devam ettiler. Bu pek çok...", "...hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Herhangi bir direniş olup olmadığını öğrenmeye çalıştım. Aslına...", "...öğrenmeye çalıştım. Aslına bakılırsa, hiçbir direniş olmamış. Hatta, ciddi hiçbir protesto...", "...bu kez, Bosna sessizce düşmedi. Direniş çılgınlığımız gezegenin her tarafından duyuldu." örneklerinde bulunan "direniş" kelimesinin 22 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasını %0,04 olduğu, "...daha çok etkisini hissettirecektir. Ağacın gücü ve ürün bereketi onun köküyle...", "...tamamlandığını gördünüz. Fikret Abdic'in milis gücü dağıtıldı ve son askerine dek...", "...karşılığını bulamadığımız ise, onların topçu gücü, özellikle uzun menzilli silahlarıdır. Roketatarlara...", "...silahlanma, her şeyden önce topçu gücü kaçınılmazdır. Tank ihtiyacı konusunda ordu...", "...olduğumuzu söyledim. Bizler politik bir gücü temsil ediyoruz. Bu topluluğu burada...", "...karşı koyamadı. Koyamazdı da. Onun gücü, halkın kapasitesi ve cesaretine bağlı...", "...geldi. Ambargonun kaldırılması durumunda, Barış Gücü'nün kesin gidişi ve silahın kesin...", "...yine de, şimdiki ortamda Barış Gücü'nün gitmesi, insani yardımın sürdürülmesi ve...", "...eski Yugoslavya Ordusunun yani Belgrad Gücü'nün savaş hazırlıklarını sadece gözlemlemekle kalmadık.", "...hazırlıklar vardı. Avrupa'nın dördüncü büyük gücü olan eski Yugoslavya'da etkili bir...",

"...gerekliyordu. Zira korku savaşın itici gücü ve doğurucu sebebidir. Bilmem açıklayabildim.", "...sadece Batı Alman siyasi modelinin gücü sayesinde birleşmesi, bu modelin Batı...", "...Güvenlik Konseyi'nin Bosna-Hersek'ten Barış Gücü'nü çekmesi durumunda İslam Ülkeleri Grubunun...", "...etkimiz ise, bu etkinin içerideki gücü çok büyük, dışarıda ise oldukça...", "...düzeyde bağımsızlık, girişkenlik ve hayal gücü gösterdiler. Gradacachi askerlerin tuzağa düşürerek...", "...halkımız ve ordumuzun sadece manevi gücü sayesinde dengede tutmayı başarıyoruz. Fakat...", "...ve bilim ile ihtiyacımız olan gücü yaratabiliriz. Doğrudur, uzun ve meşakkatli..." örneklerinde bulunan “güç, gücü” kelimelerinin 20 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, “Ölmeye hazır olan insanlar, ölmeye hazır olmayanlara karşı galip gelirler.”, “...nasip ederse barışa çok yakınız. Hazır olun ve bu barış için...”, “...bu insanlarla karşılaşmak zorunda kalacaksınız, hazır olun.” örneklerinde bulunan “hazır, hazır olun” kelime ve ifadesinin ise 18 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, “Bu konu üzerinde çalışanlardan istediğim, meseleyi bütünüyle tarafsız...”, “Bizim kim olduğumuza, ne istediğimize ve ne yapabileceğimize bağlı.”, “...dostlarımızdan yardım ve iyilik talep edeceğiz.”, “...silah ambargosunun kaldırılmasını talep ettiğimiz ve bunu elde ettiğimiz...” cümlelerinde bulunan “istediğimiz, talep ettiğimiz” kelimelerinin 16 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamalarının %0,04 olduğu görülür.

Bu özelliğin diğer belirgin kelimeleri incelendiğinde; “Sizden, buna dikkat etmenizi istiyorum.”, “Onlara dikkat etmiyorsunuz.”, “Bu kimi zaman özel bir dikkat ve ilgiyi gerektirir”, “...üzerine daha dikkatli düşünmenizi sağlayacak” örneklerinde bulunan “dikkat, dikkatli” kelimelerinin 17 kez kullanıldığı, ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “Maalesef, mesele bundan çok daha ciddi.”, “...devletin işleyişi ile ilgili ciddi sorunlar ortaya çıktı.”, “Ciddi insanların yapacağı gibi, bunu hesaba katmalı!”, örneklerinde bulunan “ciddi” kelimesinin 16 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasını %0,03 olduğu, “Bu süreçte etkili olacak olan faktörleri sundum.”, “Gelecek için en etkili terkihi böylece kazanabiliriz.”, “Böyle bir gücün karşısında etkili bir savunma oluşturmak zordu” cümlelerinde geçen “etkili” kelimesinin 16 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “...sizleri barışı seçmeye çağırıyorum.”, “...ben sizi, pes etmeyeceğimize ve sonuç ne olursa olsun mücadelemizi...”, “...tüm

sizler, aramıza buyurun. Biz sizleri, savaşa karşı barışın yanında...”, “...sizleri tüm yaptıklarınızdan ötürü kutlamak için...” örneklerinde bulunan “sizi, sizleri” kelimelerinin 16 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamalarının %0,03 olduğu, “...stratejik çıkarına olduğunu tekrar belirtmek isterim.”, “...onlara şunu söylemek isterim.”, “Ulusal Konseyi’ni tanıyacağımızı söylemek isterim.” örneklerinde bulunan “isterim, belirtmek isterim, söylemek isterim” ifadelerinin 15 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamalarının %0,03 olduğu, “Bu zorlu mücadelemizin üzerinden yirmi ay geçmişken...”, “Böylesi yirmi aylık zorlu bir imtihanın ardından...”, “Şu günlerde görüşmelerin çok zorlu olduğundan söz ettim.”, “...önümüzde çok zorlu günler var” ifadelerinde belirtilen “zorlu” kelimesinin 15 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “Biz Avrupa’dan harekete geçmesini istiyoruz.”, “...ve makul bir biçimde anlaşmak istiyoruz.”, “Kendi devletimizi istiyoruz çünkü devletsiz bir ulus...” örneklerinde bulunan “istiyoruz” kelimelerinin 14 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “Bunu, kesinlikle yapmayacağız.”, “bu geleceği kesinlikle hak ettik.”, “Oysa bu, kesinlikle doğru değildir.”, “Onun ne olmadığını kesinlikle söyleyebilirim.”, “Bu misyon ve hedefte kesinlikle yalnız olmayacağız.” ifadelerinde bulunan “kesinlikle” kelimesinin 14 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının ise %0,03 olduğu, “...eden bir ordu sefildir. Muzaffer olamaz.”, “...çözemezsek, bize hiçbir şey yardımcı olamaz.”, “Bu konuda hiçbir uzlaşma olamaz!” cümlelerinde geçen “olamaz” kelimesinin 13 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “yine de halkımızın birliğini korumayı başardık.”, “İlki, kendi devletimizi kurmak; onu başardık”, “Tarihi sınavı başardık!” ifadelerinde bulunan “başardık” kelimesinin 12 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasını %0,03 olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde, “...ülkemin halen içinde bulunduğu askeri...”, “...mücadelenin sonucunda, ülkemizin %70’i savaşın...”, “...ülkemin doğrudan geleceğine etki eden tüm...”, “Bu, ülkemizin en yüce yasası olacaktır.” cümlelerinde bulunan “ülkemin” kelimesinin 9 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “...şahsi cesaret ve derin inancınızın bir tezahürüdür”, “...gurur duyuyorum. Öncelikle, olağanüstü bir cesaret ve direniş gösteren...”, “...askerlerimiz hiçbir şeyle mukayese edilemez bir cesaret sergilemişlerdir.” cümlelerinde geçen “cesaret” kelimesinin 9 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasını %0,02 olduğu, “...mücadeleye devam etmekten başka seçeneğimizin olmadığına...”, “direniş tarihimizi, mücadeleye katkımızı ve

Bosna-Hersek'in...” örneklerinde geçen “*mücadele*” kelimesinin 7 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu görülmektedir. Ek olarak, “*...halkı örgütlemeye tedbirler aldığımızı da göreceksiniz.*”, “*...kehanetlerin hiçbir zaman tutmadığını göreceksiniz.*”, “*...tarihe meydan okuyuşumuzun kaçınılmaz olduğunu göreceksiniz.*” cümlelerinde geçen “*göreceksiniz*” kelimesinin 7 defa kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,01 olduğu, “*Ben sizi, pes etmeyeceğimize ve sonuç ne olursa...*”, “*...pes etmeyin, bizler yeterince güçlüyüz!*” ifadelerinde bulunan “*pes etmek*” ifadesinin 7 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,01 olduğu, “*Bizler bu sorumluluğu taşımak üzere doğduk.*”, “*Bu sorumluluğu en sonuna kadar taşıyanlardan olmamızı...*” ifadelerinde bulunan “*sorumluluk, sorumluluğu*” kelimelerinin 7 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamalarının %0,01 olduğu, “*...bu savaşta galip geldik.*”, “*Bu savaşta bizim galip olmamız...*”, “*...bu savaşta bu ruh galip olacaktır.*” örneklerindeki savaş kelimesi 7 kez kullanılmış ve ağırlıklı ortalamasının ise %0,01 olduğu görülmüştür. Tüm bu kelimelerin ağırlıklı ortalamaları toplandığında ise İzzetbegoviç'in “*Güce ve Nüfuza Duyulan İstek*” değerinin %0,63 olduğu tespit edilmiştir. ÇİZELGE-2'deki 87 farklı eyalet veya devlet başkanının güce ve nüfuza duyulan istek değerinin ortalaması %0,50 olarak hesaplanmıştır. Bu değer alt sınırı %0,37, üst sınırı ise %0,62 olarak belirlenmiştir. İzzetbegoviç'in güce ve nüfuza duyulan istek değeri %0,63 ile yüksek bir seviyede bulunmaktadır.

İzzetbegoviç'in güce, kişilere ve olaylara nüfuz edebilme isteği, liderlik rolünü üstlenme arzusu ve etkili bir lider olarak tanınma isteğini yansıttığı ifade edilebilir. Güce, kişilere ve olaylara nüfuz edebilme isteği, savaştığı gruba karşı üstün gelme ve kazanmaya yönelik insanlarını tek çatı altında birleştirme ve onları aynı amaca yöneltme çabalarıyla açıklanabilir. Ayrıca başlattığı bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşması için gereken gücü elinde bulundurması ve bu süreçte iktidar sahibinin kendi olarak kalması için gösterdiği gayretlerin bir sonucu olarak bu değer *yüksek* çıktığı değerlendirilebilir.

3. Özgüven

Bu madde için temel ölçütler “Ben” ve “Biz” ifadeleridir.²³⁴ Yine liderin kendini öne çıkardığı ifadeler de buna örnek olarak gösterilebilir. Özgüven bir lider için önemli bir özellik olarak ortaya çıktığı gibi liderlik özelliklerinin de özgüven üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Aldemir ve Bayram²³⁵ tarafından yapılan araştırmada liderlik özelliklerinin özgüven üzerinde olumlu bir etki yarattığı tespit edilmiş ve liderlik özelliklerindeki olumlu gelişmelerin özgüven düzeyinin artmasını sağladığı tespit edilmiştir.

İzzetbegoviç'in özgüven değerinin göstergeleri, siyasi hayatı süresince lider olarak görev yaparken hedeflerini, politika tercihlerini, diplomasi çabalarını etkilediği ve aynı şekilde kazanma isteği ve inancını belirttiği ve cümlelerinin merkezinde “Ben” ve “Biz” kelimelerinin bulunduğu cümlelerdir. İzzetbegoviç'in konuşmaları incelendiğinde; “...uzakta patlıyorlardı. Söylemek istediğim şu: Biz Saraybosnalılar, belki de tüm Bosnalılar...”, “...tasvirler yüzyıllardır yayılageliyordu. Onların gözünde biz Doğulu atalarımızla birlikte, Asyalı bir...”, “...köprüleri tahrip ettiler. Biz bunu yapmadık. Bu nedenle, yurtdışına...”, “...bilinirlerdi. Mesele budur. Tarih ne biz ne de onlar tarafından başlatıldı...”, “Bugün, bütün gücümüz halkımızdan gelmektedir. Biz halka aitiz, gücümüzü onlardan alıyoruz.”, “...fraksiyonlar meselesinden uzak duramayız. Çünkü biz demokratik bir toplumuz. Bosna- Hersek'te...”, “Başkan, silahı gördün mü? Onu biz yaptık ve 300-400 çeşit...”, “Sizden, buna dikkat etmenizi istiyorum. Biz küçük bir halkız. Öyle olmasak...”, “...olan tüm sizler, aramıza buyurun. Biz sizleri, savaşa karşı barışın yanında...”, “...onun köküyle ilgilidir. Bundan dolayı biz geleceğe güvenle bakıyoruz. Kurtuluş savaşında...”, “...onunla birlikte birçoklarına, savaşı başlatanın biz olmadığımız cevabını veriyorum.”, “Sizlere, Yugoslavya'nın uzun zamandır, biz bu partiyi kurmadan önce çöküşte...”, “...suçlu birileri vardır; fakat onlar biz değiliz. Biz, Partimiz, bizzat ben...”, “...vardır; fakat onlar biz değiliz. Biz, Partimiz, bizzat ben ve içinizden...”, “Bu hegemonya Yugoslavya'nın iliklerine işlemiştir. Biz, son olarak 1991 yılında

²³⁴ Ömer Ak, a.g.m., s.10

²³⁵ Gülay Yasemin Aldemir ve Ayhan Bayram, **Liderlik Özelliklerinin Özgüven Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Marmara Üniversitesi Spor Yöneticiliği Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma**, EKEV Akademi Dergisi Yıl: 23 Sayı: 77, 2019, s.217

bu...”, “...gösterme eğilimi var. Zira eğer biz suçluysak, Çetnikler suçlu değil!”, “...silahlanma değildi, halkın örgütlenmesi olayıydı. Biz savunma için örgütlendik ve bu...”, “İlki, bizim orada ne yaptığımızdır. Biz, sadece biz o halkı örgütledik...”, “...orada ne yaptığımızdır. Biz, sadece biz o halkı örgütledik ve onlara...”, “...halkı örgütledik ve onlara sadece biz silah aktardık. Problemin diğer yönü...”, “Problemin diğer yönü de şudur: Biz bunu göstermeyi beceremiyoruz. Ben Krajina’daki...”, “...yardımına sahip, yerli halktan biriydi. Biz, tüm bunların üstesinden gelebildik.”, “Maalesef hepsi layıkıyla giydirilemedi. Fakat biz, askerlerimizin büyük çoğunluğunun silahlandırılmasını...”, “organize etmeyi başardık. Elbette, bunu biz yalnız başımıza yapmadık.”, “Allah’a şükür, bunlar olmadı. Bunu biz engelledik. Savaşın başında burada yedi...”, “...doları konut reformundan sağladı. Oysa biz, konut reformunun etrafında iki yıldır...”, “...şeyleri çözmeyi deniyoruz. Sorunlar büyük. Biz, oldukça fazla sayıda insanını yitirmiş...”, “...gazimiz ve sakat insanımız var. Biz sakat haline getirilmiş bir milletiz.”, “Oysa şunu söylemek gerekiyor. “Biz şunları yaptık, şunları ise...”, “Biz bu konuda çalışmak zorundayız, biz...”, “Biz öyle olmayacağız. Kim olduğumuzdan utanmamız...”, “...henüz tamamen galip değilsek de biz bu savaşın moral yönünden kesin...”, “...bir yıldırım savaşını hesap ettiler. Biz, elbette ki, başından itibaren bunun...”, “Bu simetrik değildir. Biz insan faktörü açısından...”, “Biz, iki ordunun teknik donanımı açısından...”, “Biz şimdi bu maddelerin uygulanması için...”, “...bir sınava tabi tuttu ve biz bu imtihanı geçtik.”, “...bu talihsizliğe çekmesine yanmak gerekir. Biz onları bu talihsiz durumdan çekip...”, “...dair kesin duyguya sahibiz, fakat biz bunun nereden geldiğini bilemiyoruz.”, “Bunun için biz bu kavramda ısrarlıyız.”, “(Metkovic-Mostar-Zenica) meselesinde hem biz hem de kamuoyumuz, diğer tarafın da...”, “Biz elbette, bu konuda ısrarcı olacağız”, “Biz büyük bir partiyiz. Ancak, yönetim...”, “...kendilerinin organize ettiğini iddia ediyorlar. Biz etmiyoruz. Ancak, iki gerçek var...”, “Hersek’in pek çok bölgesinde bağlantıları biz kurduk, onlara silah sağladık.”, “...olan bir İslam tasavvuru ise, biz, modern bir İslam, bir Avrupa...”, “...çocuklarımız öldürülüyor; camilerimiz yıkılıyor ve biz ne onları ne de onların...”, “...siz çoğunluktaysanız, orası sizindir. Nerede biz çoğunlukta isek, orası da bizimdir.”, “Tuzla’yı almak istemediklerini söylüyorlar. Ancak biz biliyoruz ki, bunu istediler ancak...”, “...yardım elini uzatır. Ah keşke, biz de aynı düzene sahip

olabilsek...”, “Biz tekrar barışı seçtik. Saldırganlar, yine...”, “...de bağlı, daha doğrusu bunda biz de söz sahibiyiz.”, “Hükümetinin dünkü açıklamasını eminim duydunuz. Biz ABD Hükümeti aracılığıyla bu girişimde...”, “Federasyon iyi, ama biz Bosna’ımızı vermeyiz! Boşnak halkı kendi...”, “Boşnaklar Hırvatistan’a vizesiz giremiyorlar vs. Biz bunların hepsini biliyor ve sağduyunun...”, “...aynı anda iki süreç yaşanıyor: Biz her geçen gün daha da...”, “Hem biz hem onlar için daha birçok...”, “...analiz için uygun değildir. Bazen biz kendimiz de hayret ediyor ve...”, “...ettiğinden fazla olduğunu düşünüyorum. Oysa biz, sahip olduğumuz yüce hasletlere kıyasla...”, “Sırbistan’a bağlanması fikrinden vazgeçmiş değil? Biz, Bosna-Hersek’in bütünlüğünü korumak için...”, “kurtarmak için o derece savaşıyorsunuz. Biz, sıradan yurttaşlar, hastaneye girerken daima...”, “...personeli de içerdiğini ifade edeyim. Biz onların hangi zor şartlarda bu...”, “...aynı anda iki süreç yaşanıyor: Biz her geçen gün daha da...”, “...handikabı ise piyade kuvvetleri. Hem biz hem onlar için daha birçok...”, “...analiz için uygun değildir. Bazen biz kendimiz de hayret ediyor ve...”, “...ettiğinden fazla olduğunu düşünüyorum. Oysa biz, sahip olduğumuz yüce hasletlere kıyasla...”, “Biz, Bosna-Hersek’in bütünlüğünü korumak için...”, “...bölgesinin siyasi çözümü vaat edildi. Biz onları anlıyoruz, yine de doğrusu...”, “onları ikna etmektir. Bildiğiniz gibi biz bu planı kabul ettik, onlar...”, “kendi soykırım planlarından vazgeçirmeye zorlamak. Biz bunu başarırız, çünkü insan potansiyelimi...”, “Biz tamamen farklı kişilikleriz. İlişkileri soğuk...”, “Hz. İsa’nın imtihan olunmasını hatırlatıyor. Biz taktik mücadeleye mecbur bırakıldık, fakat...”, “Bu yüzden böyle bir çözümü biz kabul edemeyiz. Temas Grubu’nun önceki...”, “...anlamına gelmediğini eklemem gerekiyor. Aksine, biz şimdiye dek olduğu gibi, en...”, “...söylemek gerekiyor. Bu barış arayışımızda biz hem askeri hem de siyasi...”, “...konvoy durdurmadık. Bu böyle olmaz. Biz, konvoylara geçiş izni vermeleri için...”, “...isteklerinde onları anlıyor ve destekliyor. Biz üç ay süreyle askeri faaliyetlerin...”, “...emin olduğumuz bir şey var; biz kendimizi savunmaya devam edeceğiz.”, “...deneyip, sonra geri çekilemezsiniz. Eğer biz, Yugoslav Ulusal Ordusuna saldırmış...”, “...çözüm için çabaladığımızı herkes biliyor. Biz tüm barış tekliflerini kabul ettik”, “...ya da yok olmak zorunda. Biz öyle olmasını istesek de bu...”, “...kanla yaptılar. Tarih hediyeler vermez. Biz de bir istisna olamayız.”, “...bugünkü Bosna Ordusunun nüvesini oluşturmuştur. Biz eski Yugoslavya Ordusunun yani

Belgrad...”, “...sadece gözlemlenmekle kalmadık bir yandan biz de başarabildiğimiz ölçüde kendimizi savunma...”, “...savunma oluşturmak zordu. Bununla birlikte biz Yurtseverler Birliği’ni kurduk. Bununla eşzamanlı...”, “...vahşi savaşın olabileceğini önceden sezememişti. Biz özgür bir Bosna-Hersek için...”, “...genosid (soykırım) özelliği taşımaktaydı. İşte biz bunu hiç düşünmemiştik.”, “...bir savaşı hep frenlemeye çalıştım. Biz böyle bir savaşa hiç hazır...”, “51. maddede belirtilmiştir. Buna göre biz artık Bosna-Hersek’in kurtulduğunu ve...”, “...yani savaştan on ay önce biz bir Ulusal Savunma Konseyi oluşturmuştuk.”, “...soykırımın yürütüldüğü korkusunu veriyordu bize. Biz, soykırımın ebedi olarak bittiğini düşünüyorduk...”, “Çünkü Mitterand’ın bu hareketi biz Avrupalılara büyük ölçüde ümit vermişti.”, “Savaşın üçüncü ayıydı. Biz toplama kamplarının mevcudiyetini biliyorduk...”, “Bir savaş artı bir savaş. Biz bunun aksini düşünüyoruz. Çünkü bir...”, “...etmeleri mesajını vermiştir. Her açıklama “Biz bir şey yapmayacağız” şeklinde idi”, “ve özellikle rahatlarını asla bozmazlar. Biz Bosnalılar sadece bir göreve saygı...”, “Stoltenberg Planındaki kararı da biz reddettik. Avrupa her iki olayda...”, “...normal insan anlayabilir. Biz kandırıldık. Ben buna “insani aldatma...”, “...insancıl aldatmaca: Eğer Cenevre’ye gelmezseniz, biz de insani yardımı durdururuz.”, “...askerleri geri çekmeyi düşünüyoruz vs. Biz, bu ve benzeri riskleri göze...”, “...ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Biz artık savaşa devam etmeyip kavgaları...”, “Her şeyden önce biz Bosna-Hersek’in bir birlik şekli...”, “İşte bu, devletin temel yasasıdır. Biz Avrupa’dan harekete geçmesini istiyoruz, fakat...”, “...savaşın galibi olmayacağını söyleyenler haklıdır. Biz ilk önce Sırp saldırıları sebebiyle...”, “...mukayese edilemez bir cesaret sergilemişlerdir. Biz dahi bunu tarif edemiyoruz.”, “Bu dünya atalarımızdan miras kalmadı. Biz onu torunlarımızdan ödünç aldık.”, “Biz hayatta kalanlara, çocuklarının bakımı sorumluluğunu...”, “Sizinle tamamıyla aynı görüşü paylaşmıyorum. Biz, “bizim kaderimiz” adı verilen o...”, “...bir sorun teşkil ederdi, fakat biz askerî açıdan müdahaleyi düşünmüyoruz.”, “Biz bağımsız davrandık, ama hiçbir korunmayı...”, ““Her başarı özünüzden gelir!” Biz, kendi savunmamızı belli bir sınırdan...”, “...seviyede tutmak zorundayız. Ve üstelik biz tek başımıza dayanmak mecburiyetindeyiz.”, “Biz son zamanlarda, eski sistemin ürünü...”, “...tabi tutarsak, en tepe noktada biz yer alırız, bizim askeri...”, “...diğer bazılarının aksine bizimkisi doğrudandır. Biz durumu diğerlerinden daha iyi...”, “...meselesi

olarak görmeye devam ediyorlar. Biz Bosnalı Müslümanlar, Avrupa'nın bize niçin...", "...suçların intikamını almamızı bekledi. Ancak biz tam tersini yaptık. Bizler dinsel...", "Ancak işler değişiyor, biz cephede adım adım dengeyi kuruyoruz.", "...bunun için gerekçesi de yoktu. Biz daha temmuz ayında, beş ülkenin...", "Sırplar o planı reddettiler. Biz aynı şekilde Sırplar yine reddetti...", "...süresiz ateşkesle birlikte daimileştirmek arzusundalar. Biz bunu elbette kabul etmiyoruz ve...", "...yine de görüşmeyi kabul ettik. Biz, barış için en az şansı...", "...olduğum Fas'tan henüz yeni döndüm. Biz bu mücadelede yalnız değiliz ve...", "...siyasi saldırı da peşinden geldi. Biz bu yılın temmuz ayında Beşli...", "...alt sınırı geriletmeyi hedef aldı. Biz her iki baskıya da başarıyla...", "...askeri sorunlar, genellikle düşmanınkinden farklıdır. Biz daha iyi askere sahibiz, onlar...", "Bosna ne ise ve biz ne olmasını istiyorsak onu yok...", "Onu barış kurtarabilir. Biz nasıl barıştan yana isek, düşman...", "Askerler bunun bilincinde; biz, sıradan halk, hatta dünya olarak...", "...tedbir birçok yenilgiyi hazırladı. Biz Hırvatistan'a sadece bizim değil, fakat...", "Hersek ve Hırvatistan'ı tanıyana dek biz, uluslararası yaptırımların nasıl olursa olsun...", "...derece hareketli bir döneminden geçerken, biz ülkemizi sakin bir limana yanaştırmayı...", "Biz, olayların bu şekilde gelişmesini istemiyoruz...", "...Hersek direnişi mucizesi olarak anılacaktır. Biz burada Avrupa'nın en donanımlı 4...", "Direnişe bütün dünya hayran kaldı. Biz savaşta kuşatma altında ateşle imtihanı...", "...neden olduğumuzu düşünmek yanlış olur. Biz, bu olayların bir parçasında rol...", "Ancak bu olaylar, biz olmasaydık da gerçekleşecekti. Doğudaki sistemin...", "...Yugoslavya'yı etkileyecekti. Değişiklikler oldu. Bunlar, biz ve bizim olaylar içinde aldığımız...", "Bu muhtemelen, iyi niyetle yapıldı. Biz, dürüst insanların, evlerinin duvarlarına asacakları...", "dolaşırken pek çok mezar gördüm. Biz Müslümanlar, mezarların üzerinde anıtlar yükseltmeye...", "Onlar ölüyorlar, öyleyse biz birlikte yaşayabiliriz! Birlikte yaşamak güzel...", "...birlikte yaşamayı hayal ediyorsa, bu biz olabilirdik ancak. Biz hiçbir şeyi...", "...ediyorsa, bu biz olabilirdik ancak. Biz hiçbir şeyi yalanlar üzerine inşa...", "...diktatörlüklerde bu elbette mümkün, ancak biz bunu istemiyoruz. Biz insanlarla bir arada...", "...mümkün, ancak biz bunu istemiyoruz. Biz insanlarla bir arada yürümek istiyoruz.", "...insanların kalbinde onları yeniden yeşertmeliyiz. Biz buna hazırız! Batı Avrupa'nın da...", "...problem olan "Böyle bir durumda biz ne yapabiliriz?" sorusuna yanıt

vermekten...”, “...teklifin adil olup olmadığı değildir. Biz bu teklif karşısında nasıl bir...”, “...bizim sorumlu olmadığımızı fark edecektir. Biz savaşmak zorunda kaldık; bu savaş...”, “...belki acı bir gerçektir, fakat biz bu dünyayı değiştiremeyiz. Dolayısıyla, görünen...”, “Eğer barış olursa, ki biz bunun çabuk ve kolay olacağına...”, “...silah ve insan gücünü kastediyorum. Biz askeri dengeyi, halkımız ve ordumuzun...”, “...olayların akışına müdahale etmesi yüzündendir. Biz de bu faktörlerden biri olabiliriz.”, “Bundan dolayı biz Boşnaklar, yani Bosna'nın Müslüman halkı...” örneklerinde bulunan “biz” kelimesinin 161 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,30 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde “...yönünde bir tavsiye aldım; ama ben, sizlere “sevgili askerler” diye hitap...”, “...çok anlamsız. Sıradan bir başkanım ben; sadece, sıradan bir insan. Ben...”, “...ben; sadece, sıradan bir insan. Ben bir “lider” değilim. Ne demek ...”, “...onlara izin verilmez. Hepiniz gibi ben de hasta olabilirim. Bizler sıradan ...”, “...dolayı, şaşkınlığa uğradığı çok açıktı. “Ben de normal bir insanım ve...”, “...de normal bir insanım ve ben de korkarım” dedim.”, “...ne de içeceğimiz var.” Ve ben onlardan şunu söylemelerini bekliyorum: “Çalış ...”, “...karmaşık vaziyette hata yapmamak zordu, ben de onları inkâr etmiyorum. Daima...”, “...bu talihsizlikten kaçınmak mümkün müydü? Ben, bu kadının ifadelerinden bu sorunun...”, “...o dönemin bozulmaması gerektiğine inanıyor. Ben o kadına ve onunla birlikte...”, “...biz değiliz. Biz, Partimiz, bizzat ben ve içinizden burada bulunan birçokları...”, “...bundan da hiçbir zaman vazgeçemediler. Ben birileri suçlu diyorum. Belki bu...”, “...bizler olduğu şeklinde olacağına eminim. Ben size, Gligorov ile benim adımla...”, “...yanında da silahlanma olduğunu söyleyebilirim. Ben bir vesileyle, hiç kimsenin, hiçbir...”, “...son askerine dek darmadağın edildi. Ben size burada, yukarıda sık olarak...”, “...şudur: Biz bunu göstermeyi beceremiyoruz. Ben Krajina'daki bazı kişilere, zaferin ardından...”, “...konuda sorumluluk altında kalmadı, buna ben de izin vermezdim. Demokrasi, sadece...”, “...yüksek seviyede olması da var. Ben, fazla uzakta olmayan küçük bir ...”, “...ediyorum, hem de çocuklarla konuşuyorum. Ben şimdi belki de birçoklarının hoşuna...”, “...yok! O aydınlardan biri bana “Ben tüm bunların dışındayım, ben tarafsızım.”, “...ben tarafsızım” diyor. Güya tarafsızmış! Ben de ona şöyle dedim: “Biliyor musun, ben ‘düşmanı lanetlerim, ama sıra ‘tarafsıza...”, “...kadınların büyük ilgi göstermediklerini söylüyorlar. Ben bu izlenimi edinmedim. Burada ...”,

“...şekilde biteceği bir soru işaretidir. Ben, kadınlara kapıların açılması görüşündeyim. Onların...”, “...sonra işler tamamen durdu ve ben kendi kendime, “Acaba onlar bu ...”, “...ilk kontrol 5 Eylül’de olacak. Ben, “Hırvat tarafı” derken, sanki onlar...”, “...ve ellerinden gelen yardımı esirgemiyorlar. Ben onların bu alandaki oldukça yapıcı...”, “...arzuluyorsunuz. Neden hayal kırıklığına uğradınız? Ben daha önce de ifade ettim...”, “...en büyük savunucusu oldukları biliniyor. Ben o marjinalleşmeyi görmedim, fakat siyasi...”, “...değildir, sadece ‘karşılıklılık’ anlamına geliyor. Ben tam doğru rakamları bilmiyorum.”, “...mümkün. Zaman zaman, Silajdzic ve ben, başarılarımızdan dolayı övgüler aldık. Dünyanın...”, “...yanlış yapmış olur. Başkan olarak ben de askerler ne yiyorsa onu...”, “...her şey düzelir. Elbette ki, ben birilerinin yoluna çıktım. Peki kimlerin...”, “...olamayacağından korkuyorum. Eğer bu savaştan ben sorumluyum, Karadzic değildir ve eğer ...”, “...imzalamamı bekliyordu. İmzalamadığımda şaşırıldı. Ve ben de onun şaşırmasına şaşırıldım.”, “...bu türden pek çok teklifi ben getirdim. Sınır çizilmemesini; Hırvatistan’ın Drina’ya ...”, “...bana o gün bunu hatırlattı. Ben de ona şöyle dedim: “Evet...”, “...olmadan, Bosna’yı kurtaramam. Fakat gerek ben gerekse de Partimiz ordunun ...”, “...Bu siyasi bir toplantı ve ben de yalnızca politik bir mesaj...”, “...Fonu, başında her ne kadar ben bulunuyorsam da hükümete bağlı olmayan...”, “...hastaneye girerken daima heyecan duyarız. Ben bunu her zaman, doğum ve ...”, “Saraybosna Klinik Merkezi’nin yıldönümüdür; fakat ben bu vesileyle, işgal ve saldırıya...”, “...Karadzic’le gayri resmi bir barış yapmıştı. Ben yine de Kupres’teki hareketimizi büyük...”, “...tutumlarını anlıyorum. Alınmıyorum da. Ancak, ben sizi bir parça düzeltmek zorundayım...”, “...sahipler ya da kötü niyetliler. Ben, Bosna’nın bütünlüğünü ve parçalanamazlığını savunuyorum...”, “...iyimserlik veya kötümserlikle ilgisi yok. Ben görev duygusuyla çalışıyorum ve elbette...”, “...olup olmama meselesi söz konusu olduğundan, ben sizi, pes etmeyeceğimize ve sonuç...”, “...derin bir çelişki duruyor ve ben de tamamen aksi bir konuda...”, “...devam ettik. İşte bunun için ben “Savaş yapmak için iki şeyin...”, “...şartlar tabii olarak savaşa götürüyordu. Ben daha önce “Savaş yapmak için...”, “...Kukanjaz bu kışlaların birinde tutuklandı. Ben geceyi Lukovica Kalesi’nde geçirdim.”, “...başka bir odaya götürdü ve ben onun için çok endişelendiğimden dolayı...”, “...saldırısına uğramıştı. Kukanjaz ile birlikte ben de konvoyun ilk kısmındaydım. Konvoyun...”, “...Bu tür haberleri birçok kez

ben doğrulattım fakat ne yazık ki...”, “...burada bir istiare yapmak istiyorum: Ben çok güzel bir kadın tanıdım.”, “...taşıyor musunuz? Kullandığınız “ümit” ifadesini ben latife olarak algılıyorum.”, “...hangi ölçüde geçerli bir ümit? Ben şöyle düşünüyorum: Son dünya savaşı...”, “...ki, böyle bir harekete girişti? Ben şahsen bunu açıklayamıyorum. Alman halkı...”, “...teşebbüs etmiş, ancak bunu başaramamıştır. Ben de kötülüğün sebeplerini anlamayı...”, “...mevzilerini bombalama niyeti var mıydı? Ben şahsen bu konuda menfi düşünüyorum...”, “...isteğimden başka bir şey hatırlamıyorum. Ben her zaman kötülüğün çağrılarla ve...”, “...olacağını düşünmüşlerdi. İtiraf edeyim ki ben de aynen Saraybosna halkının taşıdığı...”, “Saraybosna sakinleriyle aynı umudu ben de paylaşıyordum. Sonunda Avrupa üzerinde...”, “Evet. Aynı yılın sonbaharında ben her türlü askeri müdahalenin kesin...”, “...zaman geçmişti. Günümüze geldik ve ben bugün yine bir çıkış yolu...”, “...Sırlarla suç ortağı olduklarından mı? Ben Batı'nın müdahale etmediğini asla düşünmedim.”, “Batı'yı çok iyi karakterize ediyor. Ben Batı'yı buraya gelip bir şeyler...”, “...normal insan anlayabilir. Biz kandırıldık. Ben buna “insani aldatma” da “insancılık...”, “Bu tarihi mukayese bütünüyle izafidir. Ben “Cenevre'ye gitmeyeceğim” diyebilir miyim?”, “...Stoltenberg Planını kabul ettim. Zira ben silahlı çatışmayı çıkış yolu olarak...”, “Avrupalı ve Müslüman olarak ben bu işte kişisel bir ihanetin...”, “...tecrübelerimiz doğrultusunda neticelere ulaşıyoruz. Şahsen ben, çocukluğumuzun hayatımızın en...”, “Her şeyden önce, abarttığınızı düşünüyorum. Ben sadece hür seçimlerde başkan seçildim...”, “...daha emin hissediyorlar. Ancak onlar ben olmadan da savaşırdı ve ben...”, “...ben olmadan da savaşırdı ve ben gittikten sonra da mücadele ve...”, “...kesin olarak kurtarıldıktan sonra geldim. Ben ve etrafımdaki kişiler, onlara, bu...”, “...sorduğunu itiraf edecektir. Bana gelince, ben kendime Avrupalı Müslüman olduğum cevabını...”, “...gelişecek olursa, bu kötü olur. Ben Partinin halkımıza benzemeyi sürdürmesini diliyorum.”, “Tarihi ise Allah yönlendirecektir. Ben buna inanıyorum.”, “...sonrasında da ferahlığın geldiğini anlatır. Ben buna inanıyorum.”, “...oysa tersi olmalıydı—, o halde ben sizler için ana hatlarıyla da...”, “...kız ikisi oğlan 5 kardeşlik. Ben ortanca kardeşim. Babam ticaretle uğraşıyordu.”, “...zihinlerimizde çıkış yolu bulmaya çalışıyorduk. Ben de bu grupla birlikte faaliyet ...”, “...dile çevrildi. Ve ilk baskısı ben hapisteyken yapıldı. Çünkü 1983 yılında ...”, “...etkileyen olayın ne olduğunu sorsa, ben, verilen direnişi gösteririm. Direnişe bütün ...”, “...temayülümüz var.

Bardağın boş tarafını ben de görüyorum, ancak problem onların ...”, “...bir çeşit teklifte bulundu ve ben de bunu sizin oyununuza sunmak ...”, “...zaman ve enerji kaybı olacaktır. Ben kendi cevabımı hemen vereceğim ve ...”, “...bir şey olmadığını iddia edeceklerdir. Ben onlara şu soruyla karşılık veriyorum.”, “...temayülümüz var. Bardağın boş tarafını ben de görüyorum; ancak problem, onların...”, “Dünya, Saraybosna’yı –her ne kadar ben bu kentin, direnişin sembolü olarak...”, “Onlarla yaşadığım deneyimler böyle. Ben de ilerlemelerinin karanlık taraflarını biliyorum.” örneklerinde bulunan “ben” kelimesinin 96 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,17 olduğu görülmektedir. İzzetbegoviç’in konuşmalarında geçen diğer ifadeler bakıldığında “...gibi ben de hasta olabilirim. Bizler sıradan insanlarız. Kişisel itiraflarımla başladığım...”, “...yolu buydu. Bombalar patlıyordu ve bizler, gazeteci Gafic’in dediği gibi kendi...”, “...orduda da çoğunluğu elinde tutan bizler, ordumuzdaki Sırp ve Hırvat kardeşlerimize...”, “...uzun bir zaman öncesine dayanmaktadır. Bizler şunu söyleyecek insanlar değiliz: “Bundan ...”, “...her şeyi silmek isteyen insanlardır. Bizler demokratik bir ülke olmak istiyoruz...”, “...size engel olmasına izin vermeyin. Bizler küçük bir komplo toplumu yaratmak...”, “...şöyle söylüyorlar: “N’olur, pes etmeyin, bizler yeterince güçlüyüz, sonuna kadar savaşaacağız ...”, “...mantığı bize karşı. Ve şimdi bizler “mantıksız” insanlarız. Ne yiyeceğimiz, ne...”, “...şeyleri değiştirdik” dediler. Görüyorsunuz, savaşıyoruz. Bizler özgürlük için mücadele veren...”, “...yukarıdakilere değil de yanlışlıkla buradaki bizlere yönelmiş. Kısacası, bu savaşın suçlusu...”, “...böylesi bir çözümü önerenlerin de bizler olduğu şeklinde olacağına eminim. Ben...”, “...uğradı. Hırvatlar bunu kabul etmediler. Bizler, orta yol çözümünü, yani komuta...”, “...Hırvatların arasını bozdular. Ama görüyorsunuz, bizler barıştık. Nihayetinde, Müslümanlarla...”, “...Şunu her zaman akılda tutmalıyız: Bizler, yani SDA, ülkeyi hiçbir zaman...”, “...o kadar kazanmıyor. Burada yaşayan bizler, yalnızca ailelerimizi doyurmak için çalışıyoruz...”, “...Politik bir güç olduğumuzu söyledim. Bizler politik bir gücü temsil ediyoruz.”, “...gün önce, yani 10 Haziran’da, bizler toplantıda bir aradaydık. Hatırladığım kadarıyla, çabamızı...”, “...Halilovic benimle röportaj yapanlardan biriydi. Bizler tarihi çarpıtanlardan olmayacağız.”, “...ve zaferlerimizin, kuşatmaya karşı ve bizlere boyun eğdirmeye, hükmetmeye, Bosna’mızı...”, “...dünya kurtulmanıza izin verecek. Ancak, bizler asimile olmak istemiyoruz.”, “...İslam’ı tasavvur ediyoruz.

Bu anlamda bizler hem Doğu için hem de...”, “...bir kutsal nesneyi tahrip etmemiz, bizlere, sarıh bir biçimde yasaklanmıştır. Sırbistan’a...”, “...gerektiği anlamına gelmiyor. Tam tersine, bizler tarihte son derece aktif rol...”, “...durumu gibidir. Balık, suya hükmedemez. Bizler, tarih tarafından teslim alınmışız. Tarih...”, “...söylemek için bir fırsat. Tudman’ın, bizlere konfederasyon ya da her sahada...”, “...etmediklerini söylemeden önce söyledi. Ancak, bizler biliyoruz ki onlar, mümkün olsa...”, “. Partimizin işlevlerini arttırmalı, ancak bizler yani Müslüman halk, ondan...”, “...Allah’a lanet okurlar. Bu yanlıştır. Bizler, subaylardan oruç tutmalarını ya da...”, “...Bosna ilkesinde ısrar etmek için bizlere moral destek sağlıyor çünkü halkın...”, “...yıkılışı kaçınılmaz bir biçimde gerçekleşti. Bizler bu bölünmenin barışçı bir yolla...”, “...yani karar verilir verilmez başladı. Bizler hâlâ az ya da çok...”, “...yine savaşı sürdürmeyi tercih ettiler. Bizler savaşı durdurmak için çokça...”, “...takipçilerine yeni bir delil sundu. Bizlere, Bosna-Hersek için, uluslararası toplumun...”, “...ve ambargonun kaldırılması ile ödüllendirildiler. Bizler planı kabul ettik ve Saraybosna’nın ...”, “...bazı hakikatleri tekrarlamak için gelmedim. Bizler, Bosna’da iyiliğin ve adaletin, tüm...”, “...askerlerimizin mücadelesiyle kıyaslamıştır. Ve doğrusu bizler, sizin çalışmalarınızı daima...”, “...ya da olmamak” meselesi ve bizler savaşacağız. Bu bir son değil...”, “...çifte şantaj olduğu kanıtlanmış oldu. Bizler yardım edilmeyi hak ediyorduk. Çünkü...”, “...Çünkü hiçbir şey yapmadan beklemedik. Bizler pek çoğunuz için beklenmedik.”, “...devam eden gerçek bir mücadeledir. Bizler, yıkıcı bir savaşa zorlandık. Şimdi...”, “...ibaret bir Yugoslavya’da değil. Üç: Bizler, Yugoslav Ulusal Ordusuna saldırabilecek...”, “...bu hiç de kolay değil. Bizler, silahlarımızı bırakmak istemiyoruz. Şu anda...”, “...askıya alındı ya da yavaşlatıldı. Bizler Federasyon Anayasası’nı kesinlikle anlamak istiyoruz...”, “...güç kullanarak bizi yumuşatma teşebbüsüdür. Bizler beklenildiği gibi, mesajları Bihaç’a...”, “...olan bir şey var: Eğer bizler, başı dertte olan Müslüman bir...”, “...kısaca anlatacağım. Müslüman olmayan komşularımızın, bizlere, birkaç asırdır uyguladıkları...”, “...de kötü niyetli bir yorum. Bizler, Müslüman halkın diğer halklarla, Bosna...”, “...sürülecekler arasında yer alacaklardı. Referandumda, bizler için yıllardan beri planlanan...”, “...Ancak biz tam tersini yaptık. Bizler dinsel ve ulusal hoşgörüyü dayanan...”, “...bir tarihi bağlamda yer aldı. Bizler yalnız değiliz. Dünyanın hemen hemen...”, “...Rusların Sırlara yardım ettiği kadar bizlere yardım edebilirsiniz ve

etmelisiniz.”, “...cevap gerekiyordu. Bu ikinci karşılığı bizler tek başımıza sağladık ve Tanrı’ya...”, “...medeniyet değişimine de işaret ediyordu. Bizler Türklerin ait olduğu Müslüman medeniyet...”, “...yerlerini ve zamanlarını tayin edemezler. Bizler bu sorumluluğu taşımak üzere doğduk.”, “...fazla ressam, kentimizle ilgili hislerini bizlere göstermek ve ellerinden geldiği kadarıyla...”, “...göstermek ve ellerinden geldiği kadarıyla bizlere yardım edebilmek için hep birlikte...”, “...daha zor durumlar oldu. Evet, bizler direndik ve objektif her araştırmacı...”, “...kesinlikle farklı olacak. Doğal olarak bizler daha iyi olmasını istiyor ve...”, “...asıl önemli olan şunu söyleyebilmek: Bizler insan olmaya ve insan kalmaya...”, “...tavrı ortaya koyacağımıza eminim. Tabiatıyla bizler böyle yaparak kendimize kastetmiyoruz.”, “...gördüm. Allah’a şükür, işte bu! Bizler barbar olmadık. Ancak dediğim gibi...”, “...söylemek gerekirse, onlarla satranç oynamak, bizler için kimi zaman oldukça zordur.”, “...etme noktasında büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Bizler gibi politik kavgayı sürdürenler için ...”, “...hiç kimseye sığınmaya ihtiyacımız yok. Bizler de, tıpkı diğerleri gibi, kendi...”, “...sorunları var. Allah yardımcımız olsun. Bizler, parti olarak, halkla temas halinde...”, “...sızdırmadığını sadece yağmur yağdığında görebilirsiniz. Bizler bir fırtınadan çıktık ve şimdi...”, “...Allah, Kur’an’da savaşmamızı emrediyor. Ve bizler savaşmalıyız. Bu iki yıl boyunca...”, “...Yüce Allah’a şükürler olsun ki, bizler savaştık ve bugün, burada, sizlerle...”, “...sizlerle birlikte olmaktan onur duyuyorum. Bizler, Allah’ın izniyle, Bosna ve halkımız...”, “...bir halka mensup olmayı yasaklamıştır. Bizler, Allah’ın izniyle, devletimizi kurmaya ve...”, “...ve mutluluk içinde dönmemiz için bizlere yardım etmesini diliyorum.”, “...bakmak zorundayız. Bu antlaşmayı imzalarken, bizler; Mostar, Bosna-Hersek ve aynı...”, “...Rahatlıkla söyleyebilirim ki, burada bulunan bizler, bu ödevinizi yerine getirmedi sizlerin ...”, “...meşrudur, kurtuluş savaşıdır. O nedenle, bizler hiçbir şekilde böyle bir savaş...”, “...saldırgan aleyhine hızla değişecek ve bizler, bu savaşı başarıyla sürdürüp sonuçlandırmak...”, “...dediği gibi, Foça’yı Foçalılar kaybetmediler. Bizler hepimiz, geçici olarak Foça’yı kaybettik...”, “...yapabileceğimize bağlı olduğu şeklindedir. Acaba bizler, kontrolümüz altındaki Bosna...”, “...kiliseler, ne de katedraller engeldir. Bizler, değişik biçimde düşünen ve hisseden...”, “...Allah, Kur’an’da savaşmamızı emrediyor. Ve bizler savaşmalıyız. Bu iki yıl boyunca...”, “...Yüce Allah’a şükürler olsun ki, bizler savaştık ve bugün, burada, sizlerle...”, “...sizlerle birlikte olmaktan onur

duyuyorum. Bizler, Allah'ın izniyle, Bosna ve halkımız...", "...bir halka mensup olmayı yasaklamıştır. Bizler, Allah'ın izniyle, devletimizi kurmaya ve ...", "...ve mutluluk içinde dönmemiz için bizlere yardım etmesini diliyorum.", "...yerlerini ve zamanlarını tayin edemezler. Bizler bu sorumluluğu taşımak üzere doğduk.", "...daha zor durumlar oldu. Evet, bizler direndik ve her objektif araştırmacı...", "...kesinlikle farklı olacak. Doğal olarak bizler daha iyi olmasını istiyor ve...", "...asıl önemli olan şunu söyleyebilmek: Bizler insan olmaya ve insan kalmaya...", "...tavrı ortaya koyacağımıza eminim. Tabiatıyla bizler böyle yaparak kendimize kastetmiyoruz." örneklerinde ise "bizler, bizlere" kelimelerinin 88 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,16 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde "...bu sıradan bir savaş değil. Bize yapmak istedikleri sıradan bir işgal...", "...savaş, sıradan insanların gerçek büyüklüklerini bize gösterdi. Maalesef bu savaş, tüm...", "...Yurtdışına çıktığımda şunu görüyorum: Yabancılar bize, nasıl hâlâ hayatta olduğumuza...", "...tıpkı bir bitki gibi onlar bize veriyorlar. Bu benim ilk mesajım...", "...insan buna inandı. Neden onları bize karşı savaşılamaz ve eğer isterlerse...", "...şunu söylemelerini bekliyorum: "Çalış ve bize yardım et." Ancak onlar şöyle...", "...olmamız gerekirdi. Dünyanın bütün mantığı bize karşı. Ve şimdi bizler "mantıksız...", "...en karmaşık siyasi problemdir ve bize —mutluluk mudur, talihsizlik midir bilemediğimiz...", "...suçluysak, Çetnikler suçlu değil! Birileri bize "Silahlanma yolunu siz başlattınız" diyor...", "...her bakan kendine saklasın. O bize, "Biz bu konuda çalışmak zorundayız.", "...hepsi için bu böyledir... Bize ise kimlik ve ismi olmayan...", "...üretimin canlanmasıdır. Eğer bunları çözemezsek, bize hiçbir şey yardımcı olamaz.", "...ittifak anlamına gelmiyor, ittifak ise bize asıl gerektirir. Belki de bu...", "...başarılarımızdan dolayı övgüler aldık. Dünyanın bize karşı çok dostane olduğunu kabul...", "...yapmak zorundayız, ancak tarihin seyri bize bağlı değildir. Ve aslında bu...", "...ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Bize, "Bosna'nın bütünlüğü için savaşın" dendi...", "...vermeliyiz. Dünyanın dört bir yanından bize yapılan yardım tekliflerini kabul etmek...", "...hepimiz. Tek fark, Saraybosna'daki insanlarla, bize ateş eden insanlar arasında. Başka...", "...tepkimiz, ülkemizi savunmaktı. Hür dünyanın bize yardım elini uzatacağını umuyorduk ve...", "...rüyası sonsuza dek ortadan kaldırılırsa, bize yardım edebilecekleri halde bunu yapmayı...", "...vb. taleplerin yerine getirilmesi gerektiğini bize iletiler. Bosna'dan, Amerika'ya yalnızca...", "...kadar sürer,

göreceğiz. Fakat bu bize de bağlı, daha doğrusu...”, “...Kendi kamuoyuna verdiği vaadi düşünürsek, bize ve kendi kamuoyuna karşı...”, “...büyük kurbanları sineye çekiyor. Federasyon bize göre, Bosna'nın dağıtılması...”, “...Stratejimiz, Sırpları, dünyanın hem bize hem de kendilerine önerdiği...”, “...talep etmiyoruz. Var olma savaşımızda bize engel olmamanızı istiyoruz. Oysa...”, “...olmamanızı istiyoruz. Oysa sık sık bize engel oluşturuyorsunuz ve zaten...”, “...Ancak kaderimiz her şeyden önce bize bağlıdır ve Bosna'da belirlenecektir.”, “...yarattık. Bizim direnişimiz güçlenirken, sizin bize yardım etme isteğiniz zayıfladı. Neden...”, “...düşünüyor musunuz? Sanmıyorum. Büyük güçler, bize yardım etmek istemedikleri kadar...”, “...Federasyon projesi için de geçerlidir. Bize, Bosna-Hersek'teki serbest bölgede...”, “...kararlar vermek nasıl mümkün olsun? Bize, elimizden geleni yapmak düşüyor. Şükürler...”, “...çok kötü durumdaydı. Bosna'nın tümünden bize gelen bu haberler karşısında şaşırıp...”, “...bir soykırımın yürütüldüğü korkusunu veriyordu bize. Biz, soykırımın ebedi olarak bittiğini ...”, “...haklarını savunmak yerine, uluslararası topluluk bize sadaka yollamaya girişti.”, “...sayfası daha çevrildi. Bundan sonra bize artık ne sözlü ne de...”, “...karşı niçin tepki göstermedi? O bize mi inanmadı, dediklerimizi gerçek mi...”, “...de rafa kaldırmıştır. Bunların yerine bize, beklentilerimize hiç uygun olmayan sadaka...”, “...kendime döndüm ve halkımı da bize kendimizden başkasının faydası olmayacağı, kendi...”, “...uzun bir hayatlarının olmadığını tarih bize göstermiştir. Bolşeviklik uzun sürmedi, faşizm...”, “...atasözü aklıma geldi. Şöyle diyor: “Bize bu dünya atalarımızdan miras kalmadı.”, “...ise de, yeterince açık. Fakat bize öyle geliyor ki, siyasetimizin en...”, “...değişken ve öngörülemeyen faktörler var. Bize düşen çalışmak ve mücadeleyi sürdürmek...”, “...Belki hâlâ Avrupalı komşularımızın bize niçin yardım etmediklerini soranlar vardır.”, “...ediyorlar. Biz Bosnalı Müslümanlar, Avrupa'nın bize niçin yardım etmediğini...”, “...gerekirse, pek çok Müslüman ülke bize manevi ve politik olarak...”, “...Sırbistan” dedikleri devletlerini yaratma noktasında bize boyun eğdirmeye ve hem Bosna...”, “...gibi inanılmaz bir öfke uyandırdık. Bize dayatılan bu savaşta, tüm dünyayı...”, “...politik çerçevesiydi. Önyargıları doğrultusunda dünya, bize karşı işlenen korkunç suçların...”, “...insanları ve halkları güçlü kıldığını bize öğretiyor. Kur'an, keza sıkıntılarının sonrasında...”, “...inanarak duran dünyadaki ortak dostlarımız bize sorunların nerede olduğunu soruyorlar.”, “...bir güvenliği

bekleyemeyiz. Gelecek günler bize olasılıkları ve bu planların gerçek...”, “...yer alan ülkelerden biridir. Türkiye bize çok yardım etmiştir. Bu yardımların...”, “...akademisyenler Kur’an’da yer alıyorlardı. Hem bize hem onlara şunu söylemek isterim.”, “...Allah’ın izniyle fetih bizim olacak. Bize yakışır biçimde, kendi devletimizde yaşayacağız.”, “...kimse, daha önce olduğu gibi, bize nasıl yaşayacağımızı söylemeyecek. Bir tek...”, “...kısa konuşmama, Batı Temas Grubu’nca bize sunulan ve sizlerin de üzerinde...”, “...yön üzerinde durmalarını rica ediyorum. Bize sadece bu şekilde yardım edebilir.”, “...ve dikkate almayı göze alamamaktadır. Bize şimdi bir barış önerildi. Bu...”, “...sorusu karşımıza çıkıyor. Bu kısmen bize bağlıdır. Eğer barış dersek, şartlar...”, “...bizim şansımız. Kısacası, acaba barışın bize sunacağı fırsatları kullanmayı isteyecek ve...”, “...Bosna’yı kurtarma mücadelemizin, büyük oranda bize, bizim kim olduğumuza, ne...”, “...ona engel olmadığı birilerini arıyor. Bize ne kiliseler ne de katedraller...”, “...için beni bağışlayın. Güzel yalanlar bize yardımcı olmuyor ama, acı gerçekler...” örneklerinde bulunan “bize” kelimesinin 69 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,12 olduğu belirtilebilir. Benzer şekilde “...dünya tarafından merakla izleniyor. Yabancılar bana, sık sık direnmeyi nasıl başardığımızı ...”, “...değildi. Bugünlerde pek çok insan bana, “Müzakere etmeyin, hiçbir biçimde...”, “...Bunu neden gizleyeyim? Dün birisi bana “Başkan hasta olmamalı, bu...”, “...istiyorum. Bu toplantıyı tertip edenler, bana elli dakikalık bir süre...”, “...bir şeyler duydum. O kadın bana “Başkanım, peki neden yürüyorsunuz?” diye sorduğunda...”, “...ki bombalar yakınımaya düşmedi ve bana bir şey olmadı. Bombalar benden...”, “...ardından, onlara izin vermeyeceğimizi anladığında bana şöyle sordu: “Peki, ne yapmayı...”, “...hem kötü değişimler oluyor. Ancak, bana bu geziye ilişkin ilk izlenimlerim...”, “...cesur insanlar. Garip şeyler oluyor. Bana şöyle diyorlar: “Başkanım ne yiyeceğimiz...”, “...duvarlarına asan insanları gördüm. Ve bana şöyle dediler: “Başkan, silahı gördün...”, “...İnsanlara karşı nefret hissetmiyorum. İnanın bana, tüm bu acı tecrübelerden sonra...”, “...değildi, sanki ondan kaçınmak mümkündü. Bana öyle geliyor ki, bu itirazını...”, “...tarihi gerçeklere rağmen—SDA’yı suçluyorlar. Bana öyle geliyor ki, hepsinde değil...”, “...dolaşan saygın bir Katolik rahip, bana o taraftaki tarım alanlarının kurduğunu...”, “...büyük bir iştir. Onlara söylüyorum; bana hiçbir şey anlatmanıza gerek yok...”, “...bu yok! O aydınlardan biri bana “Ben tüm bunların dışındayım, ben...”, “...katıp

katmadıkları konusunu öğrenmeye çalıştım. Bana, buna karşı olmadıklarını fakat bizzat ...”, “...çıkması ilginç oldu. Onların politikası bana tek kelimeyle değişken ve önümüzdeki...”, “...misilleme ihtimal dışı değildir. Akashi bana karşı oldukça kızgın durumda. Papa’ya...”, “...başlatabilirler. Sanıyorum bunu yaptılar da. Bana verilen bilgilere göre, Vares’e yaklaşıklık...”, “...çıklar: Benim olan şey, sadece bana; senin olan şey de hem...”, “...şey de hem sana hem bana aittir! Eğer Zagreb mutabakatını biraz...”, “...arkadaşlarım oldukça zorlu kişiliklere sahiptirler. Bana kendileriyle çalışmayı...”, “...onlara bağırırım, bazen de onlar bana bağırır. Görüyorsunuz, bir başkan olarak...”, “...Görüyorsunuz, bir başkan olarak, insanların bana bağırdıklarını söylemekten çekinmiyorum.”, “...ay önce elime, dolaylı olarak bana sataşan bir kitapçık geçti. Kitapçık...”, “...musunuz?” Küstahça olduğunu kabul ediyorum, bana kızmayın ama şöyle cevap verdim...”, “...birinin hatıratında bu yazıyor. Tudman, bana o gün bunu hatırlattı. Ben...”, “...yapmayı defalarca kez denediler. Bu bana bir hikâyeyi hatırlattı. Tilki, kendisi...”, “...tanıdığı birilerinin olup olmadığını sordum. Bana olmadığını, ancak kendisine bir Yahudi’den ...”, “...Yahudi lobisine nasıl kabul edildiğini bana anlattı. Daha sonra, Amerika’da, Almanya’da...”, “...Kanada’ya kaçan bir aile vardı. Bana mektup yazıp, bazı belgeler olmadığı...”, “...istiyorlar mı, istemiyorlar mı bilmiyorum. Bana kalırsa, Boban’ın takipçileri hariç, pek...”, “...sorusu hâlâ bir kenarda duruyor. Bana kalırsa, savaş ancak, Müslümanların çoğunlukta...”, “...Görevinde ona başarı diliyorum. Başkana, bana bu seçkin topluluk önünde Bosna...”, “...Barış her şeyin ilacı ve bana öyle geliyor ki o da...”, “...ise şimdilik sadece taktik açıdandır. Bana Bihaç’ta, Kupres’te, Saraybosna’daki başarıların...”, “...ve ilaçtan yoksun kalırsınız! Bu bana, çölde Hz. İsa’nın imtihan olunmasını...”, “...hiç de takıntılı olmadığını söylediğimde bana inanmalısınız. Yetmiş yaşındayım ve daha...”, “...Bireyler ölür, halklar yaşar. Mücadele bana bağlı değil. Önemli olan da...”, “...etmek için Lizbon’a gitmiştim. UNPROFOR bana havaalanına kadar eşlik etmişti.”, “...bu adam organize etti. O bana, kaleyi kuşatan ve kızımın benim...”, “...ambargonun kaldırılmasına karşı oy kullandı? Bana göre bu sorunun cevabı yoktur...”, “...ne anlama geldiğini biliyorum. O bana söylediklerinizde yaranma hissettim, eğer biraz...”, “...Aliya giderse, savunma dağılır!” iddiası, bana göre çok tehlikeli ve üstelik...”, “...sorusunu kendisine sorduğunu itiraf edecektir. Bana gelince, ben kendime Avrupalı...”, “...ettiğim, işlere zor yetiştiğim ve bana fazla danışmadan

fakat işini dürüstçe...”, “...100 kadar mahkûm vardı. İnsanlar bana kendilerini, başlarından geçenleri anlatıyorlardı. Bu ...”, “...yardımcı olurdum, onlar da kendilerini bana anlatırlardı. Paradoksal biçimde, hapis hayatımı...”, “...Kasım ayında Mostar Köprüsü’nün bombalanışını bana kimin haber verdiğini, o anda...”, “...için müteşekkirim. Batı Dünyasına gelince, bana göre, kendi ilkelerine ihanet etmiştir...”, “...müteşekkirim. Fakat her şeyden önce, bana, acılar ve kendi halkımla birlikte...”, “...mücadelesi olduğundan söz ettim. Bosna bana inanılmaz bir zıtlıklar arenası gibi...”, “...için ayağa kalktığını — Saraybosna seyahatinde— bana anlattı. Saraybosna’dan söz ederken...”, “...canlarını tehlikeye atarlar. İşte gerçek. Bana inanmıyorsanız, herhangi birine sorun. Oraya ...”, “...karar verdim. Dün yönetim kurulu bana bir çeşit teklifte bulundu ve...”, “...o kendine karşı mükemmel, ancak bana karşı değil. Üç bayramdır beni...”, “...Kıyamet gününe dek yayılacak. Dilersem, bana yaptıklarından dolayı onları affedebilirim.”, “...konusundaki ulaşılmaz düşüdüür. Ve bu, bana göre, hac ve ihramın pek...”, “...mücadelesi olduğundan söz ettim. Bosna bana inanılmaz bir zıtlıklar arenası gibi...”, “...kalktığını, daha sonraki Saraybosna seyahatinde bana anlattı. Saraybosna’dan söz ederken...”, “Kıyamet gününe dek yayılacak. Dilersem bana yaptıklarından dolayı onları affedebilirim.” örneklerinde bulunan “bana” kelimesinin 65 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,12 olduğu görülmektedir. Yine konuşmalarındaki diğer ifadeler incelendiğinde “...hale getiren şeydir. Bu örnekte, bizi harekete geçiren şey, şiddet karşısında...”, “...aynı kişiler değil. Bu mantık, bizi hiçbir yere götürmez. Tekrar ediyorum...”, “...sağlayacağız. Bunlar benim ikinci izlenimlerim. Bizi, görünenin aksine, öldürmeyi...”, “...hazırlıklı karşılamaya çalıştık. Fakat o, bizi, SDA’yı veya bizzat beni suçlayan...”, “...soru işareti olduğunu biliyorsunuz. Tarih bizi acımasız bir sınava tabi tuttu.”, “...ve biz bu imtihanı geçtik. Bizi yok etmeyi planladılar. Şimdi artık...”, “...ama, en önemlilerini değil. Eğer bizi, “ya BM Barış Gücü ya...”, “...eden 31 Ağustos tarihli mektubunuz bizi oldukça memnun etti.”, “...gerçek, asla bütünüyle birbirine uymuyor. Bizi bir yana bırakın, basın çok...”, “...ve bazı insanların hatalı olduğumuza bizi nasıl inandırmak istediklerini görüyorsunuz.”, “...bunu yapmayı başardık. Görüyorsunuz, Allah bizi zor bir imtihandan geçiriyor. İnsanlarımız...”, “...daha az şanslı kısmına mensuptular. Bizi kongrede böldüler. Burada neden bölünmüş...”, “Dünyaya şunu söyledik: Gelmek ve bizi savunmak zorunda

değilsiniz. Ancak bizim...”, “...bahsediyor, yenilgilere bizzat uğrarken de bizi teslim olmaya çağırıyor. Ona kulak...”, “...itirazlar var. Bu doğru. Rusların bizi saldırganla aynı kefeye koyma girişimini...”, “Bosna için hayati önem taşıyor. Bizi, Yugoslav Ulusal Ordusu ile karşı...”, “...ve mağlup edilmiş olsaydık, insanların bizi maceraperestlikle suçlama hakları olabilirdi. Dört...”, “...zaman olduğu gibi, güç kullanarak bizi yumuşatma teşebbüsüdür. Bizler beklenildiği gibi...”, “...aynı şeyi yapmaya kalkarsak, bu bizi hiçbir yere götürmez. Bosna dünyanın...”, “...içinde bulunduğumuz şu durumda, radikalizm bizi yalıtılmışlığa götürür. Radikalizm, laf...”, “...edilmemiz için çılgınca bağırان kişilerden bizi kurtardığını söylüyordu. Diğer yandan 5...”, “...yapasına da aykırıdır. Batı hem bizi korumuyor ve hem de kendi...”, “...bu savaşı durdurmak ve belki bizi askeri olarak tehdit eden faşist...”, “...edip, Hersek'te ve merkez Bosna'da bizi hançerlediler. Bunu niçin yaptılar? Bilinçli...”, “...en pahalı olan şeydir. Ambargo bizi, kendimizi korumaktan mahrum bırakmıştır.”, “...geleni yapmalı. Kutsal bir kitap bizi uyarıyor: “Çocuklar, bu dünyanın en...”, “Avrupalı oryantalistlerin ve Batı medyasının bizi göstermeye çalıştığı gibi ne aşırılık...”, “...da kapsayacak. En son görüşmelerde bizi harekete geçiren başlıca ilkemiz, eğer...”, “Gerçekten de nihayet barış yapıldığında bizi bekleyen şeyler kolay olmayacak. Yalnızca...”, “...çöktü, işsizlik, kıtlık... Şu anda bizi dünya besliyor. Az veya çok...”, “Allah'ın izniyle, devletimizi kurmaya ve bizi tüm rüzgarlardan ve fırtınalardan koruyacak.” örneklerinde bulunan “bizi” kelimesinin 34 kez geçtiğinin ve ağırlıklı ortalamasının %0,05 olduğu görülmüştür. Son olarak “...halkımızın askeri olmaktır. Eğer birileri, beni asker olarak nitelendirecek olsaydı, şahsen...”, “...gidebiliyorsam, —hangi yüzlerin, sağlıklıyken bile beni hasta ettiklerini sizler çok iyi...”, “...yapmayalım ki? Bazıları, bu nedenle beni kınadılar. Bunlar, her şeyi silmek...”, “...için sizlere çağrıda bulunuyorum. Umarım beni duyarsınız ve de bu mesajım...”, “...o, bizi, SDA'yı veya bizzat beni suçlayan art niyetliler var ki...”, “...hapse atılmadı. Benim hakkımda yazıyorlar, beni eleştiriyorlar. Hiçbir zaman hiç kimse...”, “...akşam, mültecilerden sorumlu yetkililerimizden biri beni fena kızdırdı. Mülteciler konusu ile...”, “Yalan söylemek olmaz. O ise, beni bağışlasın, o akşam halkı kandırıyordu.”, “...kaç kişiyi geri getirdiğinizi yazın! Beni sadece bu ilgilendiriyor; sizin rapor...”, “...kadar eşlik etmişti. Dönüşümde ise beni bekleyen UNPROFOR değildi. Bu sefer beni orada bekleyen Sırp askerleri idi.

Bunlar beni aldılar ve Lukovica yakınında bir...”, “...istediğiniz anılarınızı paylaşmayı istesem... Sadece beni değil tüm Bosna-Hersek...”, “...ettik. Kısaca, birisi savaş sırasında beni en çok etkileyen olayın ne...”, “...Geçtiğimiz günlerde Amerika’da idim ve beni modern Amerikan ressamlarının bir sergisine...”, “...bana karşı değil. Üç bayramdır beni görmeye gelmiyor.” İnsanların mükemmel olmaları...”, “Çok açık konuşacağım için beni bağışlayın. Güzel yalanlar bize yardımcı...” örneklerinde bulunan “beni” kelimesinin 17 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu görülmüştür. Tüm bu ortalamaların toplamında İzzetbegoviç’in Özgüven değişkeninin değerinin %0,94 olduğu tespit edilmiştir. ÇİZELGE-2’de yer alan verilere göre, 87 eyalet/devlet başkanının özgüven ortalaması %0,62 olarak belirlenmiştir. Düşük değer sınırı %0,44, yüksek değer sınırı ise %0,81 olarak tespit edilmiştir. İzzetbegoviç’in özgüven değeri ise %0,94 ile yüksek bir seviyede gözlemlenmektedir.

Alija İzzetbegoviç'in hayatı boyunca gösterdiği kararlılık ve direnç, özgüvenini büyük ölçüde etkilemiştir. Bosna-Hersek bağımsızlığının öncülerinden biri olarak ülkesinin bağımsızlık mücadelesini yönetirken, kendisine duyduğu güvenle zorlu kararlar almış ve ülkesinin ve vatandaşlarının karşılaştığı birçok olumsuz durumla başa çıkmıştır. Bu süreçte, ülkesini savunma kararlılığı ve cesareti, İzzetbegoviç'in özgüvenini beslemiş ve onu halkının lideri olarak güçlendirmiştir. Ayrıca İzzetbegoviç'in özgüven değerinin yüksekliğinin bir diğer nedeni de politik vizyon ve ideolojik tutumlarına olan güçlü bağlılığıdır. Bağımsızlık fikri ışığında vizyonundan ve değerlerinden ödün vermemesi onun özgüveninin yüksek olmasının bir başka göstergesidir.

4. Kavramsal Karmaşıklık (Liderin Çevresindeki İnsanları ve Olan Olayları Muhakeme Etme Becerisi)

Kavramsal karmaşıklık, farklı perspektifleri anlama ve değerlendirme yeteneği anlamına gelmektedir. Bu özellik incelenirken liderin olaylara ve tek düze mi yoksa çok yönlü olarak mı baktığı analiz edilir. Karşıt bir bakış açısını yansıtan göstergeler (şüphesiz, kesinlikle, imkânsız vb.) ile gelişmiş bilişsel farkındalığı ifade eden göstergeler (ayrıca, bunun yanında, çeşitli vb.) ayrı ayrı incelenir. Eğer lider sık sık bu tür kesin ifadeler kullanıyorsa, muhtemelen daha katı bir düşünce yapısına sahip olabilir. Öte yandan lider, konulara bu tip esnek

ve çeşitli ifadelerle yaklaşıyorsa, çok yönlü bir bakış açısına sahip olabilir. Bu iki tür gösterge bir arada ele alınarak, liderin bu liderlik değişkenine ilişkin durumu değerlendirilir.²³⁶ Analiz sürecinde, liderin sıkça kullandığı dilin yanı sıra, kararlarını neye dayanarak aldığını, hangi verilere önem verdiğini ve nasıl bir strateji izlediğini anlamak önemlidir. Bu göstergeler, liderin olaylara bakış açısının ve düşünce süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Bu özellikteki belirtici kelimeler baz alınarak yapılan incelemede; İzzetbegoviç'in "Müzakere etmeyin, hiçbir biçimde barış yapmayın, hiçbir şey...", "...hiçbir biçimde barış yapmayın, hiçbir şey imzalamayın ve eğer bu...", "...işgal edilen, fakat hiçbir anlaşma imzalamadıkları için zaferden...", "Bu mantık, bizi hiçbir yere götürmez. Tekrar ediyorum...", "Şu anda, bunun dışında hiçbir şeyin önemi yok.", "...ve kendi yurdunuzda olduğu kadar hiçbir yerde mutlu olamayacağınızı bilin.", "...dikte ettirdiler ve bundan da hiçbir zaman vazgeçemediler.", "...organizasyon önemlidir. KOS hiçbir zaman bir yerlerde özellikle silah...", "Ben bir vesileyle, hiç kimsenin, hiçbir partinin, hiçbir polisin bu direnişi...", "Burada sansür yok. Üç yıldır hiçbir gazete yasaklanmadı.", "Benim hakkımda yazıyorlar, beni eleştiriyorlar. Hiçbir zaman hiç kimse bu konuda...", "...bulmak, ödemek zorundadır. Adalet olmadan hiçbir şey olmaz, zira adliye kurumu...", "... veya işyerine katılmış 10 kişi, hiçbir hayrın gelmediği "kâğıt parçaları ve...", "Onlara söylüyorum; bana hiçbir şey anlatmanıza gerek yok, sadece...", "o devletinden, bağımsız devlet olarak hiçbir şey çıkmaz. Ne Rusya...", "Kim olduğumuzdan utanmamız için hiçbir sebep yok. Bizim, yani Boşnak...", "...yani Boşnak halkının, bunun için hiçbir nedenimiz yok; zira siyasi ve...", "Eğer bunları çözemsek, bize hiçbir şey yardımcı olamaz.", "Gelmenize ilişkin, hiçbir zaman şüpheye düşmedik.", "Fakat, sanıyorum dünya hiçbir zaman bu konuda mutabık olmazdı.", "Ulemanın söz konusu hipotetik fetvası hakkında hiçbir şey söyleyemem. Onun içeriğini bilmiyorum.", "dahili plandaki verimliliğinden memnun olmadığım hiçbir şekilde sır değil, fakat bu", "Partimiz pek çok şey yaptı. Hiçbir şeyden utanmamıza gerek yok.", "Bizler, yani SDA, ülkeyi hiçbir zaman yönetmemiştik. Bu işin tam...", "...gerçekten gerekliyse, karşılanmalı; bunun dışında hiçbir şey karşılanmamalı. Bunu Dışişleri...",

²³⁶ Ömer Ak, a.g.m., s.10

“...derler bilirsiniz: Gazetede yer almayan hiçbir şey olmamıştır ya da yalnızca...”, “...geride kalan yirmi aylık mücadelemizin hiçbir abartıya yer vermeyen gerçek bir...”, “...bütünüyle tarafsız bir şekilde sunmaları. Hiçbir şeyi süslemelerine izin vermeyelim.”, “Bunu bir düşünürseniz, kehanetlerin hiçbir zaman tutmadığını göreceksiniz.”, “...dramatik anı tasvir etmiş. Ancak, hiçbir şey tayin edilmemişti.”, “...”bölünmenin barışçı bir yolla ve hiçbir şiddet eylemi olmaksızın gerçekleşmesi için...”, “...karşıyayız ve bunun duracağına dair hiçbir umudumuz yok.”, “Savaş başlamış ve hiçbir şey olmamışçasına, ambargo kaldırılmamıştı.”, “...yüzleştığımız ve dünyanın umursamazlığını gördüğümüzde, hiçbir seçeneğimiz kalmadı ve görüşmeyi kabul...”, “Bunu engellemek için yapılabilecek hiçbir şey yok.”, “Rose açıkça belirtilen alan dışındaki hiçbir mevziimizi ortadan kaldıramayacaktır.”, “Bu plandan hiçbir zaman memnun değildik, fakat onu...”, “Avrupa, apaçık olgulara rağmen, kendisini hiçbir zaman kurtaramadığı bazı yanılığlara sahiptir.”, “Seçenek bu biçimde önümüze çıkmıyorsa, hiçbir tereddüdümüz olmaz, silah seçeneğinde karar...”, “...saldırıya uğramıştı. Bunu önlemek için hiçbir şey yapılmadı. Aslında böyle bir...”, “bir birlik bırakıldı. Tüm bölgede hiçbir yabancı muhabir bırakılmadı ve medyaya...”, “...ardım edilmeyi hak ediyorduk. Çünkü hiçbir şey yapmadan beklemedik. Bizler pek...”, “...daha zordur. Son elli yıldır hiçbir özgürlük savaşı kaybedilmedi Savaşı kaybetmemiz...”, “...savaşı kaybedilmedi Savaşı kaybetmemiz için hiçbir neden göremiyorum. 150.000 askerimizi...”, “...bu, kesinlikle doğru değildir. Biz hiçbir zaman konvoy durdurmadık. Bu böyle...”, “...felaket; yalanlarla ve sözde gerçeklerle hiçbir şeyin başarılamayacağını, aksine, bunların sadece...”, “...olarak kalmayı tercih ederseniz eğer, hiçbir kurtuluş seçeneğiniz olmaz.”, “Şu anda silah bırakmamızı gerektirecek hiçbir neden yok.”, “Hiçbir tahminde bulunmak istemiyorum. Ne yapılabileceğini...”, “şeyi yapmaya kalkarsak, bu bizi hiçbir yere götürmez. Bosna dünyanın kavşağında...”, “...oysa mücadele ve direniş hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Sonuç olarak, bizim...”, “...bombalandığını ve kendilerinin bu işle hiçbir bağlantılarının olmadığını belirtiyorlardı.”, “...ölü ve sessiz bir yer. Hiçbir hayat emaresi yok ve oradan...”, “...ise hiçbir şey yapmamalarını istiyordu. Hiçbir şey yapmamak Batı'nın çıkarlarına daha...”, “...yerine getirmek her zaman için, hiçbir şey yapmamaktan daha zordur.”, “Ciddi bir çözüm için Avrupa hiçbir şey yapmadı. Bosna Hersek'in bağımsızlığını...”, “...tabii ki budur. Esasında Avrupa hiçbir şeye hazır değildir;

sadece müzakerecilerini...”, “...ne kendi toplumumuz ne de hiçbir normal insan anlayabilir. Biz kandırıldık”, “...riskleri göze alamıyor ve genelde hiçbir sonuç çıkmayacağını bile bile bu...”, “...yeniden doğacaktır. İşte bunun için, hiçbir şekilde işime gelmemesine rağmen Owen...”, “...edersek sonunda Bosna-Hersek için hiçbir şans kalmaz. Bosna-Hersek’in bölünüşünün...”, “...bir şey yapmasını istemiyor. Avrupa hiçbir şey yapmamayı tercih etti.”, “başka bir alan olmuştur. Askerlerimiz hiçbir şeyle mukayese edilemez bir cesaret...”, “Şimdiki ABD yönetiminin, ‘ABD’nin Bosna’da hiçbir stratejik menfaati yoktur’ şeklinde...”, “gerekirse, sorunun küçümsenmesini anlayamıyorum, ancak hiçbir şeyi de değiştiremiyoruz.”, “...Avrupa ülkeleri ve devlet adamlarından, hiçbir büyük dünya devletinin kendine özgü...”, “Biz bağımsız davrandık, ama hiçbir korunmayı da reddetmedik.”, “Dolaylı belki, ama doğrudan hiçbir baskı yok. Eski sistemin ürünü...”, “...askerin umudu boşunaydı. Kuşatılan Müslümanlara hiçbir yardım gelmedi.”, “...aşılması hayli zor olacaktır. Bunu hiçbir zaman tam anlamıyla yerine getiremeyiz.”, “bu birlik için çalışmaktan da hiçbir zaman geri durmamamız gerekiyor.”, “en az şansı içerse dahi hiçbir fırsatı tepmek istemiyoruz. Halkımız büyük...”, “muharebenin 50. günü. Onlarsa önemli hiçbir şey sağlayamadılar. Tüm halk savunmaya...”, “...görüşmek mümkün olur. Ondan önce hiçbir konu müzakere edilemez. Burada siyasi...”, “Ancak, barış da hiçbir fiyat karşılığında kabul edilmeyecektir.”, “Düşmanlarımıza gelince, onlara adaletten başka hiçbir şey borçlu değiliz.”, “...oluşturan Sırbistan ve Karadağ’la birlikte hiçbir geleceğimizin olmadığını düşünüyordum.”, “...yardım etmek konusunda birleştiği kadar hiçbir konuda birleşmemiştir.”, “...bombalanmış bir hastaneyi bundan önce hiçbir yerde ve hiçbir zaman görme...”, “Müslümanları bir araya getirdi. İslam Dünyası hiçbir zaman, hatta Filistin sorununda bile...”, “Bosna’yı ikiye ayırmaya karar verdiklerinde, hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Herhangi bir direniş...”, “...olmadığını öğrenmeye çalıştım. Aslına bakılırsa, hiçbir direniş olmamış. Hatta, ciddi hiçbir...”, “...çalıştık, onlardan dolayı değil. Onlara hiçbir şey borçlu değiliz. İnsan olmak...”, “...yakınlarındaki köylerine dönebilmeliler. Bu konuda hiçbir uzlaşma olamaz! Bu fîli ve...”, “...şey de kısa, açık ve hiçbir yoruma müsaade etmiyor.”, “...bilgiler sundum. Binlerce insan hiçbir iz bırakmaksızın ortadan kaybolurken, dünyanın...”, “...biçimde anlamak istiyoruz. Birleşik bayraklar hiçbir amacı olmayan duygusal bir şey...”, “bu biz olabilirdik ancak. Biz hiçbir şeyi yalanlar üzerine inşa edemeyiz.”, “karşılaşmak

zorunda kalacaksınız, hazır olun. Hiçbir hayale kapılmayın ve her şeyin...”, “...insanlar da var, bundan sonraki hiçbir şeyi adalet olarak telakki edemez.”, “...çok şey insanların vicdanlarına bırakılmış. Hiçbir şeyi kontrol edemiyorsunuz. Kimi zaman...”, “Mostar’daki kadar somut biçimde dünyanın hiçbir yerinde resmedilemez!”, “...kurtuluş savaşıdır. O nedenle, bizler hiçbir şekilde böyle bir savaş yüzünden...”, “...çabuk ve kolay olacağına dair hiçbir hayal beslemiyoruz, bu, saldırganın Bosna...”, “Tarihte hiçbir şeyin kesinliği ve garantisi yoktur.” Örneklerinde bulunan “hiçbir” kelimesinin 125 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,24 olduğu görülmektedir. Konuşmalarında geçen diğer ifadelere bakıldığında “Elbette ki sadece O’na güvenmekle yetinmemeliyiz”, “Elbette, hem iyi hem kötü değişmeler...”, “Elbette suçlu birileri vardır; fakat onlar...”, “Elbette, bunu biz yalnız başımıza yapmadık”, “Biz, elbette ki, başından itibaren bunun uzun...”, “Elbette savaş şartlarını düşünüyorum.”, “Elbette, bu öngörülemez etkenler arasında”, “...değişkenlik arz ediyorsa da, elbette, anlaşmanın hem lehinde, hem de...”, “Elbette, herkesin sorumluluğunu alamam ancak belgeler...”, “Elbette ki, ben birilerinin yoluna çıktım”, “Elbette ki, bir nedenim vardı.”, “Elbette sınırlar olacak, ancak yoklarmış gibi”, “Elbette buna katlanmak zorunda değildir.”, “Elbette diğer adımları da atıyoruz, fakat...”, “Elbette her yerde kirli değil, kimi...”, “Fakat bu kabul, elbette kesinlikle, sonsuza dek sürmeyecek!”, “Ben görev duygusuyla çalışıyorum ve elbette ki başarmayı arzuluyorum.”, “Bosna Cumhuriyeti’ne gelince, elbette bu, çoğunlukta olan bir Müslüman...”, “...ama hiçbir korunmayı da reddetmedik. Elbette bu, her tür korunmayı kabul...”, “Elbette şu soru karşımıza çıkıyor: İnanıklarından...”, “Elbette bunun yanında kariyer peşinde koşmak...”, “Biz bunu elbette kabul etmiyoruz ve süresi belli...”, “Elbette dış saldırı ve soykırımı başlatan...”, “Elbette her zaman daha fazlası ve...”, “Elbette insani yardım veya ateşkes hakkında...”, “Elbette, sizlerin bugünden buna dair hüküm...”, “Ve elbette, yeni yılda her biriniz için...”, “Elbette kötü şeyler unutulur, onları artık...”, “Elbette mutluyum ve bu kararı veren...”, “Elbette diplomasi, insanların dediği gibi, askeri...”, “Gördüğünüz gibi burayı, elbette ki haklı bir gururla, yabancılara...”, “...sınırlarımız dışında kalması, elbette, sorunun olumsuz yönüydü”, “Bunlar elbette debdebeli anıtlar olmayacak”, “Elbette, iyi bir gerekçe ile Sırplar...”, “Elbette ki, kabiliyetli olmalı. Söylemek istediğim...”, “Elbette, saldırganın da planı aynen kabul...”, “Elbette ki, kendi

meşru amacına inananların...” örneklerinde bulunan “*elbette*” kelimesinin 54 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,11 olduğu görülmektedir. İlave olarak, “*“Büyük Sırbistan” ideali kesin olarak iflas etmiş bulunmaktadır.*”, “*...biz bu savaşın moral yönünden kesin galibiyiz!*”, “*...sorumlusu büyük ölçüde ya da kesin denebilecek biçimde Hırvat tarafıdır.*”, “*Dış politikamızın tüm önemli görüşlerinin kesin belirlenmesine çok aktif olarak katılıyorum.*”, “*Dumanın gözümüzü yaktığına dair kesin duyguya sahibiz, fakat biz bunun...*”, “*Neden göç ediyorlar? Kesin olan bir şey var: Kimse...*”, “*Önümüzde UNPROFOR’un kesin gidişi ile silahın kesin olmayan...*”, “*Ambargonun kaldırılması durumunda, Barış Gücü’nün kesin gidişi ve silahın kesin olmayan...*”, “*Kesin bir güvensizlik ve iş birliğinin yokluğu...*”, “*Ateşkesi kesin olarak iletişim hatlarının açılması takip...*”, “*Avrupa’nın cevabı daha sert ve kesin olurdu.*”, “*...onları tanımlamak imkansızken, kesin kararlar vermek nasıl mümkün olsun?*”, “*kapatılması veya şehirden çıkarılması konusunda kesin talimat çıkarıldı.*”, “*Saraybosna Havaalanı’nın açılışıyla müdahale niyetinden kesin olarak uzaklaşıldı.*”, “*...ben her türlü askeri müdahalenin kesin olarak gerçekleşmeyeceği kanaatine vardım.*”, “*...böyle bir ihtimale olan inancımı kesin olarak kaybettim.*”, “*...tüm bu ileri geri hamlelerin kesin sonucunu değerlendirecek olursam eğer, sonucun...*”, “*...açmazını ABD’nin Bosna-Hersek’e karşı kesin niyetinin ne olduğunun bilinmemesi oluşturuyor.*”, “*...Kasım ayındaki muharebe ile kesin olarak kurtarıldıktan sonra geldim.*”, “*...dindar ve laik eğilimin birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılacağı şekilde gelişecek olursa...*”, “*Bir şey kesin: Dolaylı belki, ama doğrudan hiçbir...*”, “*İslam ülkelerinin kesin bir politik desteği, eğer mümkünse...*”, “*...ambargosunun kanunsuz olduğunu bildirin. Bu kesin olarak böyle.*”, “*...Almanya’dan Bosna karşısındaki politikalarını kesin olarak netleştirmeleri ve ona bağlı...*”, “*17 yaşındayken kesin olarak İslam’a dönüş yaptım ve...*”, “*Evet, bugünlerde ya da daha kesin bir tarih vermek gerekirse...*”, “*...dünyanın bu bölümünün neden, daima, kesin bir ayrılıkla imlendiğini açıklar.*”, “*Bir uyanış, dayanışma ve kesin bir birleşme süreci başladı.*”, “*Bu matematiksel olarak kesin ve nitekim Allah’ın on emrinden...*”, “*...elinizde daha az yetenekli ancak kesin olarak dürüst bir birey varsa...*”, “*Bir tek şey kesin: Devletimizde İslam’a hürmet edilecek.*” örneklerinde geçen “kesin” kelimesinin 47 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,09 olduğu görülür. Öte yandan “*kişi bizim için tehlikedir!*” O tamamen haklıydı.”, “*...siyasi ve askerî açıdan*

henüz tamamen galip değilsek de biz bu...”, “İlk başarılı adımlardan sonra işler tamamen durdu ve ben kendi kendime...”, “Daima, çoğunluğu ya tamamen öngörülemeyen veya sürekli değişken olan”, “Durumun ciddiyeti tamamen açık olmamı gerektiriyor.”, “Süreç devam edecekti. Bu şekilde tamamen durmuş durumda.”, “...siyasi etkinliği yükseliştir, fakat bu tamamen doğrudan olarak yani inananlar nezdinde...”, “O, benim geliş nedenime uymayan, tamamen yeni bir öneri ile karşıma...”, “Kent tamamen abluka altında, tam anlamıyla ölüyor.”, “Sırlarıyla büyük ihtimalle hayır. Sınır tamamen kapalı değil, aksine yol geçen...”, “Tamamen açık olacağım: Bunlar sadece yakıştırma...”, “Biz tamamen farklı kişilikleriz. İlişkileri soğuk fakat...”, “...çelişki duruyor ve ben de tamamen aksi bir konuda konuşmak zorundayım.”, “...hatalı çıktığını ifade edebilirim. Gelişmeler tamamen aksi bir istikamete yöneldi.”, “Sırp hegemonyası yüzünden Yugoslavya tamamen dağıldı.”, “Birbirlerinin tamamen aksi istikamette yol aldılar.”, “Bazı yerlerde gücünü tamamen kaybeden bu birlik Saraybosna, Zvornik...”, “bunların tümü tahrip edilmiş veya tamamen yıkılmıştır. Milli Kütüphane...”, “...ve sonra bu hedefleri tamamen ortadan kaldırdılar.”, “Fakat bu umutlar tamamen boşa çıktı. Ziyaretin sonunda memnun...”, “havaalanının açılışı da müdahale imkanını tamamen ortadan kaldırmıştır.”, “Bosna-Hersek’i ve özgür toprakları tamamen dolaştım. Sonra biraz gecikerek özgür...”, “Burada işgal, benim toplumumu tamamen yok etme anlamına gelecektir ki...”, “...yüzlerce kasabanın ve köyün tamamen yıkıldığını, binlerce sakatın yardım beklediğini...”, “...yalnızca birkaçı, Bosna’da olanlar karşısında tamamen ilgisiz kaldılar.”, “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na geçişe değil, tamamen bir kültür ve medeniyet değişimine...”, “Dayton tamamen Batı’nın özellikle Amerika’nın himayesinde gerçekleştirilen...”, “Birileri, tamamen haklı olarak, cevabımızın türü ne...” örneklerinde geçen “tamamen” kelimesinin 42 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,08 olduğu, “insan olarak yapmak zorunda olduğunuzu yapın.”, “Mesela, sanki bu savaş olmak zorunda değildi”, “...bir sonucu olduğunu kabul etmek zorunda olsam da, mücadeleye en büyük...”, “...bela okumaları her gün dinlemek zorunda kaldığından ve artık böyle şeyleri...”, “Elbette buna katlanmak zorunda değildir. Buna dikkat edeceğiz.”, “Gelmek ve bizi savunmak zorunda değilsiniz. Ancak bizim önümüze koyduğunuz...”, “...kalmadı ve görüşmeyi kabul etmek zorunda kaldık.”, “BM birlikleri arasında tercihte bulunmak zorunda kalırsak, silahı

tercih edeceğiz!”, “...bir Sırbistan arasında tercih yapmak zorunda kalacaktır.”, “...büyüme ya da yok olmak zorunda. Biz öyle olmasını istesek de...”, “...kavuşturmak için uzun zaman uğraşmak zorunda kalacaklar.”, “Bosna Hersek olarak teslim olmak zorunda kaldığımızı söylemek istemiyorum.”, “...oluşturma çabasının müzakerecileri olarak tartışmak zorunda bırakıldık.”, “...müzakereleri çok basitçe kabul etmek zorunda kaldık, zira her defasında...”, “...askeri hataların karşılığı savaşıyla verilmek zorunda değil.”, “...korumak için savaşı kabul etmek zorunda kaldık!”, “...saldırganlar barışı kabul etmek zorunda kalacaklar.”, “...ağır muharebelerden sonra terk etmek zorunda kaldık, çünkü kent her yönden...”, “...solumuzda yaşananlara bakarsak, bunu yapmak zorunda kalıyorum.”, “...kültürü ve Doğu geleneğine yaslanmak zorunda.”, “...istiyor hem de kimliğini korumak zorunda. Aynen Türkiye gibi Bosna Hersek’in...”, “...ordu, küçük fakat güçlü olmak zorunda. Halkın silahsızlandırılması da gündeme gelmeyecek”, “...için bazı mütevazı anıtlar bırakmak zorunda kalacağız.”, “geri dönecek bir yerleri olmak zorunda. Almanya’da ya da Hırvatistan’da yaşayan...”, “...zamanında, hepimiz bu insanlarla karşılaşmak zorunda kalacaksınız, hazır olun.”, “...olmadığımızı fark edecektir. Biz savaşmak zorunda kaldık; bu savaş bizim için”, “bu, saldırganın Bosna-Hersek’i tanımak zorunda kalacağı ve şu 12 kenti...”, “...politik araçlarla devam etmek zorunda olduğunu gösteriyor. Bu yıllarca, belki...” örneklerinde bulunan “zorunda” kelimesinin 40 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,08 olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde; “...tüm bunların aksine, karşı tarafın şatafatlı cümlelerden hoşlanan...”, “Bizi, görünenin aksine, öldürmeyi, yurdumuzdan sürmeyi ve mahvetmeyi...”, “...adaletli olduğu için değil, aksine, çerçevesi içinde barışın kurulabileceği...”, “...amacımız halkı eğlendirmek değil, aksine bir şeyler yapmaktır.”, “Aksine, bizim siyasi tavırlarımızın en önemli”, “...düşündüğümün aksine, fakir Bosna halkı için hiç...”, “Sınır tamamen kapalı değil, aksine yol geçen hanı gibi.”, “...zaman istedikleri veya arzuladıklarının tam aksine sonuç aldıkları oluyor.”, “duyduğumuz anlamına gelmediğini eklemem gerekiyor. Aksine, biz şimdiye dek olduğu gibi...”, “sözde gerçeklerle hiçbir şeyin başarılamayacağını, aksine, bunların sadece acıyı uzatacağını görmek...”, “...niyetlerinin olmadığı tezini doğrulamıştır. Amerika, aksine bir destek tezi öneriyordu ve...”, “Çünkü diğer bazılarının aksine bizimkisi doğrudandır.”, “Bosna —birçoklarının tahmin ettiğinin aksine— “sessizce” düşmedi.”

Örneklerinde geçen “aksine” kelimesinin 15 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu görülmektedir. Yine “...ve bir halkı, bir daha asla var olmamak üzere ortadan kaldırma...”, “...bir gerçeklik yaratıyor. İki gerçek, asla bütünüyle birbirine uymuyor.”, “Allah’ın izniyle yemin ediyoruz Asla teslim olmayacağız.”, “...değil ve eski haline de asla gelebileceğini zannetmiyorum. Belki bir gün...”, “...izah etmeyi bir gün becerebileceklerinden asla emin değilim. Hele bazılarının Sırları...”, “...uğraşmak zorunda kalacaklar. Fakat buna asla bir cevap bulamayacaklar.”, “Ben Batı’nın müdahale etmediğini asla düşünmedim! Batı esasında...”, “...topluluk Bosna Hersek’e müdahale etmeyi asla düşünmemiştir.”, “...Sırbistan” projesi geliştirmişlerdir. Fakat bunlar asla “büyük” olamayacaklardır.”, “Küçük bir milletin büyüklüğü asla dolambaçlı yollarla gerçekleşemez.”, “Bu suçlar affedilse bile, asla unutulmayacaktır. Bu husus nasıl izah...”, “Balkanlar’da insan hakları kavramını asla tanımayan, soykırım ve etnik temizliğe...”, “Ancak kadınlarımıza ve çocuklarımıza yaptıklarını asla affetmeyeceğiz.” Örneklerinde bulunan “asla” kelimesinin 15 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “Hükümetimiz, belli kategorideki insanların...”, “Şimdi o aşamadayız. Belli bir güç dengesi kuruldu.”, “Sanıyorum, belli ölçüde dışlama var.”, “Amerika’nın belli bir tarihte gerçek bir müdahale...”, “Biz, kendi savunmamızı belli bir sınırdan, yeterince yüksek seviyede...”, “...elbette kabul etmiyoruz ve süresi belli bir ateşkes öneriyoruz ki, bu...”, “sorusu ancak belli bir zaman dilimi geçtikten sonra”, “böylesi kargaşa durumlarında daha bir belli olacaktır.”, “katil olmuş kişilerdi ya da belli bir kişiliği olan kişilerdi.” Örneklerinde geçen “belli” kelimesinin 15 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu, “...bu kıyaslama benim ölçülerime göre kesinlikle bu ikincilerin aleyhinedir.”, “...hak ediyoruz, daha doğrusu bu geleceği kesinlikle hak ettik. Bunun daha önce...”, “Belirttiğiniz rakam kesinlikle abartılı olsa da maalesef göç...”, “Onları ödüllendirmeyeceğiz. Bunu, kesinlikle yapmayacağız.”, “Fakat bu kabul, elbette kesinlikle, sonsuza dek sürmeyecek!”, “Oysa bu, kesinlikle doğru değildir.”, “Bizler Federasyon Anayasası’nı kesinlikle anlamak istiyoruz.”, “Bosna nedir? Onun ne olmadığını kesinlikle söyleyebilirim.”, “...daha kötü olabilir, ancak kesinlikle farklı olacak.”, “Bu misyon ve hedefte kesinlikle yalnız olmayacağız” örneklerindeki “kesinlikle” kelimesinin 14 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03, “...ben de onları inkâr etmiyorum. Daima düz çizgi halinde yürüyemedik, bizimkisi...”, “...için

oldukça problemleri bir iştir. Daima, çoğunluğu ya tamamen öngörülemezler...”, “Çünkü muayyen yasalara uyacağız. Yasalar, daima geniş kapsamlı olarak yapılmışlardır.”, “Ve doğrusu bizler, sizin çalışmalarınızı daima göz önüne daha az çıkan...”, “Biz, sıradan yurttaşlar, hastaneye girerken daima heyecan duyarız.”, “...ve idealler birlikte yürümezler. Tarih, daima aynı hikâyeyi tekrarlar: Ölmeye hazır...”, “Doğrudan veya dolaylı olsun, cevap daima, bunun Avrupa’nın öncelikli meselesi ve...”, “...bir tarihe dek uzatılması için daima yeni mazeretler üretmesini beklemek gerçekçi...”, “...gelecekte de böyle olacaktır. İslam’da, daima, onun insanları ayırmak yerine birleştiren...”, “Bu, dünyanın bu bölümünün neden, daima, kesin bir ayrılıkla imlendiğini açıklar” örneklerinde bulunan “daima” kelimesinin 13 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu görülmektedir. Konuşmalarında geçen ifadelerden alınan “...ilk mesajım: İnsanların ordumuzdan korkmadığına emin olun. Şu anda durumun bu...”, “...ve sıradan insanların sizi anladığına emin olun. Ayrıca, insanlardan şüphelenmek yerine...”, “...daha çok neye şans veriyorsunuz? Emin olarak söylenebilecek çok az şey...”, “...sivil vs. organlarını finanse ediyor. Emin olduğum bir şey, bunun daha...”, “...savaştan kimsenin çıkar elde etmediğine emin olmalarını istedim. Doğruyu söylemek gerekirse...”, “...ama hiç kimse şu aşamada emin olarak cevap veremez. Ama emin...”, “...emin olarak cevap veremez. Ama emin olduğumuz bir şey var; biz...”, “...bir hayatın yeniden mümkün olabileceğinden emin değilim. Zira Bosna’da şu anki...”, “...etmeyi bir gün becerebileceklerinden asla emin değilim. Hele bazılarının sırları aynı...”, “...onlar da benimle kendilerini daha emin hissediyorlar. Ancak onlar ben olmadan...”, “...bir suni yapının meşrulaşmasını onayladığından emin olup olmadığını sormak istiyoruz.”, “...hâlâ da zor. Ancak şundan emin olun ki, bizim için hazırlanan...” örneklerinde ise “emin-emin olmak” kelimesinin 12 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “Ölmek ve öldürmek kaçınılmaz. Ancak önemli olan bu oranı...”, “...sorunlar hakkında bir araya gelip konuşmamız kaçınılmaz olmuştu.”, “Kaçıyorlar. Dolayısıyla bu sistemler kaçınılmaz olarak kendi sonlarını getirdiler.”, “...manidar bir sorudur. Eğer ayrılık kaçınılmaz idiyse, o zaman bu ayrılık...”, “Bazı harcamaların kaçınılmaz olduğunu kabul etmeliyim.”, “Üç yıl önce, Yugoslavya’nın yıkılışı kaçınılmaz bir biçimde gerçekleşti.”, “...gelişmelerin yani tarihe meydan okuyuşumuzun kaçınılmaz olduğunu göreceksiniz.”, “...vazgeçmeye mecbur etmektir. Bu vazgeçiş,

kaçınılmaz olarak onun siyasi ve askeri...”, “...şaşırdığımı hatırlıyorum. Ve bir de kaçınılmaz adalet ve haksızlık sorunları var.” örneğinde bulunan “*kaçınılmaz*” kelimesinin 12 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu belirtilebilir. Bütün bu yukarıdaki değerler toplandığında ağırlıklı ortalamasının %0,80 olduğu görülür.

Buna karşın; “*...konularda yapılan konuşmalardan beslenmiştir. Bununla birlikte, bunların başka bir niyeti, bir...*”, “*Bununla birlikte, başarılarımızın ve başarısızlıklarımızın, yenilgilerimizin ve...*”, “*Bununla birlikte biz Yurtseverler Birliği’ni kurduk.*”, “*Bu şartlarla birlikte, önerilen çözümdeki adaletsizlik, zamanla silinebilir.*”, “*...organlarını oluşturmadaki süreler açıkça belirtildi. Bununla beraber, şimdiye dek bu sürelerden...*”, “*...içerisinde olduğunu tespit etmişsiniz ve bununla birlikte “Savaş yapmak için iki...*”, “*Bunun yanında, konfederasyonun şartı federasyondur, o ise...*”, “*Elbette bunun yanında kariyer peşinde koşmak ve hatta...*”, “*...unsurunun halkın örgütlenmesi ve bunun yanında da silahlanma olduğunu söyleyebilirim.*” örneklerinde bulunan “*bununla birlikte – beraber, bunun yanında*” bağlaçlarının 10 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “*Biz insan faktörü açısından (sayı ve moral), onlar ise...*”, “*Biz, iki ordunun teknik donanımı açısından bizleri ayıran uçurumu azaltmaya çabalıyor...*”, “*...olmak zorunda da değildir. Silahlanmamız açısından o en kolay yol olabilir*”, “*Fakat sınır konusu güvenlik açısından önemlidir. Doğrusu, şu an için...*”, “*Hersek’te yaşayan her üç toplum açısından da kabul edilebilir mahiyette bir...*”, “*Batı esasında -kendileri açısından- önemli bir müdahalede bulundu ve...*”, “*Almamız gereken karar açısından, diğer her tür değerlendirme, böyle...*” örneklerinde bulunan “*açısından*” kelimesinin 10 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “*yerliler, köylüler ve şehirliler olarak çeşitli parçalara bölmeye çalışıyorlar.*”, “*Genel olarak çocukluğumu Yugoslavya’nın çeşitli bölgelerinde geçirdim.*”, “*...toplantımız, bu yönüyle de bir çeşit yıldönümü.*”, “*Bir çeşit kapitülasyon politikası söz konusudur. Avrupa ve ...*” örneklerinde bulunan “*çeşit – çeşitli*” kelimelerinin 8 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, bu kısımdaki değerlerin toplamına bakıldığında ise %0,06 olduğu görülür. Birinci kısımda belirtilen kesin ifadelerin değeri olan %0,80 değerinden ikinci kısımda belirtilen çok yönlülük değeri çıkarıldığında ise elde edilen değer %0,74 olduğu görülmektedir.

ÇİZELGE-2'deki verilere göre, 87 eyalet/devlet başkanının kavramsal karmaşıklık değeri ortalaması %0,44 olarak hesaplanmıştır. Bu değer alt sınırı %0,32, üst sınırı ise %0,56'dır. Öte yandan, İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik düzeyi %0,74 ile yüksek bir seviyede bulunmaktadır.

İzzetbegoviç'in kavramsal karmaşıklık değerinin yüksek çıkması çevresindeki kişileri ve meydana gelen olayları iyi muhakeme yeteneğinin bir göstergesidir. Gerek aldığı hukuk eğitiminin gerekse gençlik döneminde aldığı felsefe eğitiminin bunda katkısının yüksek olduğu değerlendirilmektedir. *Hiçbir, elbette, kesin, daima, tamamen* gibi kelimelerin sıklıkla kullanılması İzzetbegoviç'in kararlılığının ve istikrarlı tavırlarının bir göstergesi olduğu değerlendirilebilir. Siyasi hayatı sürecince belirgin bir vizyonu benimsemesi ve temel ilkelere bağlılığı sayesinde mücadelesini kararlılıkla sürdüren İzzetbegoviç'in *bununla birlikte, bu açıdan, çeşitli* gibi kelimeleri de sıklıkla kullandığı ve bunun da olayları tekdüze bir açıdan değil farklı açılardan değerlendirdiği belirtilebilir.

5. Problemin Çözümüne Odaklanma Eğilimi ve Belirli Bir Grubun Israrlarına Rağmen Bir Şeyleri Başarma ve Diğerlerinin Fikir ve Hassasiyetleriyle Örtüştürme

Liderin hedefler koyarak başarıya ulaşması bu konularla alakalı kelimelere yoğunlaşması ve grup bütünlüğüne saygı göstererek dayanışma gibi kelimelere odaklanmasıdır. Bu maddenin göstergeleri, grup bütünlüğüne ve hassasiyetlerine odaklanan kelimeler ve kelime grupları arasından seçilir. Örneğin, başarmaya yönelik göstergelerin belirlenmesinde "*başarı*", "*mücadele*", "*hedef*", güçlü ilişkiler kurulmasına yönelik göstergelerin belirlenmesinde ise "*dayanışma*", "*beraberlik*", "*diyaloga açıklık*" gibi ifadeler örnek olarak verilebilir.²³⁷

İzzetbegoviç'in konuşmalarından elde edilen ifadeler incelendiğinde "*...Onların gözünde biz Doğulu atalarımızla birlikte, Asyalı bir tür olarak, yarı...*", "*...konularda yapılan konuşmalardan beslenmiştir. Bununla birlikte, bunların başka bir niyeti, bir...*", "*...Ben o kadına ve onunla birlikte birçoklarına, savaşı başlatanın biz olmadığımız...*", "*...bizleri bekliyor. Elbette Allah'ın izniyle*

²³⁷ Ömer Ak, a.g.m., s.10

birlikte...Bu yıl, geçen yıla kıyasla...", "...ancak bildiğiniz gibi dürüstler. Onlarla birlikte olabilirim, bazen onlara bağırırım, bazen...", "...orduyu kasabadan çıkarmayı başardı. Bununla birlikte, başarılarımızın ve başarısızlıklarımızın, yenilgilerimizin ve...", "...önleyecek kararların verilmesi. Bu önlemlerle birlikte, şehirde kuzey iletişim hattı boyunca...", "...Bosna Ordusu ile HVO güçleri birlikte katıldılar. Acaba bu, Karadzic'in Sırplarına...", "...Tuzla'daki ve küçük savaş hastanelerindekilerle birlikte Bosna-Hersek'teki tüm sağlık çalışanlarını...", "...Bosna Ordusu ile HVO güçleri birlikte katıldılar. Acaba bu, Karadzic'in Sırplarına...", "...şu anda, bu salonda bizimle birlikte bulunan— baylara şunu sormak istiyorum.", "...onun kurucuları da burada bizlerle birlikte oturacaklar mı? Şiddet ve soykırım...", "...ölmeyi istemiyorlar. Servet ve idealler birlikte yürümezler. Tarih, daima aynı hikâyeyi...", "...bir savunma oluşturmak zordu. Bununla birlikte biz Yurtseverler Birliği'ni kurduk. Bununla...", "...Çocukluk, insanoğlunun yeşerdiği tohumdur. Çocuklarla birlikte dünya da yetişiyor. Bir nesilden...", "...Binlerce insan mücadele ediyor, onlarla birlikte olmaktan kendimi ne derece iyi...", "...insanlar söz konusu olduğunda, bizim, halkıyla birlikte kalıp da dürüst çalışmaya ve...", "...İslam Dünyasından bazı kişiler, Sırplarla birlikte Yugoslavya'da kalsaydık kurtulmuş olacağımızı söylüyorlar.", "...bulundururken, bu işgali süresiz ateşkesle birlikte daimileştirmek arzusundalar. Biz bunu elbette...", "...olarak kullanıldı. 5. Kolordumuza saldırıyla birlikte, tezlerimize karşı, daha az görünür.", "...içinde muhafaza etmek hedefi ile birlikte gitmelidir. Şunu söylüyoruz: Bosna-Hersek...", "...bir bölgedir. 1927'ye kadar ailemle birlikte burada yaşadık. Biz, üçü kız...", "...çalışıyorduk. Ben de bu grupla birlikte faaliyet gösterdim. Ama bunun ötesinde...", "...bir etkisi var. Yüzlerce yıl birlikte yaşatılan bir medeniyetin buradan çekilmesinin...", "...yılında siyasi nedenlerle 12 arkadaşım ile birlikte tutuklanıp 14 yıl hapse mahkûm...", "...1980'li yılların başında 12 arkadaşınızla birlikte düşüncelerinizden dolayı yargılandığınız sürecin dünyada...", "...Yugoslavya'yı oluşturan Sırbistan ve Karadağ'la birlikte hiçbir geleceğimizin olmadığını düşünüyordum. Bundan...", "...bana, acılar ve kendi halkımla birlikte geçirmekte olduğum imtihan da dahil...", "...Eski Yugoslavya'nın ortadan kalkışı ile birlikte, bir başka büyük olay tarih...", "...ikisi de olduğunu düşünüyorum. Halkımızla birlikte, çok zor, fazlasıyla zor bir...", "...Leotar —çalışma arkadaşlarından bir grupla birlikte— ziyaretime geldi ve ona şöyle...", "...bizlere yardım edebilmek için hep birlikte bu sergiyi

düzenlemişlerdi. Yani, Bosna..." "...talihsiz ülkenin tepesine indi. Olumsuzluklarımızla birlikte, benim için asıl önemli olan...", "...var. Bütün olumsuzluklarımız ve mücadelemizle birlikte, böylesi bir tavır, savaş zamanında...", "...kavuşturduk. Türk askerleri UNPROFOR ile birlikte yardıma gelecek. Buna da uzun...", "...saygıdeğer gazetelerimizden birinde, askerlerimizin nasıl "birlikte yaşamayı" sağlayabilmek için öldüklerini...", "...okudum: Onlar ölüyorlar, öyleyse biz birlikte yaşayabiliriz! Birlikte yaşamak güzel bir...", "...iddiası bir yalan. Eğer birileri birlikte yaşamayı hayal ediyorsa, bu biz...", "...mücadele eden askerlerimiz bunu yapmıyorlar. Birlikte yaşayabilirler ancak onlardan bu toprakların...", "...inanmıyorsanız, herhangi birine sorun. Oraya birlikte yaşam için mi ölmeye gitmişler.", "...yeterlidir. Siz özgürlük savaşçıları ile birlikte olduğuma göre, sizlere Yüce Kur'an...", "...savaştık ve bugün, burada, sizlerle birlikte olmaktan onur duyuyorum. Bizler, Allah'ın...", "...yardım edip, doğacak tüm sonuçlarıyla birlikte savaşın devamındaki suçu üzerimize atmasına...", "...beraber teyit ediyor. Bu şartlarla birlikte, önerilen çözümdeki adaletsizlik, zamanla silinebilir.", "...biçimde düşünen ve hisseden insanlarla birlikte yaşamayı öğrendik ve bunu kendi...", "...Ve sizlerin tümünü de onlarla birlikte, Bosanski Krajina'nın diğer arta kalan...", "...yani Bosna-Hersek vardı. Halkımızla birlikte, çok zor, fazlasıyla zor bir..." örneklerinde geçen "birlikte" kelimesinin 55 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasını %0,11 olduğu görülmektedir. Yine İzzetbegoviç'in konuşmalarında kullandığı ifadelerden "...direnişimiz değil. Günden güne daha güçlü bir hale geldik. Allah'a şükürler...", "...ki sadece O'na güvenmekle yetinmemeliyiz. Güçlü bir düşmanımız var. Her iki...", "...siyasi organlarında bu yapıya karşı güçlü direnmeler var. Sanıyorum Zagreb Hükümeti...", "...Federasyonun yanında olan kuvvetlerin daha güçlü olduğu ve son anda ve...", "...cesaretine bağlı olarak kimi yerlerde güçlü, kimi yerlerde zayıftı. Örneğin, Yurtseverler...", "...birkaç grubu dışarıda bırakırsak, en güçlü direniş Yurtseverler Birliği tarafından organize...", "...Japonya'da Yahudi lobisinin ne kadar güçlü olduğunu gördüm. Nereye bir Yahudi...", "...iş bulamadıklarını bildirdiler. Kanada'da SDA'nın güçlü bir kolu vardır. Benim aracılığım...", "...tıpkı dışarıdaki gibi, insanımız için güçlü bir dayanak haline getirmeliyiz.", "...geri döndürmek, Bosna-Hersek'i kendi güçlü politik modeliyle yeniden biraraya getirebilecek...", "...vasıtasıyla katledilmiş. Kasabalarımız ve köylerimiz güçlü silahların ve katillerin elindeki...", "...edebilecekleri halde bunu

yapmayı reddeden güçlü insanlar da otuz aydır silahlarıyla...”, “...desem bilemiyorum? Dünya muktedir ve güçlü düşmanlar yanında, zayıf ve narin...”, “...şekilde olursa olsun bitirmek ve güçlü tarafa meyletmek işlerine ve kolaylarına...”, “...harekete geçirebilecek, duygusuzluklarına dikkat çekecek güçlü bir adam Bosna’ya gelmişti.”, “...ister aktif faaliyetle olsun, çok güçlü faktörler ortak oldu. Batı çoğunlukla...”, “...durumlar değişmedi. Ancak benim en güçlü izlenimim, Amerika’nın Bosna sözkonusu...”, “...eski sistemin ürünü insanların Partiya güçlü akışlarına tanıgız. Elbette şu soru...”, “...beklemekten neredeyse tükendik... Savaşmaya ve güçlü bir süvari birliğinin hareketine ilişkin...”, “...Sırp saldırgan kendisini çok daha güçlü hissettiği için, barış görüşmelerini de...”, “...üzere sizi serbest bırakabilmeleri için güçlü olmak zorundasınız. Sırp saldırganın, barış...”, “...açıklaması burada yatıyor: Kendisini daha güçlü hissediyordu. Ancak işler değişiyor, biz...”, “...ve sıkıntıların, insanları ve halkları güçlü kıldığını bize öğretiyor. Kur’an, keza...”, “...kötü değildir. Önceki dönemde daha güçlü olduğumuza ilişkin tüm gerçeğe rağmen...”, “...bir durumda; dünya tarihinin, zamanın güçlü imparatorluklarının yok olduğu ve devrin...”, “...olması gerektiğini düşünüyorum. Bosna iki güçlü kaynağa, Batı kültürü ve Doğu...”, “...mücadeleyi omuzlamak için ne kadar güçlü olduğunuzdur. Yabancılar, savaştan önce Saraybosna’ya...”, “...ve bu ordu, küçük fakat güçlü olmak zorunda. Halkın silahsızlandırılması da...”, “...pahalya ödendi. Batı çürük değil; güçlü, eğitilmiş ve düzenlidir. Okulları bizimkinden...” örneklerinde geçen “güçlü” kelimesinin 32 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,06 olduğu, “...kaybettik. Eğer bir kimse, dürüstçe mücadele veriyorsa, iyi biridir. Şu anda...”, “...Görüyorsunuz, savaşıyoruz. Bizler özgürlük için mücadele veren, kimseden nefret etmeyen...”, “...kadın var ve onlar bu mücadele ve bu halk için ellerinden...”, “...açıktır. Boşnak tarafında Federasyon için mücadele eden güçler büyük çoğunlukta. Hırvat...”, “...da Polonya halkının özgürlüğü için mücadele verdiği zamandan beri derin saygı...”, “...nasıl gerçekleştireceğiz? Bölünmez Bosna için mücadele adına iki yol, iki aşama...”, “...Bosna-Hersek’in bölünmezliği için politik mücadele safhasının başlangıcı olacak. Peki bu...”, “...neyi arzuladığımı ve ne için mücadele edeceğimi söyleyebilirim. O da içerisinde...”, “...Bosna-Hersek’in bütünlüğünü korumak için mücadele ediyoruz. Bu mücadele henüz...”, “...korumak için mücadele ediyoruz. Bu mücadele henüz tamamlanmadı, halen sürüyor, nasıl...”,

“...edeceğiz. Anlayacağınız gibi, şu anda, mücadele meseleleri, barış meselelerinden önce...”, “...ay erteledik ve yalnızca zorlandığımızda mücadele etmeyi kabul ettik. Tarih, deneyleri...”, “...Hırvatistan arasındaki Bosna, onların bir mücadele alanı fakat aynı zamanda ortaklıkları...”, “...kalabalığına ve belagata indirgenebilir; oysa mücadele ve direniş hiçbir şeyle kıyaslanamaz.”, “...yıldır da neredeyse imkânsız bir mücadele içinde uğruna savaştığı özgür bir...”, “...önümüzde. Bireyler ölür, halklar yaşar. Mücadele bana bağlı değil. Önemli olan...”, “...şükür öyle değil. Binlerce insan mücadele ediyor, onlarla birlikte olmaktan kendimi...”, “...ve ben gittikten sonra da mücadele ve çabayı sürdüreceklerdir. Buna Ekim...”, “...sabır gösterebilir ve halkla beraber mücadele etsinler. Boşnak halkı arasında, Demokratik...”, “...Partisi'ne üye olmaları durumunda yaşamak, mücadele etmek, çalışmak veya demokratik...”, “...ve 30 aydan fazladır bununla mücadele ediyoruz. Bosna'ya askerlerini yollayan ülkeler...”, “...Bosna'nın bütünüyle iyinin ve kötünün mücadele alanı olduğunu söylemişim. Dünya...”, “...Bosna'nın mevcut sınırlarını korumak için mücadele veriyoruz. Bu bizim hakkımız ve...”, “...kandıramayız. Orada, o çamurun içinde mücadele eden askerlerimiz bunu yapmıyorlar.”, “...izniyle, Bosna ve halkımız için mücadele etmeye devam edeceğiz. Kendi devletimizi...”, “...geleni yaptınız ve bu yolda mücadele ettiniz. Allah'ın izniyle fetih bizim...”, “...Bosna'nın bütünüyle iyinin ve kötünün mücadele alanı olduğunu söylemişim. Dünya, Saraybosna'yı...” örneklerinde geçen “mücadele” kelimesinin 32 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,06 olduğu görülür. Benzer şekilde “Öncelikle, olağanüstü bir cesaret ve direniş gösteren, ikinci olarak da, sıkıntılarımızın...”, “...kuvvet ve adaletsizliğe karşı bir direniş yeri de olmuştur. Çatışma ve...”, “...kendi tarzlarında yaparlar. Mesai arkadaşlarımdan, direniş tarihimizi, mücadeleye katkımızı ve Bosna...”, “...grubu dışarıda bırakırsak, en güçlü direniş Yurtseverler Birliği tarafından organize edildi.”, “...ve saflarımızda karışıklık uyandırmak ve direniş isteğimizi kırmayı hedefleyen asılsız söylentilerin...”, “...aldı. Aksi takdirde, Bosna'da bir direniş olmayacaktı. Ancak, direnişimiz dört bir...”, “...belagata indirgenebilir; oysa mücadele ve direniş hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Sonuç olarak...”, “...organize etti. Saraybosna sokaklarında ilk direniş bu şekilde gerçekleştirildi. Sokaklarda süren...”, “...tamamını içine alan askeri bir direniş örgütledik. Bu, halkımızın karşı karşıya...”, “...ise halkımızın gösterdiği direniştir. Bu direniş Bosna-Hersek

direnişi mucizesi olarak...", "...sorsa, ben, verilen direnişi gösteririm. Direnişe bütün dünya hayran kaldı. Biz...", "...şeyden önce, düşmana gösterdiğimiz inatçı direniş oldu. Evet, gördüğünüz gibi, bugün...", "Teslim olmadılar, pes etmediler ve direnişe devam ettiler. Bu pek çok...", "...hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Herhangi bir direniş olup olmadığını...", "Aslına bakılırsa, hiçbir direniş olmamış. Hatta, ciddi hiçbir protesto...", "...bu kez, Bosna sessizce düşmedi. Direniş ılığımız gezegenin her tarafından duyuldu." örneklerinde geçen "direniş, direnişe" kelimelerinin 22 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamalarının %0,04 olduğu, "...gibi, sıradan insanlar cesaret ve güç bularak kendi halklarının ve ülkelerinin...", "...Hersek halkı umulmadık ve inanılması güç bir biçimde direniyor.", "...Şimdi o aşamadayız. Belli bir güç dengesi kuruldu. Bu simetrik değildir.", "...dolaşırken gerçekleşmektedir. Papa arkasında askeri güç bulundurmuyor, fakat bugün...", "...değil birçok kez ülkemizde kaba güç kullanımını reddetmeniz, yaralarımız için bir...", "...göz önünde bulundurmak. Politik bir güç olduğumuzu söyledim. Bizler politik bir...", "...geleceği yok. II. Dünya Savaşında güç kullanılarak ortadan kaldırıldılar. Ancak, görüyorsunuz...", "...kültürel ve dini objeleri inanılması güç bir biçimde tahrip ederek, sivillere...", "...toplumun çoğunluğu anlamına gelen beş güç tarafından desteklenen bir barış planı...", "...olması Saraybosna'ya uygulanan baskıya karşı güç kullanımı olasılığı NATO'nun, Şubat 1994'teki...", "...karşı mücadelede hatırı sayılır bir güç olarak günden güne güçlenmesi, ambargonun...", "...Bu, ambargo-UNPROFOR güç dengesidir. Zaman ilerledikçe, silah ambargosunun...", "...böyle bir organizasyonun yapılabileceğine inanmak güç. Bilindiği gibi, Hırvatlar...", "...bu, her zaman olduğu gibi, güç kullanarak bizi yumuşatma teşebbüsüdür. Bizler...", "...daha güçlüdürler. Görünürde, diyorum çünkü güç ve zaaf yalnızca gönül meselesidir.", "...daha küçük katılımımız değildir; sorun, güç dengesidir. Kaderimize ister pasifliğiyle olsun...", "...gibi, gittikçe büyüyen politik bir güç olan tüm İslam Dünyası da...", "...inisiyatifler organize eden dünyadaki değişik güç odakları için, artık bizim bu...", "...bir marangoz atölyesiydi ve fiziki güç gerekiyordu. Masa, sandalye gibi şeyler...", "...üzerindeki kukla devletlere "hayır" dedi. Güç ve basiretle bu amacı gerçekleştirelim." örneklerinde bulunan "güç" kelimesinin 20 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, "...bunu ispatlıyor. Eğer yanılmıyorsam, bu, başarılı direnişimizin yirminci haftası. Söz konusu...", "...denebilecek biçimde

Hırvat tarafıdır. İlk başarılı adımlardan sonra işler tamamen durdu.", "...ardımızda duruyor. Bu imtihanlarda kimi başarılı oldu, kimi başarısız. Sizden, bu...", "...biliyoruz ki, bunu istediler ancak başarılı olamadılar. Halkımızın ve ordumuzun direnişi...", "...İnsanally'yi Genel Kurul'un 48. oturumundaki başarılı yönetiminden ve Ekselansları Sayın Amar...", "...de insanüstü hayat mücadeleniz olmadan başarılı direnişimizi düşünebilmek dahi mümkün olamazdı.", "...bu hedefine ulaşmakta büyük oranda başarılı sayılabilir. Düşman zehirli propagandasını geliştiriyor.", "...ilgili düşüncelerinizi açıklar mısınız? Proje başarılı olabilir mi? Projenin başarısı kime...", "...ortaya konan politik saldırıya da başarılı bir biçimde direndik. İslam karşıtı...", "...İzninizle hepinizi selamlamak ve hepinize başarılı çalışma dileklerimi sunmak istiyorum. Bugün...", "...en az iki önemli konuda başarılı olduk: 200 bin askerden oluşan...", "...ve insan kalmaya çalıştık ve başarılı olduk. Ancak, bunu onlardan dolayı...", "...temel yasamız. İmtihanda bu nedenle başarılı olduk. Yasal otoritenin ve Bosna...", "...kez daha dünya kamuoyunu aldatmakta başarılı olacaklar mı, diye kendi kendime...", "...pek çok kez aldattılar. Tekrar başarılı olacaklar mı? Talebimizi bu nedenle..." örneklerinde bulunan "başarılı" kelimesinin 19 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, "...daha çok etkisini hissettirecektir. Ağacın gücü ve ürün bereketi onun köküyle...", "...tamamlandığını gördünüz. Fikret Abdic'in milis gücü dağıtıldı ve son askerine dek...", "...karşılığını bulamadığımız ise, onların topçu gücü, özellikle uzun menzilli silahlarıdır. Roketatarlara...", "...silahlanma, her şeyden önce topçu gücü kaçınılmazdır. Tank ihtiyacı konusunda ordu...", "...olduğumuzu söyledim. Bizler politik bir gücü temsil ediyoruz. Bu topluluğu burada...", "...karşı koyamadı. Koyamazdı da. Onun gücü, halkın kapasitesi ve cesaretine bağlı...", "...eski Yugoslavya Ordusunun yani Belgrad Gücü'nün savaş hazırlıklarını sadece özlemlenmekle kalmadık", "...hazırlıklar vardı. Avrupa'nın dördüncü büyük gücü olan eski Yugoslavya'da etkili bir...", "...gerekliyordu. Zira korku savaşın itici gücü ve doğurucu sebebidir. Bilmem açıklayabildim.", "...sadece Batı Alman siyasi modelinin gücü sayesinde birleşmesi, bu modelin Batı...", "...etkimiz ise, bu etkinin içerideki gücü çok büyük, dışarıda ise oldukça...", "...düzeyde bağımsızlık, girişkenlik ve hayal gücü gösterdiler. Gradacacılı askerlerin tuzağa düşürerek...", "...halkımız ve ordumuzun sadece manevi gücü sayesinde dengede tutmayı başarıyoruz. Fakat...", "...ve bilim ile ihtiyacımız olan

gücü yaratabiliriz. Doğrudur, uzun ve meşakkatli..." örneklerinde geçen "gücü, gücünü, gücünün" ifadelerinin 19 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu, "...ihtimal yarı yarıyadır. Bosna-Hersek'in birlik ve bütünlüğüne, görüşmeler yoluyla varılacağını...", "...yıl sürecek. Askeri anlamda yeniden birlik sağlanması ve Bosna-Hersek'in tüm...", "...bilin ve bu zemin üzerinde birlik için çalışın. İzin verirseniz, daha...", "...Eğer Bihaç çevresindeki krizi kastediyorsanız birlik yürümüyor, çünkü Hırvatların eli kolu...", "...yeterli silahı olmayan, küçük bir birlik bırakıldı. Tüm bölgede hiçbir yabancı...", "...sonra Yurtseverler Birliği'ne dönüştürüldü. O birlik, bugünkü Bosna Ordusunun nüvesini oluşturmuştur.", "...ediyordu. Savaşın ilk şokunu bu birlik karşıladı. Bazı yerlerde gücünü tamamen...", "...yerlerde gücünü tamamen kaybeden bu birlik Saraybosna, Zvornik, Visoki, Travnik, Germec...", "...Bosna Ordusunun çekirdeğini de bu birlik oluşturmaktadır. Sırp saldırılarının gizli planlarına...", "...saldırı bir rivayete göre askeri birlik tarafından başka bir rivayete göre...", "...önce biz Bosna-Hersek'in bir birlik şekli altında kendi kimliğini muhafaza...", "...anlamıyla yerine getiremeyiz, fakat bu birlik için çalışmaktan da hiçbir zaman...", "...başka bir meseledir. İslam Dünyası birlik ile tanımlanmaz. Fas'tan Endonezya'ya kadar...", "...bile, Bosna meselesinde olduğu kadar birlik içerisinde olmamıştı. Bosna meselesi ile...", "...hazır olma durumu ve aynı birlik ruhudur. Bosna'ya duyulan sempati ve...", örneklerinde bulunan "birlik" kelimesinin 18 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu görülür. Benzer şekilde "...kaldırılması için çareler bulmaya çalıştık. Çözüm olarak, halkların eşitliğini önerdik. Maalesef...", "...nasıl kalkacağını bilmiyorum. Oysa buna çözüm bulmak zorundayız. Bu amaçla geçenlerde...", "...öneride bulunduğumu ve barışçıl bir çözüm bulmak üzere yapılan pek çok...", "Hatırladığım kadarıyla, çabamızı barışçıl bir çözüm yolu bulma yoluna hasredeceğimizi ilan...", "...sunulmasından yanayım. Savaş sürdükçe, gerçek çözüm yoktur. Bunun ötesinde hepsi yalan...", "Bu yüzden şimdilik Saraybosna için çözüm belirsiz. Bosnalı Sırp Dusko Tadic...", "...zorluklar doğuruyor. Peki, nasıl bir çözüm beklenebilir? Bu sorunuza dünyada kimse...", "...ya da çok barışçı bir çözüm için çabaladığımızı herkes biliyor. Biz...", "...için bir masa etrafında probleme çözüm bulma aracılığı yüklenmişlerdir. Düşmanlar arasında...", "...bulunmuş bir denge. Ciddi bir çözüm için Avrupa hiçbir şey yapmadı.", "...meydana getirme fikri ortadan kalkarsa çözüm sağlanamaz.

Belirtmek gerekir ki, bizim...", "...sağlanamaz. Belirtmek gerekir ki, bizim çözüm önerilerimize hep karşı gelindi. Kurban...", "...zarfında olabildiği kadar adil bir çözüm bulunabilmiş olsun. Kazablanka'daki zirve yapıldı.", "...geçirilmesi ve kuşatmanın kaldırılması için çözüm yolları aramaya devam edeceğiz.", "...düşünürlerin etkisi altında Müslümanların sorunlarına çözüm aradılar. Bunlar arasında Reşit Rıza...", "...Cumhurbaşkanı Gligorov'la Yugoslavya'nın parçalanmaması için çözüm bulmaya çalıştım. Çünkü Yugoslavya'nın bütünlüğünün..." örneklerinde geçen "çözüm" kelimesinin 17 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu görülmektedir. "...yukarı giydirilip kuşatılmasını organize etmeyi başardık. Elbette, bunu biz yalnız başımıza...", "...yine de halkımızın birliğini korumayı başardık. Fakat, bu madalyonun bir yönü...", "...İlki, kendi devletimizi kurmak; onu başardık. İkincisi, Müslümanlarla Hırvatların arasını bozmak.", "...Hırvatların arasını bozmak; onu da başardık. Üçüncüsü Müslümanlarla Müslümanları...", "...Müslümanları dövüştürmek. Ve onu da başardık. İşte, yukarılarda Krajina'da birbirlerini vuruyorlar.", "...yönünden kesin galibiyiz! Tarihi sınavı başardık ve güneşin altında kendi yerimizi...", "...şükürler olsun ki, bunu yapmayı başardık. Görüyorsunuz, Allah bizi zor bir...", "...üstünlüklerine rağmen, topraklarımızın %30'unu korumayı başardık ve büyük şehirlerimizin çoğundan düşmanı...", "...ve Kazablanka zirvelerinde gündeme getirmeyi başardık. Düşmanlarımız bizleri, planladıkları kadar çabuk...", "...iktidarın demokratik karakterini kurup korumayı başardık. Aynı şekilde dünyanın ilgi odağını...", "...donanımlı 4. büyük ordusunu durdurmayı başardık. Özgür toprakların büyük kısmını, büyük...", "...kısmını, büyük şehirlerin çoğunu savunmayı başardık. 65 askeri fabrikada silah imal..." örneklerinde geçen "başardık" kelimesinin 12 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...şey imzalamayın ve eğer bu direnişi daha fazla sürdüremeyecek olursanız, Polonya'nın...", "...ama yine de Bosna-Hersek direnişi sadece mucize değildir. O, 1990'da...", "...hiçbir partinin, hiçbir polis bu direnişi kendisine mal edemeyeceğini ifade ettim.", "...daha doğrusu, onun mücadelesi ve direnişi. Bosna'ya duyulan saygı, onun mücadelesinin...", "...daha fazla önem vermeliyiz. Diğerleri, direnişi kendilerinin organize ettiğini iddia ediyorlar.", "...başarılı olamadılar. Halkımızın ve ordumuzun direnişi çok güçlüydü. Partimiz hakkında da...", "...yer aldı. Sizin ordunuz yoktu. Direnişi nasıl organize edecektiniz? Haziran 1991'de...", "...bir orduyu savaş süresince

oluşturarak direnişi örgütlemeyi ve iktidarın demokratik karakterini...", "...direniştir. Bu direniş Bosna-Hersek direnişi mucizesi olarak anılacaktır. Biz burada...", "...ne olduğunu sorsa, ben, verilen direnişi gösteririm. Direnişe bütün dünya hayran..." örneklerinde geçen "direnişi" kelimesinin 11 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...hakkında bilgi edinmek ve bu direnişin gizemini anlamaya çalışmak için, bugün...", "...kuvvetlerini durdurmak ve bu şekilde direnişinize yardım etmek çabasıdadır. Ordumuz, bu...", "...hükümetlerine anlatacağım. Tüm kurtuluş savaşlarında, direnişin çözümlenmesi yapılır. Batı'daki bazı askeri...", "...edemiyoruz. Benden sık sık bu direnişin sırrı soruluyor. Çoğunlukla verecek cevap...", "...o zaman tek kelimeyle, bu direnişin gürültüsü göğe kadar ulaşıyor denebilir.", "...Dünya, Saraybosna'yı —her ne kadar direnişin sembolü olarak hatırlanmasını tercih etsem...", "...düşüğünü söylüyorlar. Bu, insan varlığının direnişine bir imtihan oldu. Bu imtihana...", "...ve objektif her araştırmacı, bu direnişin temelini dört yıl önceki bir..." örneklerinde geçen "direnişin, direnişine, direnişinize" ifadelerinin 11 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...eden Bosna, daha doğrusu, onun mücadelesi ve direnişi. Bosna'ya duyulan saygı...", "...yürek ve azimle kararlı bir mücadelesi söz konusudur. Birliklerinizin ilerlemesinin Karadzic'i görüşme...", "...ve Boşnak halkının var olma mücadelesi için, benim o derece önemli...", "...adalet suçluları bulacaktır. Bu, özgürlük mücadelesi sırasında ya da savaş kurbanı...", "...İslam adına verilmiş bir özgürlük mücadelesi olarak evrensel bir dil yakalamıştınız.", "...iyinin ve kötünün zorlu bir mücadelesi olduğundan söz ettim. Bosna bana...", "...meşru amacına inananların ısrarlı siyasi mücadelesi sayesinde. Bizim benzer bir mücadeledeki...", "...nesillerce sürecek olan uzun manevra mücadelesi olacaktır. Fakat bu mücadelede kazanma..." örneklerinde geçen "mücadelesi" kelimesinin 10 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...haklı olarak sağlık görevlilerinin yürüttüğü mücadeleyi askerlerimizin mücadelesiyle kıyaslamıştır. Ve doğrusu...", "...tür imkanlara sahip değildiniz. Bu mücadeleyi hem yukarılarda dağlarda hem de...", "...bir cevap değil mi? Bu mücadeleyi, Kosova'daki pasif direnişle karşılaştırdığınızda, farklılığı...", "...adalet ve kanunlar için yapılan mücadeleyi de rafa kaldırmıştır. Bunların yerine...", "...için ısrarla ve tereddütsüz biçimde mücadeleyi sürdüren Partiyeye karşı saygı duyuyorlar.", "...Hersek'in artık var olmayacağı ve mücadeleyi sürdürmenin yarar yerine zarar getireceğinin...",

"...var. Bize düşen çalışmak ve mücadeleyi sürdürmek, bunu en iyi biçimde...", "...denli kuvvetli olduğu değil, sizlerin mücadeleyi omuzlamak için ne kadar güçlü..." örneklerinde bulunan "mücadeleyi" kelimesinin 9 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...yaparlar. Mesai arkadaşlarımdan, direniş tarihimizi, mücadeleye katkımızı ve Bosna-Hersek'in ve...", "...kabul etmek zorunda olsam da, mücadeleye en büyük katkı Müslüman halkın...", "...aksine sonuç aldıkları oluyor. Acaba mücadeleye devam konusunda, hiç kendinizi gereğinden...", "...imtihan olunmasını hatırlatıyor. Biz taktik mücadeleye mecbur bırakıldık, fakat ruhumuzu şeytana...", "...ve sonuç ne olursa olsun mücadeleye devam etmekten başka seçeneğimiz olmadığına...", "...dürüst çalışmaya ve buldukları mevkilerde mücadeleye devam eden insanlara saygımız var.", "...bir siyaset adamı olarak verdiğiniz mücadeleye geçmeden önce bizzat hayat çizginizin...", "...daha da çetinleşen kasırgaya ve mücadeleye katılma yönündeki kararını ortaya koyduğuna..." örneklerinde geçen "mücadeleye" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...çalışayım. İlk şaşkınlığa, dayanıklılığımız ve direnişimiz neden oldu. Yirmi günde bozguna...", "...haftası. Söz konusu olan yalnızca direnişimiz değil. Günden güne daha güçlü...", "...başaran bir ordu yarattık. Bizim direnişimiz güçlenirken, sizin bize yardım etme...", "...Bosna'da bir direniş olmayacaktı. Ancak, direnişimiz dört bir yana yayıldı.", "...dünyayı iki kez hayrete düşürdük. Direnişimiz ilk hayret nedeniydi. Gerek düşmanlarımız...", "...bizim mağlup olacağımızı umuyordu. Ancak direnişimiz günden güne büyüdü ve her...", "...önlemenin tek yoludur. Ayrıca bizim direnişimiz, önceki pek çok direnişten farklı...", "...sessizce" düşmedi. Bunun yerine bizim direnişimiz upuzun cephe boyunca şimşek gibi..." örneklerinde geçen "direnişimiz" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...ve bildiğiniz gibi, sıradan insanlar cesaret ve güç bularak kendi halklarının...", "...insanlardan müteşekkil bir orduyu oluşturuyoruz. Cesaret, hemen hemen herkeste olduğu gibi...", "...gibi, hiç korkmadığımız anlamına gelmez. Cesaret, güdülerinizi korkularınızdan daha kuvvetli hale...", "...gurur duyuyorum. Öncelikle, olağanüstü bir cesaret ve direniş gösteren, ikinci olarak...", "...ve Bosna-Hersek ziyaretiniz, şahsi cesaret ve derin inancınızın bir tezahürüdür.", "...hiçbir şeyle mukayese edilemez bir cesaret sergilemişlerdir. Biz dahi bunu tarif...", "...bir sona bağlamak için hem cesarete hem de ferasete ihtiyacımız var.", "...gelmeye ve birleşmeye davet etmeye

cesaret eden ve gelecek olaylara hazır..." örneklerinde bulunan "cesaret" kelimesinin 9 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, "...bu anlaşmanın hayata geçirilmesindeki çabalarımıza destek olmalarını isteyeceğim. Amerika aynı zamanda...", "...için her yerde açık. Bosna destek alıyor. Ancak bunu hak eden...", "...ısrar etmek için bizlere moral destek sağlıyor çünkü halkın yarısı bunu...", "...Bosna'nın kurtuluş ve özgürlük mücadelesine destek veren tüm dostlara teşekkür ediyorum.", "...edebilmeleri için de malûl gazilere destek olmak lazım. Kalan fizikî işgüçleriyle...", "...tezini doğrulamıştır. Amerika, aksine bir destek tezi öneriyordu ve Mitterrand'ın gelişi...", "...de müdahale vaadi şeklinde bir destek verildi. Sadece insani yardım üzerine...", "...bize manevi ve politik olarak destek verdi. Bunlardan kimisi insanî yardım...", "...ya da pratik ve moral destek olarak kendini gösterdi. Ve Türkiye..." ifadelerinde geçen "destek" kelimesinin 9 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu görülmektedir. Yine İzzetbegoviç'in konuşmalarından elde edilen ifadeler incelendiğinde "...yolla çözülebileceği ve böylesi bir çözümü önerenlerin de bizler olduğu şeklinde...", "...görüşümdedir. Galiba, UNPA12 bölgesi meselesinin çözümü için, askeri değil siyasi seçenek...", "...Krajina veyahut UNPA bölgesinin siyasi çözümü vaat edildi. Biz onları anlıyoruz.", "...açıktır. Bu yüzden böyle bir çözümü biz kabul edemeyiz. Temas Grubu'nun...", "...bunları çözebiliriz. Sırplarla olan problemlerin çözümü ise, çok uzun zaman alacak...", "...en zor politik sorundur. Onun çözümü, bazı önemli uluslararası kuruluşların çözülmesini...", "...imzaladık. Bu arada, çatışmaların politik çözümü için görüşmelere başlamalıyız. Görüşmelere başlamak...", "...ay içinde, makul bir politik çözümü kabul etmeye yanaşmazsa, ateşkes uzatılmayacak." örneklerinde geçen "çözümü" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,01, İzzetbegoviç'in konuşmalarından alınan "Ve şimdi, yani bu zorlu mücadelemizin üzerinden yirmi ay geçmişken, o.", "...kişilerden, geride kalan yirmi aylık mücadelemizin hiçbir abartıya yer vermeyen gerçek...", "...nerede olduğunu söyleme sırası sizde. Mücadelemizin başarısının diğer partilerin hatta Hırvatlar...", "...vesileyle, işgal ve saldırıya karşı mücadelemizin sürekli başarıyla ulaşması için direnişimize...", "...bir problem. İkinci hayret nedeni, mücadelemizin politik çerçevesiydi. Önyarguları doğrultusunda dünya...", "...bağlı kaldık ve onu izledik. Mücadelemizin askeri ve politik yönlerini içeren...", "Dolayısıyla benim kanaatim, Bosna'yı kurtarma mücadelemizin, büyük oranda bize, bizim kim..."

örneklerinde bulunan “*mücadelemizin*” kelimesinin 7 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,01 olduğu görülür. Tüm bu değerler toplandığında İzzetbegoviç'in problemin çözümüne odaklanma değeri %0,66 olarak hesaplanmaktadır. ÇİZELGE-2'de belirtilen değerlere göre, 87 eyalet/devlet başkanının problemin çözümüne odaklanma ortalaması %0,59 olarak kaydedilmiştir. Düşük değer eşiği %0,32, yüksek değer eşiği ise %0,53 olarak belirlenmiştir. Öte yandan, İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik oranı %0,66 ile ortalama bir seviyede bulunmaktadır.

Problemin çözümüne odaklanma değerinin ortalamanı üzerinde olması ise zorlu zamanlarda bile kararlılıkla görevini yerine getirmesi ile ifade edilebilir. Bosna-Hersek'in karmaşık ve zorlu siyasi ortamında ülkesinin birliğini ve istikrarını sağlama konusundaki kararlılığını bu değer yüksekliğiyle açıklanabilir. Liderlik dönemi boyunca, İzzetbegoviç'in göreve olan bağlılığı, krizlerle başa çıkma ve toplumsal sorunlara çözüm bulma kapasitesini artırmıştır. Yine uluslararası arenada devletin itibarını arttıracak söylemlerde bulunarak kendisinin ve devletin konumunu yüceltmeye çalışması da onun “*Yönlendirici Lider*” tipinde olduğunu göstermektedir.

Bu da yine konuşmalarında geçen ifadelerden “*Amacımız barışı sağlamak*”, Dayton'daki plan için; “*Bu plandan hiçbir zaman memnun değildik ama kabul ettik*” örneklerinde, devam eden bir savaşı kazanmaya ne kadar yoğunlaştıysa da problemin çözümüne yönelik gerektiğinde ödün verme seçeneği dahil olmak üzere dayanışma ve barışı tesis etmeyi amaçladığının göstergesidir.

6. Liderin Grup İçindeki Önyargısının Yoğunluğu

Bu özelliğin önemli göstergeleri liderin içinde bulunduğu grubu yüceltici grup içindeki dayanışmayı artırıcı ifadeler kullanması veya grubun dışında kalan unsurlara yönelik sert ifadeler kullanmasıdır. Bu değişkenin analizinde kullanılan göstergeler arasında, liderin kendi grubunu yüceltmek amacıyla kullandığı övgü dolu ifadeler (“*büyük*”, “*başarılı*”, “*aziz*”) ve grup bütünlüğünü vurgulayan cümleler (“*devleti ve milletiyle bölünmez bir bütündür*”, “*kırmızı çizgiler*”, “*ülke olarak*” vb.) önemli bir rol oynar.²³⁸ Liderin sahip olduğu önyargının yoğunluğu,

²³⁸ Ömer Ak, a.g.m., s.10

grup içindeki çeşitliliği ve eşitliği nasıl ele aldığını etkileyebilir. Eğer bir liderin önyargı değeri yüksekse, bu durum, grup içindeki farklılıklara nasıl yaklaştığını ve bu farklılıkları nasıl değerlendirdiğini etkileyebilir. Bu değerlerin yüksekliği liderin grup üyeleriyle daha iyi ilişkiler kurabilirken, diğerlerine karşı mesafeli veya ayrımcı bir tavır sergilemesiyle belirginleşir.

Bu unsurun hesaplanmasında “...bir sakıncası yoktur. Bugün, en büyük onur halkımızın askeri olmaktır. Eğer...”, “...ve ona hizmet vermenin ne büyük bir şeref olduğunu bilmiyorsunuz. Zaten...”, “...dostlarımızın gerekse düşmanlarımızın gözünde ne büyük bir şöhrete sahip olduğunu, sanırım...”, “...tarafın şatafatlı cümlelerden hoşlanan sözde büyük adamlarının bayağılığını da ortaya koydu...”, “...Hırvat kardeşlerimize bu katılımlarından dolayı büyük bir şükran borçluyuz. Çünkü onların...”, “...yapmadık. Bu nedenle, yurtdışına gittiğimde büyük bir gurur duyuyorum. Öncelikle, olağanüstü...”, “...Değişim çok hızlı ve çok büyük. Bosna, artık eskiden olduğu gibi...”, “...şunu söyledim: Hepimizi öldürmeyi başaramamışlar. Büyük acılar çektik. Ancak onların yaptıkları...”, “...Bosna talan edildi. İnsanlar en büyük hazinemiz. Onlara değer...”, “...istisnasız dünyanın tüm önemli ve büyük ülkelerinin yer aldığı 83 devletin...”, “...Polis Evi’nde bugünkünden daha kalabalık büyük bir toplantı düzenlenmiş olduğunu size...”, “...zaman SDA kıyaslanamayacak biçimde en büyük paya sahip olur.”, “...kim biliyor ki? Partimizin en büyük eksikliği bazen neleri başardığını anlatamamış...”, “...layıkıyla giydirilemedi. Fakat biz, askerlerimizin büyük çoğunluğunun silahlandırılmasını ve...”, “...organları aracılığıyla elde edilebildi. Üçüncü büyük sonuç, iktidarın demokratik niteliğini her...”, “...bir şeyleri çözmeyi deniyoruz. Sorunlar büyük. Biz, oldukça fazla sayıda insanını...”, “...boş sözlere göre çok daha büyük bir iştir. Onlara söylüyorum; bana...”, “...karşı olmadıklarını fakat bizzat kadınların büyük ilgi göstermediklerini söylüyorlar. Ben bu...”, “...derecesinde eşitsizlikler var. Bunun sorumlusu büyük ölçüde ya da kesin denebilecek...”, “...Federasyon için mücadele eden güçler büyük çoğunluktadır. Hırvat tarafında ise tam...”, “...olduğu ve son anda ve büyük gerginliklere rağmen üstün çıkacağı söylenebilir...”, “...kaçmış olan halkı onun pençelerinden büyük yaralar olmaksızın nasıl çekip...”, “...veya sürekli değişken olan çok büyük sayıda faktör söz konusu olabiliyor. Yine...”, “...üçüncü görüşmem olacak. Gerçekten bu büyük

insana karşı, daha o Polonya...”, “...bulundurmuyor, fakat bugün dünyanın en büyük manevi otoritesine sahiptir. Bu ziyaret...”, “...Hırvat makamları bu meseledeki tavrımıza büyük anlayış gösteriyor ve ellerinden gelen...”, “...ve halkımızın meşru mücadelesine onulmaz büyük zararlar verdi. Bu olup bitende...”, “...şehirde sizleri selamlamış olmaktan dolayı büyük onur duyuyorum. Din, milliyet ve...”, “...ümit anlamına geldi. Şahsınızda Bosna'nın büyük dostunu selamlıyorum.”, “...ziyareti ne anlam taşıyor? Çok büyük! O büyük adamı Saraybosna'da görmek...”, “...Sekreteri Butros Gali'nin arkasında birtakım büyük güçlerin yer aldığı açıktır. Bunun...”, “...ayıracakları kaynakları, koordinasyon ölçülerini, en büyük ihtimalle ortak karargâh ve...”, “...bazı liderlerinin Federasyon fikrinin en büyük savunucusu oldukları biliniyor.”, “...Eğer halen Boşnaklar bulunsaydı, en büyük gerginliğin Stolac'da yaşandığını söyleyecektim.”, “...Maalesef bu ikincisi daha büyük ihtimaldir. HVO, Konjic civarındaki en...”, “...men etmenizi istiyorum. Partimiz için büyük bir iyilik yapacaksınız. Böylece, iki...”, “...ispatlamaksızın, başkan olabilir ve en büyük sorumlulukları alabilirsiniz. Bu çelişkili...”, “...yüzlerce insan bir araya geliyor. Biz büyük bir partiyiz. Ancak, yönetim tekniğini...”, “...zorunda olsam da mücadeleye en büyük katkı Müslüman halkın ve SDA'nın...”, “...O ne derse, o olur. Büyük Rus yazarı Tolstoy, bu sözü...”, “...Bosna'yı üçe bölen ve en büyük parçayı Müslümanlara veren bir teklifle...”, “...istiyor. Ve bu bizim için büyük bir umut kaynağı. Ancak, Bosna'da...”, “...olmuşlardır. Görüyorsunuz, bazı insanlar ne büyük yanlgılar yaşıyorlar. Bu insanlar doğru...”, “...çeşitli parçalara bölmeye çalışıyorlar. Bu büyük bir aldatmaca. İnsanların bu konuda...”, “...diretiyor. Kısacası alt edilecek üç büyük güçlük var. İşin özü o.”, “...işte bu amaç uğruna çok büyük kurbanları sineye çekiyor. Federasyon bize ...”, “...Hırvatlardan kaynaklanıyor. Onların Federasyona karşı büyük dirençleri var ve bunlarla baş...”, “...ifade etmiştim. Ordumuzun güçlenmesi daha büyük bir güven içinde bu işe...”, “...bu, Karadzic'in Sırplarına karşı ortak büyük saldırının başlangıcı mıdır?”, “...Ben yine de Kupres'teki hareketimizi büyük saldırı olarak değil, aktif savunma...”, “...Ya yaptırımların gittikçe azaltılması veya Büyük Sırbistan idealini kurtarmak! Daha doğru...”, “...küçük” ama ileri Sırbistan ile “büyük” fakat yoksul ve dışlanmış bir...”, “...faşizmin hortlamasına karşı da öyle büyük bir duyarlılık göstermedi. Avrupa'yı takdir...”, “...iyi şartlarda, gelecekte de görevinizde büyük başarılar diliyorum. Bizim askerlerimiz

gibi...”, “...karşı verdiğiniz mücadelenizde sizlere daha büyük zaferler diliyorum.”, “...bu, Karadzic’in Sırplarına karşı ortak büyük saldırının başlangıcı mıdır?”, “...meydana getiriyor. Bosnalı savaş kurbanları büyük bir ulusal trajedi. Çok ağır...”, “...bir mesuliyet fakat aynı zamanda büyük bir motivasyon kaynağı. Saldırının başlangıcı...”, “...çalıştığımızı biliyor. Ancak, görüşleri çok büyük önem taşıyan iki kişi, herhangi...”, “...çözümler bütününde, eksikliği Boşnaklar için büyük bir dezavantaj olarak görülen bir...”, “...özel olarak yargılayabiliyoruz. Belki daha büyük adımlar atabilirdik. Her şey daha...”, “...Benzer hazırlıklar vardı. Avrupa’nın dördüncü büyük gücü olan eski Yugoslavya’da etkili...”, “...Ante Markovic’e teslim edildi. Bu, Büyük Sırbistan’ı öngören askeri bir plandı.”, “...banliyösünde askerle dolup taşan altı büyük kışla teşkil edildi. İhanet eden...”, “...önce inşa edilmiş olan iki büyük camimiz tamamen yıkıldı ve çöktü...”, “...Müslümanlara sistematik olarak yapılan iki büyük soykırımı düşünecek olursak, bunu tam...”, “...Mitterand Saraybosna halkı tarafından çok büyük bir umutla karşılandı. Şehirde beraberce...”, “...tepkisini bekledim, ancak benim için büyük bir sürpriz oldu. Ölü gibiydi.”, “...çıktınız ve bütün halk çok büyük bir umutla Başkan Mitterand’ın Saraybosna’ya...”, “...bu her zaman iyidir.” Bosnalıların büyük kayıplarına rağmen Avrupa bunu yapmadı.”, “...Sırp Cumhuriyeti en kısa zamanda Büyük Sırbistan’ı yeniden kurmayı planlıyordu. Bağımsız...”, “...yol açar ve sizin de büyük miktarda zarara uğramanıza sebep olur.”, “...nice küçük devletler gibi bir büyük devlet fikrine saplanmışlar ve bundan...”, “...projesi geliştirmişlerdir. Fakat bunlar asla “büyük” olamayacaklardır. Küçük bir milletin...”, “...millet bir yığın politik oyunlarla büyük olmaya meylediyorlar ki, bu imkansızdır.”, “...12-25 Kasım 1993 çok büyük bir savaşın ilk yıldönümüydü. Bosna...”, “...Onlar hayatlarını, — ki, kişinin en büyük hazinesidir— ülkelerini savunmak, halklarını ve...”, “...ya yabancı işgalciler ya da büyük güçler karar verdiler. Her iki...”, “...konu. Burada sorun, bizim daha büyük veya daha küçük katılımımız değildir.”, “...ülkeleri ve devlet adamlarından, hiçbir büyük dünya devletinin kendine özgü kontrolü...”, “...bu etkinin içerideki gücü çok büyük, dışarıda ise oldukça sınırlıdır.”, “...ve bu halkın tarihindeki ilk büyük siyasi önderi de oldunuz. Bundan...”, “...vatanseverliklerinin eksikliği” mi sorumludur? SDA büyük bir partidir ve birden fazla...”, “...gidilmesinden hoşlanmaz. O, dünyaların kesiştiği “büyük sınır” halkıdır. Dini açıdan Doğulu...”, “...tanınışının hemen ardından saldırıya

geçenler, “Büyük Sırbistan” dedikleri devletlerini yaratma noktasında...”, “...topraklarımızın %30’unu korumayı başardık ve büyük şehirlerimizin çoğundan düşmanı...”, “...halkımızın karşı karşıya kalacağı daha büyük trajedileri önlemenin tek yoludur.”, “...çok uzak olmamıza rağmen, bu büyük felaket bizleri birleştirdi. İslam Dünyası...”, “...hiçbir fırsatı tepmek istemiyoruz. Halkımız büyük acı çekiyor ve bizim her...”, “...Böylesi büyük muharebe alanı, oldukça büyük sorunlara...”, “...kalmalarını bekliyoruz. Bizim halkımıza da büyük çoğunluğu görevlerini doğru bir şekilde...”, “...Müslümanlar üç büyük medeniyet merkezi oluşturdular. Ortadoğu’daki, Tac...”, “...1964 yılından itibaren avukatlığa dönerek büyük firmalara hukuk danışmanlığı yaptım. Bu...”, “...burada Avrupa’nın en donanımlı 4. büyük ordusunu durdurmayı başardık. Özgür toprakların...”, “...hiçbir konuda birleşmemiştir. İslam Dünyası büyük, farklı halklardan, farklı rejimlerden...”, “...oluşan, farklı etkiler altında bulunan büyük bir dünyadır. Bunca farklılığa rağmen...”, “...Evet, sabahleyin bu büyük ödülün şahsıma uygun görüldüğünü öğrendim...”, “...birbirimizi tanıyabilmek için ayrıldık. Asırlardır büyük sınırdaki dünyaların kesişme...”, “...kalkışı ile birlikte, bir başka büyük olay tarih sahnesinde yerini aldı...”, “...bir savaştan dönerken, küçük savaştan büyük savaşa gittiğini söylemiştir. Gerçekten de...”, “...burada sizlerin arasında olmaktan çok büyük onur duyuyorum. Aslında, savaş süresince...”, “...mutabakat, tüm ilgili katılımcılar için büyük ve cesur bir adımdır.”, “...benim kanaatim, Bosna’ya kurtarma mücadelemizin, büyük oranda bize, bizim kim ...”, “...burada sizlerin arasında olmaktan çok büyük onur duyuyorum. Aslında, savaş süresince...”, “...çıkacak büyük bir ülke olacağız. Bunların büyük bir kısmı da herhangi bir...” örneklerinde bulunan “büyük” kelimesinin 164 kez kullanıldığı ve ağırlıklı ortalamasının %0,32 olduğu görülmektedir. Öte yandan “Sayın Baylar, Aziz Dostlar! Şahsım ve Bosna-Hersek...”, “Aziz Krajinalılar! Cumhurbaşkanınız Aliya İzzetbegoviç sizlere...”, “Şehitlerimize rahmet. Bismillahirrahmanirrahim! Esselamu Aleyküm! Aziz dostlarım ve dava arkadaşlarım, buraya...”, “Bayanlar ve Baylar, Aziz dostlar ve saygıdeğer konuklar, Her zaman olduğu gibi...”, “Sayın Milletvekilleri, Saygıdeğer misafirler ve aziz arkadaşlarım, İzninizle hepinizi selamlamak ve...”, “Samac şehrinde yaşadık. Burası Sultan Aziz’in Uş civarında Müslümanlara tahsis ettiği...” örneklerinde bulunan “aziz” kelimesinin 18 kez geçtiği ve ağırlıklı %0,04 olduğu, “...bunu ispatlıyor. Eğer yanılmıyorsam, bu, başarılı

direnşimizin yirminci haftası. Söz konusu...”, “...denebilecek biçimde Hırvat tarafıdır. İlk başarılı adımlardan sonra işler tamamen durdu.”, “...ardımızda duruyor. Bu imtihanlarda kimi başarılı oldu, kimi başarısız. Sizden, bu...”, “...biliyoruz ki, bunu istediler ancak başarılı olamadılar. Halkımızın ve ordumuzun direnişisi...”, “...Insanally’yi Genel Kurul’un 48. oturumundaki başarılı yönetiminden ve Ekselansları Sayın Amar...”, “...de insanüstü hayat mücadeleniz olmadan başarılı direnişimizi düşünebilmek dahi mümkün olamazdı.”, ...bu hedefimize ulaşmakta büyük oranda başarılı sayılabilir. Düşman zehirli propagandasını geliştiriyor.”, “...ortaya konan politik saldırıya da başarılı bir biçimde direndik. İslam karşıtı...”, “...izninizle hepinizi selamlamak ve hepinize başarılı çalışmalarınızdan...”, “...en az iki önemli konuda başarılı olduk: 200 bin askerden oluşan...”, “...ve insan kalmaya çalıştık ve başarılı olduk. Ancak, bunu onlardan dolayı...”, “...temel yasamız. İmtihanda bu nedenle başarılı olduk. Yasal otoritenin ve Bosna...”, “...kez daha dünya kamuoyunu aldatmakta başarılı olacaklar mı, diye kendi kendime...” örneklerinde bulunan başarılı kelimesinin 13 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,03 olduğu görülmektedir. İzzetbegoviç’in konuşmalarından elde edilen bu ifadeler toplandığında grup içi önyargı değerinin %0,39 olduğu görülür. ÇİZELGE-2’de yer alan verilere göre, 87 eyalet/devlet başkanının başkalarına karşı güvensizlik ortalaması %0,42’dir; düşük değer eşiği %0,32 ve yüksek değer eşiği ise %0,53 olarak belirlenmiştir. İzzetbegoviç’in başkalarına karşı güvensizlik değeri ise %0,39 ile ortalamanın altında ancak düşük eşiğinin üzerinde bir seviyededir.

Alija İzzetbegoviç, farklı etnik gruplara mensup insanlar arasında birleştirici bir lider olmuş ve bu sayede Bosna içerisindeki farklı etnik gruplar arasında uyumu sağlamıştır. Grup içi önyargı değerinin ortalama değerde olması, etnik ayrımcılık yerine birlik ve hoşgörüye odaklanmasının göstergesidir. İzzetbegoviç’in liderlik tarzı, Bosna-Hersek’teki etnik çeşitliliği kucaklayan ve tüm topluluklara eşit davranan bir yaklaşımı yansıttığı, grup içi önyargıya yer vermediği ve tüm vatandaşlarına eşit haklar tanınmasına yönelik olduğu şeklinde belirtilebilir. Grup içi önyargısının ortalama değerde olması, İzzetbegoviç’in ülkesinin birliğini ve çok kültürlülüğünü koruma çabalarını desteklemesi ve toplumsal barışın tesis edilmesi ve korunmasına katkıda bulunması ile ifade edilebilir. İzzetbegoviç’in bu liderlik özelliği, grup içi önyargıyı azaltarak farklı

etnik gruplar arasında diyalog ve iş birliği fırsatlarını teşvik etmesi ve bu sayede toplumsal uyumu güçlendirmesiyle sonuçlandığı belirtilebilir.

7. Diğer İnsanlara Karşı Şüpheliği ve Genel Güvensizliği

Liderin kullanacağı şüpheli söylemler, kışkırtıcı ifadeler bu özellik için incelenecek olan ifadelerdir. Bu tür ifadeler, liderin şüpheliğini ve belirli bir grubu, düşünceyi veya olayı hedef almasını yansıtabilir. Ancak bu tür dilin kullanılması, genellikle toplumsal gerilimleri artırabilir ve gruplar arasında ayrılık yaratabilir. Bu da bünyesinde birden fazla etnik grup barındıran toplumların liderleri açısından risk teşkil edebilir. Bu değişkeni değerlendirmek için kullanılan göstergeler arasında “şüpheli”, “acaba”, “komplo”, “yapsın da görelim”, “planlı bir politika uyguluyorlar”, “hain” gibi ifadeler örnek gösterilebilir.²³⁹

İzzetbegoviç’in incelenen konuşmalarından elde edilen “...sürdürerek ebediyen ayakta kalabilir mi? Acaba sizleri, Bosna-Hersek’i şimdiye dek...”, “...kalma savaşı verdiği bir anda acaba birilerinin gerçekten tarafsız kalma hakkı...”, “...aittir. Etrafı kara bulutlar kaplıyor. Acaba, doğu veya batıdan herhangi bir...”, “...durdu ve ben kendi kendime, “Acaba onlar bu federasyonu gerçekten arzuluyorlar.”, “...Nasıl bir şey hak ediyoruz acaba? İyi bir geleceği hak ettiğimizi...”, “...ihlal edilen önceki anlaşmalara göre acaba ne açıdan farklılık arz ediyor.”, “...yorum ve tepkilere yol açtı. Acaba Bosna-Hersek Ordusu’nun saldırganı karşı...”, “...ile HVO güçleri birlikte katıldılar. Acaba bu, Karadzic’in Sırlarına karşı ortak...”, “...sadece bir yakıştırmadan ibaret midir acaba? Tamamen açık olacağım: Bunlar sadece...”, “...tam aksine sonuç aldıkları oluyor. Acaba mücadeleye devam konusunda, hiç kendinizi...”, “...Fransa ve İngiltere (Rusya dahil) acaba niçin ambargonun kaldırılmasına karşı oy...”, “...en az söz sahibi oldu. Acaba tarih şimdi de üstelik daha...”, “...belirleyecek bir dünya lideri bulunmuyor. Acaba Bosna-Hersek, siyasi menfaat bağıyla...”, “...arasındaki uçurum günden güne derinleşiyor. Acaba bu bölünme yavaş yavaş ciddi...”, “...karmaşık siyasi sorundur. Sayın Carter acaba bunun bilincinde miydi, bilemiyorum. Onun...”, “...sona ermesi ihtimali de var.

²³⁹ Ömer Ak, a.g.m., s.10

Acaba, bu bizim için sonu çıkmaz.”, “...onların, barışsa bizim şansımız. Kısacası, acaba barışın bize sunacağı fırsatları kullanmayı...”, “...ne yapabileceğimize bağlı olduğu şeklindedir. Acaba bizler, kontrolümüz altındaki Bosna...”, “...bulacağı bir Bosna’yı geliştirebilecek miyiz? Acaba onun ışığı, ülkenin en ücra...” örneklerinde bulunan “acaba” kelimesinin 21 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,04 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde “...bizden korkmadığında muzaffer olabiliriz. İnsanları tehdit eden bir ordu sefildir.”, “...Mavi Bereliler çekilir. O bir tehdit. Bizleri, sivil halka gıdanın ulaştırılmayacağı...”, “...da zorlaştırıyorsunuz. UNPROFOR aracılığıyla yapılan tehdit bunun en taze örneğidir: Eğer...”, “...güçlerince temsil edilen tüm dünya, tehdit altındaki tek bir kenti bile...”, “...önlemi engellediler.” Bu, Göttingen’de bulunan, Tehdit Altındaki Halklar Topluluğu’nun bir...”, “...fikir yürütüyorlar: Artık kutuplaşma yok, tehdit yok ne ABD’ye ne de...”, “...kültürel, ulusal ve anayasal olarak tehdit altında tutuldu. Hırvatların, Bosna-Hersek...”, “...olayı artık tanımıyorum. Hayatınızda hiç tehdit edildiniz mi, Sırplar size hakaret...”, “...ve belki bizi askeri olarak tehdit eden faşist düzenlerden Bosna Hersek’in...”, “...aynı tavrı, Brejnev’in doğrudan Tito’yu tehdit ettiği Yugoslavya ile SSCB arasındaki...” örneklerinde bulunan “tehdit” kelimesinin 10 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “...izin vermeyin. Bizler küçük bir komplo toplumu yaratmak niyetinde değiliz. Her...”, “...yönelik bir girişim olarak değerlendiren komplo teorisini reddettim. Bu teoriye göre...”, “...kasıtlı olarak Sırpları kızdırtıyorlar. Bu komplo teorisini ortaya atanların dayandıkları bazı...”, “...barış planı çerçevesindeki yeni gelişmeler, komplo teorisinin takipçilerine yeni bir delil...”, “...bağlantılı olan, Boşnaklara yönelik uluslararası komplo teorileri gerek bizim, gerekse...”, “...bir paranoya meselesi midir, yoksa komplo gerçekçi bir zemine de dayanıyor.”, “...Boşnak halkına yönelik aktif bir komplo olduğunu söyleyemem, ancak pasif bir...”, “...beklenen önlemlerin alınamayışının yarattığı bir komplo. Uluslararası kuruluşlar, bunu kafa...” örneklerinde bulunan “komplo” kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu, “...onur halkımızın askeri olmaktır. Eğer birileri, beni asker olarak nitelendirecek olsaydı...”, “...için bir başka sürprizdi. Eğer birileri kutsal şeyleri, köprüleri, kültürel anıtları...”, “...gelişmek zorunda kaldı? Elbette suçlu birileri vardır; fakat onlar biz değiliz.”, “...da hiçbir zaman vazgeçemediler. Ben birileri suçlu diyorum. Belki bu kritik...”, “...bu mevcut kişiler yerine başka birileri

olsaydı, Yugoslavya'nın yeniden bir yapılandırılması..., *"...biz suçluysak, Çetnikler suçlu değil! Birileri bize "Silahlanma yolunu siz başlattınız."*, *"...varılanın uygulanmasında önemli ilerlemeler yok. Birileri suçlu. Sorumluluğun, Boşnak..."*, *"...düşünmüştüm. Her nereye gidersek gidelim, birileri ile bağlantı kurma imkânı! Bu..."*, *"...noktasında birleşecekleri ihtimalinden korkuyor musunuz? Birileri Bosna'da dünya savaşının sahnede olduğunu..."*, *"...kayda değer bir ilerleme gerçekleştiremedik. Birileri, bizim bu görülen ve görülmeyen..."*, *"...öldüğü iddiası bir yalan. Eğer birileri birlikte yaşamayı hayal ediyorsa, bu..."*, *"...suçu üzerimize atmasına fırsat tanıyalım? Birileri, tamamen haklı olarak, cevabımızın türü..."* örneklerinde bulunan "birileri" kelimesinin 12 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,02 olduğu görülmektedir. Öte yandan *"...özgürlük için mücadele veren, kimseden nefret etmeyen bir halkız. Kısmen cesaretimiz..."*, *"...ulaşmak isteyen insanlarız. İnsanlara karşı nefret hissetmiyorum. İnanın bana, tüm bu..."*, *"...acı tecrübelerden sonra dahi insanlardan nefret etmiyorum. Her şeyin güzel neticeleneceğine..."*, *"...ihtiyacımızdan söz ediyorlar. Ancak, kör nefret üzerine tek bir kelime bile..."*, *"...Bugün de her iki ideolojiden nefret ediyorum. Bosnalı Müslümanların toplumsal ve..."*, *"...bizzat kendimiz şovenizm karanlığına ve nefrete mi teslim olacağız? Bosna kesinliği..."*, *"...karıştırdığımız iki farklı şeydir. Batı'dan nefret etmek yerine onunla rekabet edelim."* Örneklerinde bulunan "nefret" kelimesinin 8 kez geçtiği ve ağırlıklı ortalamasının %0,01 olduğu görülmektedir. Belirtilen yüzdeler toplandığında %0,11 değerine ulaşılmaktadır. ÇİZELGE – 2'de belirtilen değerlerde 87 eyalet/devlet başkanının başkalarına karşı güvensizlik ortalaması %0,41, düşük değer eşiği %0,25 ve yüksek değer eşiği ise %0,56'dır. İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değeri ise %0,11 ile düşük seviyededir.

İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değerinin düşüklüğü ise, diğer insanlar ve organizasyonlarla etkileşim ve iş birliğinde yetenekli ve istekli olması ve bu sayede gerek diğer ülkelerin siyasi liderleri ile olan temasları ve görüşmeleri, gerekse uluslararası organizasyonlarla yakın bir temasta bulunması ile açıklanabilir. İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değerinin düşük olması, liderlik döneminde farklı etnik gruplar arasında diyalog ve anlayışın geliştirilmesine olanak tanıdığı ifade edilebilir. Çevresindeki insanlara karşı

şüpheli veya güvensiz bir tavırdan ziyade halkına ve ordusuna olan güvenini sürekli belirtmesi de bu değer düşüklüğünün bir göstergesidir. Aynı şekilde güvensizlik yerine topluma olan inancı toplumun farklı kesimleriyle ortak amaçlara ulaşma ve uzlaşma sağlama konusunda kendisine yardımcı olmuştur. İzzetbegoviç'in toplumun farklı kesimleriyle iş birliğini ve açık iletişimini sürdürmesi, Bosna-Hersek'teki karmaşık siyasi ortamı yönetme yeteneğini arttırdığı belirtilebilir.

F. İzzetbegoviç'in Siyasi Kişiliğinin Bosna Hersek Bağımsızlık Sürecine Etkisi

İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğine genel olarak bakılacak olursa; göstermiş olduğu liderlik tarzı ile, güçlü bir devlet adamı imajı çizmiş ve Bosna-Hersek'in tarihi ve kültürel zenginliklerini ve etnik karmaşıklığını kucaklayan bir perspektife odaklandığı belirtilebilir. Bağımsızlık fikrinin oluşmasında, siyasi hayatının sonuna kadar İzzetbegoviç'in liderlik yetenekleri ve siyasi duruşu, ülkenin içinde bulunduğu zorlu koşullarda bir direniş simgesi haline gelmiştir. Örneğin; Bosna Hersek'in bağımsızlığı için öncelikle diplomatik yolları deneyen İzzetbegoviç, diplomasinin artık çözüm getirmeyeceğini fark ettiği anda, 20 Haziran 1992'de Bosna-Hersek Meclisi'ni toplamış ve savaş kararı almıştır. Aliya, bu noktada başkomutanlık görevine getirilmiştir. Başkomutanlık süresince ise hem savaş alanında hem de politik sahada önemli mücadeleler vererek, savaşın kaderinde etkili rol oynamıştır.²⁴⁰ Bu bağlamda, İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği, sadece Bosna-Hersek içinde değil, aynı zamanda uluslararası alanda da dikkat çeken bir figür olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Kendine özgü politik vizyonu ve stratejik hamleleri, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasına ve Bosna-Hersek bünyesinde bulunan karmaşık etnik yapının birleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Aliya İzzetbegoviç'in genel siyasi süreci incelendiğinde, aldığı kararlar ağırlıklı olarak gerek danışmanları gerekse partisinin desteğiyle aldığı kararlar olmuştur. Bu da Etkileşimli Karar tipinde kararlar aldığını göstermektedir. Örneğin; Aliya, savaşın başlamasında önce, İzzetbegoviç'in liderliğindeki SDA partisi, Yugoslavya ordusuna Boşnakları asker olarak vermeme ve bağımsız

²⁴⁰ Mehmet Ataş, a.g.e, s.72

birlikler kurma kararı almıştır. Bu karar daha sonra savaşın kaderini etkileyecek önemli bir adım olarak ortaya çıkmıştır.²⁴¹ Bir karar alıcı olarak İzzetbegoviç'in bağımsızlık hedefi, Boşnakların eşit haklara sahip olması gibi hedefleri İzzetbegoviç'in bünyesinde belirlenmiş, devletin milli çıkarlarının ve uzun dönem politikalarının temelini oluşturmuştur. Yine bu hedefler önem sırası olarak en üst sırada yer alan hedefler olmuştur. Bu kapsamda İzzetbegoviç'in bir siyasi lider ve karar alıcı olarak rasyonel aktör modelinde²⁴² kararlar aldığı belirtilebilir.

Teorik ve kavramsal çerçevenin incelendiği II. bölümdeki “*Karar Alma Birimi Belirleme Çizelgesi*” ne göre Bosna'daki etnik gerginlikler ve Sırp baskısı kriz durumunun algılanması ve tanımlanması olarak belirtilebilir. Bu durumda İzzetbegoviç bağımsızlık sürecinin liderliğinin bir adayı olarak baskın lider olma olasılığı olan biri olarak meydana çıkmaktadır. Bir ülkenin bağımsızlığının elde edileceği kritik bir süreç olan bu süreçte gerek diğer ülkelerle gerekse uluslararası organizasyonlarla yürütülecek olan yüksek düzeyli bir diplomasi gereklidir. İzzetbegoviç'in gerek aldığı eğitim gerekse okuduğu kitaplar ve görüşleri sebebiyle dış politikaya ilgisinin olduğu değerlendirilebilir. Karşılaşılan konu bağımsızlık ve hürriyet gibi kritik hususları içerdiğinden kritik bir öneme sahiptir. Bu sorunsu gerek baskı gören bir Boşnak olarak gerekse bağımsızlık fikrinin mimarlarından birisi olarak İzzetbegoviç'i kişisel olarak ilgilendirmektedir. Bağımsızlık sürecindeki lider olarak İzzetbegoviç karar alma sürecine aktif bir katılım sağlamıştır. Sürecin lideri olarak karar alma yetkisini gerektiği zamanlarda diğer aktörlere delege etmiştir. Fakat bu aktörler kendi siyasi partnerleri ve dava arkadaşları olmasından dolayı rejim dışı birimler olarak değerlendirilemez. İzzetbegoviç'in siyasete ilk başladığı dönemlerden beri bağımsızlık konusunu şahsi bir mesele olarak görmesi, karar alma sürecini aktif bir biçimde ağırlıklı olarak kendisinin yönetmesi, kararlarının sonuçlarının da yüksek düzeyli diplomatik kararlar olması sebebiyle, Hermann'ın²⁴³ “*Karar Alma Birimi Belirleme Çizelgesi*” ne göre Baskın Lider tipindedir. İzzetbegoviç'in baskın lider tipinde olması, özellikle bağımsızlık mücadelesi sürecinde karşı karşıya kaldığı zorlu şartlarda ülkesinin birliğini ve mücadele azmini

²⁴¹ Mehmet Ataş, **a.g.e.**, s.72

²⁴² Cansu Güleç, **a.g.e.**, s.90

²⁴³ Margaret Hermann ve Charles F. Hermann, **a.g.e.**, s.370

sağlamlaştırmak için önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Yine baskın liderlik tipinde olması, kullandığı bütünleştirici ifadeler ve gösterdiği kararlı yapısı sayesinde bağımsızlık sürecinde Bosna-Hersek'in karmaşık etnik yapısını bir arada tutmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca baskın tipte liderliği, bağımsızlık süreci gibi zorlu bir dönemde sık sık değişen politik ve askeri koşullar altında sağlam bir duruş sergilemesini kolaylaştırmıştır.

İzzetbegoviç'in olayları kontrol edebilme inancı değeri %0,59 ile ortalamanın üzerindedir ve "yüksek" olarak söylenebilir. Bu değer yüksekliği bağımsızlık sürecinde göstermesi gerektiği liderlik gücünü artırdığı belirtilebilir. Bu etken, bağımsızlık sürecinde önemli kararlar almasına ve liderlik görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesine yardımcı olduğu ifade edilebilir. Bu değer yüksekliğine en iyi örneklerden birisi ise İzzetbegoviç'in SDA partisinin kurulmasından önce ülke yönetimini planlamasıdır. "*Ülkenin demokratik bir şekilde yeniden yapılandırılması için demokratik partilerin kurulması gerekmektedir.*"²⁴⁴ sözüyle en başından beri Bosna Hersek için demokratik bir ülke kurma fikri ve inancı olduğu belirtilebilir. İzzetbegoviç'in kararlı duruşu ve olayları kontrol edebilme inancının yüksekliği, Bosna-Hersek hakkında birlik ve motivasyon oluşturmuştur. Bu da bağımsızlık mücadelesine destek sağlamak, toplumu bir araya getirmek ve halkın liderine duyduğu güveni artırmak açısından önemlidir. Ne-Benzer şekilde İzzetbegoviç'in olayları kontrol etme inancının yüksekliği, uluslararası platformlarda Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecini savunurken daha etkili olmasına olanak tanımıştır. Güçlü bir lider imajı ile, uluslararası toplumda Bosna-Hersek'in taleplerini daha etkili bir şekilde iletebilmesine yardımcı olmuştur.

İzzetbegoviç'in güce ve nüfuza duyulan istek değeri %0,63 ile ortalamanın üzerindedir ve "yüksek" değerdedir. Bunu "*Sebebini bilmesem de başından beri 'lider' bendim.*"²⁴⁵ ifadesiyle belirtmiştir. İzzetbegoviç'in güce duyduğu istek değerinin yüksekliği ona, bağımsızlık sürecinde göstermesi gereken liderlik imajı açısından daha etkili olmasını, kritik kararları alma esnasında daha aktif olmasını ve gerek iç gerekse dış politikada daha kararlı bir duruş ve tutum sergilemesini

²⁴⁴ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.90

²⁴⁵ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.92

sağladığı değerlendirilmektedir. Bu da bağımsızlık sürecinde İzzetbegoviç'in çatışma ortamını daha kolay yönlendirmesini sağlamıştır. Benzer şekilde, İzzetbegoviç'in güce nüfuz etme isteği, halk üzerinde de güçlü bir etki bırakmıştır. Bu sayede İzzetbegoviç bağımsızlık mücadelesinde halkın desteğini kazanmış ve toplum içinde farklı etnik gruplar arasında güven ve dayanışma oluşmasına yardımcı olmuştur. İzzetbegoviç'in kişilere ve olaylara nüfuz edebilme isteği gerek diğer ülkelerle gerekse uluslararası organizasyonlarla olan görüşmelerde daha etkili bir duruş ve daha kararlı bir duruş sergilemesini sağlamıştır. Bu da uluslararası arenada ne istediğini bilen bir lider görünümü kazandırmıştır.

İzzetbegoviç'in kavramsal karmaşıklık değeri %0,74 ile ortalamanın üzerindedir ve “yüksek” olarak değerlendirilebilir. Kavramsal karmaşıklığının yüksek olması sayesinde İzzetbegoviç gerek bağımsızlık sürecine giden dönemde gerekse bağımsızlık sürecinde karmaşık durumları daha iyi anlamış ve analiz etmiştir. Bu sayede İzzetbegoviç, bağımsızlık sürecindeki yol haritasını oluştururken stratejik planlama ve önemli kararlar alma konularında etken bir görüntü sergilemiştir. Nitekim İzzetbegoviç, sadece savaş alanında değil, aynı zamanda politik sahada da büyük mücadeleler vermiştir. İzzetbegoviç, Sırplarla mücadele etmenin düzenli bir ordu olmadan mümkün olamayacağını öngörmüş ve ilk olarak tüm Bosna halkını savaşa çağırmıştır.²⁴⁶ Bu da yüksek kavramsal karmaşıklık değerine sahip olmasının bir göstergesidir. Ayrıca yüksek kavramsal karmaşıklık değeri etrafındaki insanların çeşitli bakış açılarını anlamasına ve bulunduğu toplum içerisindeki farklı gruplar arasında uzlaşma çabalarını desteklemesine yardımcı olmuştur. Bu da toplum içerisinde birlik ve dayanışma oluşturarak bağımsızlık sürecinde İzzetbegoviç'e yardımcı olmuştur.

İzzetbegoviç'in özgüven değeri %0,94 ile “yüksek” seviyededir. İzzetbegoviç'in yüksek özgüveni, bağımsızlık mücadelesinin lideri pozisyonunda daha hızlı ve etkili kararlar almasını sağlamıştır. İzzetbegoviç'in yüksek özgüveni ve bu özgüvene dayalı aldığı güçlü kararlar, Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinin yönetimini güçlendirmiş ve etkili bir liderlik sergilemesine olanak tanımıştır. Aynı şekilde yüksek özgüven, İzzetbegoviç'in etnik ve dini çeşitliliğe

²⁴⁶ Mehmet Ataş, a.g.e, s.72

sahip Bosna-Hersek toplumunu bir arada tutma konusundaki çabalarını desteklemiştir. Kendine güvenen bir lider olarak, farklı etnik gruplar arasında birlik ve dayanışma mesajları vermiş ve bu sayede ülkenin iç bütünlüğünü güçlendirmiştir. Ayrıca İzzetbegoviç'in kendine güveni, zorlu bağımsızlık sürecinde Bosna-Hersek halkını motive etmede önemli bir rol oynamıştır. Gösterdiği kararlı duruş, halkın bağımsızlık mücadelesine katılımını artırmış ve toplumsal destek oluşturmuştur. Bu kararlı duruşa örnek olarak Dayton'daki heyet üyelerinin kendilerince hazırladıkları haritayı İzzetbegoviç'e göstermeden kutlamaları ancak İzzetbegoviç'in bu haritada belirtilen sınırları kabul edemeyeceğini belirterek onların planlarını bozması²⁴⁷ örnek verilebilir. Ek olarak İzzetbegoviç'in özgüveninin yüksek olması, uluslararası diplomasi ve müzakerelerde güçlü bir duruş sergilemesini sağlamış, ülkesinin bağımsızlığını savunmuş ve gerek dost ülkelere gerekse uluslararası toplumlardan destek talebini güçlendirmiştir. Bu da uluslararası toplumun Bosna-Hersek'e yönelik ilgisini artırmış ve bağımsızlık sürecini destekleyici bir faktör olmuştur.

İzzetbegoviç'in problemin çözümüne odaklanma değeri %0,66 ortalama" seviyededir. Bu değer ortalama seviyelerde olması İzzetbegoviç'in bağımsızlık sürecinde karşılaşılan siyasi, diplomatik ve askeri sorunlara çözüm arama konusunda daha etkili olmasını sağlamıştır. İzzetbegoviç'in "*Dayton 'da barış yaptık. Şimdi gerçek barıştan ziyade şöyle ya da böyle savaşız günler yaşıyoruz. Dayton bir uzlaşmadı ve uzlaşmalar adil değildir. Ancak artık Bosna 'da katliam yok. Her gün yaşıyorduk bunları. Buna son vermeliydik ve bundan çekinmemeliydik.*"²⁴⁸ sözleriyle aslında Dayton'daki şartlardan memnun olmasa da vatandaşlarının canlarının kaybetmemesi için barışa razı olduğu dolayısıyla da problemin çözümüne odaklandığı değerlendirilebilir. Aynı şekilde bu değer ortalama seviyelerde olması değişen koşullara uyum sağlama ve esnek bir liderlik sergilemesine ve böylece bağımsızlık sürecinde karşılaşılan karmaşık durumlar karşısında daha hızlı ve etkili bir şekilde tepki verebilmesine olanak tanımıştır. Ancak bu değer yüksek olmaması karar alma süreçlerinde belirsizlik yaratmasına ve daha güçlü bir liderlik vizyonunun sergilenememesine olanak vermektedir. İzzetbegoviç'in de bazı durumlarda karar alma sürecinin uzadığı ve

²⁴⁷ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.404-405

²⁴⁸ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.386

hissettiği sorumluluk yüzünden kritik kararlar almasının güçleştiği değerlendirilmektedir. Bu da bağımsızlık sürecine olumlu bir katkıda bulunmamaktadır.

İzzetbegoviç'in grup içi önyargı değeri %0,39 ile “orta” seviyededir. İzzetbegoviç'in düşük grup içi önyargısı, etnik ve dini çeşitliliğe sahip Bosna-Hersek toplumu içinde birlik ve uyumun sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ortalamanın altında bulunan grup içi önyargı değeri sayesinde İzzetbegoviç farklı etnik gruplara eşit mesafede durmuş ve bu gruplar arasında adaleti tesis etmesine olanak sağlamıştır. İzzetbegoviç'in tarafsızlığı, ülkedeki farklı grupların bağımsızlık mücadelesine daha geniş bir destek sunmasına olanak tanımıştır. Aynı şekilde İzzetbegoviç'in bu değeri, ülkenin yönetiminde çokkültürlülüğü benimsemesine olanak tanımıştır. Farklı etnik grupları temsil eden liderlerle etkileşimde bulunarak, Bosna-Hersek'in çokkültürlü yapısını koruma ve teşvik etme çabalarında öncülük etmiştir. Böylece ülkede yaşayan farklı gruplara eşit haklar ve fırsatlar sunma hedefine hizmet etmiştir. İlave olarak farklı etnik gruplara adil davranması, dış dünyada Bosna-Hersek'i temsil ederken ülkenin birlik ve beraberlik olması gerektiğini vurgulamış ve bu da uluslararası ortamlarda İzzetbegoviç'e daha olumlu bir imaj sağlayarak bağımsızlık sürecini kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı bir etkide bulunmuştur. Yine savaş süresi boyunca da askerlerden kopuk bir lider olmamış, sürekli olarak cepheleri ziyaret ederek askerlere büyük bir moral kaynağı olmuştur.²⁴⁹ Bu da İzzetbegoviç'in sadece yönetim grubunda olup olayları uzaktan izlemesiyle kalmayıp aynı zamanda bu ülkenin bir askeri olduğu görüntüsü vermiş ve grup içi önyargı değerinin düşüklüğüne bir örnek teşkil etmiştir.

İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değeri %0,11 ile “düşük” seviyededir. İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değerinin düşük olması, uluslararası düzeyde daha etkili diplomasi ve iş birliği çabalarına olanak tanımıştır. Farklı ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla kurduğu ilişkiler, Bosna-Hersek'in bağımsızlık mücadelesini ve mücadelenin uluslararası alandaki ifadesini desteklemiştir. Grup içi önyargı değerinin düşüklüğü İzzetbegoviç'in daha uzlaşmacı bir yaklaşımı benimseyerek, farklı gruplar arasında gerginlikleri

²⁴⁹ Mehmet Ataş, a.g.e, s.72

azaltmasına yardımcı olmuştur. İzzetbegoviç'in "*Hedefimiz özgür insanlardan oluşan bir Bosna'dır. İnsanın ve insan haklarının saygı gördüğü bir Bosna'dır. (...) Nefret ve hoşgörüsüzlüğe özgürlük ve demokrasiyle karşı çıkıyoruz.*"²⁵⁰ sözleri bu değerın düşüklüğünü ifade edebilecek iyi örneklerden bir tanesidir. Benzer şekilde İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik değerinin düşük olması, iç politikada daha fazla siyasi istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu istikrar sayesinde İzzetbegoviç'e Bosna Hersek bağımsızlık sürecinde siyasi olarak daha fazla destek sağlanmıştır.

Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği Bosna-Hersek'in bağımsızlık sürecinde önemli bir yere sahiptir. Bu sürece siyasi kişiliğinin büyük derecede olumlu katkısı olmuştur. Bunu konuşmalarından birisinde yer alan "*Olayın gelişimine etki etmede bu güçleri sıralamaya tabi tutarsak, en tepe noktada biz yer alırız, bizim askeri ve siyasi etkimiz yer alır. Çünkü diğer bazılarının aksine bizimkisi doğrudandır*" ifadeleriyle de kendisi de belirtmektedir. Liderlik becerileri, kararlılığı ve çok kültürlü birliği savunma vizyonu, Bosna-Hersek'in uluslararası arenada daha hızlı tanınmasını sağlamış ve bağımsızlık sürecinin başarılı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olmuştur. İzzetbegoviç'in mirası, Bosna-Hersek'in tarihindeki önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir ve ülkenin bugünkü politik ve toplumsal yapısında hala etkisini sürdürmektedir.

²⁵⁰ Aliya İzzetbegoviç, **Tarihe Tanıklığım**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2002, s.234

V.SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin Bosna Hersek bağımsızlık sürecine olumlu ya da olumsuz etkisini araştırmaktır. Çalışmada İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin analizi yapılarak Bosna Hersek bağımsızlık sürecine olan etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu sebeple çalışmada "Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği Bosna Hersek bağımsızlık sürecine olumlu mu yoksa olumsuz mu etkide bulunmuştur?" sorusu sorulmuştur. Çalışmada İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin Bosna Hersek bağımsızlık sürecine olumlu etkide bulunduğu hipotezi öne sürülmüştür. Liderlik karakter analizi yöntemiyle İzzetbegoviç'in siyasi kişiliği incelendiğinde Aliya İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin, Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecini kolaylaştırıcı, yönlendirici ve hızlandırıcı dolayısıyla da olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde dış politika kavramı ve dış politika analizi kavramları incelenmiş ve dış politikada karar alma kavramının tanımı, yapısı, karar alma süreci ve nu süreci etkileyen unsurlar incelenmiştir. Aynı şekilde dış politikada lider kavramı ve karar almada liderin önemi konuları araştırılmıştır. Yine aynı bölümde Hermann'ın liderlik karakter analizi incelemesi yapılmıştır. Çalışmada operasyonel kod analizi yerine liderlik karakter analizi seçilmiştir. Bunun sebebi elde edilen kaynakların liderlik karakter analizi için daha uygun bir kaynak teşkil etmesidir. Hermann'ın çalışmasına göre liderin karakter analizi 7 özellik altında incelenmektedir. Bu 7 özellik, bir liderin çevresindeki kısıtlamalara karşı gösterdiği tepkileri, edindiği bilgileri nasıl değerlendirdiğini ve eyleme geçmek için hangi motivasyonlarla hareket ettiğini anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

İkinci bölümde ise Bosna-Hersek'in tarihi incelenmiştir. Bu inceleme Bosna-Hersek'in ilk zamanlarından Yugoslavya dönemindeki zamanlarını kapsamaktadır. Bosna-Hersek'in Yugoslavya'dan ayrılma sürecinde, Aliya İzzetbegoviç, bağımsızlık ilanının öncü savunucularından biri olmuştur. 1992 yılında Bosna-Hersek, Yugoslavya'dan ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir.

İzzetbegoviç, bu kararı liderlik ettiği Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin kuruluşuna yol açan önemli bir figür olarak desteklemiştir. Ancak, bu bağımsızlık ilanı ve Yugoslavya'dan ayrılma süreci, aynı zamanda Bosna-Hersek savaşının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu savaş, etnik gruplar arasında şiddetli çatışmalara neden olmuş ve binlerce insanın ölümüne ve milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmıştır. İzzetbegoviç, bu dönemde Bosna-Hersek'in uluslararası arenada bağımsızlığını savunmak için yoğun bir diplomatik çaba harcamıştır. Bu çabalardan birisi de Birleşmiş Milletlere başvurarak Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olarak tanınmasını talep etmesi olmuştur.

Üçüncü bölümde ise İzzetbegoviç'in çocukluğundan başlamak üzere hayatı incelenmiş ve siyasi hayata nasıl başladığı anlatılmıştır. Yine bu bölümde İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin analizi yapılmıştır. İzzetbegoviç, Bosna Hersek'in bağımsızlık mücadelesinin liderlerinden biri olarak hem iç politikada hem de uluslararası arenada etkili bir rol oynamıştır. İzzetbegoviç'in siyasi düşüncesi, İslam'ın Bosna-Hersek'in kültürel ve ulusal kimliğinin bir parçası olduğunu savunan bir vizyona dayanmıştır. Ancak, bu anlayışı, etnik dinamiklerle bağlantılı olmuş ve İzzetbegoviç, Bosna-Hersek'in çok kültürlü yapısını koruma ve bu farklılıklar arasında barışı sağlama konusundaki kararlılığını her zaman vurgulamıştır. İzzetbegoviç'in diplomatik çabaları dikkatli incelendiğinde aslında onun farklı etnik grupların bir arada barınabileceği bağımsız bir Bosna-Hersek hayal ettiği gözlemlenebilir. İzzetbegoviç'in uluslararası arenada yaptığı diplomatik çalışmalar da bağımsızlık sürecinde büyük önem taşımaktadır. Birçok ülke ve uluslararası kuruluşla aktif olarak iletişim kurarak, Bosna Hersek'in uluslararası tanınmasını ve desteğini sağlamaya çalışmıştır. İzzetbegoviç'in liderliği ve etkili diplomasisi, uluslararası toplumun Bosna Hersek'e yönelik desteğini artırmaya ve bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasında kritik bir rol oynamaya yardımcı olduğu belirtilebilir.

İzzetbegoviç, savaşın sona ermesiyle birlikte Bosna-Hersek'in devlet başkanı olmuş ve ülkeyi yeniden inşa etme çabalarına liderlik etmiştir. Ülkede, savaşın yıkıcı etkileri hala derinlemesine hissedilmiş ve ülke, uzun yıllar sürecek bir iyileşme süreciyle karşı karşıya kalmıştır. İzzetbegoviç, bu dönemde farklı etnik grupların yeniden birleştirilmesi, ülkenin yeniden inşası ve barışın sağlanması için çaba sarf etmiştir. Aliya İzzetbegoviç, 2003 yılında yaşamını

yitirmiştir, ancak onun siyasi mirası hala Bosna-Hersek'in tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Kendisi, Bosna-Hersek'in bağımsızlığı için verilen mücadelede öncü bir figür olarak anılmaktadır ve ülkenin çok kültürlü yapısını koruma konusundaki kararlılığı takdirle anılmaktadır. Onun liderliği ve savaş sırasındaki kararları hala tartışmalıdır ve Bosna-Hersek'in tarihindeki karmaşıklığı yansıtmaktadır. Buna rağmen Dayton'daki onayladığı kararların ülke için yeterli olmadığını kendisi de ifade etmektedir. İzzetbegoviç'in mirası, Bosna-Hersek'in tarih ve kimlik arayışındaki önemli bir dönemin bir yansımasıdır. Liderlik tarzı, politik vizyonu ve diplomatik çabaları, Bosna Hersek'in bağımsızlık mücadelesinde halkı bir araya getirmeye, uzlaşma sağlamaya ve uluslararası desteğin ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. İzzetbegoviç, uluslararası arenada Bosna-Hersek'in bağımsızlığını savunmak için önemli bir diplomatik çaba harcamıştır. Bağımsızlığın ilan edildiği ilk zamanlardan itibaren Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlara başvurarak Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olarak tanınmasını talep etmiştir. Savaşın sona ermesinin ardından İzzetbegoviç, Bosna-Hersek'in devlet başkanı olarak ülkenin yeniden inşa edilmesi ve barışın sağlanması için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Ancak, bu dönemde ülke hala savaşın yıkıcı etkileriyle mücadele ettiği için süreç istenildiği kadar hızlı ve verimli bir biçimde devam etmemiştir. Ancak o dönemde gösterilen gayretler, bugünkü Bosna'nın temelini oluşturmuştur. İzzetbegoviç'in mirası, Bosna Hersek'in bugünkü şeklini ve ulusal kimliğini etkilemeye devam etmektedir.

Çalışmada İzzetbegoviç'in liderlik tarzı, vizyonu ve politik duruşu incelenmiş ve bu unsurların Bosna Hersek'in bağımsızlığını elde etme sürecindeki etkileri değerlendirilmiştir. İzzetbegoviç'in liderlik tarzı, kararlılık, cesaret ve halkına olan bağlılığını vurgulayan özelliklerle tanımlanabilir. Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecinde, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmalarına rağmen, İzzetbegoviç ve ekibi, halkın özgürlüğü ve bağımsızlığı için mücadele etmeye kararlı bir şekilde ilerlemiştir. İzzetbegoviç'in liderlik tarzı, Bosna Hersek halkı arasında güven ve birlik duygusu oluşturarak, bağımsızlık sürecindeki zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca, İzzetbegoviç'in politik vizyonu da bağımsızlık sürecinde önemli bir rol oynamıştır. İzzetbegoviç, etnik ve dini farklılıklara saygı duyan, çok kültürlü ve demokratik bir Bosna Hersek'in

inşasını hedeflemiştir. Bu vizyon, Bosna Hersek halkının çeşitli grupları arasında hoşgörü ve uzlaşmayı teşvik ederek, uzun süreli barış ve istikrarın temelini atmaya yardımcı olmuştur.

İzzetbegoviç'in siyasi kişiliğinin analizi nicel araştırma yöntemlerinden metin analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çeşitli röportaj ve demeçlerden elde edilen en az 100 kelimelik 50 konuşma incelenmiştir. Konuşmalar Nvivo programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda İzzetbegoviç'in "*Olayları Kontrol Edebilme İnancı*" değeri yüksek, "*Güce ve Nüfuza Duyulan İstek*" değeri yüksek, "*Özgüven*" değeri yüksek, "*Kavramsal Karmaşıklık*" değeri yüksek, "*Problemin Çözümüne Odaklanma*" değeri orta, "*Grup İçi Önyargı*" değeri orta, "*Başkalarına Karşı Güvensizlik*" değeri ise düşük çıkmıştır. Ayrıca İzzetbegoviç rasyonel aktör modelinde bir karar verici olmakla beraber, karar birimi açısından baskın bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerlerin Bosna Hersek bağımsızlık sürecine olan etkileri incelendiğinde olayları kontrol edebilme inancı değerinin yüksek olması bağımsızlık fikrinin oluşmasında, bu fikrin etrafındakilere ve uluslararası aktörlere benimsetilmesinde ve bağımsızlık sürecinde liderlik görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesinde önemli katkılar sağlamıştır. İzzetbegoviç'in güce ve kişilere nüfuz etme isteğinin yüksek olması ise bağımsızlık sürecinde halk arasında bağımsızlık fikrine olan inancın artmasına, İzzetbegoviç'in kendi toplumu ve uluslararası arenada etkisinin artmasına ve bağımsızlık sürecinde daha etkili bir rol oynamasına olanak sağlamıştır. Aynı şekilde kavramsal karmaşıklık değerinin yüksekliği ise kritik zamanlarda olaylara farklı bakış açıları geliştirmesine ve karşılaştığı durumlara daha kararlı bir şekilde yaklaşmasını sağlamıştır. Yüksek özgüven değeri ise, liderlik yeteneklerini güçlendirmiş ve bağımsızlık sürecinde etkili bir liderlik sergilemesine olanak sağlamış, gerek bağımsızlık fikrinin iç ve dış politikada savunulmasında gerekse bağımsızlık sürecinin yönetilmesinde etken bir rol oynamıştır. Orta değerde çıkan problemin çözümüne odaklanma değeri, İzzetbegoviç'in değişen koşullara uyum sağlamasını ve esnek bir liderlik sergilemesini sağlamış böylece Bosna-Hersek'in çok kültürlü yapısını koruma konusunda farklı etnik gruplar arasındaki dayanışmanın daha hızlı sağlanmasını kolaylaştırmıştır. İzzetbegoviç'in başkalarına karşı güvensizlik duygusunun düşük değerde olması gerek iç politikada gerekse dış politikada güçlü ilişkiler

kurmasını sağlamıştır. Ayrıca bu değerin düşük olması sayesinde farklı etnik gruplara karşı daha uzlaşmacı bir politika izlemiş ve böylece farklı etnik grupların birbirleriyle olan dayanışmasının artmasını sağlamıştır. Aynı şekilde grup içi önyargı değerinin orta seviyede olması ise bağımsızlık sürecinde ve sonraki dönemde uluslararası kuruluşlar ve halkının arasındaki farklı etnik gruplarla uzlaşıcı bir etki yaratmış, ülke yönetiminde çok kültürlülüğü benimsemesini sağlamış, farklı etnik gruplara adil davranarak, dış dünyada Bosna-Hersek'i temsil ederken ülkenin birlik ve beraberlik içinde olduğu imajını güçlendirmiştir. Bu da uluslararası destek ve itibarı artırmıştır. Ayrıca “*baskın lider*” tipinde olması ve yüksek bir özgüvene sahip olması kararları daha kesin ve hızlı bir şekilde vermesini sağlamıştır. Bu da bağımsızlık sürecinin kısılmasını ve daha hızlı gelişmesini sağlamıştır. Bu kararlılık, etnik gruplar arasında barış ve iş birliği anlayışını yansıtmıştır. Günümüzde de mevcut statükonun korunmasındaki etmenlerin başında yer almaktadır.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ALLISON G., ZELIKOW P. (1999). **Essence of Decision Explaining the Cuban Missile Crisis**, Boston, Addison-Wesley Educational Publishers Inc.
- ARMAN M.N. ve MANDACI N. (2014). **Çağdaş Balkan Siyaseti**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı.
- ARMAOĞLU F. (1980). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 14. Baskı.
- BASHAGIC S.B. (1990). **Bosna Hersek Tarihi 1463 – 1850**, Çev. Saffet Atalay, İstanbul, Kastaş Yayınevi
- BREUNING M. (2007). **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction**, New York, Palgrave Macmillan
- DJUKIC S. (2001). **Milosevic and Markovic a Lust for Power**, Quebec, McGill-Queen's University Press
- EFEGİL E. (2018) **Dış Politika Analizi (Ders Notları)**, İstanbul, Gündoğan Yayınları
- GALLAGER T. (2001) **Outcast Europe: The Balkans, 1789-1989 From the Ottomans to Milosevic**, New York, Routledge
- GALLAGER T. (2003). **The Balkans After the Cold War from Tyranny to Tragedy**, Eastbourne, Antony Rowe Ltd.
- GEROLYMATOS A. (2004) **The Balkan Wars – Conquest, Revolution and Retribution from The Ottoman Empire to The Twentieth Century and Beyond**, Staplehurst, Spell mount Limited
- GLENNY M. (1999) **The Balkans Nationalism, War and the Great Powers**, New York, Penguin Books

- GOLDSTEIN J.S ve PEVEHOUSE C.S (2014), **Uluslararası İlişkiler** (Çev. Haluk Özdemir), BB101 Yayınları
- HASANOV E. (2016) **Balkan Bridges of Friendship**, Beograd, Laguna
- HERMANN M.G. (1999), **Assessing Leadership Style: A Traits Analysis**, Social Science Automation, Inc.
- HERO M. (2007) **Genocide in UN Safe Area Srebrenica, July 1995**, Sarajevo, Institute for Research of Crimes Against Humanity and International Law
- HUPCHICK D.P. (2002) **The Balkans From Constantinople to Communism**, New York, Palgrave
- IBRAHIMOVIC O. (2001). **Dejton=Bosna U Evropi**, Sarajevo, Gik Oko
- IMAMOVIC M. (2018). **Boşnakların Tarihi**, İstanbul, Tarihi Vakfı Yurt Yayınları
- ISAKOVIĆ Z. (2005), **Muzej Alija Izetbegovic 1925 – 2003**, Sarajevo, Bemust, 2005, s.5
- İNALCIK H. (2020). **Osmanlı Hakimiyetinde Ortadoğu ve Balkanlar**, İstanbul, Kronik Kitap
- İZZETBEGOVIÇ A. (2002). **“Tarihe Tanıklığım”**, İstanbul Klasik Yayınları, 6. Baskı.
- İZZETBEGOVIÇ A. (2005). **“Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar”**, İstanbul, Klasik Yayınları
- İZZETBEGOVIÇ A. (2003). **“Konuşmalar”**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2003
- İZZETBEGOVIÇ A. (2018). **“Köle Olmayacağız”**, Çev. Sanela Crnovrsanin ve Mirela Crnovsanşn Kurtali, İstanbul, Yarın Yayınları
- JELAVICH B. (1999). **Balkan Tarihi 18 ve 19. Yüzyıllar** Çev. İhsan Durdu – Haşim Koç- Gülçin Tunalı, Küre Yayınları
- JELAVICH B. (2006). **Balkan Tarihi 20. Yüzyıl**, Çev. Zehra Savan – Hatice Uğur, Küre Yayınları

- [KOLSTØ](#) P. (2009). **Media Discourse and The Yugoslav Conflicts**, Farnham, Ashgate
- LAMPE J.R. (2006). **Balkans into Southeastern Europe**, New York, Palgrave Macmillan
- MAZOWER M. (2000). **The Balkans from End of Byzantium to The Present Day**, Londra, Orion Books
- MINTZ A. and DEROUEN K.J. (1985). **Understanding Decision-Making Processes in International Relations**, USA, Cambridge University Press
- MULACIC N. ve RISALUDDIN S. (2000). **From Dayton land to Bosnia Rediviva**, Londra, Bosnian Institute
- MURPHY C. (2002). **Aza Beast Attacking the Roots of War – A Bosnian War Journal**, Lausanne, Smisao Books
- ÖZCAN G. (2014). **Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, Ed. Evren Balta, İstanbul, İletişim Yayınları
- PEHAR D. (2011). **Alija Izetbegovic and The War in Bosnia Herzegovina**, Mostar, Cakumpakum
- PIPES R. (1968). **“Europe Since 1815”**, New York, Harper & Row Publishers
- RASIDAGIC E.K. (2002). **Conflict Resolution Theories in Practice: Cases of Bosnia and Lebanon Examined**, Sarajevo, Rabic Sarajevo
- ROHDE D. (1997). **Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe’s Worst Massacre since World War II**, Westview Press
- SEZEN T. (2017). **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, Sistem Ofset Baskı, 2017, s.129
- SOYSAL İ ve KUT Ş. (1997). **Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar ve Belgeler 1990-1996**, İstanbul, İSİS Ltd.
- SÖNMEZOĞLU F. (2005). **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, Filiz Kitabevi
- TEKİN C.H. (2012). **Bosna-Hersek Devleti**, Konya, Çizgi Kitabevi

- TURKOVIC B. (1996). **Bosnia and Herzegovina in the Changing World Order**, Sarajevo, Saraj Invest
- WERNER I (1993), **Liderlik ve Yönetim**, İstanbul, Rota Yayınları
- WOODWARD S.L. (1995) **Balkan Tragedy Chaos and Dissolution After the Cold War**, Washington, The Bookings Institution
- YALVAÇ F. (2005), **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, der. Atila Eralp, İstanbul, İletişim Kitabevi
- YILMAZATA M. (2012). **Savaşa Giden Yol 1908 Bosna-Hersek'in İlhakı**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 1. Baskı
- ZANIC I. (1998). **Flag on the Mountain – A Political Anthropology of War in Croatia and Bosnia**, Zagreb, Saqi Books “Dejtonski Spora zum” (2005), USAID Sarajevo

MAKALELER

- AHBAB Y. (2015). “Sonu Gelmeyen Misafirlik: Muhaceret Bosna Muhacirlerinin Kosova’da İskânı”, **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi** Cilt 1 Sayı 1.
- AK Ö. (2012). “Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan”, **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Ankara, Nobel Yayınevi,
- ALP İ. (1992). “Balkanlar ve Yugoslavya Olayları”, **Ankara, Silahlı Kuvvetler Dergisi** Sayı: 332
- ALTAN, S. (2020). “Karar Alma Sürecinde Duyguların Rolü ve Etkileri”, **Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 6(2)
- ANDERSON D. (1995). “The Collapse of Yugoslavia: Background and Summary”, **Department of Parliamentary Library**, 1995-1996, s.1-36
- AYDEMİR G.Y. ve BAYRAM A. (2019). “Liderlik Özelliklerinin Özgüven Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Marmara Üniversitesi Spor Yöneticiliği

Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, **EKEV Akademi Dergisi** Yıl: 23 Sayı: 77

AYDIN, M. (1996). “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 51 (01)

BABUNA A. (2011). “The Berlin Treaty, Bosnian Muslims and Nationalism”, “**War and Diplomacy the Russo-Turkish War of 1877-1878 and The Treaty of Berlin**”, Ed. M. Hakan Yavuz, Michigan, Sheridan Books

BİLGİLİ B. ve TANYELİ G. (2021). “Saraybosna’da Değişimin İzini Sürmek: Saraybosna’nın Tarihsel Gelişimi ve 1992-95 Savaşı Sonrası İyileşme Sürecinin Değerlendirilmesi”, **İdeal kent Dergisi** Sayı 34, Cilt 12 s.1722-1756

BUSATLIC S. ve PLOJOVIC S. (2018). “Alija Izetbegovic: Natural Leadership Qualities and Approaches”, **Sarajevo, 1st International A Luminary A Country Symposium**

ÇAKMAK Z. (2003). “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna-Hersek’i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**

DALAR M. (2008). “Dayton Barış Antlaşması ve Bosna Hersek’in Geleceği”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Yıl:9, Sayı:16

DAĞCI G.T. VE DAL A. (2016). “Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek Bağımsızlık Süreci ve Aliya İzzetbegoviç”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl: 6 Sayı: 11.

DEMİRCİOĞLU E.C. (2015). “Karizmatik Liderliğin Yönetimsel Açından Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi**, 1 (1)

GÖNENÇ S. (2021). “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna ve Hersek’i İlhakı (5 Ekim 1908) Ve Müteakip Gelişmeler”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, Cilt 10 Sayı 2, s.509-556

- GÜLEÇ C. (2018). “Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri”, **ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** 3(1), s.79-102
- GÜNAYDIN M. (2020). “Saraybosna Suikastçıları: Gavrilo Princip ve Diğerleri”, **Elâzığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Cilt: 30, Sayı: 1, s.445-469
- GÜNDOĞDU S. (2023). “Dış Politikada Karar Verme Süreci ve Modelleri Bağlamında Bürokratik Politika Modeli Örneği Olarak Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Sayı 59
- GÜREL N. (2018). “Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 4 Sayı: 3, s.1-17
- GÜRKAYNAK E.Ç. ve TANER Ö.B. (2007). Decision-making Process Matters: Lessons Learned from Two Turkish Foreign Policy Cases, **Turkish Studies** 5-2, s.70
- HERMANN M. (2001). “**How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework**”, *International Studies Review*, Vol. 3-2
- HERMANN M and HERMANN C.F. (1989). “**Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry**”, *International Studies Quarterly*
- HUDSON V. M. and VORE C.S. (1995). “Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow”, **Mershon International Studies Review**, Vol. 39, No. 2
- HUDSON V. M. (2008). “The History and Evolution of Foreign Policy Analysis, Foreign Policy: Theories, Actors, Cases, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne, New York”, **Oxford University Press**
- IBRISIMOVIC K. (2018). “Osmanlı Devleti Öncesi Hersek’in Kısa Tarihi”, **Balıkesir İlahiyat Dergisi** 4/2, 2018, s.149-161

- KOÇAK Z. (2018). “**Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zıttovi Antlaşması**”, Gazi Akademik Bakış, Cilt 11 Sayı 22
- KURTARAN U. (2016). “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 35 Sayı 60
- KÜRKÇÜOĞLU, Ö. (1980). “*Dış Politika*” Nedir? Türkiye'deki Dünyü ve Bugünü”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 35 (01)
- LAMBA M. ve KOÇ T.H. (2022). “Bosna Hersek Devleti’nin Yönetmel Yapısı”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi** Yıl: 2022, Cilt: 5, Sayı: 1, s.74-87
- MINTZBERG H. and WESTLEY F. (2001). “Decision Making: It’s Not What You Think”, **MIT Sloan Management Review** Spring 42(3)
- ÖZÇELİK M. (2018). “Yugoslavya Krallığı'nın Yıkılmasında İç ve Dış Siyasetin Etkisi (1929-1941)”, **Ağrı, İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4 Sayı 1
- ÖZKAN B. (2014). “Bosna’da Kalıcı Barış Mümkün mü?” **Bilgi Strateji Dergisi** Cilt 6 Sayı 10, s.63-84
- PARTOWAZAR B., JAWAN J.A. and SOLTANI F. (2014). “Decision-Making in Foreign Policy”, **Pensee Journal**, Vol: 76, No:4
- SAĞIROĞLU A. (2017). “Bosna-Hersek ve Sırbistan’da Euroseptisizm: Batı Balkanlarda Avrupa Birliği’ne Bakış”, **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi** Cilt 2 Sayı 1
- SANCAKTAR C. (2015). “Osmanlı Hakimiyeti Altında Boşnak Ulusunun Doğuşu”, **Akademik İncelemeler Dergisi** Cilt: 10 Sayı: 2, s.23-44
- SAYGILI S. ve ÇETİNTAŞ O. (2020). “Trajediler Çağında Ortak Bir Yaşam Arayışı Olarak Aliya İzzetbegoviç’in Siyaset Felsefesi”, **Temaşa Felsefe Dergisi** 12, s.4-16

- SEMERCİOĞLU H. (2017). “Bosna Hersek’te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** Cilt 16 Sayı 63, s.1339-1360
- SEYHAN A. (2018). “Conquest of Bosnia in the Light of Ottoman Chronicles”, **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi** Cilt 4 Sayı 7, s.152-161
- SVIREVIC M. (2011). “The Establishment of Serbian Local Government in the Counties of Nis, Vranje, Toplica and Pirot After the Congress of Berlin”, **War and Diplomacy the Russo-Turkish War of 1877-1878 and The Treaty of Berlin**, Ed. M. Hakan Yavuz, Michigan, Sheridan Books
- TOZLU A. (2016). “Karar Verme Yaklaşımları Üzerinde Herbert Simon Hegemonyası”, **Sayıştay Dergisi** Sayı:102
- TURHAN F.S. (2018). “1788-1791 Osmanlı-Avusturya Savaşı Sırasında Alınan Savaş Esirleri Meselesi”, **İstanbul, Studies Of The Ottoman Domain** Cilt (Volume) 8, Sayı (Issue) 14, s.231-244
- TURHAN F.S. (2010). “Bosna-Hersek’teki Osmanlı Tarihi Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 8, Sayı 15
- UYGUN, O. (2011). “Bosna-Hersek: İç Savaştan Konsensüs Demokrasisine”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** 56(1-4)
- ÜNAL H. (2016), “Adaletsiz Savaş ile Adaletsiz Barış Arasında Aliya İzzetbegoviç”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi** 229
- ÜNAL M. (2012), “Bilgi Çağında Değişim ve Liderlik”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi** Cilt 42 Sayı: 1
- YEŞİL A. (2016), “Liderlik ve Motivasyon Teorilerine Yönelik Kavramsal Bir İnceleme”, **Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi** 2 (3)
- YOĞURTÇU E. (2019). “Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’ne Göre Bosna Hersek’te İşgal Sürecinin Bir Analizi”, **Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi** Yıl: 1 Sayı: 2.

ZÜRCHER E.J. (1996), “Jön Türkler, Müslüman Osmanlılar ve Türk Milliyetçileri: Kimlik Politikaları, 1908-1938”, **Viyana, Leiden Üniversitesi**

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- URL-1 “The Bosnian Crisis of 1908- 1909”, <https://www.historylearning.com/world-war-one/causes-of-world-war-one/bosnian-crisis/> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023)
- URL-2 “Heir To Austria’s Throne Is Slain With His Wife By A Bosnian Youth To Avenge Seizure Of His Country; Francis Ferdinand Shot During State Visit to Sarajevo”, The New York Times, <https://www.nytimes.com/1914/06/29/archives/heir-to-austrias-throne-is-slain-with-his-wife-by-a-bosnian-youth.html> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022)
- URL-3 “Bosanska kriza”, https://wikipedia.net/bs/Bosnian_Crisis (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2023)
- URL-4 “Ustav Bosne I Hercegovine”, https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (Erişim Tarihi: 16 Haziran 2023)

TEZLER

- ATAŞ M. (2016), “Entelektüel Lider Bağlamında Aliya İzzetbegoviç Üzerine Nitel Bir İnceleme”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- CENGİZ N. (2019), “Aliya İzzetbegoviç’in İlmî Şahsiyeti ve Siyaset Felsefesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- GÜNERİGÖK M.A. (2012), “Aliya İzzetbegoviç Düşüncesinde Din, Ahlâk ve Sanat”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZKAN M.S. (2022), “Aliya İzzetbegoviç'in Ahlak Felsefesi Çerçevesinde Tanrısız Ahlak Kavramı”, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- ÖZTOP F.A. (2016), “Karar Birimlerinin Dış Politika Yapım Sürecinin İşleyişine Etkileri: Türk Dış Politikası Örneği”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- SAĞIR C. (2006), “Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler ve Karar Verme Sürecinde Etiğin Önemi: Uygulamalı Bir Araştırma”, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ŞİHMANTEPE A. (2016), “Türkiye’de Dış Politika Krizlerinde Karar Alıcının Operasyonel Kodları: Süleyman Demirel Örneği”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- YANMAZ F. (2021), “Aliya İzzetbegoviç’in Siyaset ve Ahlak Anlayışı”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- YILDIRIM Ş. (2019), “Aliya İzzetbegoviç’in Din ve Siyaset Anlayışı”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

EKLER

- EK: 1: Arşidük** Franz Ferdinand ve eşi Hohenberg Düşesi Sophie'nin suikastına dair haber (Kaynak: <https://www.nytimes.com/1914/06/29/archives/heir-to-austrias-throne-is-slain-with-his-wife-by-a-bosnian-youth.html>)
- EK-2:** 29 Haziran 1914 tarihli Kara Günler başlıklı Sarayevski List kapağı (Kaynak: Saraybosna Tarihi Arşivi)
- EK-3:** 1 Ekim 1994 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-4:** 12 Temmuz 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-5:** Srebrenitsa Bölgesinde görev yapan İstihkam Tabur Komutanı vekili Mile Simic'in üst komutanlığa verdiği durum raporu (Kaynak: Mesud Hero, Genocide in UN Safe Area Srebrenica, July 1995, Sarajevo Institute For Research Of Crimes Against Humanity and International Law, 2007, s.48)
- EK-6:** 15 Aralık 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-7:** 20 Temmuz 1992 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-8:** 24 Ocak 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-9:** 12 Şubat 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)
- EK-10:** 3 Ekim 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

EK-11: 2 Eylül 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

EK-12: 4 Eylül 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

EK-13: 22 Temmuz 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

EK: 1: Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Hohenberg Düşesi Sophie'nin suikastına dair haber (Kaynak: <https://www.nytimes.com/1914/06/29/archives/heir-to-austrias-throne-is-slain-with-his-wife-by-a-bosnian-youth.html>)

"All the News That's Fit to Print."

The New York Times.

THE WEATHER
Local observations: Clear, fresh, cooling, moderate, becoming variable.
1914. No. 25,000. Price 10 Cents. Page 1

VOL. LXXIII. NO. 54,815.
NEW YORK, MONDAY, JUNE 29, 1914.—EIGHTEEN PAGES.
ONE CENT

HEIR TO AUSTRIA'S THRONE IS SLAIN WITH HIS WIFE BY A BOSNIAN YOUTH TO AVENGE SEIZURE OF HIS COUNTRY

Francis Ferdinand Shot During State Visit to Sarajevo.

TWO ATTACKS IN A DAY

Archduke Saves His Life First Time by Knocking Aside a Bomb Hurler at Auto.

SLAIN IN SECOND ATTEMPT

LAI TO A SERVIAN PLOT

AGED EMPEROR IS STRICKEN

Special Cable to THE NEW YORK TIMES. SARAJEVO, Bosnia, June 28. (By courtesy of the Vienna Neue Freie Presse.)—Archduke Francis Ferdinand, heir to the throne of Austria-Hungary, and his wife, the Duchess of Hohenberg, were shot and killed by a Bosnian student here today. The fatal shooting was the second attempt upon the lives of the couple during the day, and is believed to have been the result of a political conspiracy.

This morning, as Archduke Francis Ferdinand and the Duchess were driving to a reception at the Town Hall a bomb was thrown at their motor car. The Archduke pushed it off with his arm.

The bomb did not explode until after the Archduke's car had passed on, and the occupants of the next car, Count von Boos-Waldeck and Col. Morizzi, the Archduke's aide de camp, were slightly injured. Among the spectators, six persons were more or less seriously hurt.

The author of the attempt at assassination was a compositor named Gavrilo Princip, who comes from Trebinje.

After the attempt upon his life the Archduke ordered his car to halt, and after he found out what had happened he drove to the Town Hall, where the Town Councillors, with the Mayor at their head, awaited him. The Mayor was about to begin his address

Archduke Francis Ferdinand and his Consort the Duchess of Hohenberg
Slain by Assassin's Bullets.

of welcome, when the Archduke interrupted him angrily, saying:

"Herr Burgermeister, it is perfectly outrageous! We have come to Sarajevo on a visit and have had a bomb thrown at us."

The Archduke paused a moment, and then said: "Now you may go on."

Thereupon the Mayor delivered his address and the Archduke made a suitable reply.

The public by this time had heard of the bomb attempt, and burst into the hall with loud cries of "Zivio!" the Slav word for "hurrah."

After going around the Town Hall, which took half an hour, the Archduke started for the Garrison Hospital to visit Col. Morizzi, who had been taken there after the outrage.

As the Archduke reached the corner of Rudolf Street two pistol shots were fired in quick succession by an individual who called himself Gavrilo Princip. The first shot struck the Duchess in the abdomen, while the second hit the Archduke in the neck and pierced the jugular vein. The Duchess became unconscious immediately and fell across the knees of her husband. The Archduke also lost consciousness in a few seconds.

The motor car in which they were seated drove straight to the Konak, where an army Surgeon rendered first aid, but in vain. Neither the Archduke nor the Duchess gave any sign of life and the head of the hospital could only certify they were both dead.

The authors of both attacks upon the Archduke are born Bosnians. Gavrilo Princip is a compositor, and worked for a few weeks in the Government printing works at Belgrade. He returned to Sarajevo a Servian chauvinist, and made no concealment of his sympathies with the King of Servia. Both he and the actual murderer of the Archduke and the Duchess expressed themselves to the police in the most cynical fashion about their crimes.

PARIS PRESS FEARS WAR

But Thinks There Will Be an End of Ferdinand's Projects.

Special Cable to THE NEW YORK TIMES. PARIS, Monday, June 29.—The French press devotes a great deal of space to Archduke Ferdinand's assassination. The general tone indicates a belief in the end of his projects and reputed intention to make Austria a greater Slav power. Combined with the admitted hostility of Servia and

terests caused him to be regarded as the European stormy petrel.

A note of genuine regret is that, deprived of the Archduke's strong personality, Austria inevitably will be more subject to German influence. Several journals express the fear that the consequences will be sufficient serious again to plunge the Balkans if not Europe, into a conflict.

TRAGEDY MAY ALTER POLITICS OF EUROPE

Late Archduke's Ambitions Regarded with Distrust in Many of the Capitals.

WANTED A TRIPLE EMPIRE

And His Designs on Slavic Territory Had Long Threatened to Bring About Trouble.

Special Cable to THE NEW YORK TIMES. LONDON, Monday, June 29.—A new situation has been created in Europe by the tragedy at Sarajevo. While the crime cannot but arouse universal

Број 130 Број Понедељак, 16. јуна 1914. Ронедељак, 29. јуна Год. XXXVII. Год.

Сарајевски Лист Sarajeovski List

<p>Издава сваки дан осим недеље и благосана — да остане вријеме стање иста. — Уредништво и штампарија у Сарајеву, бр. 200. — Цијена појединим бројевима 10 килера.</p>	<p>Претплата за Босну и Херцеговину: — на четри године 30—К, на шест године 42—К, на осам 54—К. Претплата изван Босне и Херцеговине: — на четри године 750—К, на шест године 1050—К, на осам 1400—К. У Сарајеву на месец у кулу I кулу на четри године више.</p>	<p>Претплата за Босну и Херцеговину: — на четри године 6—К, на шест године 8—К, на осам 10—К. Претплата изван Босне и Херцеговине: — на четри године 750—К, на шест године 1050—К, на осам 1400—К. У Сарајеву на месец и кулу I кулу на четри године више.</p>
--	--	--

Crni dani.

Bili su dani veselja, dani oduševjenja. Ko ih se ne sjeća? Prijestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand došao je u srce Bosne s mora Jadranskoga, preko kamenitoga Mostara, kojemu je za onako vanredno usrdan, iskreno srdačan prijem i doček poslao toplo osjećanu zahvalu, a vojvotkinja Sofija Hohenberg došla je preko Broda, da sa svojim visokim suprugom proboravi koji dan u zemlji, koju su i jedno i drugo bili na srce privinuli. Narod ih je radostan primio, jer je ta posjeta odlikovanje, pozdravljao ih je, kada su se iznenada pojavili u Sarajevu, jer se je oduševljavao, gledajući oči u oči svoga budućega vladara.

A oni su bili razdragani s onih burnih, iskrenih pozdrava, naklono su zahvaljivali za sve one iskaze ljubavi i privrženosti, koja je i posve naravna i posve shvatljiva.

I napokon je došao zadnji dan njihova boravka u Sarajevu — i odjednom se čaša radosti do vrha napunila najgorčom žuč. I radost i veselje iznenada se naglo rasplinu pod dojmom strahovitoga, bogumrskoga čina, kojemu padoše žrtvom dragocjeni život nadvojvode prijestolonasljednika Franje Ferdinanda i vojvotkinje Sofije Hohenburške.

Svima je stala pamet, pretrnula su srca. Počinjeno je svetogrđe u hramu narodne ljubavi i privrženosti prema prejasnim gostima i prema vladalačkom domu, nagrdeno je svetišće, s kojega je plamsala neugasiva vatra ljubavi, odanosti, gostoljublja. Okrvavljeno je srce naroda. Pobjeđela lica su se zgladavala da se onda orose suzama od boli i tuge, koja je zadesila Bosnu i svu monarhiju, i koja će odjeknuti po širokom svijetu, budući gnusanje i odvratnost spram počinitelja zlodjela i njegovih začetnika. U danima najiskrenije radosti i veselja naša je otadžbina doživjela nesreću crnju od svih nesreća, što ih ikada tečajem vijekova mogla da doživi.

Usred srca danas duboko ržalošćene i potresene Bosne leži mrtvo tijelo naše nade i ponosa sve habsburške monarhije.

Velik stvaralački, oživljujući duh, velika, jaka volja, koja je na sve strane ulijevala strahopočitanje, slomljena je, skršena je u naporu

ljudskoga vijeka, a tom je prekidu, tom slomu najodličnijega i najplemenitijega života morao da bude vidokom upravo vjerni, kao zlato čisti narod Bosne i Hercegovine. Strahovit je to udes i u srcu ubijen narod se pita, za kakove grijehe mora on da ispašta tu besprimjerno groznu kaznu, što mu ju je Providnost namijenila?

Ima grijeh na inače nevinoj duši njegovoj, što su djeca pakla nikla na ovoj grud. — ali narod kao takav nije skrivio taj grijeh. I na najzdravijem tijelu stvara se smrtonosna rana. Ali iskonni je tu grijeh — i taj grijeh ne može da klija, niče i da se razvija na njivi narodnoj, jer taj iskonni grijeh stoji u najrazrožnijoj opreci s patriotskim mišljenjem i dinastičkim osjećanjem narodnim: sav narod ustaje kao jedan čovjek protiv takovog iskonog i bezumnog grijeha, vjerman svome habsburškom vladalačkom domu i prijestolju za sva vremena.

Kao što se je narod u danima radosti veseo nalazio oko svoga vladara, tako se i sada u ovoj najtežoj tuzi narod okuplja oko Previšnjega prijestolja — ali nijem, ojađen, satrven. Sijedom vladaru, prokušanom stancu kamenu, preko čije su glave prohujale i godine i događaji, kao i časovi radosti i časovi žalosti, prinosi on na dar srca svoja, okrvavljena kao nikada, iz kojih niko za vijekove ne će iščupati vjernosti prema žezlu habsburškome. Potresen i suzama obliven moli narod 'satrvne i rasplakane Bosne Svevišnjega, da blagome vladaru dadne snage i jakosti, da podnese bol i tugu, koja je i Previšnje prijestolje i naš narod kao i svu monarhiju u crno zavila. Ljubav rastuzenoga naroda neka mu bude utjeha, a u bolno ranjenom narodu biće za sva vremena živa i budna svijest, da je on, narod, dužan u prvom redu da stoji na braniku habsburške Bosne, koja je nakvašena posvećenom krvlju jednoga od najvećih Habsburgovaca.

OSLOBODENJE

ONASA
NEWS AGENCY SARAJEVO
phone 50-17-73, fax 44-42-37
modem 44-46-37

Sarajevo, godina LI • Broj 16633 • Subota 1. X 1994. godine

IZJAVA ALIJE IZETBEGOVIĆA POVODOM MODIFICIRANOG PRISTUPA PODIZANJU EMBARGA

Srebrenica preča od embarga

Povlačenjem UNPROFOR—a sredinom novembra ili početkom decembra Srebrenica bi pala, i s tim bi trebalo računati. Što se mene tiče, ja taj rizik nisam mogao preuzeti. Mislim da bi to bilo kockanje sa životima desetina hiljada ljudi, ista kao je predsjednik Izetbegović

SARAJEVO, 30. SEPTEMBRA (BH—PRES) — Predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović je po povratku iz Njujorka, gdje je prisustvovao zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija i govorio 27. septembra u Palati na 1st riveru, u izjavi za BH—PRES i Radio—televiziju BiH detaljnije obrazložio naš modifikovani pristup podizanju embarga na oružje prema Vladi Bosne i Hercegovine.

«Pitanje podizanja embarga na uvoz oružja izazvalo je kontroverze i mnogobrojna pitanja. Odmah na početku treba reći da mi nismo povukli zahtjev o podizanju embarga, samo smo ga malo modifikovali. Ostajemo pri tome da se odluka o podizanju embarga treba donijeti. Ona bi, po našem mišljenju, za prvih šest mjeseci bila formalne prirode, a realno bi sa svim svojim posljedicama dještovala negdje od proljeća, rekao je predsjednik Izetbegović.

Psihoza pakovanja kofera

Govoreći o tome zašto je povučen taj potez, Izetbegović je rekao:

«Riječ koja to može objasniti jeste — Srebrenica. Mogu da

kažem da smo to uradili zbog Srebrenice. Znamo sasvim sigurno da multilateralni prijedlog za dizanje embarga ne bi prošao. Izvršili smo provjeravanja, opipali smo stav Francuske, Velike Britanije, pa i Rusije i utvrdili da nema nikakvog izgleda da odluka o ukidanju embarga prođe u Savjetu bezbjednosti. To je bilo van svake sumnje.

Postojala je druga mogućnost, da to učine Sjedinjene Američke Države po isteku dajinih mjesec dana od Klintonovog pisma. To bi trebalo da bude, recimo, u drugoj polovini novembra.

Isto tako smo provjeravali da li je blef, ili realna i stvarna politika povlačenje UNPROFOR—a iz Bosne i Hercegovine.

Imali smo činjenice s kojima treba da kalkuliramo. Tada se pred nama pojavio problem Srebrenice. Povlačenjem UNPROFOR—a sredinom novembra ili početkom decembra Srebrenica bi pala, i s time bi trebalo računati. Što se mene tiče, ja taj rizik nisam mogao preuzeti. Mislim da bi to bilo kockanje sa životima desetina hiljada ljudi.

Izjesne koristi koje bi imali od dizanja embarga tokom zime ne bi

Alija Izetbegović

mogle da kompenziraju tragediju koja bi se mogla dogoditi u Srebrenici. I to tragediju na koju bi mi svjesno pristali ovim potezom.

Hoću da kažem još nešto preciznije. Ne bi Srebrenica pala odlaskom UNPROFOR—a. Ona bi pala prije toga. Mi danas već imamo u gradu, usljed glasina koje se šire o odlasku UNPROFOR—a, psihozu odlaska ljudi, zbog osjećaja o nezaštićenosti. Vi znate da je u Srebrenici, što nije slučaj sa drugim mjestima, naš narod predao oružje i u cijelosti predao odbranu trupama Ujedinjenih nacija. Mi smo, naravno, upozoravali na to da oni ne mogu povući takav neodgovoran potez i povući se. Međutim, oni bi to učinili.

Ja sam imao razgovor sa ministrom inostranih poslova i ministrom odbrane Holandije, čije se trupe nalaze u Srebrenici i čuvaju je. Kod njih postoji psihoza pakovanja kofera, što se prenosi na narod koji polako odlazi iz grada. Četnici su čak otvorili jedan koridor kojim se može izaci iz Srebrenice, ali niko u nju ne može ući. To je ventil koji radi samo u jednom pravcu. I ljudi polako odlaze.

Mi se bojimo da bi se četnici nakon toga uselili u prazan grad koji bi teško bilo vratiti.

Dakle, to je glavni razlog koji apsolutno nismo mogli invalidirati», rekao je predsjednik Izetbegović.

Snažno kolebanje

«S druge strane, veliko je pitanje šta bi se dalje događalo. Vrlo je snažno kolebanje i u američkoj administraciji na donošenje odluke o ukidanju embarga na unilateralnoj osnovi. Ako bi ga samo Amerika ukinula, to bi vjerovatno uticalo na rascjep u kontakt—grupi, što nama sad ne odgovara.

Nadalje, to bi možda pomoglo da zatvori pukotinu koja se počela širiti između Pala i Beograda. Vjerovatno bi dizanje embarga imalo političko dještovo suprotno od onoga što nama u ovom trenutku odgovara. Dakle, citav niz razloga uvjetovao je takvu jednu stvar.

S druge strane, mi mislimo da možemo održati naše pozicije i ovako.

Treba pomenuti i sarajevski aerodrom koji drže Ujedinjene nacije. Njihovim odlaskom izbio bi jedan sudar — četnici bi pokušali da ga uzmu, mi bi pokušali da to spriječimo. Ne može se tačno prognozirati ishod tog sukoba, na području koje je prohodno za tenkove i gdje su šanse za upotrebu tehnike mnogo veće.

Postavlja se pitanje i šta bi učinio UNPROFOR u kakvoj situaciji i kakvu bi politiku on provodio. On je, kao što je poznato, preuzeo aerodrom od četnika. Možda bi smatrao da je dužan da im vrati to. Možda bi se pobojao izvjesnih osвета, uzimanja talaca itd. Možda bi učinio takav potez koji bi narna otežao uzimanje aerodroma.

Citav niz faktora je uticao na donošenje ove odluke i ja mislim da će je naš narod razumjeti», izjavio je predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović.

BOSANSKOHERCEGOVAČKI NEZAVISNI DNEVNIK LIST GODINE U SVIJETU 1992.

OSLOBODENJE

OSLOBODENJE
ONASA
NEWS AGENCY SARAJEVO
phone 87-08-10, fax 52-11-75
modem 44-48-07, 44-42-37

Sarajevo, godina LII Broj 16913 Srijeda, 12. VII 1995. godine

UNPROFOR I NATO NISU ISPUNILI OBAVEZE

Srebrenica prepuštena agresoru

Karadžićevi Srbi ušli u Srebrenicu • Stanovništvo se povlači prema Potočarima • Kris Janovski: Katastrofa za koju smo se nadali da se neće desiti • Udari Nata sa zakašnjenjem

Drama Srebreničana i plavaca u ovoj enklavi dostigla je juče svoj vrhunac. Snage Unprofora povukle su se iz Srebrenice prema sjeveru zaštićene zone UN oko ovog mjesta dok su Karadžićevi Srbi ušli u ovaj grad, saopšteno je sinoć u Unproforu, a zajedno sa ovim snagama, povlače se hiljade stanovnika srebreničkog područja, u strahu od Karadžićevih Srba. «Grad je potpuno prazan. Radi se o velikom egzodusu», rekao je Stefan Oberaj, pripadnik organizacije «Ljekari bez granica». Pod stalnim vatreanim dejstvom je na desetine hiljada Srebreničana, bez hrane i vode.

Bolnica u Srebrenici je evakuisana juče oko 15.30 sati, tvrde u UN. Udari avijacije Nata, izvršeni juče, po svemu sudeći, nisu bili efikasni i nisu bili pozvani na vrijeme.

Nato kasni

Prema podacima UNHCR, stanovništvo srebreničkog područja povlači se prema Potočarima, gdje je okružilo bazu Unprofora. Po riječima portparola UNHCR Krisa Janovskog, ova agencija UN će najvjerovatnije od Karadžićevih Srba tražiti sigurnu evakuaciju stanovništva prema Tuzli.

«Ovo je katastrofa za koju smo se nadali da se neće dogoditi», kazao je Janovski.

U Zagrebu je sinoć održan sastanak specijalnog Galijevog izaslanika za područje bivše Jugoslavije Jasuša Akašija sa predstavnicima UNHCR, ali nije bilo detalja u vezi s ovim sastankom.

«Zabrinuti smo za naše ljude».

Egzodus Srebreničana

izjavio je sinoć portparol Unprofora Aleksandar Ivanko i dodao: «Srebrenica je pregažena, svi se povlače».

Unprofor nije uspio da zaštiti zonu UN, što je bila njegova osnovna dužnost. Uprkos tome što su snage UN ustanovile blokadu pravca kojim Karadžićevi Srbi napreduju s juga prema gradu, još od četvrtka, te uprkos udarima avijacije Nata, holandske specijalne jedinice koje su bile raspoređene da zaustave agresiju na zaštićenu zonu UN, popustile su pred naletom. Trenutno, nema podataka da li su ove jedinice UN imale gubitaka.

Među neimenovanim diplomatskim krugovima u Sarajevu, vlada mišljenje da je Unprofor sa zakašnjenjem zatražio vazдушnu akciju Nata. Prema tim procjenama, avijacija je trebalo da djeluje još u subotu.

Juče oko 14.40 sati i opet kratko nakon toga, Nato je napao položaje s teškim naoružanjem Karadžićevih Srba iz kojeg je gađana Srebrenica. Uništena su najmanje dva tenka. Strane TV stanice, juče poslije podne, javile su da su avioni Nata napali kolonu tenkova Karadžićevih Srba, ali to nije bilo potvrđeno u Unproforu.

Akcija avijacije Nata bila je zatražena pa opozvana preksinoć, tokom napada Karadžićevih Srba na blokadu koju su ustanovile jedinice UN. Unprofor je preksinoć u trajanju od dva sata razmjenjivao vatru sa Karadžićevim Srbima.

Juče ujutro, Unprofor je ovaj postupak otezanja s upotrebom avijacije Nata objasnio slabom vidljivošću i prisustvom snaga Karadžićevih Srba, Unprofora, Armije BiH i srebreničkih civila u krugu od oko 1.500 metara oko mjesta gdje su udari trebali biti izvršeni.

Prema jučerašnjem izvještaju Unprofora, Karadžićevi Srbi i dalje drže u zarobljenstvu 30 holandskih vojnika Unprofora, koje su zarobili upadajući na posmatračnice UN oko Srebrenice. Portparol Ivanko je juče ujutro saopšteno da je Unprofor stupio u kontakt sa generalom Madićevom vojske Gverom, koji je UN zarobljenike nazvao «gostima».

«Kakvi su to gosti koji ne mogu otići kada hoće» — upitao je Ivanko.

Srpski ultimatum

Gvero je juče uvjeravao komandanta snaga UN za bivšu Jugoslaviju generala Žanjića, da će napredovanje Karadžićevih Srba biti zaustavljeno. Pored toga, Karadžićevi Srbi su preksinoć ultimativno zatražili od Unprofora da zajedno sa humanitarnim radnicima i muslimanskim stanovništvom, na-

pusti srebreničko područje, što su UN odbile.

«Oni imaju hrabrosti da tako nešto traže», kazao je o tome portparol Ivanko. Gvero je, navodno, kazao Žanjiću da se radi o «lokalnoj inicijativi» i obećao da će rasvijetliti o čemu se radi.

Unprofor još nije saopšteno povod za svoj neuspjeh u odbrani srebreničkog područja. Kada je ova zona bila demilitarizovana 1993. godine, Armija BiH je predala teško naoružanje na čuvanje snagama UN, a Unprofor tvrdi da, tokom napada na srebreničko područje, od njega nije traženo da to oružje podijeli Srebreničanima. «Mi ćemo odlučiti šta je opasno», kazao je vojni portparol Unprofora potpukovnik Geri Kaurd.

Juče ujutro su javnosti prezentirane informacije koje su trebale poslužiti kao izgovor za neuspjeh UN, evidentan samo nekoliko sati kasnije. Prema izvorima Unprofora, zaštićene zone UN je od 1993. godine trebalo da čuva ukupno 30.000 vojnika, a zemlje—učesnice UN misije obezbijedile su svega oko 7.000. Unprofor je sve do jučerašnje tragedije, u Srebrenici držao 450 vojnika, a trebalo je da ih bude 700, čak po «reduciranom» programu. Ostali vojnici UN nikada nisu stigli u Srebrenicu zbog «logističkih problema» koje nameću Karadžićevi Srbi, još od formiranja demilitarizovane zone, blokirajući konvoje UN i sprečavajući normalnu rotaciju snaga Unprofora.

V. ŠTAKA
• 3 i 4. strana

EK-5: Srebrenitsa Bölgesinde görev yapan İstihkam Tabur Komutanı vekili Mile Simic'in üst komutanlığa verdiği durum raporu (Kaynak: Mesud Hero, Genocide in UN Safe Area Srebrenica, July 1995, Sarajevo Institute For Research Of Crimes Against Humanity and International Law, 2007, s.48)

K O M A N D A
5. INŽINJERIJSKOG BATALJONA
Str. pov. br. 38-56
Dana 14. juli 1995. godine

"VOJNA TAJNA"
"STROGO POVE LJIVO"
"Primerak br. 2"
"K U R I R O M"

Redovni borbani izveštaj, dostavlja.- KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

1.- N e p r i j a t e l j i:
- ubačena veća grupa neprijatelja u rejonu Pobudja brda & rejonu Konjević Polja, jedinice 5. inžinjerijskog bataljona i MUP-a uspešno su se suprostavile neprijatelju. Uhapšeno je ubijeno oko 1000 do 1500 neprijateljskih civila i vojnika.

4.- Stanje na teritoriji:
- ubačena veća grupa neprijatelja iz pravca Srebrenice u rejon Pobudja - Konjević Polje.

5.- Važredni događaji:
- dana 13.07.1995. godine prilikom vođenja borbe protiv neprijatelja na stražarskom mestu br. 6 u Konjević Polju odko 08.00 časova uspio je do ranjavanja stražara od strane neprijateljskog vojnika vojnih obveznika koji su u to vreme bili na stražarskom mestu izvršavajući svoju dužnost BANDJUR Trijka SPASO i ORASANIN Milana VASILJIJE, navedeni su ranjeni u nogu pištoljem.

6.- Pozadinsko obezbeđenje:
- potrebno je izvršenje radova za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika dodeliti za navedeni zadatak 50 litara nafte.
- zbog povećanog brojnog stanja ljudstva koje je angažovano na zadatku u Konjević Polju potrebno je da se dodeli artikli ishrane.

7.- G u b i c i:
- n e m a.

8.- Zaključci, predviđanja i odluke:
- i dalje organizovati zasede za borbu protiv neprijatelja koji je ubačen na brdo Pobudje, gde imati težište za borbu protiv istog da se što pre uništi neprijatelj i oslobodi Pobudje brdo. Nastaviti sa izvođenjem radova koje izvode jedinice 5. inžb, povećati mere budnosti i bezbednosti u rejonu Konjević Polja.

9.- Z a h t e v i:
- dodeliti 50 litara nafte za navedeni zadatak. *Refino*
- zbog povećanog broja ljudstva dodeliti artikle ishrane.

MB/MB

ZAVRŠIO KOMANDANTA
Mile Simić

DOKUMENT

EK-6: 15 Aralık 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

BOSANSKOHERCEGOVAČKI NEZAVISNI DNEVNIK

LIST GODINE U SVIJETU 1992.

OSLOBODENJE

OSLOBODENJE
ONASA
NEWS AGENCY SARAJEVO
phone: 67 08 19, fax: 52 11 75
modem: 67 08 12

Sarajevo, godina LII

Broj 17068

Petak, 15. XII 1995. godine

U PARIZU POTPISAN MIROVNI SPORAZUM ZA BiH

Dobrodošlica miru

Predsjednici, Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, Srbije Slobodan Milošević, Hrvatske Franjo Tuđman tačno u 11 sati i 45 minuta stavili svoje potpise na istorijski sporazum • Ceremoniji prisustvovali brojni svjetski državnici

Specijalno
za "Oslobodenje"

PARIZ, 14. DECEMBAR - Sporazum o miru u Bosni i Hercegovini formalno je potpisan u 11 sati 45 minuta u Elizejskoj palati u Parizu. Predsjednik BiH Alija Izetbegović, Srbije Slobodan Milošević i Hrvatske Franjo Tuđman tačno u 11 sati i 45 minuta stavili su svoje potpise, dok su kao svjedoci i patroni iznad njih stajali predsjednici Francuske Žak Širak i Sjedinjenih Država Bil Klinton, njemački kancelar Helmut Kol, te predsjednici vlada Velike Britanije Džon Mejđor, Španije Felipe, Gonzales i Rusije Viktor Černomirdin, koji su zatim i sami parafirali sporazum.

Čin koji bi trebalo da donese mir Bosni i Hercegovini, ozvaniči ga na prostoru bivše Jugo-

slavije i vrati Evropi zbivao se u tišini u prisustvu potpredsjednika vlada i ministara inostranih poslova i drugih zvaničnika iz 50 zemalja, te najviših ličnosti Ujedinjenih nacija, Evropske unije, Nata, Evropske organizacije za bezbjednost i saradnju, Konferencije islamskih zemalja, Savjeta i Parlamenta Evrope. Medusobno rukovanje svih potpisnika praćeno je diplomatskim aplauzom.

Bio je to svečani trenutak, koji bi trebalo da značajno obilježi istoriju, a kojem su prethodile tokom troipogodišnjeg rata bezbrojne rezolucije mirovne konferencije, pregovori, hiljade tona humanitarne pomoći, stacioniranje snaga Ujedinjenih nacija, Snaga za brze reakcije, konačno intervencija Nata i radikalnije angažovanje Sjedinjenih Država. Dž.S.

● 3-7. strana

(Foto - Rojter)

Slika za istoriju: trenutak potpisivanja Mirovnog sporazuma

«To je jedan, kako da kažem, živopisan čovjek»: Alija Izetbegović na izlasku iz zgrade u kojoj je razgovarao s Panićem

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Test u Goraždu i Sarajevu

Na poziv predsjednika Vlade SR Jugoslavije Milana Panića predsjedniku Predsjedništva Republike BiH da zajedno budu tvorci mira na ovim prostorima, Alija Izetbegović predložio da se ta ideja testira na dva mjesta: u Sarajevu i Goraždu

Dok je gospodin Panić trijumfalnim tonom saopštavao stranim novinarima koliko je to on vremena «ostavio Izetbegoviću» da ispita njegovu navodnu spremnost za mir, u Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine govorilo se drugim tonom i saopšten je Izetbegovićev utisak o njegovom jučerašnjem sagovorniku.

— Konačno sam se vidio sa gospodinom Panićem na njegov zahtjev. Moj utisak je da je to jedan interesantan i živopisan čovjek, možda čak i iskren, rekao je Izetbegović, izražavajući istovremeno sumnju u to da li Panić može realizovati sve što obećava.

— Pozvao me da on i ja budemo tvorci mira u ovom prostoru. Bio bih veoma sretan da je to moguće. Predložio sam da tu ideju testiramo na dva mjesta: u Sarajevu i u Goraždu.

Predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine sugerirao je gospodinu Paniću da odmah uputi poziv armiji i paravojnim formacijama, zapravo četnicima, da odmah obustave agresiju. Bilo je to neposredno uoči

«famoznih 18 časova», kada je zvanično počeo «prekid vatre».

Nepuna dva sata nakon «prekida vatre» najmanje desetero djece i dvije žene ranjeni su od agresorske granate u naselju Vojničko polje. U času u kome je Izetbegović davao izjavu povodom susreta sa Panićem o ovoj tragediji se nije ništa znalo.

Očigledno u nastojanju da tom susretu oduzme paradni i omogući radni karakter, Izetbegović je svom sagovorniku predložio da se tokom naredna dva dana artiljerija sa okolnih brda grupiše na lokacije, ranije određene od UNPROFOR-a. Panić je sam predložio da se teško ružje iz okoline Goražda vrati u Srbiju!

— Predlagao je da idemo zajedno u Goražde, iznoseći uvjerenje da bi s našim dolaskom prestao rat u Goraždu. Iz toga sam zaključio da on nije dovoljno obaviješten. On ne vjeruje da u Bosni i Hercegovini postoje koncentracijski logori. Ima pogrešan utisak da se u Sarajevu bore Srbi i Muslimani. On nema ni predstavu o tome, ili tako bar kaže, kako je počeo

ovaj rat u Bosni i Hercegovini. Njegovi podaci o opremljenosti strana koje se sada nalaze u sukobu su pogrešni. On spominje bosanskohercegovačku vojsku koja navodno ima sto hiljada vojnika, 150 tenkova i 300 ili 400 topova! Rekao sam mu da bih bio sretan da je to tako, ali to, nažalost nije slučaj.

Na kraju izjave koju je predsjednik Predsjedništva dao na početku drugog sata tzv. primirja, Izetbegović je rekao:

— Dakle, ostalo nam je da izvršimo ovaj test, a vrijeme već teče. Ako gospodin Panić ima uticaja na onoj drugoj strani, onda mir već treba da zavlađa u Goraždu, a u Sarajevu više ne bi trebalo da bude bombardovanja. Pa da čekamo i vidimo...

Prije nego što je Izetbegović stavio tačku na kraju svoje izjave snažne detonacije čule su se u Starom gradu, Centru, Dobrinji, sirene su u većem dijelu grada označile opštu opasnost. Sa koliko će ljudskih života biti plaćeno Panićevo «primirje»?

G. K.

POSLEDNJA ŠANSA ZA MIR

Prva runda razgovora uglavnom protekla u raspravi oko sukoba kod Masleničkog mosta • Izjašnjavanje oko statusa Sarajeva • Predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović istakao pet primjedbi na kartografsku podjelu • Mate Boban »nudi kooperativnost« • Zločinac Karadžić, po običaju, unosio nervozu, insistirajući da se Konferencija izjasni o sukobima u Hrvatskoj

(Od našeg specijalnog izvještaca)

ŽENEVA, 23. JANUARA — Prva plenarna sesija počela je tačno u podne. Trajala je sat i po. Potom je Sajrus Vens ukratko rezimirao rad Konferencije i naglasio da će se razgovarati, prije svega, o mapama. Sporazum o tome, rekao je, značio bi mir i početak obnove Bosne i Hercegovine. Uputivši to kao apel svim učesnicima razgovora, prepustio je vođenje sjednice Dejvidu Overu.

Izetbegovićeve primjedbe

Mate Boban, na ovoj Konferenciji predstavnik Hrvata iz BiH, je rekao da je hrvatska strana mapu već prihvatila i da će u radu Konferencije nastojati da u sporovima između druge dvije strane, kako je rekao, biti »kooperativan«. Predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović je rekao da ima pet primjedbi na kartografsku podjelu, prije svega zato što je neprihvatljivo da pojedini krajevi, žrtve etničkog čišćenja, ostanu pod kontrolom vojske srpskog agresora koja je to čišćenje izvršila. Naglasio je i to da dok traje Konferencija agresija na BiH se nastavlja granatiranjem Sarajeva i Mostara, kao i po-

dručja oko Drine, i to sa teritorija Srbije. Predstavnik bosanskohercegovačkih Srba, zločinac Radovan Karadžić, je, dolivši riječ, prvo u rad Konferencije nastojao da udjene nov problem i novu nervozu po već oporbanom metodu, insistirajući da se Konferencija izjasni o sukobima oko Masleničkog mosta u Hrvatskoj, nazivajući ih agresijom na »republiku srpska krajina«. On je govorio o tome dok ga lord Owen nije prekinuo, opomenuvši ga da rad Konferencije valja usredsrediti na mape.

Predsjednik tzv. SR Jugoslavije Dobrica Čosić insistirao je »da se pre nastavka rasprave o BiH Konferencija uputi zahtev Savetu bezbednosti UN da preduzme mere za obustavljanje agresije«. Na to je predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman rekao da ne može biti ni riječi o agresiji, jer tako nešto kao što je »republika srpska krajina« naprosto ne postoji i da je spominjanje toga samo još jedan dokaz kako ni Karadžić ni Čosić ne odustaju od plana za ostvarenje »velike Srbije« na račun Hrvatske, gdje živi samo jedan dio srpskog stanovništva te države. Što

Izetbegovićovo obraćanje novinarima po dolasku u Ženevu

se tiče sukoba, rekao je da je Maslenički most neophodan stanovništvu Hrvatske, gdje njegovu izgradnju ometaju srpski ekstremisti, a hrvatske snage su bile prinudene da intervenišu.

Pošto je i predsjednik Srbije Slobodan Milošević počeo da govori o, kako je rekao, agresiji na srpski narod »srpske krajine«, lord Owen je rekao: »Ovdje smo da govorimo o BiH i miru u toj zemlji, a u Savjetu

oko statusa Sarajeva. Boban se slaže da se našem gradu odredi poseban status, ali da se iz njega izuzmu »hrvatske opštine«. S tim je saglasan i Karadžić, s tim da on traži »srpske opštine«, dok Izetbegović misli da, zbog svega što je propatio, glavni grad BiH treba da bude provincija kao i ostale, a da se, eventualno, izuzmu zgrade buduće vlade kao eksteritorijalne.

Sve delegacije su ulazile u Palatu nacija bez imalo spremnosti da odgovore na pitanja novinara. Jedini je Dobrica Čosić prišao mikrofonu i izjavio da počinju rad s jednom dobrom i dvije loše okolnosti. Po njemu, povoljno je to što je »srpska skupština« na Palama prihvatila ustavne principe, a nepovoljne su što je Hrvatska vojska napala »srpsku krajinu« i što Armija BiH vrši ofanzivu u Podrinju. Naravno, odmah je dodao i nekoliko laži, da je ubijeno 200 civila, te da naši borci konstantno raketiraju Bajinu Baštu i HE »Perućac«, čije bi razaranje izazvalo ekološku katastrofu.

Bosansko—hercegovačku delegaciju, po zvaničnom saopštenju, sačinjavaju: Alija Izetbegović, Miro Lazović, dr Haris Silajdžić, prof. dr Muhamed Filipović i Stjepan Šiber.

OSLOBODENJE
BOSANSKOHERCEGOVAČKI NEZAVISNI DNEVNIK
UREDJE REDAKCIJSKI KOLEGIU • direktor Šalko HASANFENDIĆ • glavni i odgovorni urednik Kemal KURSPANIĆ

**SARAJEVO
GODINA L
Broj 16042**

**Petak, 12.
februara/veljače
1993. godine**

Cijena 500 BHD

KONFERENCIJA ZA NOVINARE ALIJE IZETBEGOVIĆA, PREDSEDNIKA PREDSEDNIŠTVA BIH

AMERIKANCI ISPRAVLJAJU EVROPU

— Očekujemo više sluha za BiH kao multikulturalnu i multikonfesionalnu zajednicu, što do sada nije bio slučaj. Amerikanci bolje razumiju ljudska, a Evropljani nacionalna prava — kaže Izetbegović

Povodom stava američke administracije o krizi u BiH, predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović održao je konferenciju za novinare, na kojoj je iznio stavove Predsjedništva o američkom planu.

Izetbegović je rekao da plan unosi nove elemente, uglavnom pozitivne. Iako se pregovori ovim ne vraćaju na početak, dobijaju novi impuls, pa i novi smjer. Izetbegović je napomenuo da se novi pravac vidi u prisustvu američkog pregovarača Bartolomejuma.

— Očekujemo više sluha za BiH kao multikulturalnu i multinacionalnu zajednicu, što do sada nije bio slučaj — rekao je Izetbegović. — Mislim na dosadašnji tok pregovora. Amerikanci bolje razumiju šta su ljudska prava, a Evropljani šta su nacionalna prava.

Ključne tačke četiri i pet

Po mišljenju predsjednika Predsjedništva BiH, biće manje izjednačavanja žrtve i agresora nego što je to do sada bio slučaj. U američkom saopštenju se spominje agresija, imenuje se agresor i upozorava na cijenu agresije. U tom kontekstu treba posmatrati i inicijativu za suđenje ratnim zločincima.

Izetbegović je skrenuo pažnju na tačku četiri američkog plana, gdje, između ostalog, stoji da humanitarna pomoć mora stići onima kojima je potrebna, te da administracija razmatra dalje akcije za efikasniju dostavu pomoći. To se tumači kao spremnost da se ostvare uslovi za

Pregovori dobijaju novi impuls: Alija Izetbegović

su imali instrumente sprovođenja — rekao je Izetbegović, a to stvara uvjete za dogovore.

Na pitanje novinara šta je u planu pozitivno mimo rečenog, jer upotreba sile definitivno ne proizilazi iz ovog dokumenta, Izetbegović je istakao da je to manjkavost čitavog plana ako se traže manjkavosti, ali da se, uprkos toj limitirajućoj činjenici, treba prisjetiti izjave Vorena Kristofera, koji je rekao da SAD svojoj diplomatiji daju potporu jakom silom.

Pritisak sastavnj dio diplomatije

— Pritisak će, dakle, biti sastavni dio ove diplomatije — istakao je Izetbegović.

Američki stav da se embargo na oružje bh. vlastima ne podiže ostaje i u ovom planu, rekli su novinari i izrazili komentar na tu činjenicu. Izetbegović je rekao da je to povlađivanje evropskim zahtjevima i da argumenti protiv podizanja embarga nisu odgovarajući.

— Matematički je jasno da debalans produžava rat, da ga balans sprečava, a da potpuni balans vodi miru.

Na pitanje da li je u permanentnom kontaktu sa američkom administracijom, Izetbegović je odgovorio da je samo pozvan da posjeti SAD. Stav većine novinara je bio da je Klinton čvrsto odlučio da ne šalje američke trupe u BiH, na šta je Izetbegović rekao da je američki stav da se zaštita humanitarne pomoći pruži

j vojnim sredstvima, te da treba razumjeti tu nijansu. Izetbegović je podsjetio da je Bušova administracija govorila o sili za pružanje zaštite humanitarnim konvojima i da bh. vlasti sada podiže na tu činjenicu. Novinari su, međutim, insistirali na tome da se u sadašnjem planu sile ne spominje kao definitivno rješenje, upitavši da li se možda radi o

snovima, na šta je Izetbegović kratko odgovorio:
— Možda...
Rekavši da se s novim američkim planom približavamo miru, Izetbegović je podvukao da o tome govori kao član Predsjedništva države, ali da bi njegovo lično viđenje možda bilo i drugačije.

V. ŠTAKA

ZAJEDNIČKA NAREĐBA—ZAPOVIJEST SEFERA HALILOVIĆA I MILIVOJA PETKOVIĆA

ODMAH PREKINUTI SVE SUKOBE

Ovo naređenje mora se odmah početi realizovati, a završiti najkasnije do 15. februara u 12 sati

Sefer Halilović, načelnik Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, i brigadir Milivoj Petković, načelnik Glavnog štaba Hrvatskog vijeća obrane, potpisali su u četvrtak, 11. februara 1993. godine NAREĐBU—ZAPOVIJED u cilju sprečavanja daljih nesuglasica i sukoba između sastava Armije RBiH i HVO RBiH i zajedničke borbe protiv agresora.

Prema ovoj naredbi—zapovijedi,

SEFER HALILOVIĆ: Pobjeda razuma

Povodom potpisivanja sporazuma o zaustavljanju sukoba između Armije RBiH i HVO, načelnik Štaba Vrhovne komande OSBiH Sefer Halilović dao je sljedeću izjavu:
— Jedinstven je zaključak da

OSLOBODENJE
BOSANSKOHERCEGOVAČKI NEZAVISNI DNEVNIK
LIST GODINE U SVIJETU 1992.

50 GODINA
SARAJEVO
GODINA LI
Broj 16281

Potak,
8. X
1993. godine

Cijena 10000 BHD

PREDSJEDNIK IZETBEGOVIĆ GOVORIO U UN

NEPRAVEDAN MIR JE NEODRŽIV

Izetbegovićev govor naišao na burno odobravanje velike većine zemalja kao izraz podrške i simpatija za bosanskohercegovački narod • Četiri uvjeta za postizanje trajnog mira • Zahtjevi Vijeću sigurnosti

Od našeg stalnog dopisnika

NYUJORK, 7. OKTOBRA/LISTOPADA — Predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović bio je danas prvi govornik u osmom danu 48. redovnog zasjedanja Generalne skupštine UN. On je po opštim ocjenama uz američkog predsjednika Klintonu koji je po tradiciji govorio prvog dana generalne debate, dobio i sada najdugotrajnije i najburnije odobravanje od svih državnika koji su se do sada obratili asambleji UN.

Bili su to iskreni izrazi podrške i simpatija velike većine zemalja članica svjetske organizacije za bosanskohercegovački narod, za patnje Muslimana koji su izloženi genocidu i progonima, ali i za Hrvate, Srbe i druge narode koji žele da očuvaju svoju jedinu domovinu, da se obrane od agresije, da sačuvaju stoljetne tradicije tolerancije, suživota i da liječe zajedničke rane koje im je nanio zajednički neprijatelj — velikosrpski fašizam.

Izbor

Predsjednik Izetbegović je u svom izlaganju locirao bosansku tragediju u haos postkomunističkog perioda koji, kako je rekao, međunarodna zajednica nema niti definiranu politiku niti jasan plan akcije koji bi mogao olakšati transformisanje komunističke strukture koja je vladala pedeset godina u koncept zasnovan na slobodi i demokratiji. Od naroda BiH, rekao je između ostalog Izetbegović, sada se traži da izaberu između pravednog odbrambenog rata i nepravednog mira. Rat ako se nastavi donosi rizik nastavka patnji našeg naroda i dalje razaranje naše domovine. Nepravedan mir je neodrživ jer je zasnovan na proturječnom, povijesno promašenom konceptu etničkog dijeljenja i aparthejda. Nakaznost plana je produžena jer nastoji da zadovolji apetite agresora za neravnopravno većim dijelom na račun žrtve. Predsjednik Predsjedništva BiH je zatim izložio odluku Parlamenta Republike koji je uslovio prihvatanje mirovnog prijedloga minimumom neophodnih popravki koje Vlada Republike BiH smatra nužnim za postizanje trajnog mira.

Prvo, rekao je on, bosanska republika unutar predložene unije republika mora biti održiva geografski, ekonomski, politički i odbrambeno. Drugo, agresorske snage moraju predati kontrolu teritorija na kojima su izvršile pokolje, progone civila kako bi se prognani građani mogli vratiti svojim domovima. Više od milion izbjeglica, podsjetio je Izetbegović, neće moći da se vrate u svoja sela i gradove ukoliko srpske snage koje su počinile ubojstva, silovanja, zlostavljanja nastave da kontroliraju ove teritorije. Postoji i mogućnost, podvukao je, da neke od ovih teritorija budu stavljene pod privremenu upravu međunarodnih mirovnih snaga. Treće, nastavio je Izetbegović, završni mirovni aranžman mora sadržavati sveobuhvatne i specifične garancije za njegovo provođenje od onih država i regionalnih organizacija koje će, u stvari, provoditi mirovni plan. Takve garancije moraju, naglasio je on, biti sastavni dio mirovnog sporazuma i ne mogu biti odlagane za neki kasniji period.

Predsjednik Izetbegović za govornicom UN

jer bismo u tom slučaju rizikovali prihvatanje još jednog dogovora i obaveza koji bi kao i mnogo prije njega postali bezvrijedni i jedino bi dalje legalizirali agresiju. I četvrto, u slučaju da međunarodna zajednica ne bude uspješna u provođenju mirovnog plana, nama mora biti dopušteno da se naoružamo i sami branimo. Suglasno sa njegovim autoritetom i neizbježnom odgovornošću, nastavio je Izetbegović, Vijeće sigurnosti treba da procijeni plan pripremljen od strane Ioraa Ovena i Stoltenberga i utvrdi koliko je on konstantan sa Poveljom UN i

BiH, ne može umći odgovornosti, zbog očiglednih nedosljednosti kritički se izražava često ponavljanim izvinjenjima da će «prihvatiti sve što se strane u sukobu dogovore dok je jedna od njih žrtva pod pritiskom i realnom prijetnjom istrebljenja.

Zahtjevi

Izetbegović je pred Generalnom skupštinom iznio prijedlog da se u buduće pregovore posrednički tim proširi uključivanjem predstavnika NATO-a. On je potom osvrnuo se na humanitarnu situaciju, na tragediju koja se događa u zemlji uz zahvalnost svima onima koji su do sada uložili velike hrabre napore da olakšaju situaciju i spasu mnoge živote iznio pred predstavnicima 184 zemlje i članice Ujedinjenih nacija sljedeće zahtjeve: Prvo, da međunarodna zajednica, njene najmoćnije članice i regionalne organizacije poduzmu korake da ohrabre i provedu održavanje prekida vatre. Drugo, da poduzmu korake da zaustave u skladu sa odlukama rezolucija Vijeća sigurnosti blokadu humanitarnih akcija kao i snabdijevanja vodom, strujom i gasom. Treće, da se ponovo otvori aerodrom Tuzla kako bi se omogućila isporuka humanitarne pomoći za više od jednog miliona stanovnika i izbjeglica. Četvrto, da se podigne opsada Sarajeva kao prvi korak ka dizanju opsade svih ostalih bosanskih gradova uključujući i područja sigurnosti utvrđena rezoluci-

OSLOBODENJE

BOSANSKOHERCEGOVAČKI NEZAVISNI DNEVNIK

LIST GODINE U SVIJETU 1992.

PREKINUTI ŽENEVSKI MIROVNI PREGOVORI O BiH

TAČKA NA MIR ILI...

Mi nećemo nastaviti rat i daćemo do znanja i medijatorima i drugim stranama da mi stojimo na raspolaganju za nastavak pregovora, izjavio predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović na pres-konferenciji nakon prekida ženevskih pregovora

SARAJEVO
GODINA L
Broj 16244

Četvrtak, 2.
septembra/rujna
1993. godine

Cijena 10000 BHD

(Specijalno za "Oslobodenje")

ŽENEVA, 1. SEPTEMBRA/RLJNA — «Vratite se u svoje podrum i skloništa. Srpska i hrvatska strana nisu imale razumijevanja za minimum uslova koje je zatražila državna delegacija BiH».

Tom porukom građanima BiH završen je najnoviji krug Ženevske mirovne konferencije koji u sebi nije nosio ništa dobro za Bosnu i Hercegovinu. Nakon cijelog dana čekanja članovi bosanske delegacije su tek oko 17 sati bili pozvani na zajednički sastanak, koji, nažalost, nije donio nikakvo rješenje ni odgovor. Srpska strana je pristala na minimalni ustupak, koji nije bio ni blizu traženog: tri kilometra širok koridor, koji bi spajao Goražde i Žepu, srpska strana uslovljava je «vracanjem» teritorija u nekom drugom dijelu. To je bilo sve što je Karadžić bio spreman da ponudi. Njegov posljednji izraz «velikodušnosti» bio je, procentualno govoreći, manji i od njegovog prvog obećanja. Bosanskoj republici prema posljednjoj verziji paljanske kartografije pripalo bi 28,2 odsto teritorije, što je manje od 30 odsto, koliko je bilo obećano prije dolaska u Ženevu.

Klauzula o izlazu na more

Ni razgovori sa hrvatskom delegacijom nisu vodili ka uspjehu. Hrvatski predsjednik Tudman pristao bi da dozvoli put do mora na prostoru Njuma, ali nije bio spreman razgovarati o logičnom izlazu u svijet za Bosance. Klauzula o izlazu na more glasi: «Poseban je dogovor postignut između muslimanske i hrvatske strane za upostavu izlaza na more republike muslimanske većine etanovništva kroz republiku sa većinskim hrvatskim stanovništvom prilaznim putem do Neuma. Republika sa većinskim muslimanskim stanovništvom dobila je i komad morskog obale ili oko Neuma, ili na poluostvu Kleku, ako je tehnički izvodivo da izgradi komercijalnu luku». Treba reći da je to sve što se moglo izvući u bilateralnim razgovorima s hrvatskom stranom.

Neuspjeh konferencije, koja je, ipak, nagovještavala da će dovesti do najboljeg mogućeg i prihvatljivog rješenja, vidljivo je potišio čak i hladnog Dejvida Ovena. Kolaps mirovnih napora ozbiljan je razlog mirotvorcu da se ukloni sa svog mjesta i da kormilo pomoći bosanskog broda prepusti Amerikanu, koji bi ga brže i bolje usmjerio prema luci spasa. Specijalni američki izaslanik Čarls Pedman obreo se u sobi bh. delegacije odmah nakon što je rezultat bio poznat i na svoju inicijativu odmah je nazvao Vašington i zatražio konkretnu akciju Bijele kće. Saslušavši predsjednika Izetbegovića na koje su ustupke pristali naši neprijatelji, američki diplomata je spontano prokomentarisao «mukom» odluku srpske i hrvatske strane da odbiju naš minimalni prijedlog konačnog sporazuma. Ako ima šanse za mir u BiH, onda one leže preko «velike bare». Naša posljednja slanka spasa da sačuvamo dostojanstvo civilizacije leži na snažnim plečima najjače svjetske sile i realna je ocjena da ako miolimo nešto dobiti moramo taj zaključak potencirati svakom mogućom pri likom.

Ni minimalni zahtjevi nisu ispunjeni

Na konferenciji za štampu koja je uslijedila odmah nakon sloma Ženevske konferencije, predsjednik

Ženevski pregovarači

Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović je, između ostalog, izjavio: — Mi nećemo nastaviti rat i daćemo do znanja i medijatorima i drugim stranama da mi stojimo na raspolaganju za nastavak razgovora.

Na pitanje novinara koji glavni zahtjevi delegacije Bosne i Hercegovine nisu bili ispunjeni, predsjednik Izetbegović je odgovorio: «Mi smo imali izuzetne zahtjeve koji su seicali političkog rješenja. Odnosili su se na osiguranje političkog pluralizma na području čitave unije, što znači slobodu političkih stranaka koje djeluju u jednoj republici na pravo djelovanja i u drugim republikama. Tražili smo to jer smo u jednoj takvoj slobodnoj političkoj djelatnosti vidjeli šansu za ponovnu integraciju Bosne i Hercegovine. Drugi naš zahtjev ticao se proporcionalnog učešća svih nacionalnosti u budućim vladama republike. To su bila dva glavna zahtjeva koja su se ticala tekstualnog dijela ustavnog sporazuma. Što se tice mapa postojala su tri naša temeljna zahtjeva. Prvi se ticao područja u istočnoj Bosni za koje smo postavili minimalne zahtjeve za ispravkom mapa u tom dijelu. Drugi dio se ticao ispravke granica područja u Krajini, jer je na ovim područjima živjelo isključivo muslimansko stanovništvo. I tu smo tražili minimalne korekcije. Kada se izračuna, ukupno smo tražili ispravku od četiri posto teritorije Bosne i Hercegovine. I, konačno, tražili smo izlaz na more na području Neuma, odnosno, na teritoriji Bosne i Hercegovine. Nažalost, ovim zahtjevima nije udovoljeno. Kada je riječ o ona dva zahtjeva tekstualnog dogovora, oni nisu odbijeni. Što se tice ispravke mapa, ona je odbijena. Umjesto temeljne ispravke mapa u istočnoj Bosni mi bismo dobili nekakav koridor u širini od tri kilometra koji bi povezivao enklave od Žepe i Srebrenice sa Goraždem».

Predsjednik Izetbegović je novinarima predao i mapu iz koje je vidljiva nepravdnost ponuđenih rješenja. Crvenim tačkama na mapu su bila predložena mjesta masovnih genocida nad muslimanskim narodom u BiH. Sva su ostala pod kontrolom snaga koje su izvršile genocid.

Na kraju je prevladalo uvjerenje da se nije moglo drugačije, niti se imalo pravo postupiti protiv odluka sjednice profirenog sastava Skupštine Republike BiH. Jedino je protestovao član Predsjedništva BiH Fikret Abdlić, koji je procijenio da je propuštena mogućnost za postizanje sporazuma. On je izjavio da se sutra ponovo sastanu delegacije ali su srpska i hrvatska strana odustale od toga.

Iako je konferencija zvanično zatvorena, Ove i Stoltenberg su prilikom svog obraćanja javnosti otkrili vrata mogućnosti da bi se moglo očekivati da se ipak, koliko sutra, nastavi sa radom. U našoj delegaciji niko se nije usudio prognozirati da li je ostao jasan stav da bosanska državna delegacija ostane privržena pregovorima kao načinu premošćenja bh. krize, ali uz razumne uslove. Iako se vijesti iz Ženeve mogu očekivati i sutra, makar zvanično se može staviti tačka na sve nade za mir.

Mirza HAJRIĆ

EK-12: 4 Eylül 1993 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

STRANA 3.

ZAJEDNIČKA IZJAVA PREDsjedNIKA DEMIRELA I
IZETBEGOVIĆA

Predsjednici Demirel i Izetbegović nakon prvog kruga razgovora

Poziv na odlučnu akciju

Predsjednici Turske i RBiH istakli kako je osnovni princip da svako mirovno rješenje treba u potpunosti da osigura suverenitet, teritorijalni integritet BiH u međunarodno priznatim granicama

EK-13: 22. Temmuz 1995 tarihli Oslobodenje Gazetesi (Kaynak: Saraybosna Tarih Arşivi)

**PREDSJEDNICI IZETBEGOVIĆ I DEMIREL RAZGOVARALI
U ZENICI**

Dva predsjednika odgovarali na novinarska pitanja

Skidanje embarga strateški interes

Turski predsjednik izrazio solidarnost turskog naroda i Vlade sa narodima BiH i istakao spremnost Turske za pružanjem pune podrške i pomoći • Žepa se brani bez pomoći međunarodne zajednice, rekao je Izetbegović

• 3. strana

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyadı : Miraç Onur ŞAHİN

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2010, Kara Harp Okulu, Kara Harp Okulu (Dekanlık), Sistem Mühendisliği

